

**Eestikeelne aineõpe vene
õppekeelega koolides:
hetkeolukord ja vajadused**

November-detsember 2004

Sisukord

Sisukord.....	3
Sissejuhatus.....	5
Valimi ja metodika tutvustus.....	7
Uuringu kokkuvõte ja järeldused.....	8
1. Koolijuhtide ja aineõpetajate küsitluse tulemused.....	13
1.1 Eestikeelne aineõpe vene õppekeelega koolides.....	15
1.2 Aineõpetajate kogemus eestikeelse aineõppega.....	22
1.3 Suhtumine eestikeelsesse aineõpetusse.....	28
1.3.1 Üldine suhtumine eestikeelse aineõpetuse vajalikkusesse.....	28
1.3.2 Eestikeelse aineõpetuse võimalikud positiivsed ja negatiivsed mõjud.....	35
1.4 Tingimused eestikeelse aineõppe läbiviimiseks.....	44
1.4.1 Hinnang olemasolevatele tingimustele ja võimalustele.....	44
1.4.2 Aineõpetajate koolitus- ja täiendõpe.....	49
1.5 Teadlikkus kavandatavast 2007. a reformist ja suhtumine reformikavadesse.....	53
1.5.1 Hinnangud informeeritusele ja põhilised infoallikad.....	53
1.5.2 Suhtumine 2007. a venekeelse gümnaasiumi reformi kavadesse.....	56
1.5.3 Valmisolek eestikeelsele aineõppele ülemineku osas.....	60
1.5.4 Üleminekuks tehtud ettevalmistused ja täiendavad vajadused.....	63
1.5.5 Koostöö erinevate institutsioonide ja gruppidega.....	71
1.6 Küsitlustulemuste lühikokkuvõte.....	74
2. Kvalitatiivuuringu tulemused.....	75
2.1 Eestikeelse aineõppega seotud ootused, probleemid ja vajadused koolijuhtide ja aineõpetajate pilgu läbi.....	77
2.1.1 Hinnangud eestikeelse aineõppe vajalikkusele.....	77
2.1.2 Alternatiivid eestikeelsele aineõppele vene koolis.....	82
2.1.3 Senised kogemused eestikeelse aineõppe läbiviimisega.....	84
2.1.4 Hinnangud eestikeelse aineõppe läbiviimise tingimustele.....	87
2.1.5 Teadlikkus ja suhtumine 2007. a venekeelse gümnaasiumi reformi.....	92
2.1.6 Kokkuvõte.....	94
2.2 Eestikeelse aineõppega seotud ootused, probleemid ja vajadused õpilaste pilgu läbi.....	95
2.2.1 Eesti keele oskus: hoiakud, teadmised ja kogemused.....	95
2.2.2 Eesti keele õpe vene koolides: kogemused ja hinnangud.....	101
2.2.3 Eestikeelne aineõpe: hoiakud, kogemused ja ootused.....	103
2.2.4 Eestikeelne kool kui alternatiiv eestikeelsele aineõppele?.....	114
2.2.5 Venekeelse gümnaasiumi 2007. aasta reform – teadlikkus ja hoiakud.....	115
2.2.6 Tulevikuperspektiivid ja –plaanid.....	116
2.2.7 Kokkuvõte.....	117
2.3 Järeldused ja soovitusel.....	120
Lisad.....	125
A Küsitlusmetoodika kirjeldus.....	127

Sissejuhatus

Haridus on Eesti muukeelse elanikkonna integratsiooni üks võtmesfääridest, kus põhiküsimuseks on olnud Nõukogude perioodil väljakujunenud eesti- ja venekeelse kui kahe eraldiseisva haridussüsteemi muutunud ühiskonnakorraldusega vastavusse viimine.

Haridus- ja Teadusministeeriumi ja Eesti koolide serveri ([http:// ww.edu.ee/koolid](http://ww.edu.ee/koolid)) andmetel oli 2004/ 2005 õppeaasta alguse seisuga Eestis 100 vene õppekeelega päevase õppevormiga üldhariduskooli (sh kakskeelsed ehk eesti ja vene õppekeelega klassidega koolid).¹ Vene õppekeelega klasside õpilased moodustavad sealjuures 23% (42 530) üldhariduskoolide päevases õppevormis õppivate õpilaste koguarvust (183 951). Hinnanguliselt töötab vene õppekeelega koolides umbes 4000 õpetajat.

Riiklikus integratsiooniprogrammis aastateks 2000-2007 on hariduse alamprogrammis püstitatud kaks laiemat eesmärki:

- Kindlustada, et põhikooli lõpetanud muukeelsed noored on sotsiaalselt kompetentsed ja valdavad eesti keelt kesktasemel;
- Kindlustada, et keskkooli omandanud muukeelsed noored valdavad eesti keelt sellisel määral, mis on piisav igapäevastes suhtlussituatsioonides ja tööga seotud olukordades toimetulekuks, ning on soovi korral suutelised jätkama oma õpinguid eesti keeles.

Seega on venekeelsete koolide ülesandeks on anda muukeelsetele noortele ühelt poolt ettevalmistus, mis tagaks nende toimetuleku Eesti ühiskonna erinevates elusfäärides ning võimaldaks neil jätkata oma haridusteed eestikeelses haridussüsteemis – seda olukorras, kus võimalused venekeelse kutse- või kõrghariduse omandamiseks järk-järgult kahanevad. Teisalt on venekeelse kooli rolliks kindlustada muukeelsete õpilaste emakeeleoskus ning omakeelse kultuuri tundmine.

Antud eesmärkidest lähtuvalt on EV Valitsus ning Haridus- ja Teadusministeerium töötanud välja reformikavad venekeelsete gümnaasiumide osalisele eestikeelsele aineõppele üleminekuks alates 2007. aastast.

Eestikeelse aineõppe olukorra ja sellega seotud vajaduste hindamiseks viis uuringufirma TNS Emor Haridus- ja Teadusministeeriumi tellimisel vene õppekeelega üldhariduskoolide juhtide, aineõpetajate ja õpilaste seas ajavahemikul november-detsember 2004 läbi **kaheosalise kompleks-uuringu**.

---

¹ Nagu käesolev uuringu raames läbi viidud koolijuhtide küsitluse tulemused näitasid, võib tegelik vene õppekeelega või õpperühmadega koolide arv olla isegi väiksem, kuna osades koolides venekeelset õpet enam ei toimu.

Uuringu eesmärgiks oli:

- Kaardistada **eestikeelse aineõppe olukord** vene õppekeelega üldhariduskoolides;
- Selgitada välja peamiste huvirühmade, sh venekeelsete koolide juhtide, aineõpetajate ja õpilaste **suhtumine eestikeelsesse aineõpetusse** ja 2007. aastaks kavandatud venekeelse gümnaasiumi reformi;
- Hinnata huvirühmade **valmisolekut ja vene koolide võimalusi** osalisele eestikeelsele aineõppele ülemineku osas;
- Anda **soovitusi edasiste tegevuskavade ja kommunikatsioonistrateegia väljatöötamiseks ja/või jätkamiseks**, lähtudes huvirühmade hoiakutest, ootustest ja vajadustest.

Uuringuprojekti raames kasutati nii **kvantitatiivset** kui **kvalitatiivset lähenemist**.

- Eestikeelse aineõppe olukorra, koolide valmisoleku ja üldiste hoiakute kaardistamiseks viidi uuringu esimeses etapis läbi telefoniküsitlus vene õppekeele koolide juhtide ja aineõpetajate seas.
- Huvirühmade hoiakute ja kogemuste põhjalikumaks analüüsiks viidi teises etapis täiendavalt läbi süvaintervjuud koolijuhtide ja aineõpetajatega ning rühmavestlused vene koolide gümnaasiumiõpilastega.

Käesolevas kaheosalises aruandes on esitatud peamised uuringu tulemused nii kommenteeritult kui graafiliselt. Aruande lisas on esitatud detailsem metoodika ja valimi kirjeldus ning kasutatud küsimustikud.

Valimi ja metoodika tutvustus

Koolijuhtide ja aineõpetajate küsitlus viidi läbi personaalsete telefoniintervjuudena (CATI meetod – *computer assisted telephone interviewing*). Küsitlusega pöörduiti kõigi venekeelsete ja kakskeelsete, st eesti-vene õppekeelega üldhariduskoolide koolijuhtide poole. Kokku vastas küsitlusele 82 vene õppekeelega, sh 15 kakskeelse kooli direktorit/ õppealajuhatat. Lõplik vastajate struktuur piirkondade ja koolitüübi alusel on toodud tabelis 1.

Tabel 1. Koolijuhtide valimi struktuur, n=82

Piirkond/ koolitüüp	Ida-Virumaa	Tallinn	Muu piirkond	Kokku
Gümnaasiumid	23	25	17	65
Põhikool	8	2	7	17
Kokku	31	27	24	82

Õpetajate sihtrühmas viidi läbi 239 intervjuud venekeelsete üldhariduskoolide põhikooliastme (5.-9.klass) ja gümnaasiumiastme (10.-12.klass) aineõpetajatega. Valimi koostamisel lähtuti eesmärgist hõlmata nii erinevate ainete kui eestikeelse aineõpetuse seisukohalt erineva ettevalmistuse ja kogemusega pedagooge, sh nii vene kui ka eesti keeles õpetavaid aineõpetajaid. Intervjueeritud aineõpetajate jaotus piirkondade ja koolitüübi lõikes on toodud tabelis 2. Oluline on rõhutada, et kuna tegemist ei ole esindusliku, vaid valikulise sihtrühma uuringuga, ei saa küsitluse tulemusi üldistada kõigile venekeelsete koolide õpetajatele.

Tabel 2. Aineõpetajate valimi struktuur, n=239

Piirkond/ koolitüüp	Ida-Virumaa	Tallinn	Muu piirkond	Kokku
Gümnaasiumid	78	71	59	208
Põhikoolid	14	4	13	31
Kokku	92	75	72	239

Täiendavalt viidi läbi veel 12 personaalset süvaintervjuud eri piirkonna ja eestikeelse aineõpetuse seisukohalt erineva ettevalmistustasemega koolide direktorite ja aineõpetajatega ning 3 rühmavestlust (fookusgrupp – FG) vene õppekeelega koolide gümnaasiumiklasside õpilastega. Kvalitatiivuuringu intervjueeritavate struktuur on toodud tabelis 3.

Tabel 3. Personaalsete süvaintervjuude ja rühmavestluste vastajate struktuur

Piirkond/ sihtrühm	Tugevama ettevalmistusega koolid			Nõrgema ettevalmistusega koolid			Kokku
	Ida-Vm	Tallinn	Muu	Ida-Vm	Tallinn	Muu	
Koolijuhid	1	1	1	1	1	1	6
Aineõpetajad	1	1	1	1	1	1	6
Õpilased	1 FG	1 FG	-	-	1 FG	-	3

Uuringu kokkuvõte ja järeldused

Käesoleva uuringu eesmärgiks oli välja selgitada eestikeelse aineõppe olukord Eesti vene õppekeelega üldhariduskoolides ning erinevate huvirühmade hoiakud ja valmisolek 2007.aastaks kavandatud haridusreformi suhtes, mis näeb ette osalisele eestikeelsele aineõppele ülemineku venekeelses gümnaasiumis.

Uuringu tulemuste põhjal võib järeldada, et **eestikeelse aineõppe vajalikkust ja olulisust on vene õppekeelega üldhariduskoolides teadvustatud**. Seda näitab nii osalise eestikeelse aineõppe olukord Eesti venekeelsetes koolides kui ka koolijuhtide ja aineõpetajate hinnangud osalise eestikeelse aineõppe läbiviimise vajalikkusele vene koolides. Uuringu raames küsitletud 82 vene- või kakskeelsest, st eesti ja vene õppekeelega üldhariduskoolist toimub käesoleval 2004/ 2005 õppeaastal osaline eestikeelne aineõpe, kus lisaks eesti keelele õpetatakse õpilastele mõnda õppeainet eesti keeles, 68 koolis ehk 83% kõikidest küsitletud koolidest. Eestikeelse aineõppe tähtsustamist kinnitab ka asjaolu, et enamik (72%) eestikeelset aineõpet läbiviivatest koolidest plaanib eestikeelse aineõppe mahtu järgmisel õppeaastal suurendada. Samuti kavandab suurem osa koolidest, kus käesoleval hetkel eestikeelset aineõpetust veel ei toimu, selle sisseviimist järgmisel aastal.

Piirkondlikult on osalist eestikeelset aineõpet läbiviivaid vene õppekeelega koole kõige vähem Ida-Virumaal, kus eestikeelne aineõpe toimub 31 küsitlusele vastanud gümnaasiumist või põhikoolist 23 koolis. Tallinnas viiakse eestikeelset aineõpet läbi 27 küsitletud venekeelsest koolist 22 koolis. Proportsionaalselt on kõige rohkem osalise eestikeelse aineõpetusega venekeelseid koole Eesti muudes piirkondades, kus eestikeelset aineõpet ei toimu vaid ühes 24 küsitletud koolist.

Mõnevõrra enam toimub osaline eestikeelne aineõpe just alg- ja põhikooliklassides kui gümnaasiumiastmes, mis on muuhulgas seletatav ka varajase (1.-4.klass) ja hilise (6.-9.klass) keelekümbelprogrammi läbiviimisega vene koolides.

Kõige enam õpetatakse vene koolides eesti keeles loov- ja rakenduslikke aineid nagu tööõpetust, kunsti- ja muusikaõpetust ning kehalist kasvatust. Kõige vähem viiakse eestikeelset aineõpet läbi aga reaalainetes, eeskätt keemias ja füüsikas. Koolide eelistusi ainete valikul määrab eeskätt vastava aineõpetaja olemasolu, kes on suuteline (just eesti keele oskuse mõttes) ja huvitatud oma ainet eesti keeles õpetama. Oluliselt vähem (või üldse mitte) lähtutakse aine sisust, õpilaste huvist, lastevanemate soovist vms kaalutlustest.

Oma põhimõtteliste eelistuste väljendamisel lahkesid nii koolijuhtide/ aineõpetajate kui ka õpilaste arvamused selles osas, milliseid aineid oleks mõttekas või tuleks vene koolis eesti keeles õpetada. Üldjuhul eelistati kõige enam eesti keeles õpetatavate ainetena loovaineid – mida hetkel ka kõige enam eesti keeles õpetatakse – kui ka eesti keelega lähedalt seotud aineid nagu eesti kirjandus ja kultuurilugu. Reaalainete nagu matemaatika eelisenähtis nähti piiratud sõnavara ja kindlat terminoloogiat, mille omandamine oleks lihtsam ja vähem aeganõudvam ning võimaldaks seetõttu ainet hõlpsamini aru saada ja seda omandada. Samas toodi vastuargumendiks reaalainete sisuline keerukus, mistõttu nendest ainetest arusaamine ja nende omandamine on osa õpilaste jaoks juba emakeeles komplitseeritud. Humanitaaraineid peeti küll sisuliselt lihtsamini omandatavateks, kuid samas eeldavad nad keelelises mõttes suuremat sõnavara nii teksti mõistmise kui ka suulise või kirjaliku eneseväljenduse osas.

Nagu kvalitatiivuuringu raames läbi viidud süvaintervjuudest ilmnes **on koolide ajendid eestikeelse aineõppe sisseviimiseks olnud erinevat laadi**. Osa koole on vastava otsuse teinud sisulistest kaalutlustest ja vajadustest lähtuvalt ning on oma tegevustes eestikeelse aineõppe sisseviimisel olnud seesiselt motiveeritud. Määravaks tõukejõuks on sealjuures olnud seotuse tunnetamine Eestiga – *me elame ja jääme elama Eestisse ning meie lapsed peavad omandama oma hariduse Eestis*. Uuringus esindatud koolide näidete põhjal on sarnased sisemised valikud tehtud juba 1990ndate aastate alguses või keskel. Teiste koolijuhtide jaoks on aga eestikeelse aineõppe sisseviimisel olnud otsustavaks ajendiks hariduspoliitiline surve ja kavandatav venekeelse gümnaasiumi reform. Nn *seaduse sund* on ajendanud küll eestikeelse aineõpetuse läbiviimiseks ettevalmistusi tegema, kuid samas ei ole nende sammude vajalikkuses alati veendunud olnud, mistõttu on tegutsetud selles suunas pigem või osaliselt vastumeelselt.

Osalise eestikeelse aineõpetuse vajalikkusesse vene õppekeeleaga koolides suhtub pooldavalt 83% kõigist küsitatud koolijuhtidest – neist 35% peab osa õppeainete õpetamist eesti keeles väga vajalikuks ja 48% pigem vajalikuks. Suhtumine osalise eestikeelse aineõppe vajalikkusesse ühtib seega eestikeelse aineõppe tegeliku olukorraga.

Kõige toetavamalt suhtuvad osalise eestikeelse aineõpetuse läbiviimisesse Eesti muude piirkondade venekeelsete koolide juhid (väga vajalikuks peab 58% ja pigem vajalikuks 38%), kõige kriitilisemad on samas Tallinna koolijuhid (väga vajalikuks peab vaid 11% ja pigem vajalikuks 67%). Ida-Virumaa koolijuhtidest hindab osalist eestikeelset aineõpetust väga või pigem vajalikuks kokku 78% direktoritest.

Võrreldes koolijuhtidega on aineõpetajad oma hinnangutes kriitilisemad – tervikuna suhtus osalise eestikeelse aineõppe läbiviimise vajalikkusesse toetavalt 71% kõigist küsitatud õpetajatest, sh väga vajalikuks pidas seda vaid 16% ja pigem vajalikuks 55%. Ühelt poolt võib oletada, et aineõpetajate kahtlevam suhtumine on taandub nende vahetule seotusele kogu õppeprotsessiga ning seetõttu osalise eestikeelse aineõppe võimalike mõjude ja probleemide terviklikumale tunnetusele. Teiselt poolt – vastavalt uuringu ühele põhijäreldusele, mille kohaselt **koolijuhtide ja aineõpetajate üldised hoiakud ja suhtumine osalise eestikeelse aineõpetuse vajalikkusesse peegeldavad tugevalt isiklikku huvi ja valmisolekut eestikeelse aineõppe läbiviimise osas** – seletub aineõpetajate kriitilisem häälestus sihtrühma valimi seesmise jaotusega, kus eestikeelse aineõpetuse läbiviimise kogemus puudus enam kui pooltel küsitatud õpetajatest.

Võrreldes koolijuhtide ja aineõpetajate hinnanguid eestikeelse aineõppe võimalikele positiivsetele ja negatiivsetele mõjudele, on näha, et koolijuhid teadvustavad eestikeelse aineõpetuse oodatavaid positiivseid mõjusid või lõpp-eesmärke nagu vene noorte konkurentsivõime kasv, haridusvõimaluste avardamine ja eesti keele oskuse paranemine õpilaste seisukohast enam kui õpetajad, kes kalduvad enam nõustuma eestikeelse aineõppe võimalikke negatiivseid mõjusid – psühholoogiline stress, pinged, lisakoormus jne. Samas võib ka selles aspektis viidata ühe põhjusena aineõpetajate sihtrühma valimile ning siduda negatiivsete momentide rõhutamise osa aineõpetajate enda isiklike kartuste ja ebakindluse peegeldusega. Tervikuna usutakse ja loodetakse pigem eestikeelse aineõppe oodatavatele lõpp-eesmärkidele pikemas perspektiivis (konkurentsivõime, haridusvõimalused). Teisalt kaheldakse tugevalt selle vahetus tulemuslikkuses ehk õpilaste omandatud teadmiste tasemes ning nende ühtlustumises eesti koolide õpilastega. Osalise eestikeelse aineõppe võimalike positiivsete ja negatiivsete efektide

osas on seega üsna selgelt nähtavad hoiakulised vastuolud, mis osutab üldisele ebakindlusele ja kahtlustele.

Osalise eestikeelse aineõpetuse sisse ja/ või läbiviimise esmase takistusena viiakse vajaliku ettevalmistusega aineõpetajate puudumisele. Uuringu tulemustest nähtub, et mitmeid eestikeelse aineõpetusega seotud probleeme ja barjääre, sh psühholoogilisi, kaldutakse teadvustama eeskätt õpetajate, mitte niivõrd õpilaste vaatepunktist – *probleem on õpetajates, õpilased saavad ikka kuidagi hakkama*.

Oma kooli aineõpetajate motivatsiooni ja huvi eestikeelse aineõpetuse läbiviimise vastu hindab suureks 55% kõikidest koolijuhtidest (sh väga suureks 12% ja pigem suureks 43%). Aineõpetajatest hindab oma kooli juhtkonna huvi ja motivatsiooni eestikeelse aineõpetuse vastu suureks 82% (sh väga suureks 36% ja pigem suureks 43%). Paludes hinnata oma kooli õpilaste ja lastevanemate motivatsiooni ja huvi eestikeelse aineõpetuse vastu, selgub, et koolijuhid peavad seda võrreldes aineõpetajatega tervikuna suuremaks: kui koolijuhtidest hindab nii õpilaste kui lastevanemate huvi ja motivatsiooni eestikeelse aineõpetuse vastu suureks 61%, siis aineõpetajatest hindab õpilaste huvi ja motivatsiooni suureks 48% ning lastevanemate puhul 53%.

Nii küsitlustulemustest kui ka uuringu raames läbi viidud kvalitatiivintervjuudest ilmneb, et **oma negatiivset või positiivset häälestust eestikeelse aineõpetuse osas projitseeritakse ka teistele protsessi kaasatud rühmadele**. Nii hindavad koolijuhid ja aineõpetajad, kellel on isiklik kogemus ja kokkupuude eestikeelse aineõppe läbiviimisega, lastevanemate ja õpilaste motivatsiooni ja huvi eestikeelse aineõpetuse vastu olulisemalt kõrgemalt kui need, kellele vastav kogemus puudub (või on põgusam) ja/ või kes ei pea eestikeelse aineõppe läbiviimist vene koolides erinevatel põhjustel vajalikuks.

Küsitletud aineõpetajatest, kes käesoleval õppeaastal õpetavad oma ainet või aineid vaid vene keeles, on põhimõtteline valmisolek eesti keeles õpetamiseks ligi kolmandikul ehk 31% õpetajatest. Isiklik valmidus eesti keeles õpetamiseks taandub esmajärjekorras eesti keele oskusele ning teiseks psühholoogilisele valmisolekule ja motivatsioonile.

2007. aastaks kavandatud venekeelse gümnaasiumi reformi kavades hindab end täiesti teadlikuks ja üksikasjadega kursis olevaks 69% kõikidest koolijuhtidest; mitteteadlikuks peab end vaid 2%. Ülejäänud 29% peavad end küll üldjoontes informeerituks, ent mitte detailidest teadlikuks. Kõige kõrgemalt hindavad oma informeeritust sealjuures Ida-Virumaa koolijuhid. Võrreldes koolijuhtidega hindavad aineõpetajad oma informeeritust mõnevõrra madalamalt – reformikavades täiesti teadlikuks ja üksikasjadega kursis olevaks peab end 50% aineõpetajatest.

Vaatamata eestikeelse aineõppe vajalikkuse valdavale teadvustamisele, suhtutakse 2007.a reformi märksa negatiivsemalt. Optimistlikult suhtub ja vajalikuks peab reformi vaid 8% kõigist küsitletud venekeelsete gümnaasiumide juhtidest (nn "optimistid"). Valdav osa ehk 63% koolijuhtidest suhtub kavandatavasse reformi murelikult, ehkki peab seda põhimõtteliselt vajalikuks (nn "murelikud"). Negatiivselt on meelesstatud ehk murelikult suhtub ja mittevajalikuks hindab reformi 29% direktoritest (nn "pessimistid"). Kõige enam "optimiste" ja kõige vähem "pessimiste" on muude Eesti piirkondade gümnaasiumijuhtide seas (vastavalt 12% ja 18%). Seevastu kõige vähem "optimiste" ja kõige rohkem "pessimiste" on esindatud aga Tallinna koolijuhtide seas (vastavalt 4% ja 36%). **Seega ei lange hoiakud osalise eestikeelse aineõppe (põhimõttelise) vajalikkuse osas kokku suhtumisega venekeelse gümnaasiumi planeeritavasse üleminekusse osalisele eestikeelsele aineõppele. Võib järeldada, et kahtluse alla ei**

seata mitte niivõrd reformi põhimõttelisi eesmärke ja oodatud hüvesid ehk vajalikkust, kuivõrd selle teadaolevaid läbiviimise tingimusi.

Õpilaste puhul võis rühmavestlustes täheldada selget hoiakute lahknevust ühelt poolt eesti keele oskuse vajalikkuse ja teiselt poolt eestikeelse aineõppe vajalikkuse osas, kus esimesel juhul toodi välja enam pooltargumente ning teisel juhul vastupidiselt enam vastuargumente.

Võrreldes koolijuhtidega, on gümnaasiumis õpetavate aineõpetajate hoiakud reformikavade suhtes mõnevõrra enam polariseerunud, st rohkem on nii optimistlikult meelestatuid (12%) kui ka pessimistlikult suhtujaid (35%). Suhtumise erinevus taandub aineõpetajate osas suurele sellele, kas õpetaja ise puutub eestikeelse aineõpetuse kokku või mitte. Kui ainult vene keeles õpetavate aineõpetajate seas on "optimiste" 6% ja "pessimiste" 44%, siis eestikeelse aineõpetuse kogemusega õpetajate seas on "optimiste" vastavalt 20% ja "pessimiste" 22%.

Hinnates oma kooli valmisolekut kavandatavale osalisele eestikeelsele aineõppele üleminku osas, peab tehtud ettevalmistusi piisavateks ja näeb üleminekut sujuvana 14% kõigist gümnaasiumijuhtidest ("hästi ettevalmistunud"); 55% arvab, et vaatamata teatud ettevalmistustele toob eestikeelsele aineõppele üleminek tõenäoliselt kaasa raskusi ja probleeme ("osaliselt ettevalmistunud") ning 31% peab tehtud ettevalmistusi ebapiisavateks ning näeb üleminekuga seoses ette palju raskusi ja probleeme ("mittevalmistunud"). Kõige kriitilisemalt suhtuvad oma kooli ettevalmistusse Ida-Virumaa koolijuhid, kus 43% vastanud gümnaasiumide juhtidest leiab tehtud ettevalmistused olevat ebapiisavad.

Aineõpetajate hinnang oma kooli valmisolekule eestikeelsele aineõpetusele ülemineku suhtes on tervikuna võrdlemisi sarnane koolijuhtide hinnangule – "hästi ettevalmistunuks" peab oma kooli 15% gümnaasiumide aineõpetajatest, "osaliselt valmistunuks" 60% ja "mittevalmistunuks" 25%. Piirkonniti on oma kooli ettevalmistuse osas samuti kõige kriitilisemad Ida-Virumaa õpetajad. Erinevatest mainitud ettevalmistustest on koolides tõhustatud eeskätt õpilaste eesti keele keele õpet üldiselt. Kõige enam ootusi pannakse ning välist abi oodatakse just olemasolevate aineõpetajate ümber- ja täiendõppele, seda nii eesti keele kui ka õppemetoodika osas, mis annaks neile eestikeelseks aineõppeks vajaliku ettevalmistuse, kui ka spetsiaalse eestikeelse aineõppe metoodikate ja õppematerjalide osas.

Senist koostööd eestikeelse aineõpetuse läbiviimise või kavandamise osas nähakse kõige tõhusama oma kooli tasandil, s.o oma kooli aineõpetajatega (väga tihedaks peab 93%), õpilastega (87%) ning lastevanematega (82%). Koostööd Haridus- ja Teadusministeeriumiga hindab väga tihedaks samas vaid 22% kõigist koolijuhtidest, 55% hindab seda mõningaseks ning üldse puudub koostööd ministeeriumiga 23% direktorite arvates. Siinjuures võib suhteliselt kriitiline tagasiside koostööle HTM-ga olla seotud ka kõrgete ootustega riigivõimule. Koostööd Mitte-Eestlaste Integratsiooni Sihtasutusega ning selle erinevate keskustega peab väga tihedaks 44% direktoritest ning mõningaseks 40% vastanud koolidest. Tihedamaks hindavad koostööd MEIS-iga just Ida-Virumaa koolijuhid. **Seni veel vähe kasutatud koostööpotentsiaali võib näha just erinevate haridusühenduste ja –liitude kui ka teadusasutuste ja ülikoolide tasandil.** Viimastelt oodatakse just tuge eestikeelse aineõppe metoodikate ja materjalide valikul ning samuti täiendavat teadmist teadusuuringutega selgeks tehtud eestikeelse aineõppe pedagoogiliste ja psühholoogiliste mõjude kohta.

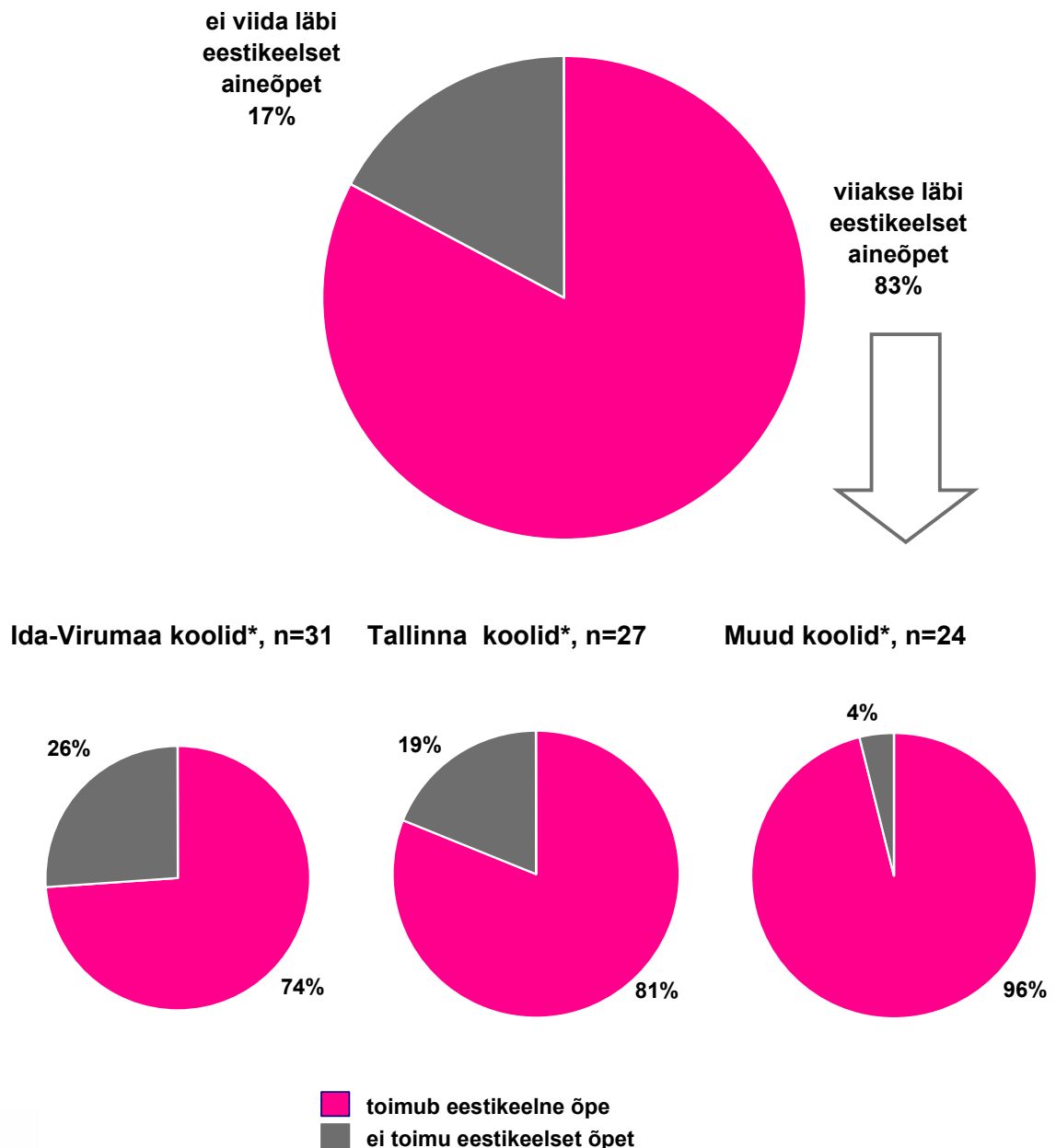
1. Koolijuhtide ja aineõpetajate küsitluse tulemused

1.1 Eestikeelne aineõpe vene õppekeelelega koolides

Küsitlusele vastanud 82 vene- või kakskeelsest üldhariduskoolist toimub käesoleval 2004/2005 õppeaastal **osaline eestikeelne aineõpe, kus lisaks eesti keelele õpetatakse õpilastele mõnda õppeainet eesti keeles, 68 koolis ehk 83% kõigist küsitatud koolidest**. Koolijuhtide küsitluse tulemuste kohaselt viiakse piirkondade lõikes osalist eestikeelset aineõpet kõige enam läbi väljapool Tallinnat ja Ida-Virumaad, st Eesti muudes piirkondades asuvates venekeelsetes koolides, kus eestikeelset aineõpet ei toimunud vaid ühes 24 küsitatud koolist; kõige vähemal määral aga Ida-Virumaa koolides, kus eestikeelset aineõpet viiakse läbi 31 küsitlusele vastanud gümnaasiumist või põhikoolist 23 koolis. Tallinnas toimub eestikeelne aineõpe küsitlusele vastanud 27 gümnaasiumist või põhikoolist 22 koolis.

Joonis 1 Eestikeelse aineõppe läbiviimine 2004/2005 õ-a
(% kõikidest koolijuhtidest), n=82

Tabel 4. Eestikeelne aineõpe piirkonniti – küsitatud koolide arv, kus 2004/ 2005 õ-a toimub eestikeelne aineõpe

Piirkond/ eestikeelne õpe	Ida-Viru	Tallinn	Muu	Kokku
On eestikeelne aineõpe	23	22	23	68
Ei ole eestikeelset aineõpet	8	5	1	14
Kokku	31	27	24	82

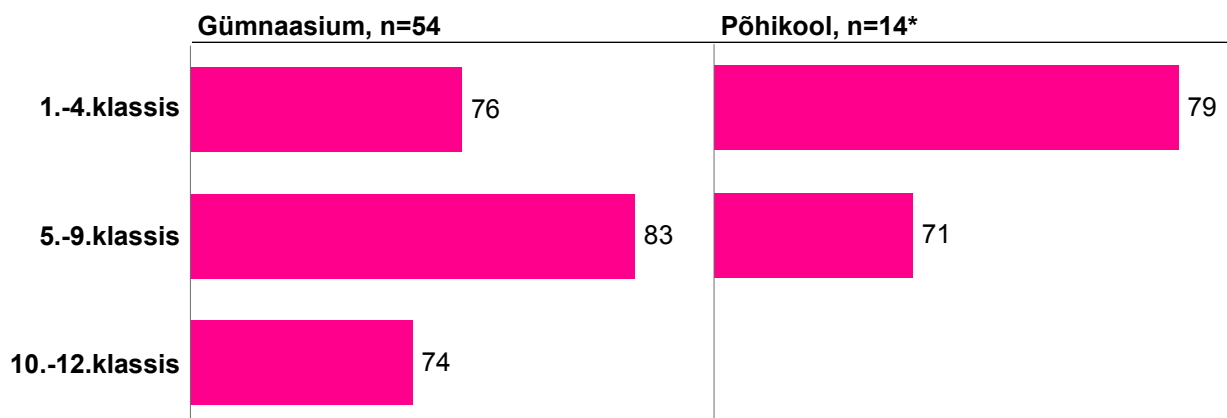
Koolitüübi alusel eristades toimub eestikeelne aineõpe 54 vene õppekeelega gümnaasiumis (sh algkooli- ja põhikooliaste) ning 14 põhikoolis.

Tabel 5. Eestikeelne aineõpe koolitüübiti – küsitatud koolide arv, kus 2004/ 2005 õ-a toimub eestikeelne aineõpe

Piirkond/ koolitüüp		Ida-Viru	Tallinn	Muu	Kokku
Gümnaasiumid	Jah	16	21	17	54
	Ei	7	4	-	11
Põhikoolid	Jah	8	1	6	14
	Ei	7	1	1	3
Kokku		31	27	24	68

Alg- ja põhikooli osaga venekeelsetes gümnaasiumides viiakse eestikeelset aineõpet kõige enam läbi 5.-9. klassides ning kõige vähemal määral 10.-12. klassides. Põhikoolides toimub eestikeelne aineõpe sagedamini algklasside osas (1.-4.klass).

Joonis 2 Millistes klassides viiakse läbi eestikeelset aineõpet
(% nendest, kus viiakse läbi eestikeelset aineõpet), n=68

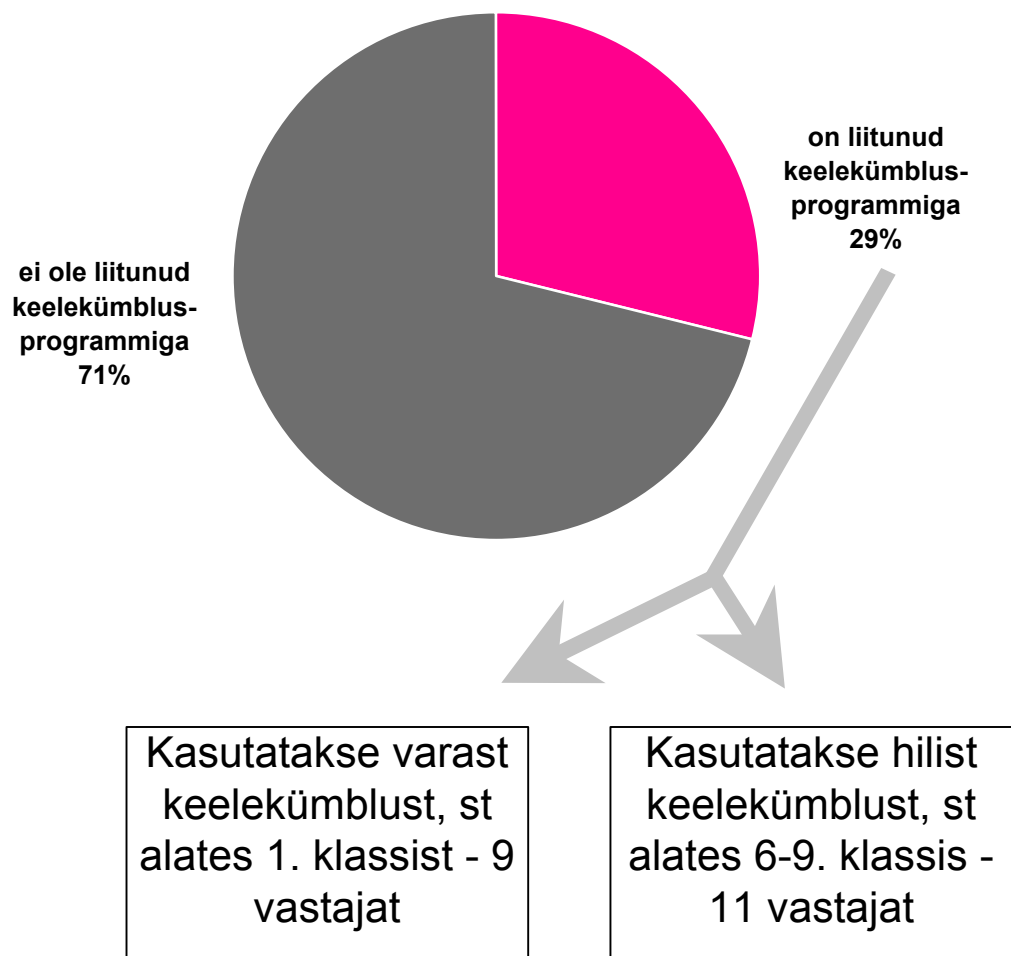

Ulatuslikum osaline eestikeelne aineõpe alg- ja põhikooliastmes on osaliselt kindlasti seotud ka keelekümbusprogrammide elluviimisega vene koolides, mille raames toimub aineõpe eesti keeles.² Keelekümbusprogrammiga on koolijuhtide küsitluse andmetel liitunud 20 kooli, sealjuures varast keelekümblust (1.-4.klass) viiakse läbi 9 koolis ja hilist keelekümblust (6.-9.klass) 11 koolis.

Joonis 3 Keelekümbusmetoodika kasutamine koolis

(% nendest koolidest, kus viiakse läbi eestikeelset aineõpet), n=68

² Keelekümbusprogrammide kohta vt täpsemalt www.meis.ee

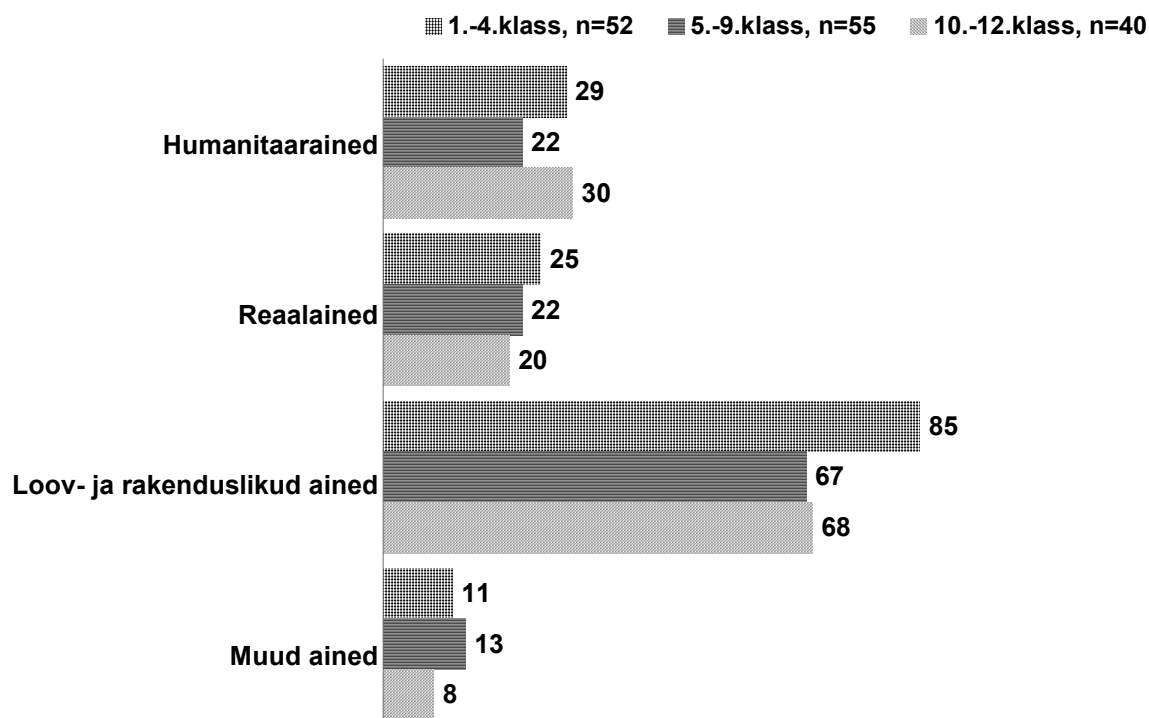
Õppeainetest õpetatakse eesti keeles kõige sagedamini loov- ja rakenduslikke aineid nagu kunstiõpetust, muusikaõpetust, tööõpetust ning kehalist kasvatust. **Kõige vähemal määral viiakse eestikeelset aineõpet läbi reaalainetes** (matemaatika, füüsika, keemia, loodusõpetus, bioloogia).

Eesti keeles õpetatavate reaal-ja humanitaarainete suhe on sealjuures tasakaalustatum algkooli- ja põhikooliastmes, mis on taas vähemalt osaliselt seletatav keelekümblusprogrammide õppekavadega.

Muudest ainetest, mida eesti keeles õpetatakse, mainiti eeskätt fakultatiivaineid nagu näiteks majandusõpetust, suhtlemist, meediat, psühholoogiat, informaatikat ja arvutiõpetust, karjääri planeerimist ja turismiõpetust.

Joonis 4 Eesti keeles õpetatavad ained

(% nendest koolidest, kus viiakse läbi eestikeelset aineõpet), n=68

Nagu näitasid vabade kommentaaridena antud põhjendused, sõltub eesti keeles õpetatavate ainete valik kõige enam **vastava ettevalmistuse ja valmisolekuga õpetajate olemasolust**, mida tõi peamise põhjendusena välja 56% küsitlusele vastanud koolijuhtidest.

Sagedamini toodi konkreetsete ainete valiku põhjenduseks veel:

- **aine sisulist lihtsust** – *kui ei ole tegemist reaalainetega, siis on kergem; loomingulist tegevust on palju ja see aitab kaasa keeleõppele;*
- **aine lihtsust ainealase sõnavara poolest** – *ei vaja spetsiaalseid termineid, sõnavara on alguses lihtsam omandada; kunstis ja muusikas ei ole piire, ükskõik mis keeles õpetada;*
- **aine tugevat seotust eesti keele ja kultuuriga** – *eesti kirjandus on kõige lähedasem eesti keelele ja kultuurile; kirjanduse kaudu on kergem aru saada võõrast kultuurist; eesti keeles on kirjandust loogiline õpetada;*
- **ainealase sõnavara olulisust keeleteadmiste seisukohalt** – *sellised ained annavad hea sõnavara.*

Eestikeelset aineõpet viivad vene koolides käesoleval hetkel läbi erineva ettevalmistuse ja taustaga õpetajad.

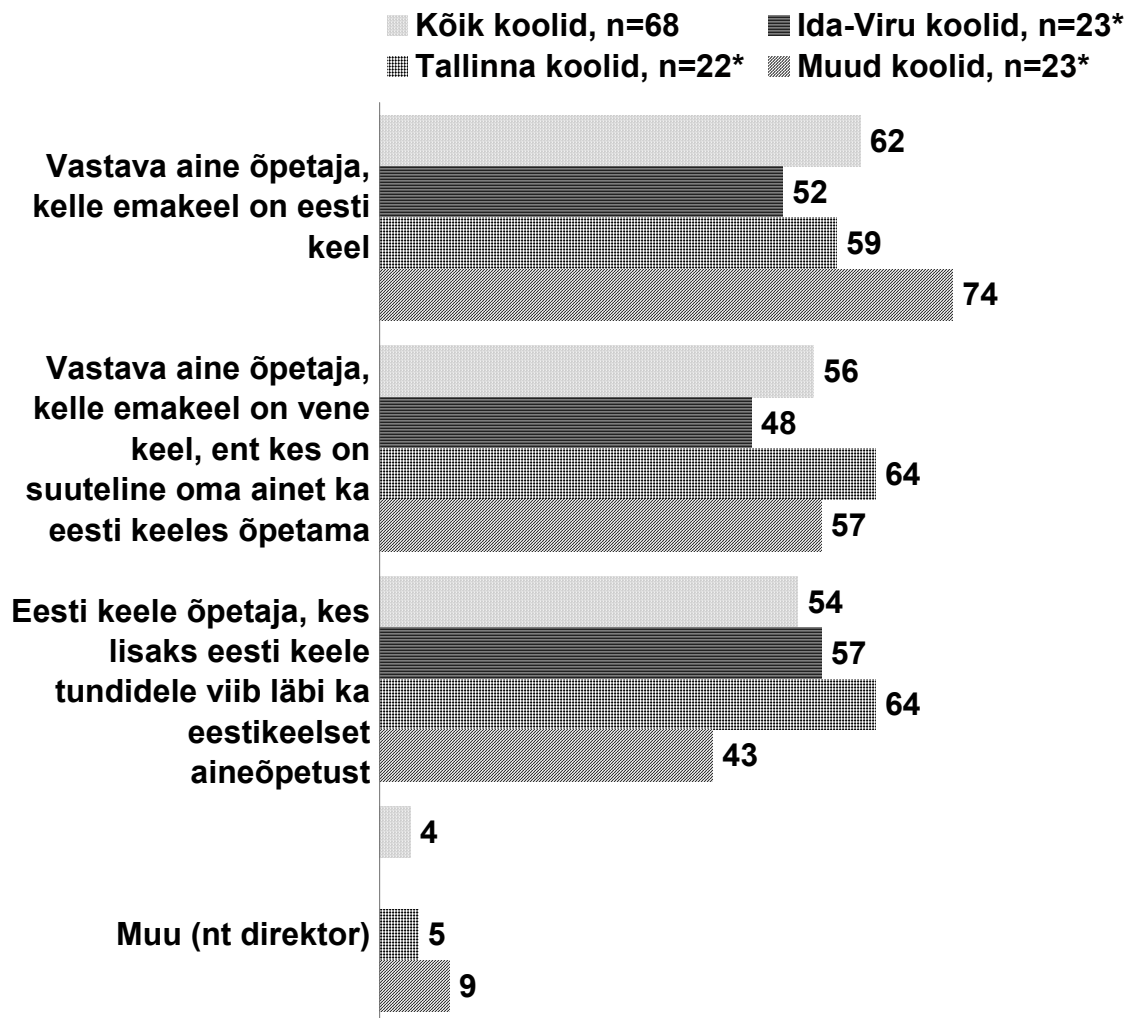
Koolijuhtide küsitluse andmetel on eestikeelse aineõpetuse läbiviijaks vene koolides kõige sagedamini **vastava aine õpetaja, kelle emakeeleks on eesti keel** (mainis 62% koolidest, kus toimub eestikeelne aineõpe), veidi harvem on selleks **vene emakeelega aineõpetaja** (56%) või **eesti keele õpetaja**, kes lisaks keeletundidele annab eesti keeles ka mõnda muud ainet, nt eesti kirjandust (54%).

Eestikeelset aineõpet läbiviivate õpetajate osas võib välja tuua ka teatud **piirkondlikke erinevusi**:

- **Ida-Virumaa koolides** on eestikeelse aineõpetuse läbiviijaks sagedamini **eesti keele õpetaja**, kes lisaks keeletundidele annab eesti keeles ka mõnda muud ainet (nt eesti ajalugu, kirjandust, kultuurilugu). Põhjuseks võib pidada Ida-Virumaa piirkondlikku eripära, kus eestlastest elanikkond on väga väikese arvuline ning sellest tulenevalt ka eesti emakeelega õpetajaskond. Samas venekeelsete aineõpetajate eesti keele oskuse tase pole niivõrd tugev. Teisalt näitasid aineõpetajate sihtrühma uuringu tulemused, et valdab vene emakeelega aineõpetajatest eesti keelt kõrgtasemel vaid 15% õpetajatest ning algtasemel tervelt 41% (vt täpsemalt järgmine ptk 1.2).
- **Tallinna koolides** on eestikeelse aineõpetuse läbiviijaks sagedamini kas piisava eesti keele oskusega vene emakeelega (kakskeelsed) aineõpetajad või eesti keele õpetajad. Antud tulemust kinnitab ka aineõpetajate sihtrühma uuring, kus Ida-Virumaa aineõpetajatega võrreldes valdasid käesoleva uuringu raames küsitletud Tallinna koolide vene emakeelega aineõpetajad eesti keelt oluliselt paremini – kõrgtaseme keeletunnistuse väitis endal olevat 41% õpetajatest ning algtaseme eesti keele oskus oli vaid 8%-l.
- **Eesti muude piirkondade koolides**, kus eestlastest õpetajaskond on arvukam, on ka eestikeelse aineõppe läbiviijaks kõige sagedamini eesti emakeelega vastava aine õpetaja.

Joonis 5 Eestikeelse aineõppe läbiviija

(% nendest koolidest, kus viiakse läbi eestikeelset aineõpet), n=68

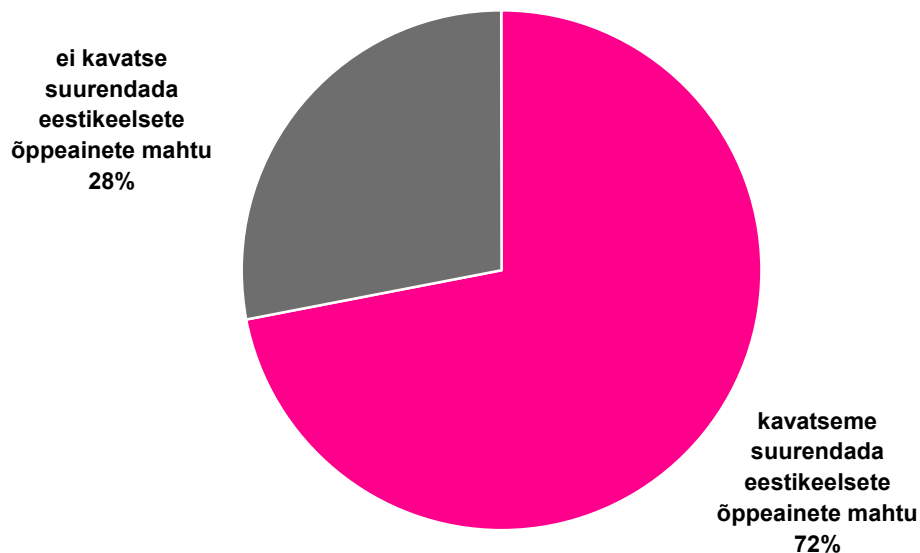
Valdav osa küsitletud koolidest kavandab järgmisel õppeaastal jätkata või alustada ettevalmistusi osalise eestikeelse aineõppe laiendamiseks või sisseviimiseks:

- 14 küsitletud koolist, kus käesoleval 2004/ 2005 õppeaastal eestikeelset aineõpetust ei toimu, plaanib selle sisseviimist järgmisel õppeaastal 10 kooli.
- Koolidest, kus käesoleval õppeaastal juba õpetatakse mõnda ainet eesti keeles, kavatseb eestikeelse aineõppe mahtu järgmisel õppeaastal suurendada 49 kooli 68st ehk 72%. Nendest enamuse ehk 35 kooli plaanib eestikeelse aineõppe mahtu laiendada 5.-9.klassis, 23 kooli algklassides ning 10 kooli gümnaasiumiastmes.

Koolijuhtide tulevikukavatsused näitavad, et eestikeelse aineõppe olulisust ja vajalikkust vene koolides on tervikuna teadvustatud.

Joonis 6 Eestikeelse aineõppe mahu suurendamine 2005/2006 õppeaastal

(% nendest koolidest, kus viiakse läbi eestikeelset aineõpet), n=68

Samuti plaanitakse **alustada või jätkata keelekümblusõppe elluviimist:**

- 48 küsitletud koolist, kes ei ole käesoleval õppeaastal liitunud keelekümblusprogrammiga, kavatseb seda järgmisel õppeaastal teha 15 kooli. Nendest omakorda 5 kooli (sh 4 Ida-Virumaa ja 1 Tallinna kool) kavatseb alustada varase keelekümblusprogrammiga ja 10 kooli (sh 5 Ida-Virumaa, 1 Tallinna ja 4 muu piirkonna kooli) hilise keelekümblusprogrammiga.
- Keelekümblusõppe metoodikat kavatseb oma koolis laiendada 16 praeguseks programmiga liitunud koolijuhti (kokku 20 kooli), nendest 6 kooli varase keelekümbluse ja 10 hilise keelekümbluse osas.

Antud tulemus näitab, et keelekümblusmetoodikat peetakse õpilaste keele- ja aineõppe seisukohalt tulemuslikuks ja senine kogemus julgustab programmiga jätkama.

1.2 Aineõpetajate kogemus eestikeelse aineõppega

Aineõpetajate sihtrühma valimi koostamisel lähtuti eesmärgist hõlmata küsitlusega nii erinevate ainete kui ka erineva kogemusega aineõpetajaid, sh nii neid, kellel on eestikeelse aineõppe läbiviimise kogemus, kui ka neid, kes õpetavad oma aineid vaid vene keeles. Käesoleva uuringu tulemuste tõlgendamisel on seega oluline arvestada valimi sisemist jaotust ning sihtrühma esindajate ja nende alamrühmade professionaalset, sotsiaaldemograafilist kui ka piirkondlikku profiili. Kuna tegemist ei ole esindusliku, vaid valikulise sihtrühma uuringuga, ei saa aineõpetajate sihtrühma küsitluse tulemusi üldistada kõigile vene koolide õpetajatele.

Alljärgnevalt on toodud küsitletud aineõpetajate sihtrühma esindajate tausta ülevaatlisk iseloomustus.

Tervikuna oli aineõpetajate valimis esindatud vähemal määral nooremaealisi ja lühema pedagoogilise staažiga aineõpetajaid – kuni 5-aastase staažiga õpetajaid oli kokku vaid 10%. Sealjuures üle 25-aastasese õpetajastaažiga aineõpetajaid oli seevastu küsitletute seas ligi neljandik.

Valdavalt oli tegemist muukeelsete aineõpetajatega (77%), eesti keelt emakeelena valdavaid õpetajaid oli kokku 23%.

Eesti keelt valdas muukeelsetest õpetajatest oma väitel kõrgtasemel umbes neljandik õpetajatest ning pooled väitsid endal olevat keskastme eesti keele tunnistuse.

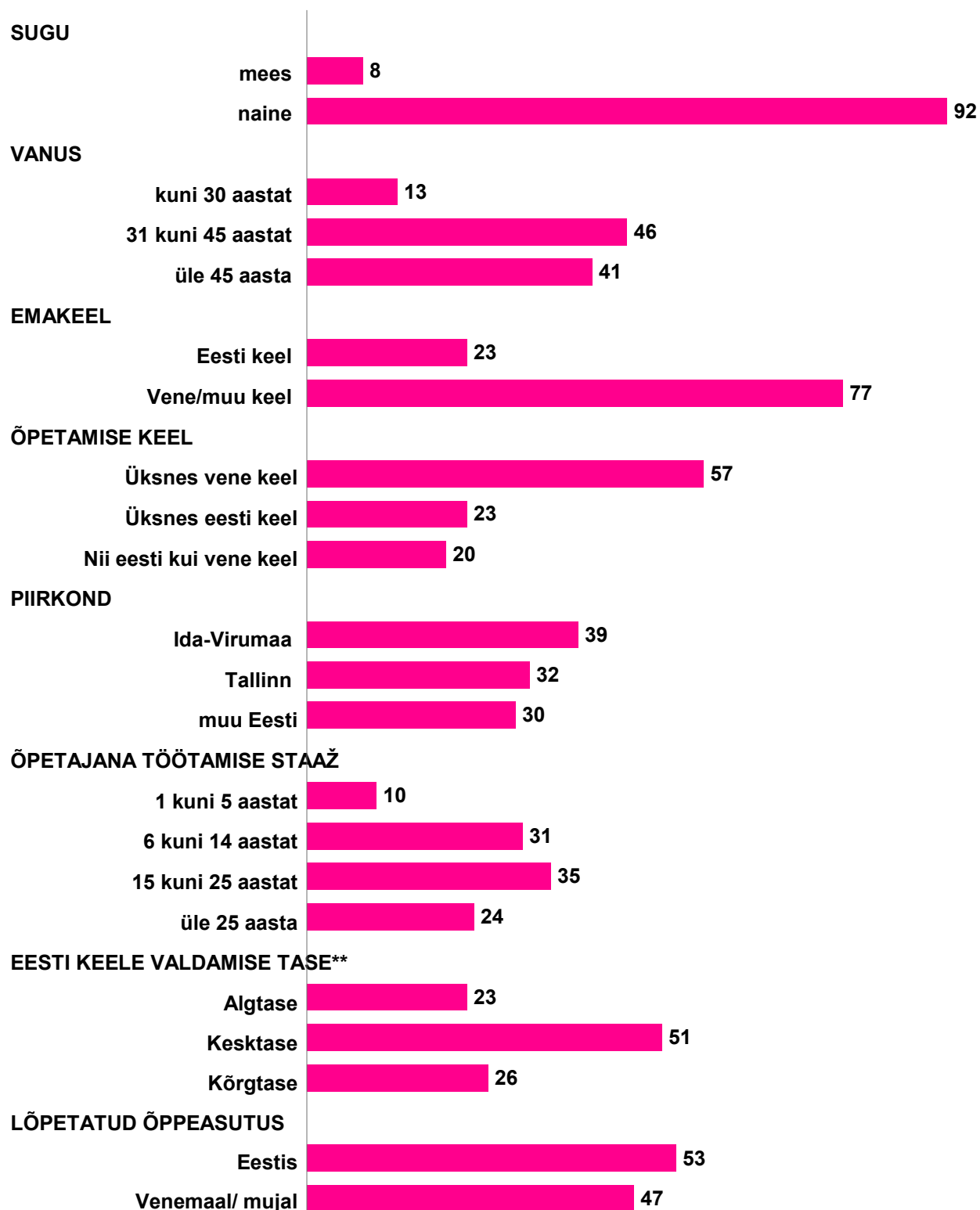
Aineõppe keele alusel oli valimis mõnevõrra enam esindatud üksnes vene keeles õpetavaid aineõpetajaid – 57%; eestikeelse aineõppe läbiviimise kogemusega aineõpetajaid oli kokku 43% (sh 23% üksnes eesti keeles ja 20% samaaegselt nii eesti- kui vene õpetavaid aineõpetajaid).

Ligi pooled küsitletud õpetajatest (47%) olid oma (viimase) hariduse omandanud väljaspool Eestit, eeskätt Venemaa õppeasutustes.

Küsitlusele vastanud venekeelsete gümnaasiumide ja põhikoolide aineõpetajate taustprofiil, sh vanus, õpetajana töötamise staaž ja eesti keele oskuse tase on toodud joonisel 7.

Joonis 7 Aineõpetajate taustprofiil

(% kõikidest aineõpetajatest), n=239

** % nendest, kelle emakeel ei ole eesti keel

Piirkonniti oli vene emakeelega ja ainult vene keeles õpetavaid aineõpetajaid käesoleva uuringu valimis keskmisest enam esindatud just **Ida-Virumaa õpetajate seas**, kellest ligi kaks-kolmandikku õpetas oma aineid vaid vene keeles (64%). Samuti oli Ida-Virumaa vene emakeelega aineõpetajate seas oluliselt enam vaid algtaseme eesti keele oskusega õpetajaid. Enamus Ida-Virumaal küsitletud aineõpetajatest oli oma hariduse omandanud Venemaa (või mõne muu) riigi õppeasutuses.

Proportsionaalselt oli kõige vähem üksnes vene keeles õpetavaid aineõpetajaid ja samas kõige rohkem eestikeelse aineõppe kogemusega aineõpetajaid **Tallinna aineõpetajate sihtrühmas**, kelle seas oli ka keskmisest enam kõrgtaseme eesti keele oskusega õpetajaid. Samuti oli Tallinna aineõpetajate valimis oluliselt enam esindatud ka nooremaealisi (alla 30-aastaseid) ja lühema pedagoogilise staažiga õpetajaid.

Kõige enam eesti emakeelega aineõpetajaid oli antud uuringus esindatud **Eesti muude piirkondade koolide aineõpetajate seas**. Võrreldes teiste piirkondadega on antud alamrühma puhul tegemist keskmiselt vanemaealisema ja pikema staažiga õpetajatega.

Tabel 6. Aineõpetajate taustprofiil piirkondade lõikes

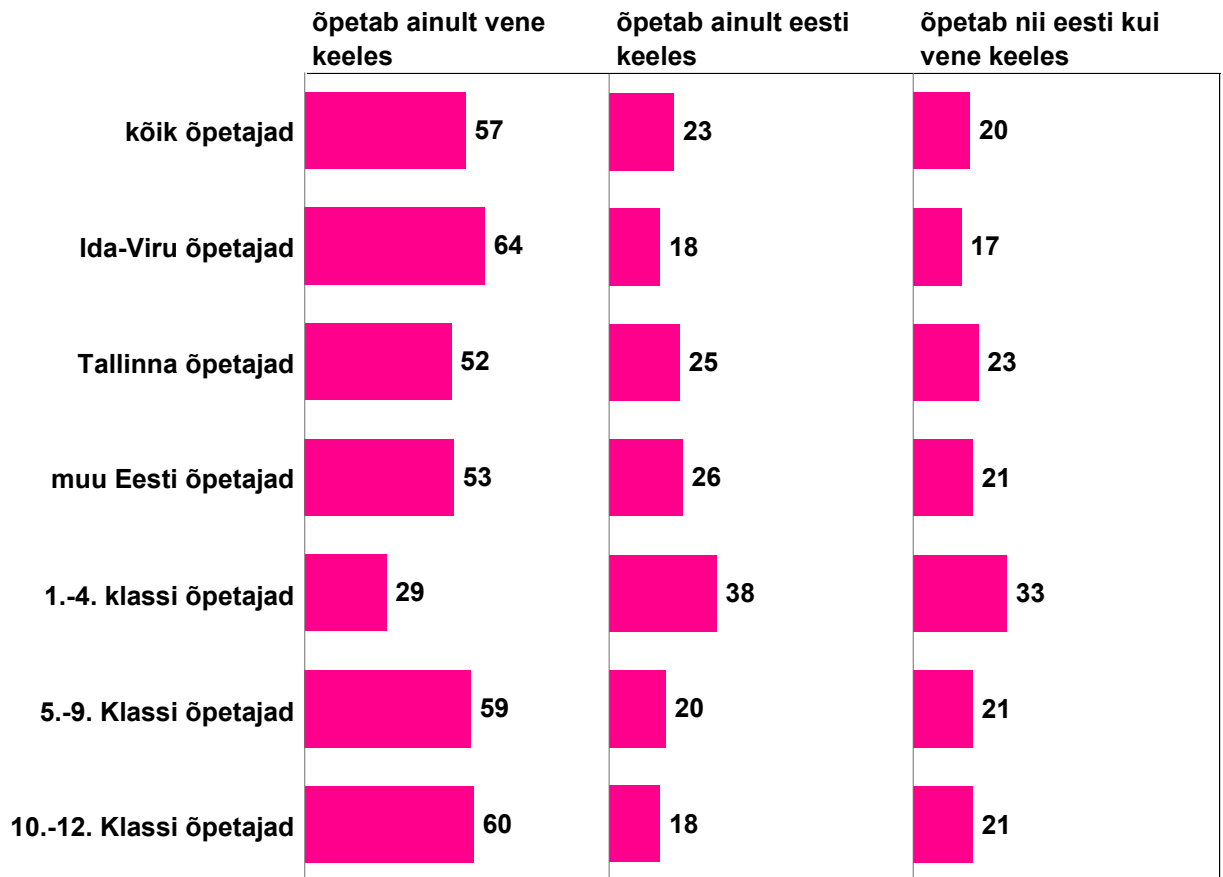
		Kokku %	Ida-Viru Veeru %	Tallinn Veeru %	Muu Veeru %
Vanus	kuni 30 aastat	13	11	24	4
	31 kuni 45 aastat	46	50	37	51
	üle 45 aasta	41	39	39	44
Staaž	1 kuni 5 aastat	10	8	17	4
	6 kuni 14 aastat	31	22	29	43
	15 kuni 25 aastat	36	45	36	24
	üle 25 aasta	24	26	17	29
Klassid	1.-4.klassis	19	18	16	22
	5.-9.klassis	81	87	68	86
	10.-12.klassis	68	70	71	64
Õppekeel	ainult vene keeles	57	64	52	53
	ainult eesti keeles	23	18	25	26
	nii eesti kui vene	20	17	23	21
Emakeel	Eesti keel	23	18	16	38
	Vene keel	75	82	80	61
	Muu keel	2	-	4	1
Keeletase	Algtase	23	41	8	11
	Keskstase	51	41	51	67
	Kõrgtase	26	15	41	22
Lõpetatud õppeasutus	Eestis	52	40	60	60
	Venemaal/ mujal	48	60	40	40

Kooliastmeti on eesti keeles (või samaaegselt eesti ja vene keeles) õpetavaid pedagooge kõige enam algklassides tunde andvate aineõpetajate seas (viimase rühma puhul on antud uuringus tegemist aineõpetajatega, kes lisaks põhikooliastmele ja/või gümnaasiumiastmele õpetavad osaliselt ka 1.-4.klassis), kõige vähem aga gümnaasiumiklasside aineõpetajate seas.

Joonis 8 Õppeainete õpetamise keel

(% kõikidest aineõpetajatest), n=239

Kui võrrelda eestikeelse aineõpetuse seisukohalt erineva kogemuse ja ettevalmistusega aineõpetajate tausta, siis on näha, et eesti keeles ainet andvate õpetajate seas on keskmisest enam nooremaelisi ja Eestis hariduse omandanud aineõpetajaid.

Hinnates täna vaid vene keeles õpetatavate aineõpetajate n-ö potentsiaali eestikeelse aineõpetuse seisukohast, võib olulisena välja tuua, et nendest vaid 7% valdab eesti keele oskust kõrgtasemel, samas 31%-l on vaid algtaseme keeletunnistus. Eestis on neist hariduse omandanud vaid neljandik.

Samas, küsitletud aineõpetajatest, kes õpetavad käesoleval õppeaastal oma aineid vaid vene keeles, **on põhimõtteliselt valmis oma ainet eesti keeles õpetama ligi kolmandik ehk 31%**. Nendest omakorda kaks-kolmandikku valdab eesti keelt kesktasemel ning viiendik kõrgtasemel. Enam oli nende õpetajate seas esindatud matemaatika ja füüsika aineõpetajaid

– s.o ained, mida vene koolides hetkel eesti keeles veel eriti ei õpetata, ent mille puhul võib samas seega välja tuua osa õpetajate põhimõttelist valmisolekut.

Tabel 6. Aineõpetajate taustprofiil õppekeele alusel

		Kokku %	ainult vene keeles		ainult eesti keeles		nii eesti kui vene keeles	
			Veeru %	Rea %	Veeru %	Rea %	Veeru %	Rea %
Vanus	kuni 30 aastat	13	8	35	18	32	21	32
	31 - 45 aastat	46	49	60	40	20	46	20
	üle 45 aasta	41	43	60	42	24	33	16
Staaž	1 - 5 aastat	10	6	35	13	30	17	35
	6 -14 aastat	31	28	52	35	26	33	22
	15 - 25 aastat	36	38	61	35	22	29	16
	üle 25 aasta	24	28	66	18	17	21	17
Klassid	1.-4.klassis	19	10	29	31	38	31	33
	5.-9.klassis	81	83	59	71	20	85	21
	10.-12.klassis	68	72	60	55	18	73	21
Emakeel	Eesti keel	23	2	5	75	73	25	21
	Vene keel	75	98	74	24	7	69	18
	Muu keel	2	-	-	2	25	6	75
Eesti keele oskuse tase	Algtase	23	31	95	-	-	6	5
	Kesktase	51	62	89	-	-	28	11
	Kõrgtase	26	7	19	100	30	67	51
Lõpetatud õppeasutus	Eestis	53	26	28	98	43	77	29
	Venemaal/mujal	48	74	89	2	1	25	11

Võrreldes Ida-Virumaa ja muu piirkonna koolidega, on **Tallinna koolide õpetajate valmisolek eesti keeles ainete õpetamiseks mõnevõrra kõrgem** – eestikeelseks aineõpetuseks oleks põhimõtteliselt valmis 41% nendest õpetajatest, kes täna õpetavad oma aineid vaid vene keeles. Tallinna koolide puhul on suurema valmisoleku põhjused seotud tõenäoliselt nii sealsete õpetajate nooremaealisusega kui ka parema eesti keele oskusega (vt eespool tabel 5).

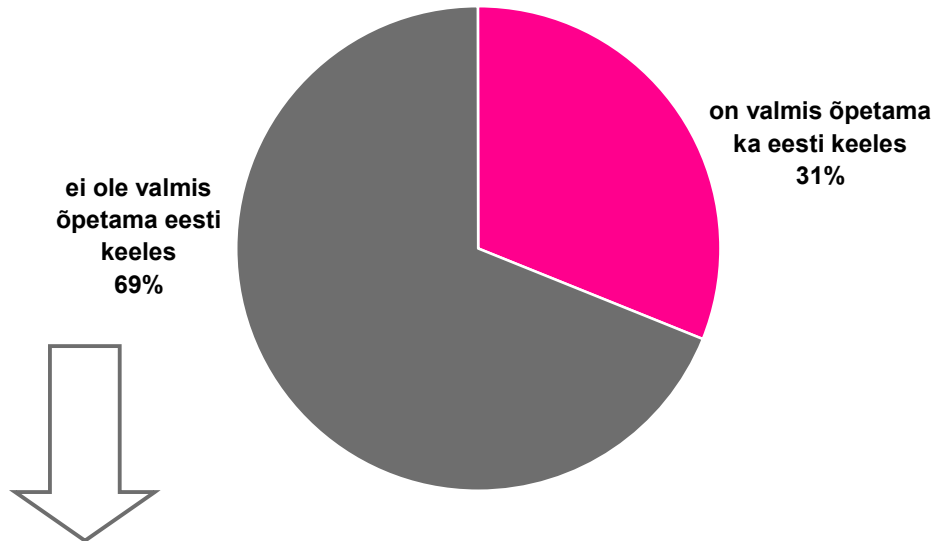
Põhjastena, miks ülejäänud õpetajad ei ole põhimõtteliselt valmis oma ainet eesti keeles õpetama, toodi **lisaks piisava keeleoskuse puudumisele** (mainis 47% neist, kes pole põhimõtteliselt valmis eestikeelseks aineõpetuseks) järgmiseid argumente:

- oma aine keerukust eesti keeles õpetamiseks;
- õpilaste piisava eesti keele oskuse puudumist;
- isikliku psühholoogilise valmisoleku ja motivatsiooni puudumist;
- põhimõttelist seisukohta, et vene koolides tuleks aineid õppida-õpetada oma emakeeles.

Piisava eesti keele oskuse puudumine oli sealjuures sagedamini mainitud probleemiks just Ida-Virumaa õpetajate puhul, kelle seas oli võrreldes teiste piirkondadega ka oluliselt enam algtaseme eesti keele oskusega õpetajaid.

Joonis 9 Põhimõtteline valmisolek õpetada ainet eesti keeles

(% õpetajatest, kes õpetavad aineõpet ainult vene keeles), n=136

Peamised põhjused miks ei olda valmis õpetama aineõpet eesti keeles

(% nendest, kes ei ole valmis õpetama aineõpet eesti keeles), n=94

1.3 Suhtumine eestikeelsesse aineõpetusse

1.3.1 Üldine suhtumine eestikeelse aineõpetuse vajalikkusesse

Enamus vene koolide juhtidest peab osa õppeainete eesti keeles õpetamist vene õppekeelega koolides vajalikuks. Sealjuures väga vajalikuks hindab osalist eestikeelset aineõpetust 35% ja pigem vajalikuks 48% kõigist küsitletud koolijuhtidest. Mittevajalikuks peab eestikeelset aineõpetust 17% koolijuhtidest.

Koolijuhtide suhtumist piirkonniti võrreldes ilmneb, et **kõige positiivsemalt on osalise eestikeelse aineõpetuse osas meelestatud Eesti muude piirkondade koolijuhid**, kellest enam kui pooled peavad eestikeelset aineõpet väga vajalikuks. **Kõige kriitilisemalt suhtuvad eestikeelse aineõppe vajalikkusesse Tallinna koolijuhid**, kellest väga vajalikuks peab eestikeelset aineõpet vaid 11%. Ida-Virumaa koolijuhtidest näeb eestikeelset aineõpetust vene koolis väga vajalikuna 39% direktoritest. **Tervikuna suhtub eestikeelse aineõppe vajalikkusse pooldavalt** (st peab väga või pigem vajalikuks):

- 77% Ida-Virumaa koolijuhtidest;
- 78% Tallinna koolijuhtidest;
- 96% Eesti muude piirkondade koolijuhtidest.

Antud tulemused peegeldavad võrdlemisi hästi osalise eestikeelse aineõppe tegelikku olukorda, kus eesti keeles õpetatakse mõnda ainet 74% Ida-Virumaa koolides, 81% Tallinna koolides ning 96% muu piirkonna koolides.

Arvamused eestikeelse aineõpetuse vajalikkuse osas lahknevad seega oluliselt selle alusel, kas konkreetses koolis viiakse läbi eestikeelset aineõpetust või mitte. Üle poole koolijuhtidest, kelle koolis eestikeelset aineõpetust käesoleval õppeaastal ei toimu (kokku 14 kooli), ei pea seda ka vajalikuks. Pigem vajalikuks hindab eestikeelset aineõpetust nendest koolijuhtidest umbes kolmandik. Samas koolides, kus eestikeelne aineõpe juba toimub (kokku 68 kooli), peab eestikeelset aineõpet kas väga või pigem vajalikuks 83% koolijuhtidest.

Koolitüübiti suhtuvad eestikeelsesse aineõpetusse toetavamalt põhikoolide direktorid, mis on samuti vastavuses praeguse eestikeelse aineõpetuse olukorraga, kus eestikeelset aineõpetust viiakse ulatuslikumalt läbi just algkooli- ja põhikooliastmes.

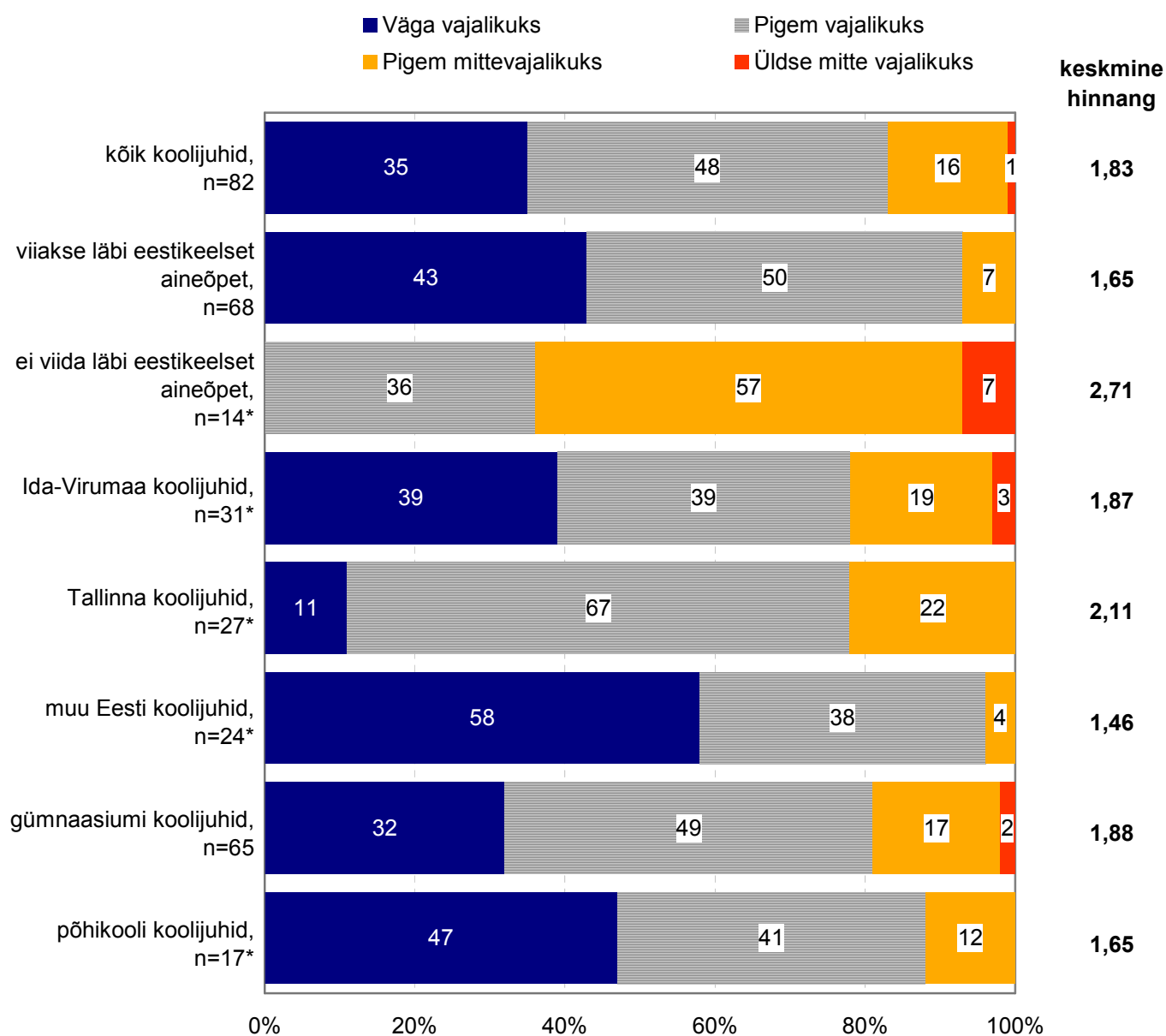
Võrreldes koolijuhtidega on **aineõpetajate hoiakud eestikeelse aineõpetuse osas mõnevõrra skeptilisemad** – väga vajalikuks hindab eestikeelset aineõpet vene õppekeelega koolides 16% ja pigem vajalikuks 55% kõigist küsitletud aineõpetajatest.

Võrreldes teiste piirkondadega **on eestikeelse aineõppe vajalikkuse osas kahtlevamal seisukohal just Ida-Virumaa aineõpetajad**, kelle seas oli võrreldes teiste piirkondadega ka enam üksnes vene keeles õpetavaid ja kehvema eesti keele oskusega õpetajaid.

Ka aineõpetajate puhul mõjutab suhtumist eestikeelse aineõppe vajalikkusesse olulisel määral see, kas õpetajal on isiklik eestikeelse aineõppe läbiviimise kogemus või mitte. Kui õpetajatest, kellel on ainult venekeelne aine õpetamise kogemus, peab eestikeelset aineõpetust väga vajalikuks vaid 4% ja mittevajalikuks samas 45% õpetajatest, siis eesti keeles õpetatavatest õpetajatest (õpetab kas ainult eesti või samaaegselt eesti ja vene keeles) hindab eestikeelset aineõpet väga vajalikuks kolmandik õpetajatest ning mittevajalikuks peab seda vaid 8%.

Joonis 10 Kui oluliseks peate vene õppekeelega koolides ainete õpetamist eesti keeles?

(% kõikidest koolijuhtidest)

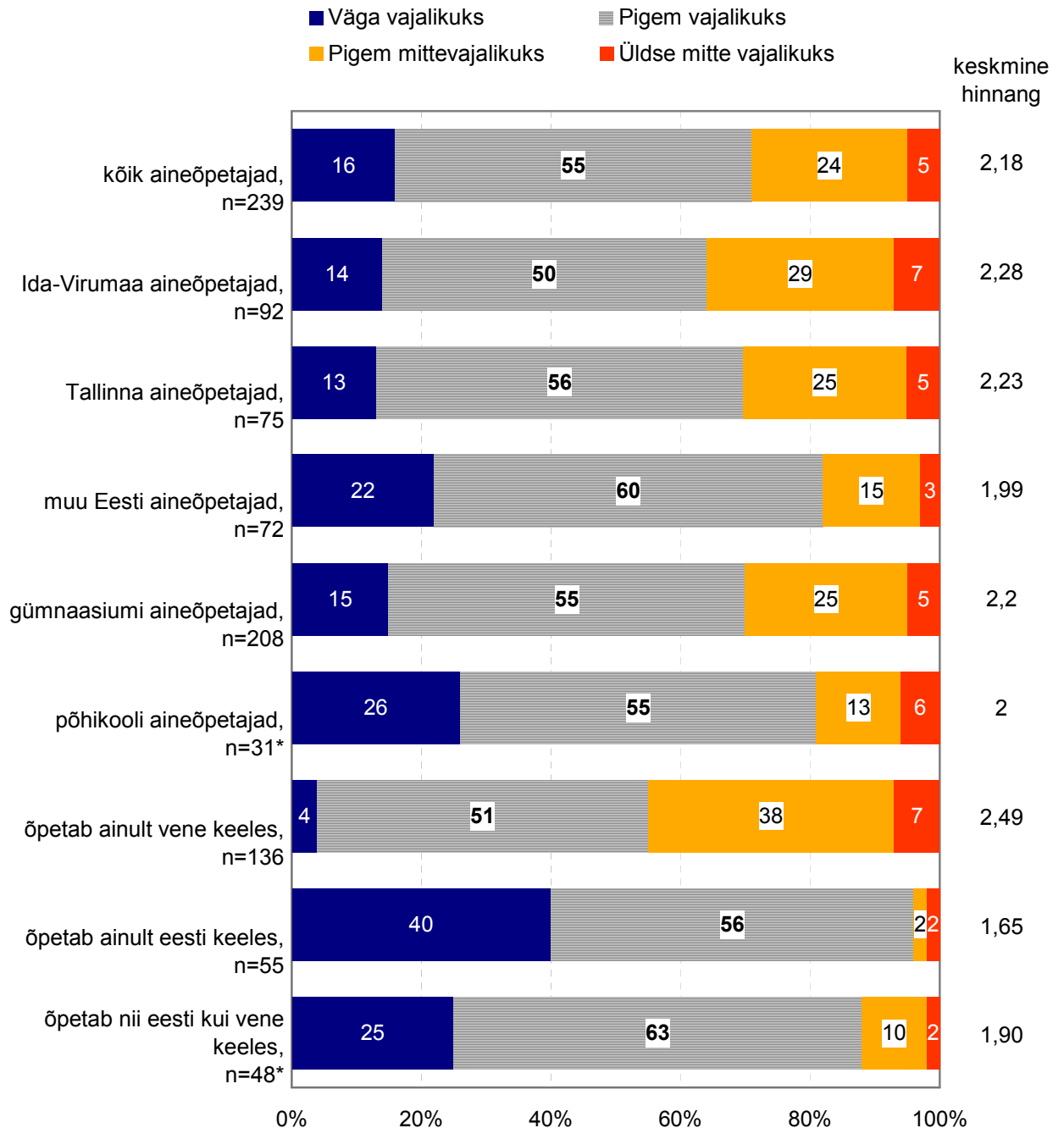

* Arvestada tuleb väga väikese vastajate arvuga

** Keskmine hinnang on mõõdetud 4-astmelisel skaalal, kus 1 –“peab väga vajalikuks” ja 4 – “ei pea üldse vajalikuks”

Joonis 11 Kui vajalikuks peate vene õppekeelega koolides ainete õpetamist eesti keeles?

(% kõikidest aineõpetajatest), n=239

* arvestada tuleb väga väikese vastajate arvuga

** Keskmine hinnang on mõõdetud 4-astmelisel skaalal, kus 1 –“peab väga vajalikuks” ja 4 – “ei pea üldse vajalikuks”

Ligi kaks kolmandikku koolijuhtidest hindab oma kooli lapsevanemate ja õpilaste huvi eestikeelse aineõpetuse vastu kas väga suureks või pigem suureks. Lapsevanemate ja õpilaste kõrval hindavad direktorid oma kooli aineõpetajate häälestust eestikeelse aineõpetuse vastu samas mõnevõrra kriitilisemalt: väga suureks hindab oma kooli aineõpetajate motivatsiooni ja huvi oma aineid eesti keeles õpetada 12% ja pigem suureks 43% kõigist koolijuhtidest. Väga madalaks hindab oma kooli aineõpetajate motivatsiooni eesti keeles ainete õpetamiseks sealjuures 15% koolijuhtidest.

Piirkondade võrdlusest ilmneb, et **keskmiselt kõige kõrgemaks hindavad nii lastevanemate kui ka aineõpetajate huvi ja motiveeritust Ida-Virumaa koolijuhid ning kõige madalamaks Tallinna koolijuhid.** Kui Ida-Virumaa koolijuhtidest hindab aineõpetajate motivatsiooni oma ainete eesti keeles õpetamise vastu väga suureks või pigem suureks 61%, siis Tallinna koolijuhtide puhul on vastav osakaal vaid 41%. Ehkki aineõpetajate sihtrühmas ei olnud tegemist esindusliku uuringuga, on antud tulemust huvitav võrrelda õpetajate küsitluse tulemustega, kus Ida-Virumaa aineõpetajate seas oli esindatud keskmiselt enam vene emakeelega ja vaid vene keeles õpetavaid ning kehvema eesti keele oskusega pedagooge. Samas Tallinna aineõpetajate seas oli keskmiselt enam nooremaealisi ja parema eesti keele oskusega vastajaid, mistõttu nende ettevalmistust eestikeelse aineõppe läbiviimiseks võiks hinnata kõrgemalt. Samuti oli vaid venekeelse aineõppe kogemusega aineõpetajate valmisolek eesti keeles õpetamiseks kõrgem Tallinnas kui näiteks Ida-Virumaal.

Ka õpilaste motiveeritust eesti keeles õppida peavad kõige madalamaks just Tallinna koolijuhid, kes samas hindasid oma kooli õpilaste keeleoskust eesti keeles ainete õppimiseks oluliselt kõrgemana kui näiteks Ida-Virumaa koolijuhid.

Kõigist küsitletud aineõpetajatest hindab **oma kooli juhtkonna motivatsiooni ja huvi eestikeelse aineõpetuse läbiviimise vastu** väga suureks 36% ja pigem suureks 46% õpetajatest, mis on vastavuses eestikeelse aineõppe tegeliku üldpildiga, kus eestikeelne aineõpe toimub 82% koolidest.

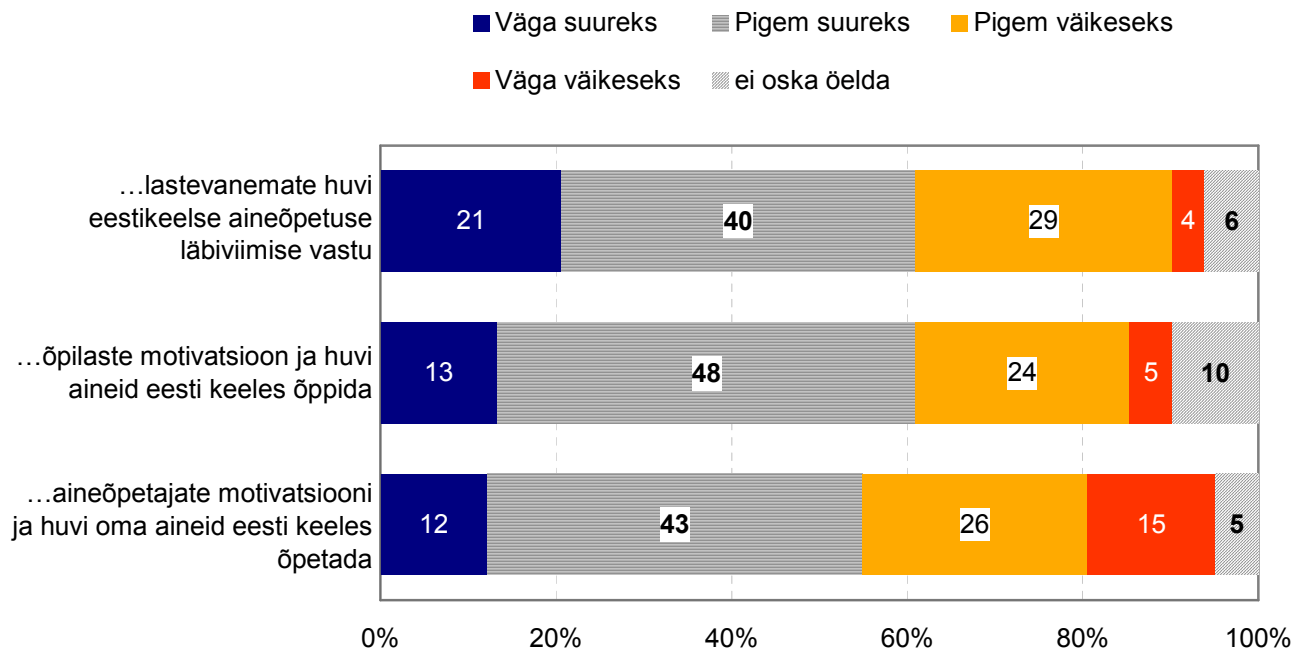
Kõige vähem motiveeritutena ja huvitatuna näevad õpetajad eestikeelse aineõpetuse seisukohalt õpilasi, kelle motivatsiooni eesti keeles aineid õppida hindab väga suureks vaid 10% ja pigem suureks 38% õpetajatest. Õpilaste huvi ja motiveerituse hindamisel ei mängi sealjuures rolli nende vanus, sest erinevates klassides ja vanuseastmetes õpetavate õpetajate keskmised hinnangud õpilaste suhtumisele oluliselt ei erine.

Lastevanemate huvi eestikeelse aineõpetuse vastu hindavad õpetajad võrreldes õpilastega mõnevõrra kõrgemalt. Keskmiselt kõrgemana peegeldavad lastevanemate huvi eestikeelse aineõpetuse vastu just algklassides aineid andvaid õpetajad.

Sarnaselt koolijuhtide küsitluse tulemustega kinnitavad ka aineõpetajate küsitluse tulemused seda, et **teiste huvirühmade, so kooli juhtkonna, lapsevanemate ja õpilaste huvitatuse hindamisel on määravaks tegelikult vastaja enda isiklik suhtumine ja ettevalmistus eestikeelse aineõpetuse osas.** Nagu tulemused näitavad, peegeldavad ka teiste rühmade valmidust ja suhtumist kõige kriitilisemana need sihtrühma esindajad, kes eestikeelse aineõppega kokku ei puutu ning kelle isiklik suhtumine sellesse on samuti negatiivsem. Seevastu vastajad, kes puutuvad eestikeelse aineõppega vahetult kokku, näevad nii juhtkonna, lapsevanemate kui ka õpilaste häälestust oluliselt positiivsemana. Seega on teiste rühmade hoiakute hindamisel suurel määral tegemist iseenda hoiakute ja valmisoleku tagasipeegeldusega.

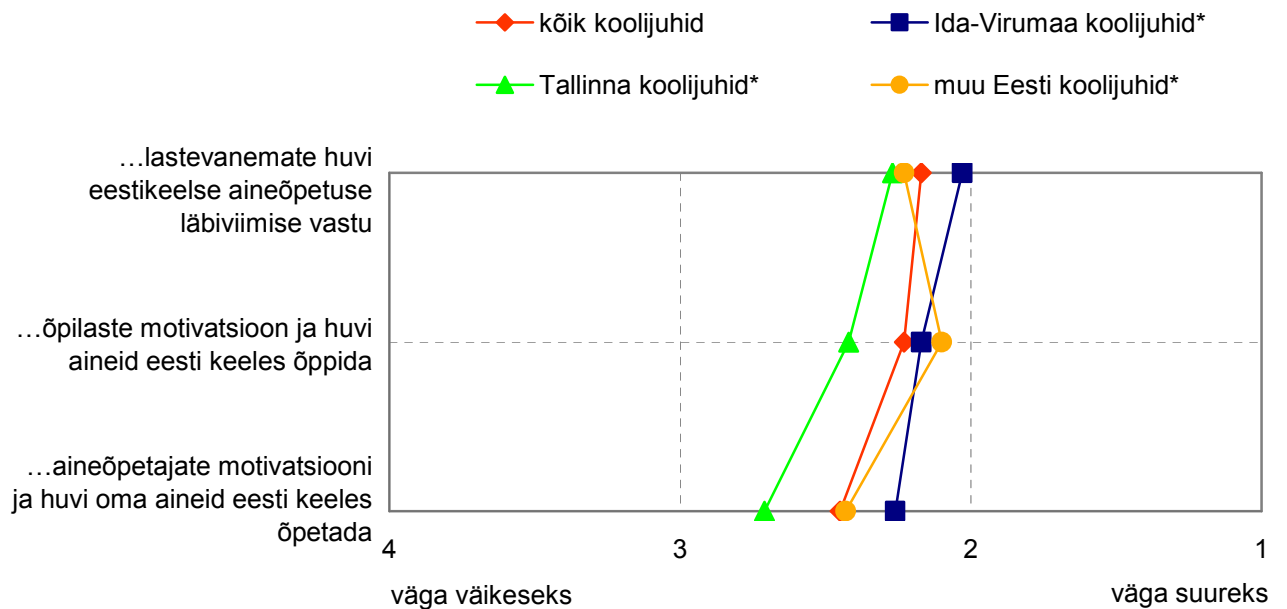
Joonis 12 Kuidas Te hindate OMA kooli puhul...

(% kõikidest koolijuhtidest), n=82

Kuidas Te hindate OMA kooli puhul...

(keskmised hinnangud)

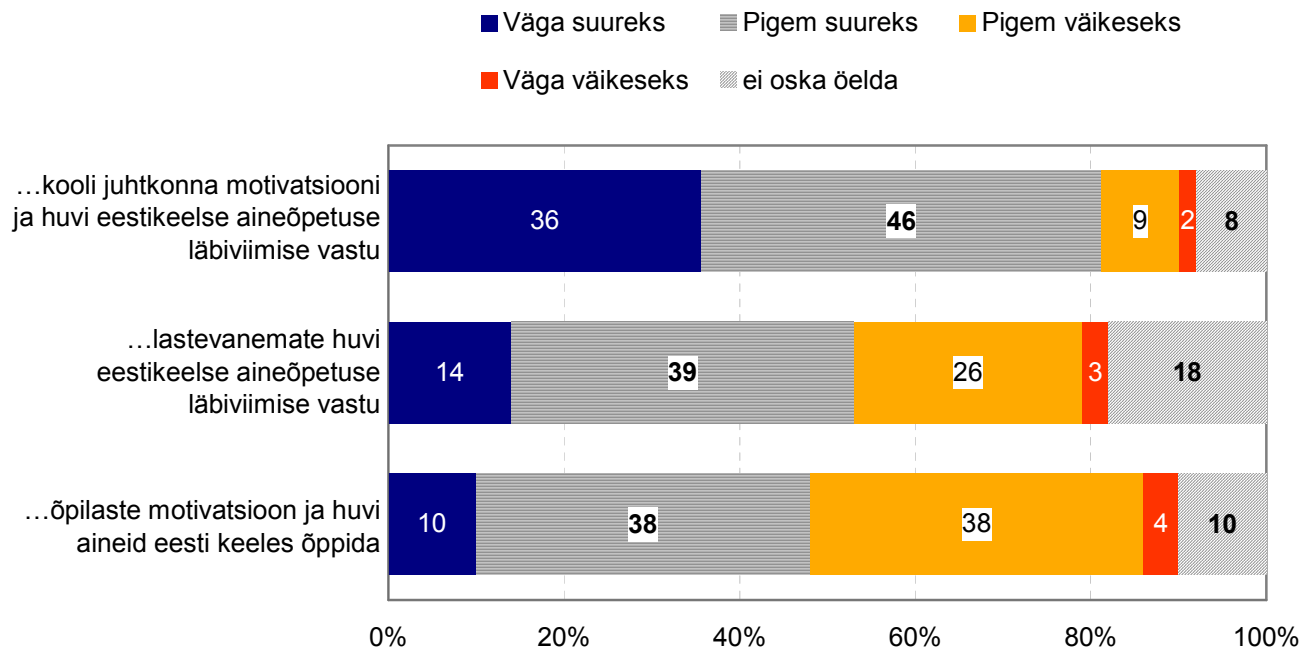

* vastajate väikese arvu tõttu tuleb arvestada suure statistilise veaga

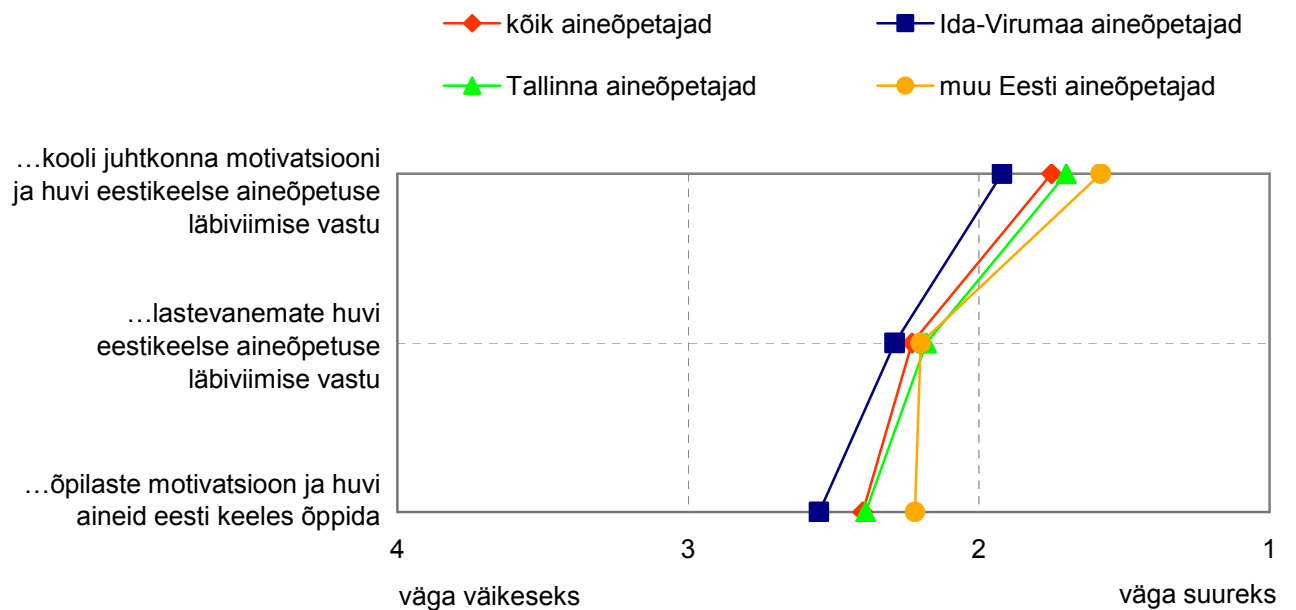
Joonis 13 Kuidas Te hindate OMA kooli puhul...

(% kõikidest aineõpetajatest), n=239

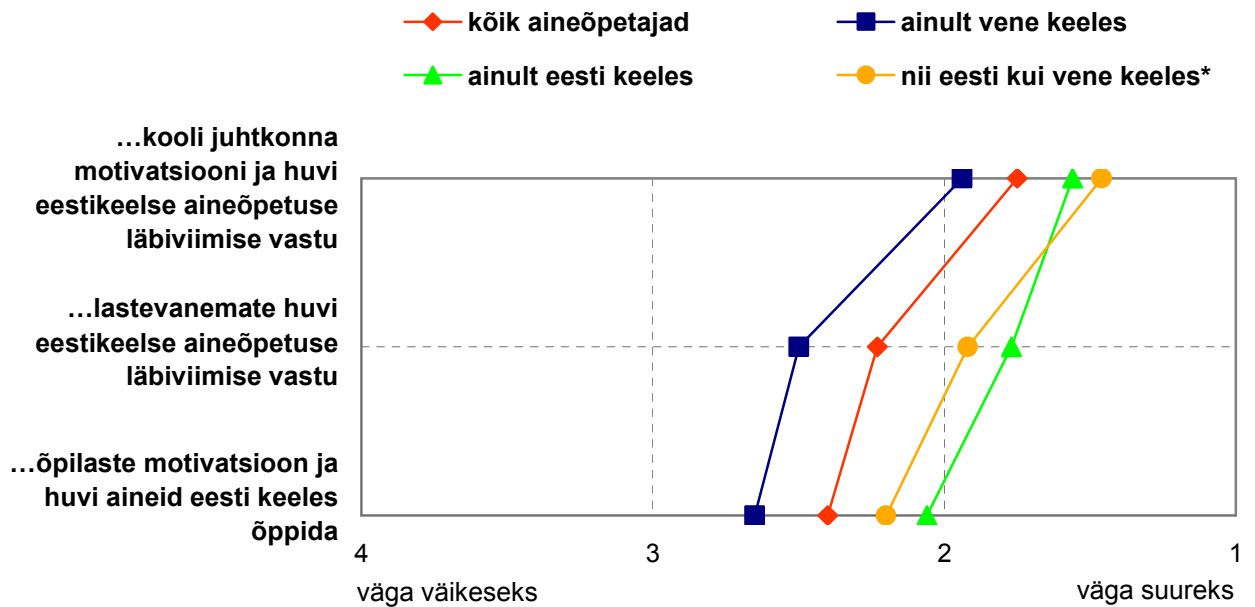
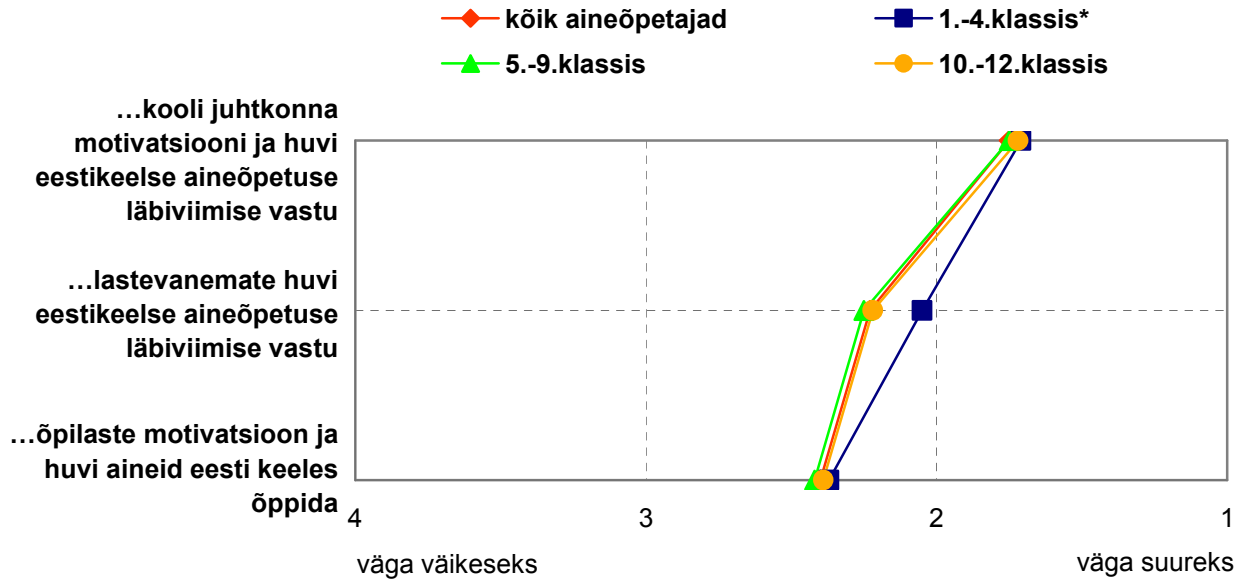
Kuidas Te hindate OMA kooli puhul...

(keskmised hinnangud)

Joonis 13a Kuidas Te hindate OMA kooli puhul...

(keskmised hinnangud)

*Arvestada tuleb väga väikese vastajate arvuga

1.3.2 Eestikeelse aineõpetuse võimalikud positiivsed ja negatiivsed mõjud

Suhtumist eestikeelsesse aineõpetusse analüüsiti uuringus ka eestikeelse aineõppe võimalikele positiivsetele ja negatiivsetele mõjudele antud hinnangute kaudu.

Eestikeelse aineõpetusega kaasnevate võimalike positiivsete mõjude osas nõustub 93% koolijuhtidest, et eestikeelne aineõpetus **aitab kaasa õpilaste eesti keele oskuse paranemisele** ning 87% näevad eestikeelse aineõpetuse **positiivset mõju nii vene koolide õpilaste konkurentsivõimele tööturul kui ka nende haridus- ja edasiõppimisvõimalustele**.

Kõige optimistlikumad on selles osas Eesti muude piirkondade koolijuhid, v.a. üldise eesti keele oskuse paranemise osas, millega nõustusid keskmiselt enam just Ida-Virumaa koolijuhid. Samas usuvad Ida-Virumaa koolijuhid keskmiselt vähem eestikeelse aineõppe võimalikku positiivset mõju tööturukontekstis. Võib oletada, et suhtumist mõjutab siin tõenäoliselt Ida-Virumaa regionaalne kontekst, kus tööturvõimalused tunduvad tervikuna piiratumad ning kus valdavalt venekeelses suhtluskeskkonnas pole parem eesti keele oskus tööturul konkureerides (käesoleval hetkel) tingimata primaarne eelis.

Samas nõustuvad vähem kui pooled koolijuhtidest, et eestikeelne aineõpetus vastab õpilaste eelnevale eesti keele oskusele, ning ainult 30% usub, et eestikeelne aineõpetus aitab kaasa eesti ja vene õppekeelega koolide õpilaste teadmiste taseme ühtlustumisele. Õpilaste eelnevate eesti keele oskuste piisavuse osas on kõige kahtlevamad Ida-Virumaa koolijuhid ning omandatud teadmiste taseme osas omakorda Tallinna koolide direktorid. Nii peab õpilaste eelnevat eesti keele teadmiste taset eestikeelse aineõpetuse seisukohalt piisavaks 35% Ida-Virumaa koolijuhtidest, 44% Tallinna koolijuhtidest ning 67% muu piirkonna koolijuhtidest. Kui Tallinna koolijuhtidest 78% ei usu, et eestikeelne aineõpetus aitaks kaasa eesti ja vene koolide õpilaste teadmiste ühtlustumisele, siis Ida-Virumaa koolijuhtidest on samal arvamusel 52% ja muu piirkonna koolijuhtidest vaid 29%. (Samas on tegemist ka aspektiga, kus märkimisväärne osa koolijuhtidest ehk 16% ei oska seisukohta võtta.) Lisaks on Tallinna koolijuhid kahtlevamad selles aspektis, et eestikeelne aineõpe võiks avardada muukeelsete õpilaste haridusvõimalusi. Võimalik, et skeptilisuse põhjused on siin seotud Tallinna üldise sotsiaalse keskkonnaga, kus konkurentsi eesti koolidega tunnetatakse kõige selgemini. Samas on tõenäoliselt määravaks ka Tallinna koolijuhtide üldiselt kriitilisem suhtumine eestikeelse aineõpetuse vajalikkusesse tervikuna.

Tervikuna peavad koolijuhid eestikeelse aineõppe võimalikke negatiivseid mõjusid mõnevõrra enam tõenäoliseks pigem õpetajate kui õpilaste vaatepunktist.

Asjaoluga, et **eestikeelse aineõppega kaasneb märkimisväärne lisakoormus nii aineõpetajate kui õpilaste jaoks**, nõustub üheksa koolijuhti kümnest. Keskmiselt enam peavad lisakoormust tõenäoliseks just Ida-Virumaa koolijuhid, mis on ilmselt seotud ka antud piirkonna õpetajate ja õpilaste keskmiselt madalamalt hinnatud eesti keele oskusega, mistõttu nii aine ettevalmistus kui ka omandamine muutub oletatavalt aeganõudvamaks ja raskemaks just keeleoskuste piiratuse tõttu.

Ligi kaks kolmandikku koolijuhtidest omakorda usub, et eestikeelne aineõpetus võib põhjustada õpetajatel ja õpilastel psühholoogist stressi ja pingeid – aspekt, millega nõustusid keskmiselt enam just Tallinna koolijuhid.

Ainealaste teadmiste omandamise seisukohast leiab 71% koolijuhtidest, et eestikeelne aineõpe jätab lüngad õpilaste teadmistesse. Keskmiselt enam on sellel arvamusel just Tallinna koolijuhid, kellest nõustub antud seisukohaga 85%. Samas Ida-Virumaa ja muu piirkonna koolijuhtidest on antud arvamusel vastavalt 65% ja 63% vastajatest. Teisalt tasub märkida, et Tallinna koolijuhid hindasid oma kooli õpilaste eesti keele oskust (kui eelist eestikeelse aineõppe vaatepunktist) võrreldes Ida-Virumaa koolijuhtidega kõrgemalt (vt järgmine ptk 1.4).

Tervikuna võib tõdeda, et koolijuhtide arvamused eestikeelse aineõpetusega kaasnevatest võimalikest positiivsetest ja negatiivsetest mõjudest on mõneti vastuolulised. Ehkki suurem osa koolijuhtidest on teadvustanud eestikeelse aineõppe eeldatavat positiivset mõju õpilaste töö- ja haridusvõimalustele ning keeleoskusele, ei usu arvestatav osa neist, et eestikeelne aineõpe aitaks ühtlustada eesti ja vene koolide õpilaste teadmiste taset ning annaks head tulemust ainealaste teadmiste omandamise seisukohalt.

Võrreldes koolijuhtidega näevad aineõpetajad eestikeelse aineõpetuse positiivseid mõjusid õpilaste jaoks näiteks haridusvõimaluse avardumise, konkurentsivõime kasvu ja eesti keele oskuse paranemise seisukohalt tervikuna vähem. Samuti kipuvad õpetajad omistama eestikeelse aineõppega kaasnevaid võimalikke negatiivseid kaasmõjusid nagu lisakoormust ja psühholoogilist stressi sagedamini just õpetajatele kui õpilastele.

Aspektid, mille osas koolijuhtide ja aineõpetajate hinnangud tervikuna ei erine, puudutavad eestikeelse aineõppega kaasnevat olulist lisakoormust nii õpetajale kui õpilasele, õpilaste oodatavat teadmiste taset ja eestikeelse aineõppe vastavust õpilaste eelnevale eesti keele oskuse tasemele.

Eestikeelse aineõpetuse kogemusega ja vaid vene keeles õpetavate aineõpetajate arvamused lahknevad diametraalselt enamikes eestikeelse aineõpetusega seotud aspektides, mida küsitluses hinnata paluti. Nii näevad õpetajad, kellel puudub eestikeelse aineõpetuse kogemus, oluliselt enam just eestikeelse aineõpetuse võimalikke negatiivseid kaasmõjusid ning ei nõustu selle võimalike positiivsete efektidega. Ainuke aspekt, mille osas erineva kogemusega aineõpetajate seisukohad oluliselt ei erine, puudutab õpilaste olemasolevate eesti keele teadmiste taseme mittevastavust eestikeelsele aineõppele.

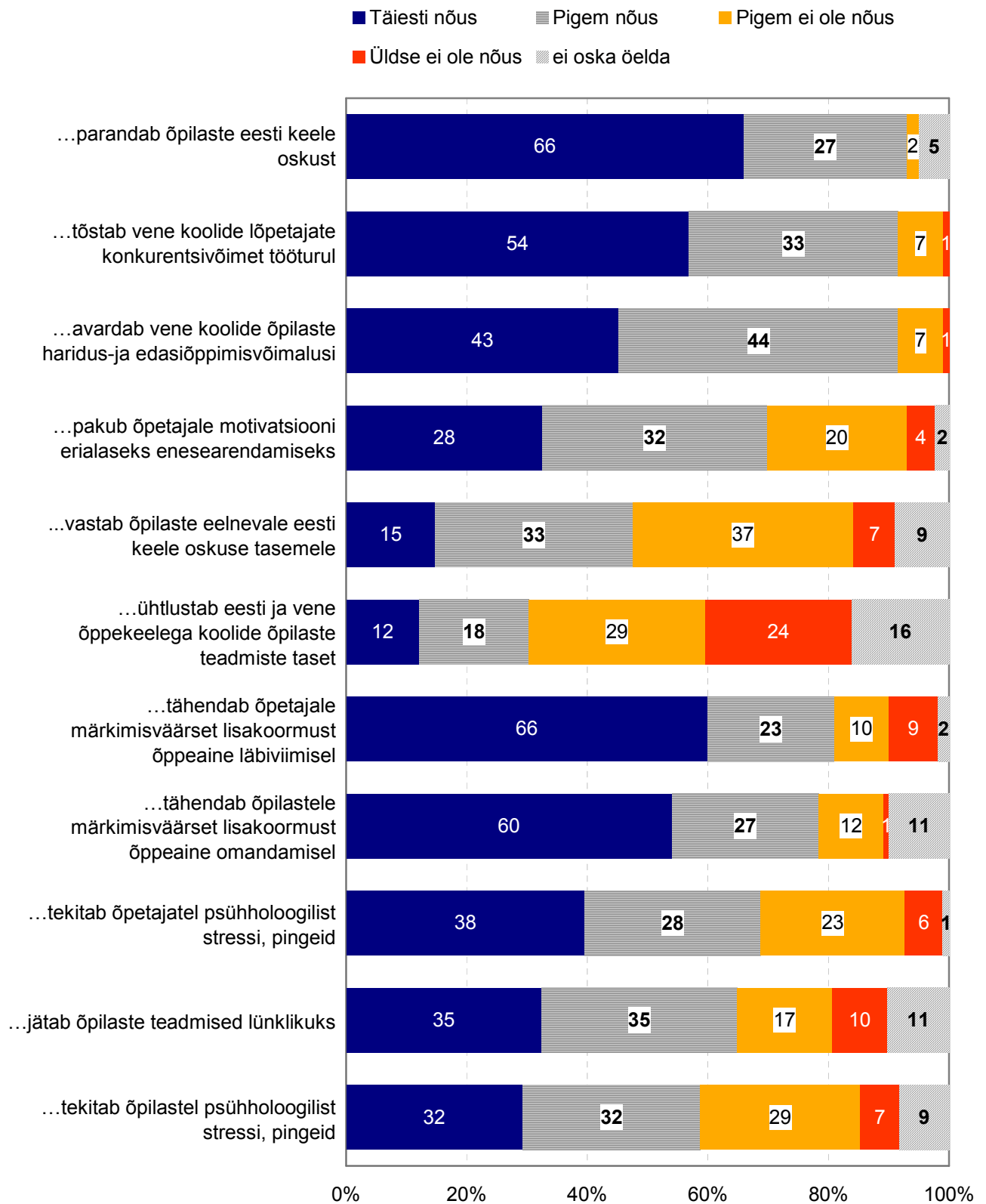
Põhikooli- ja gümnaasiumiastmes õpetavate aineõpetajate arvamused ühtivad üldjoontes kõigis aspektides, vaid algklassides tunde andvad õpetajad näevad mõnevõrra enam just eestikeelse aineõpetuse positiivseid mõjusid ega tunnetata niivõrd selle negatiivseid momente ei aineõppe läbiviimise ega tulemuslikkuse seisukohalt.

Sellega, et eestikeelne aineõpetus **pakub aineõpetajatele motivatsiooni erialaseks enesearendamiseks**, nõustub üle poole ehk 60% koolijuhtidest ning 70% aineõpetajatest. Tegemist on aspektiga, mida üldises eestikeelse aineõppe alases diskussioonis pole sellest vaatenurgast eriti tõstatatud.

Tulemustest nähtub, et ehkki tervikuna usutakse eestikeelse aineõpetuse lõpp-eesmärkidesse ja positiivsetesse mõjudesse pikemas perspektiivis, s.o vene koolide lõpetajate konkurentsivõime ja haridusvõimaluste paranemine, kaheldakse just selle läbiviimise protsessis (eeldatav lisakoormus ja stress) ja vahetus tulemuslikkuses (oodatav teadmiste tase).

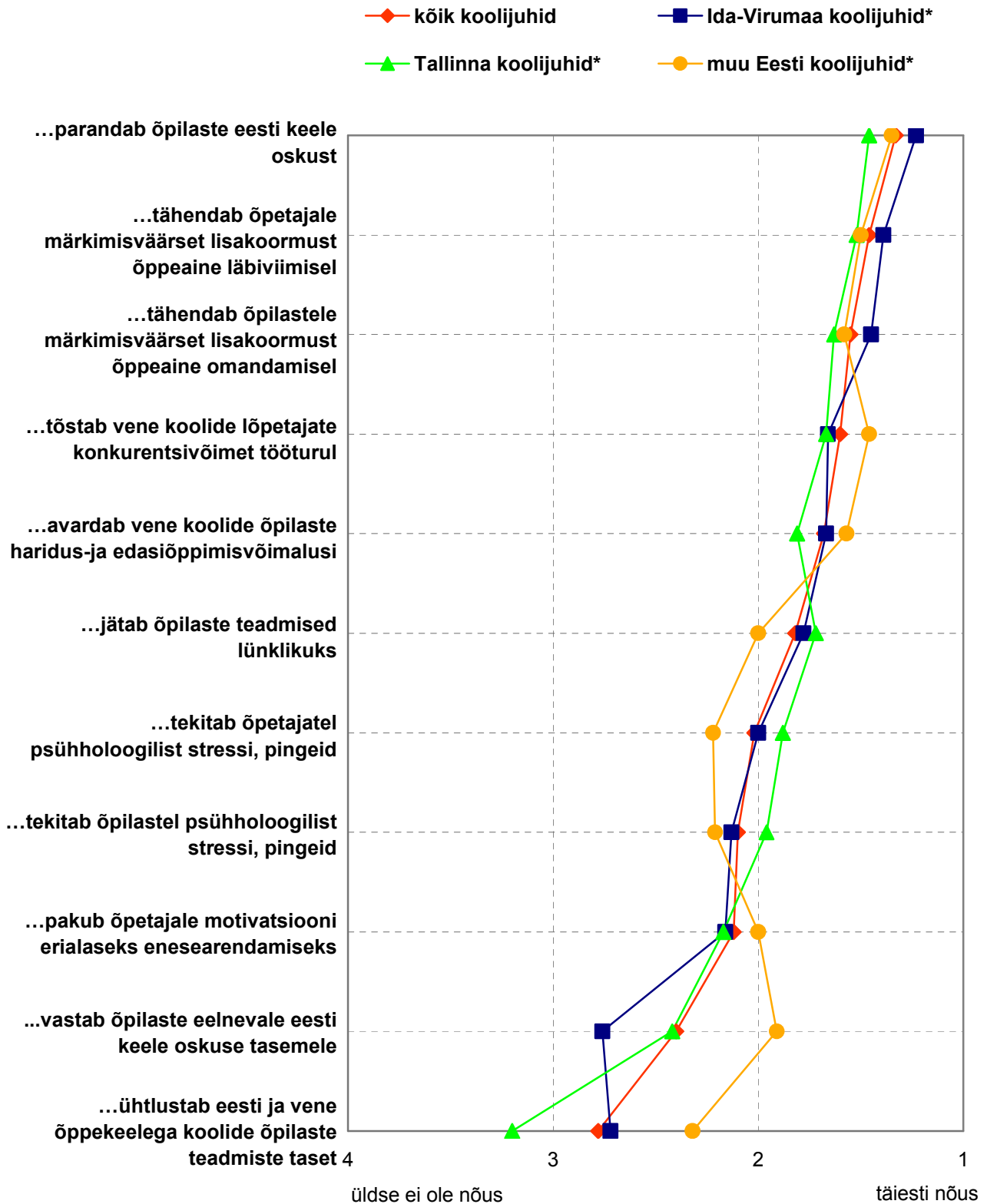
Joonis 14 Kuivõrd Teie arvates eestikeelne aineõpetus...

(% kõikidest koolijuhtidest), n=82

Joonis 15 Kuivõrd Teie arvates eestikeelne aineõpetus...

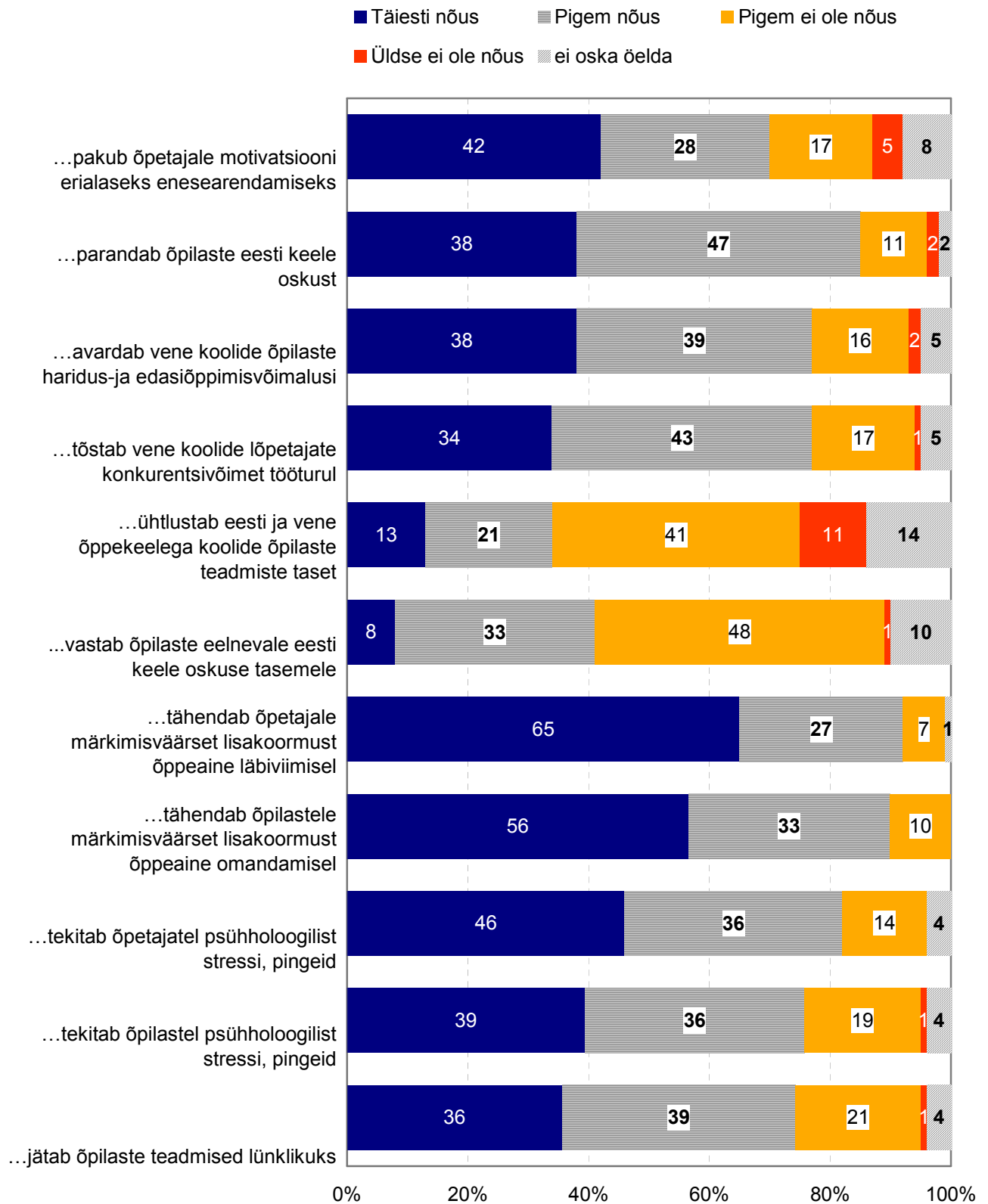
(keskmised hinnangud)

* arvestada tuleb väga väikese vastajate arvuga

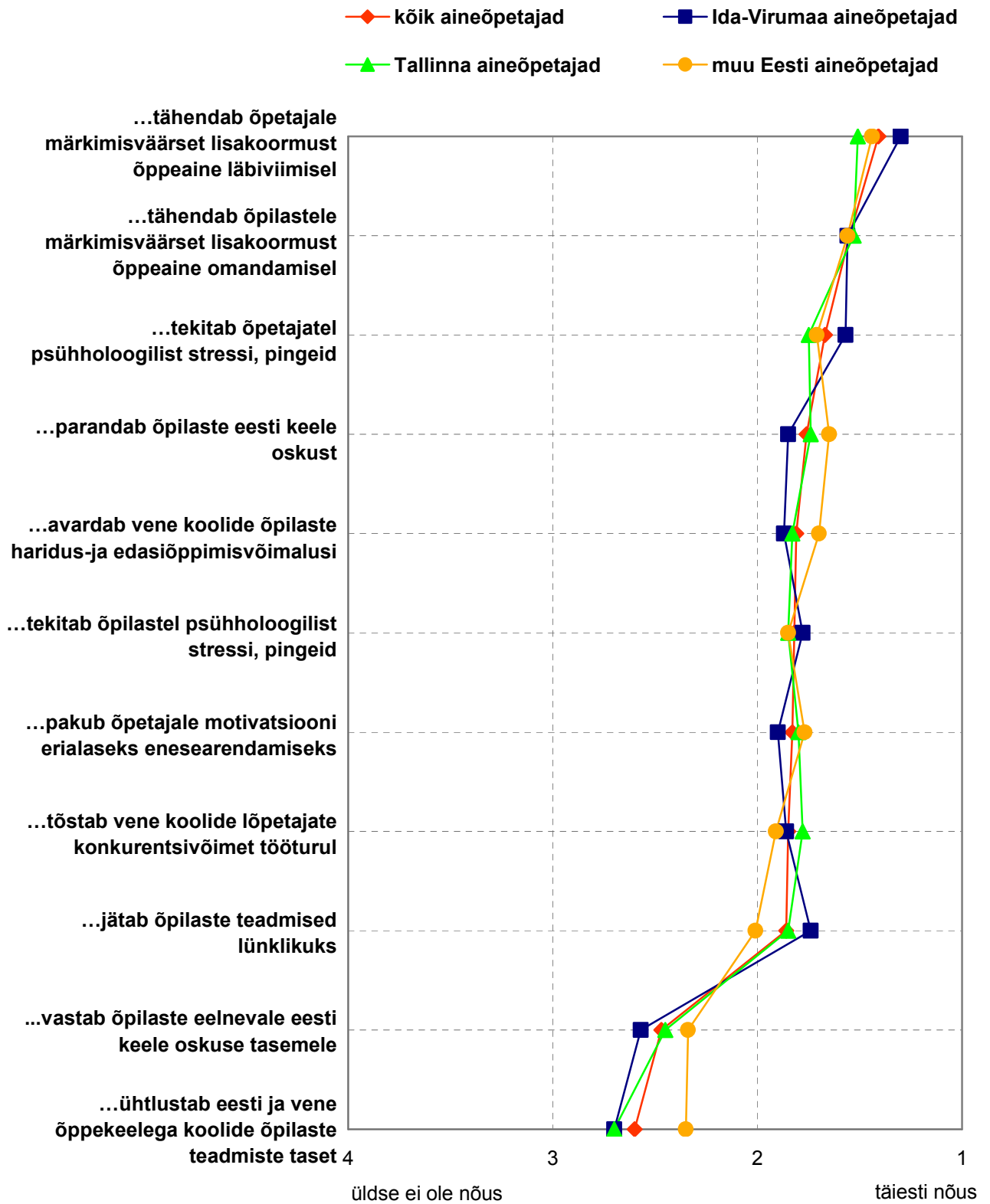
Joonis 16 Kuivõrd Teie arvates eestikeelne aineõpetus...

(% kõikidest aineõpetajatest), n=239

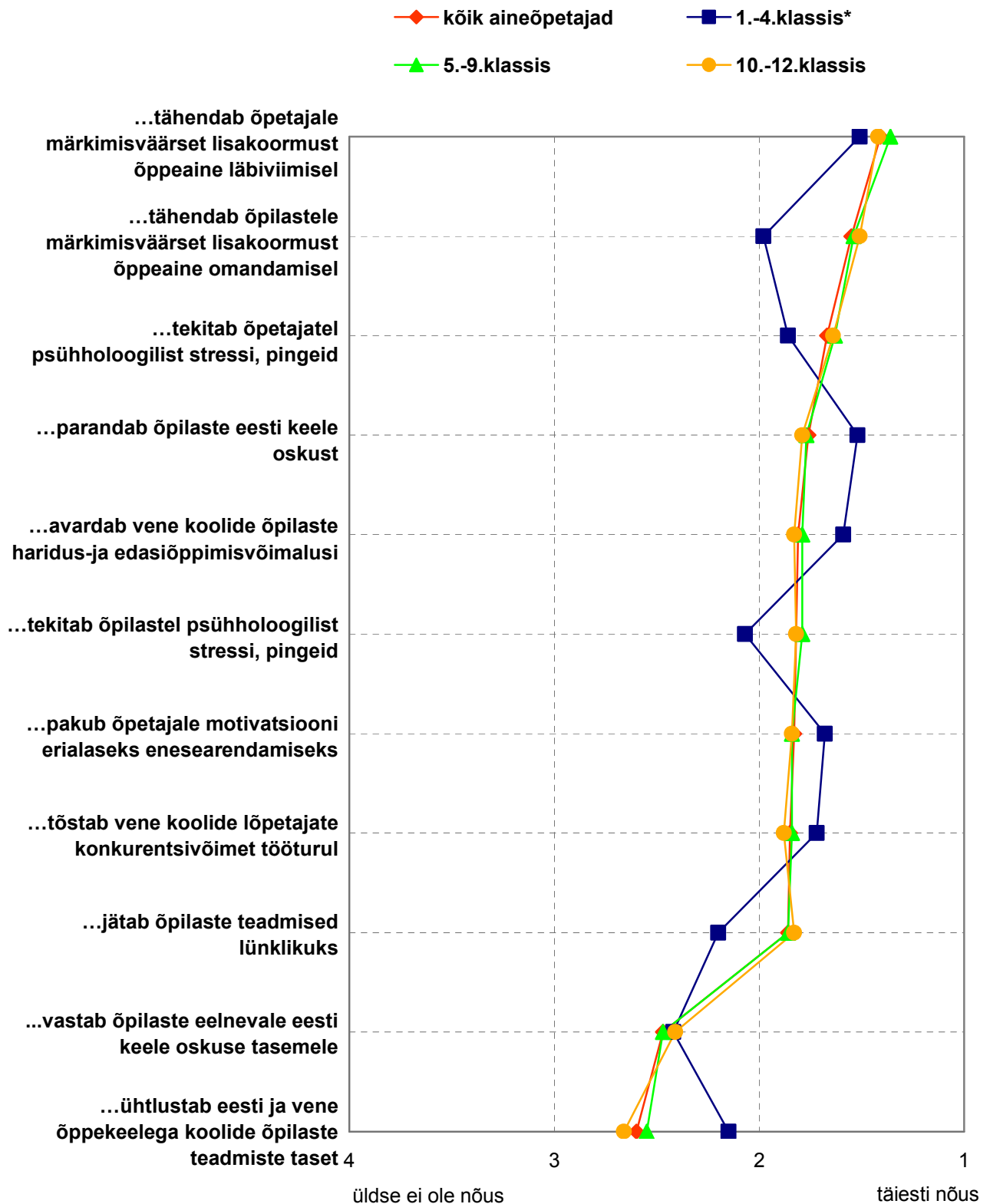
Joonis 17 Kuivõrd Teie arvates eestikeelne aineõpetus...

(keskmised hinnangud)

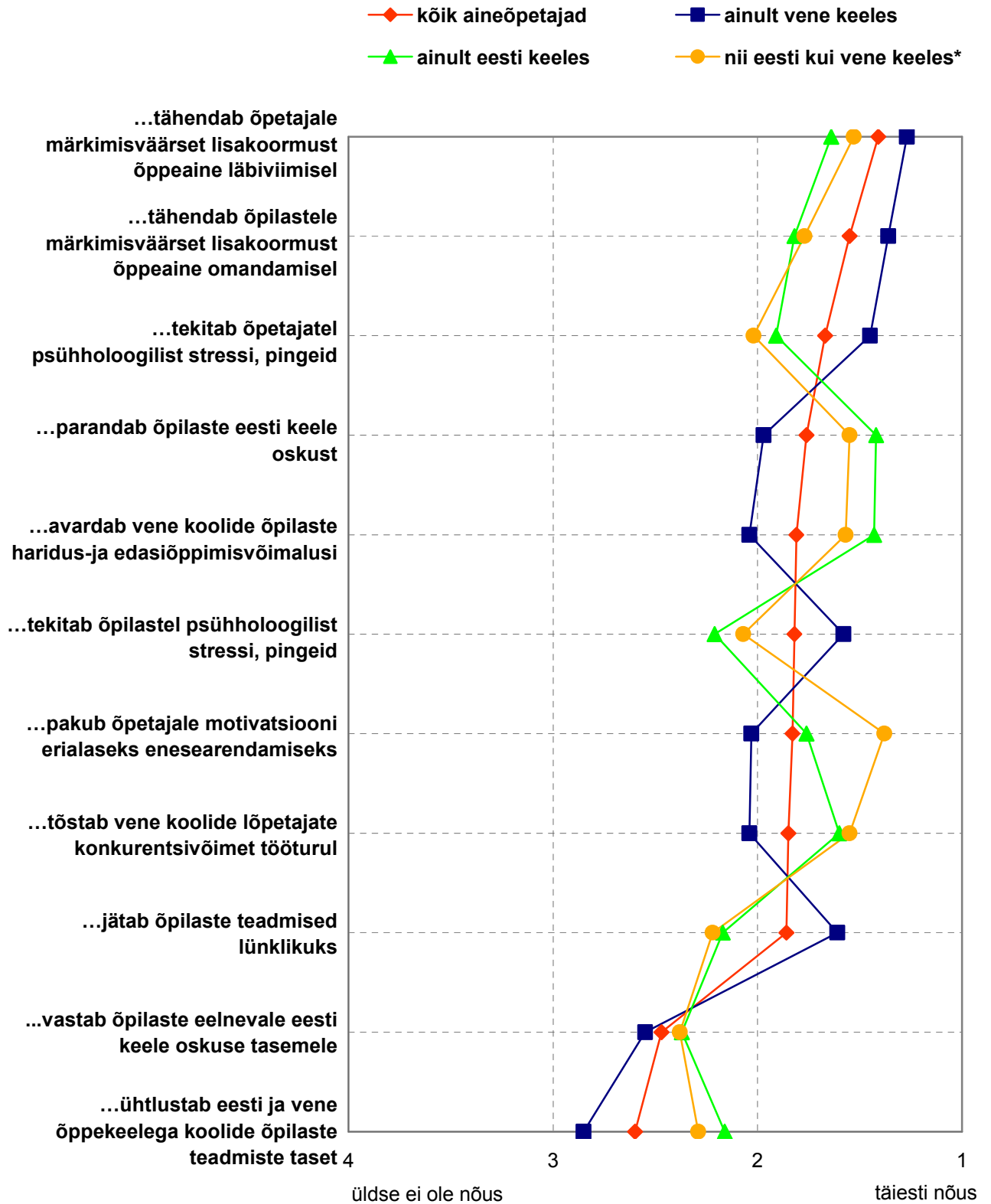
Joonis 18 Kuivõrd Teie arvates eestikeelne aineõpetus...
(keskmised hinnangud)

* Arvestada tuleb väga väikese vastajate arvuga

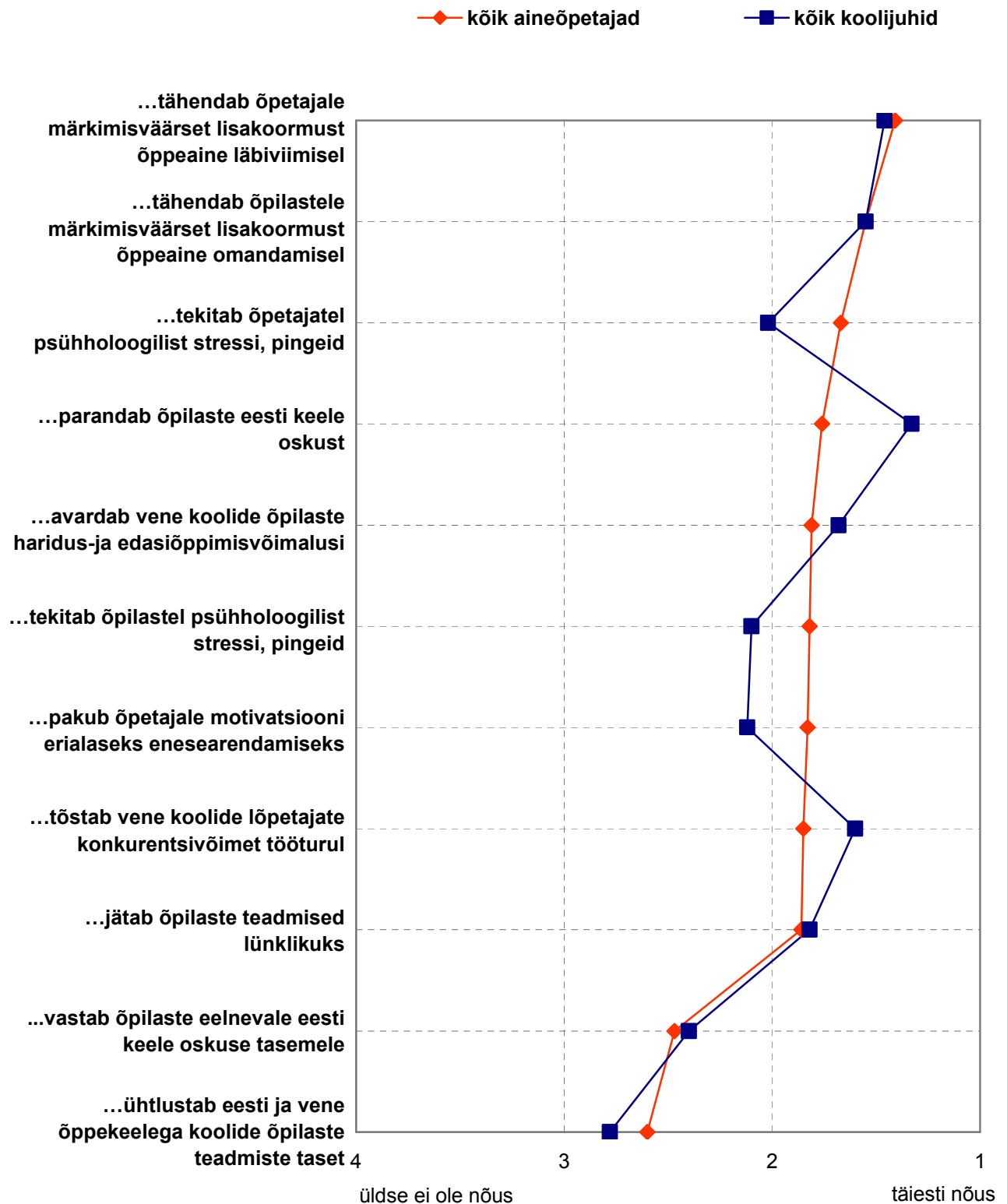
Joonis 19 Kuivõrd Teie arvates eestikeelne aineõpetus...

(keskmised hinnangud)

* arvestada tuleb väga väikese vastajate arvuga

Joonis 20 Kuivõrd Teie arvates eestikeelne aineõpetus... (keskmised hinnangud)

1.4 Tingimused eestikeelse aineõppe läbiviimiseks

1.4.1 Hinnang olemasolevatele tingimustele ja võimalustele

Hinnates oma kooli valmidust eestikeelse aineõpetuse läbiviimiseks erinevate materiaalsete ja mittemateriaalsete ressursside osas, **andsid koolijuhid kõige kõrgemaid hinnanguid oma kooli aineõpetajate eesti keele oskusele**, mida pidasid eestikeelse aineõpetuse läbiviimise seisukohalt väga heaks veidi vähem kui pooled (46%) koolijuhtidest, samuti **õpetajate metoodilisele ettevalmistusele**, mida pidas väga heaks neljandik (24%) koolijuhtidest. Keskmiselt kõige kõrgemaid hinnanguid andsid antud aspektides Eesti muude piirkondade koolijuhid ning kõige madalamaid hinnanguid Tallinna koolijuhid.

Samas õpilaste eesti keele oskust eesti keeles ainete õppimiseks hindas väga heaks vaid 10% kõikidest küsitletud koolijuhtidest ning pigem heaks 56%. Õpilaste eesti keele oskus oli ka ainuke aspekt, mida Tallinna koolijuhid hindasid võrreldes teiste piirkondade koolijuhtidega keskmiselt kõrgemalt. Kõige madalamalt hindasid oma kooli õpilaste eesti keele oskuste taset Ida-Virumaa koolijuhid.

Eestikeelseks aineõpetuseks mõeldud õppemetoodikaid ja nende kättesaadavust pidas väga heaks 15% ja pigem heaks 37% koolijuhtidest, kusjuures kõige enam lahknesid antud aspektis Tallinna (keskmisest kriitilisemad) ja Ida-Virumaa (keskmisest positiivsemad) koolijuhtide hinnangud.

Tervikuna hindasid koolijuhid keskmiselt kõige kriitilisemalt eestikeelseks aineõpetuseks mõeldud õppematerjale ning nende kättesaadavust, mida pidas väga heaks vaid 6% ja vastupidiselt väga halvaks 15% koolijuhtidest. Kõige kriitilisemaid hinnanguid andsid taas Tallinna koolijuhid.

Kõrvutades antud hinnanguid koolijuhtide suhtumisega eestikeelse aineõppe vajalikkusesse, võib näha, et Tallinna koolijuhid, keda iseloomustas võrreldes teiste piirkondade koolijuhtidega negatiivsem suhtumine eestikeelsesse aineõpetusse, hindavad kriitilisemalt ka oma kooli tingimusi eestikeelse aineõpetuse läbiviimiseks, seda nii erinevate materiaalsete ja mittemateriaalsete ressursside kui ka lastevanemate, õpilaste ja aineõpetajate motivatsiooni ja huvi osas.

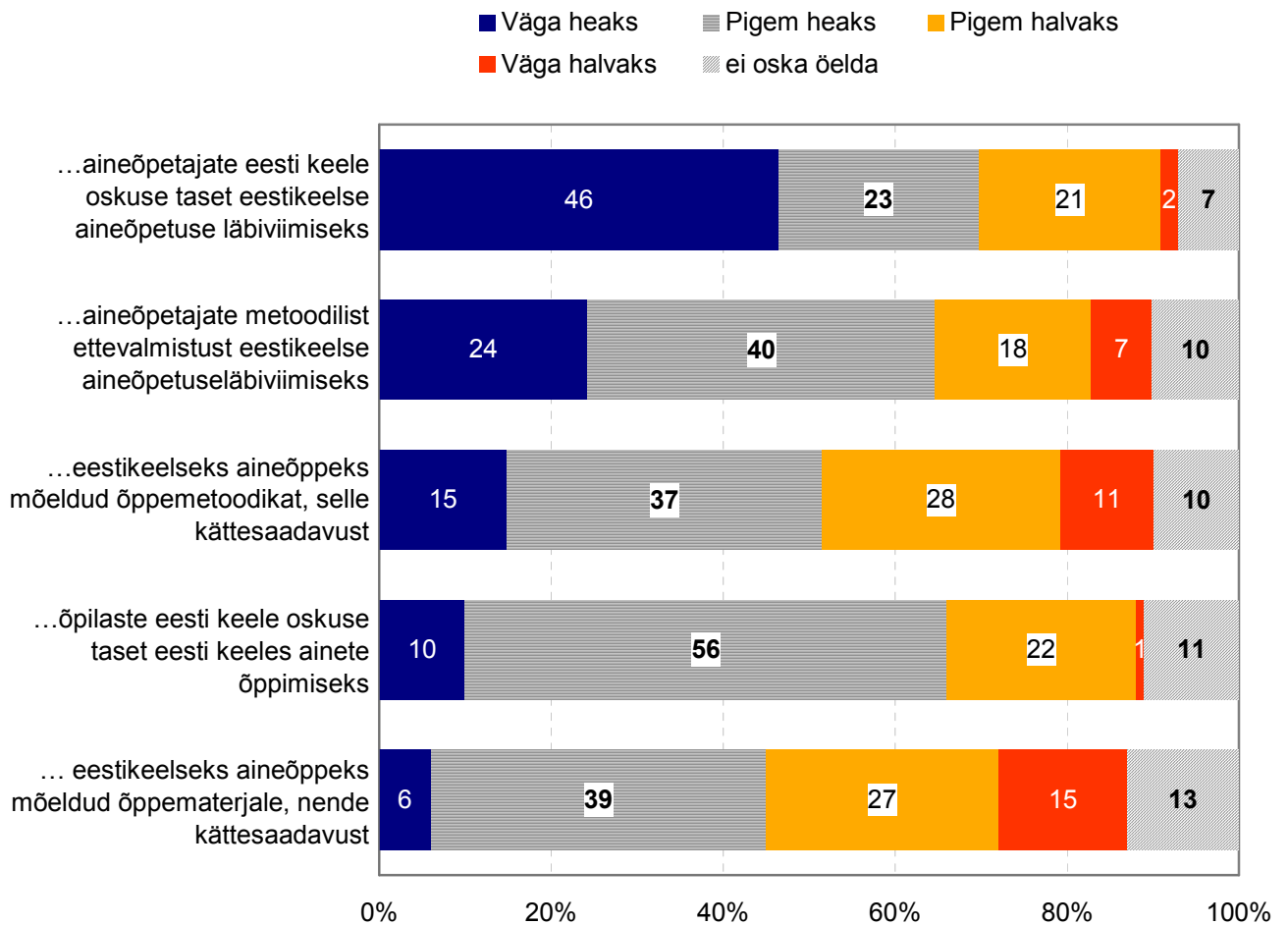
Vene emakeelega aineõpetajatest hindas oma eesti keele oskust eestikeelse aineõppe läbiviimiseks tervikuna väga heaks 16% ja pigem heaks 35% küsitletud õpetajatest. Samas vene emakeelega õpetajatest, kes õpetavad oma aineid hetkel vaid vene keeles, hindas oma eesti keele oskust väga heaks vaid 2% ja pigem heaks 32%. (Umbes samavõrd palju ehk 31% oli nende seas ka õpetajaid, kes oleks põhimõtteliselt valmis eesti keeles õpetama.) Eestikeelse aineõpetuse läbiviimise kogemusega vene emakeelega õpetajatest aga hindas oma eesti keele oskust väga heaks 54% ja pigem heaks 42% õpetajatest. (Küsitletud aineõpetajate eesti keele oskuse taseme kohta vt võrdluseks ptk 1.2.)

Kõige madalamalt hindasid õpetajad õpilaste eelnevat eesti keele oskust eesti keeles ainete õppimiseks, mida pidas väga heaks vaid 2% ja pigem heaks 39% aineõpetajatest ning väga või pigem halvaks ligi pooled õpetajatest. Õpilaste eesti keele oskus oli ka aspekt, kus erineva tausta ja kogemusega õpetajate keskmised hinnangud kõige enam ühte langesid.

Tervikuna hindasid eestikeelse aineõppega seotud tingimusi kõige kriitilisemalt üksnes vene keeles õpetavad õpetajad ja Ida-Virumaa piirkonna aineõpetajad; kõige positiivsemat tagasisidet andsid aga õpetajad, kes ise eestikeelse aineõpetusega kokku puutuvad.

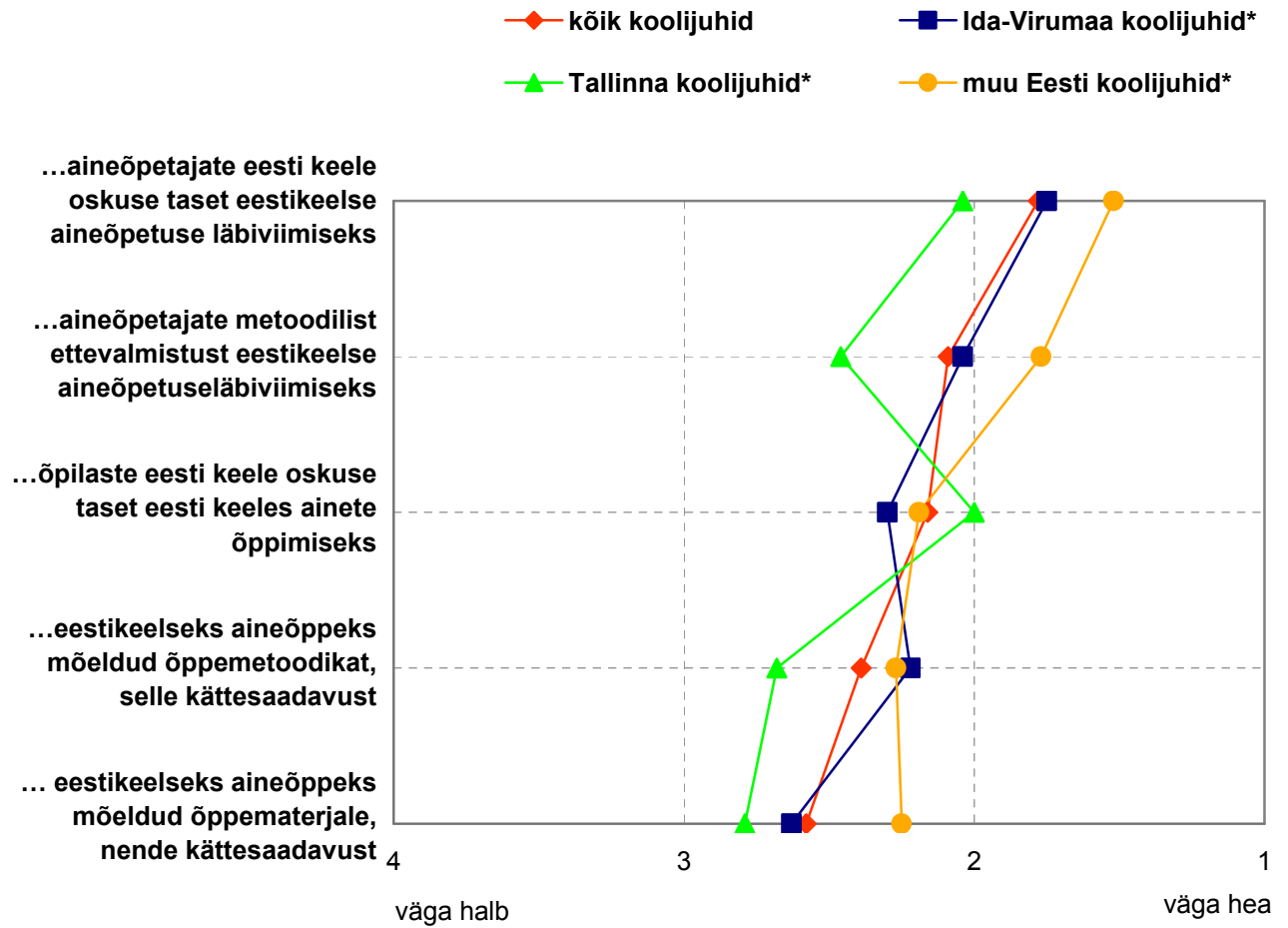
Joonis 21 Kuidas Te hindate oma kooli puhul...

(% kõikidest koolijuhtidest), n=82

Joonis 22 Kuidas Te hindate oma kooli puhul...

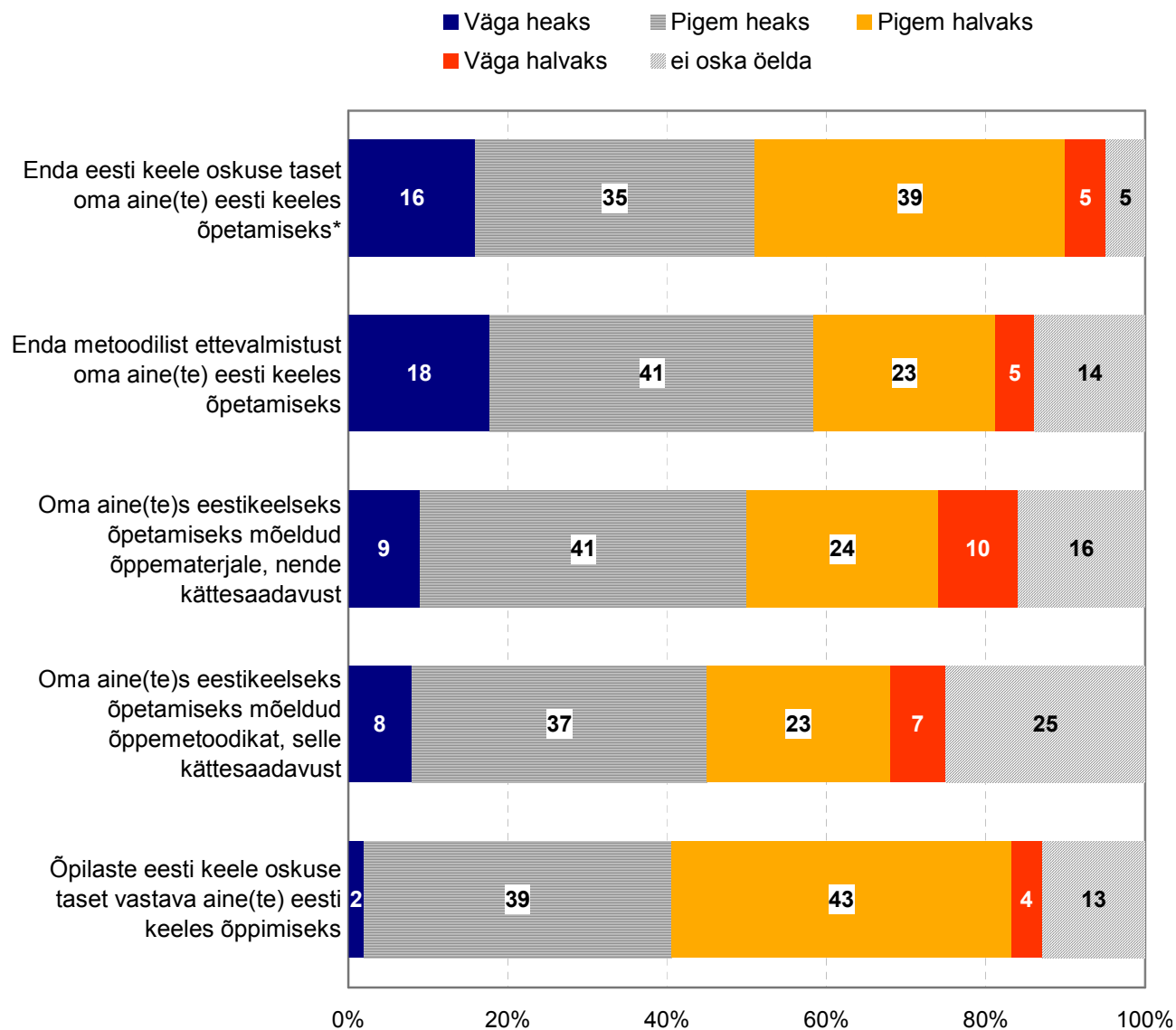
(keskmised hinnangud)

*Arvestada tuleb väga väikese vastajate arvuga

Joonis 23 Kuidas Te hindate ...

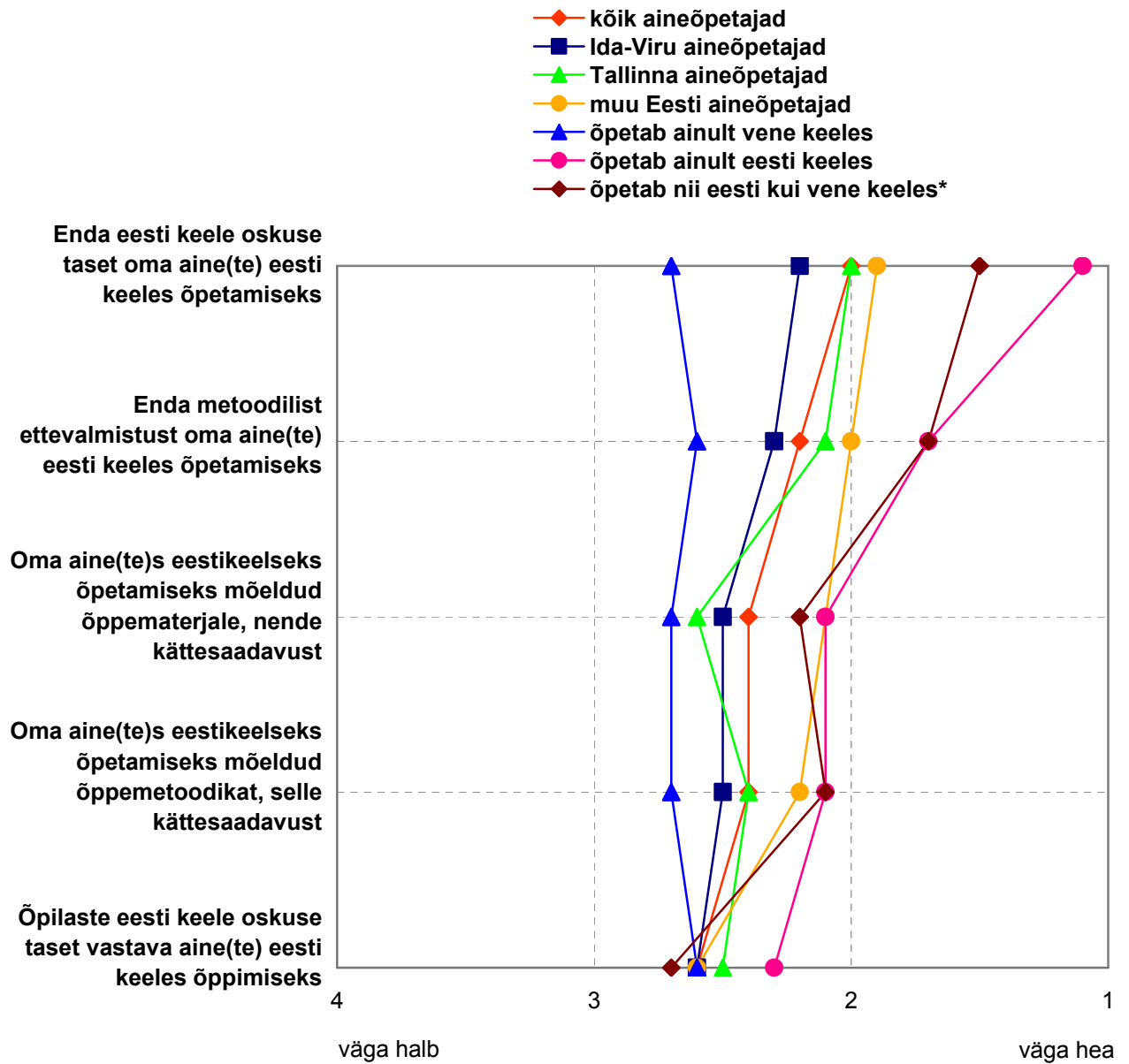
(% kõikidest aineõpetajatest), n=239

* Arvestatud on vaid õpetajaid, kelle emakeel ei ole eesti keel

Joonis 24 Kuidas Te hindate ...

(keskmised hinnangud)

*Arvestada tuleb väga väikese vastajate arvuga

1.4.2 Aineõpetajate koolitus-ja täiendõpe

Aineõpetajate ettevalmistuse hindamiseks küsiti aineõpetajate sihtrühma uuringus tagasisidet ka senise täiendõppe ja koolituse kohta.

Viimase kolme aasta jooksul on küsitletud aineõpetajad saanud kõige enam oma **ainega seotud koolitust või täiendõpet** (73%) ning **üldist õppemetoodika alast õpet** (57%).

Üldist eesti keele õpet on saanud ligi pooled (46%) vene emakeelega õpetajatest. Samas oma **ainega seotud eesti keele alast täiendõpet** aga vaid neljandik (25%) kõigist küsitletud muukeelsetest aineõpetajatest.

Eestikeelse aineõpetuse läbiviimise metoodikat mainis täiendõppekogemuste juures 18% õpetajatest.

Õppepraktikal mõnes eestikeelses koolis on viibinud vähem kui kümnendik küsitletud aineõpetajatest.

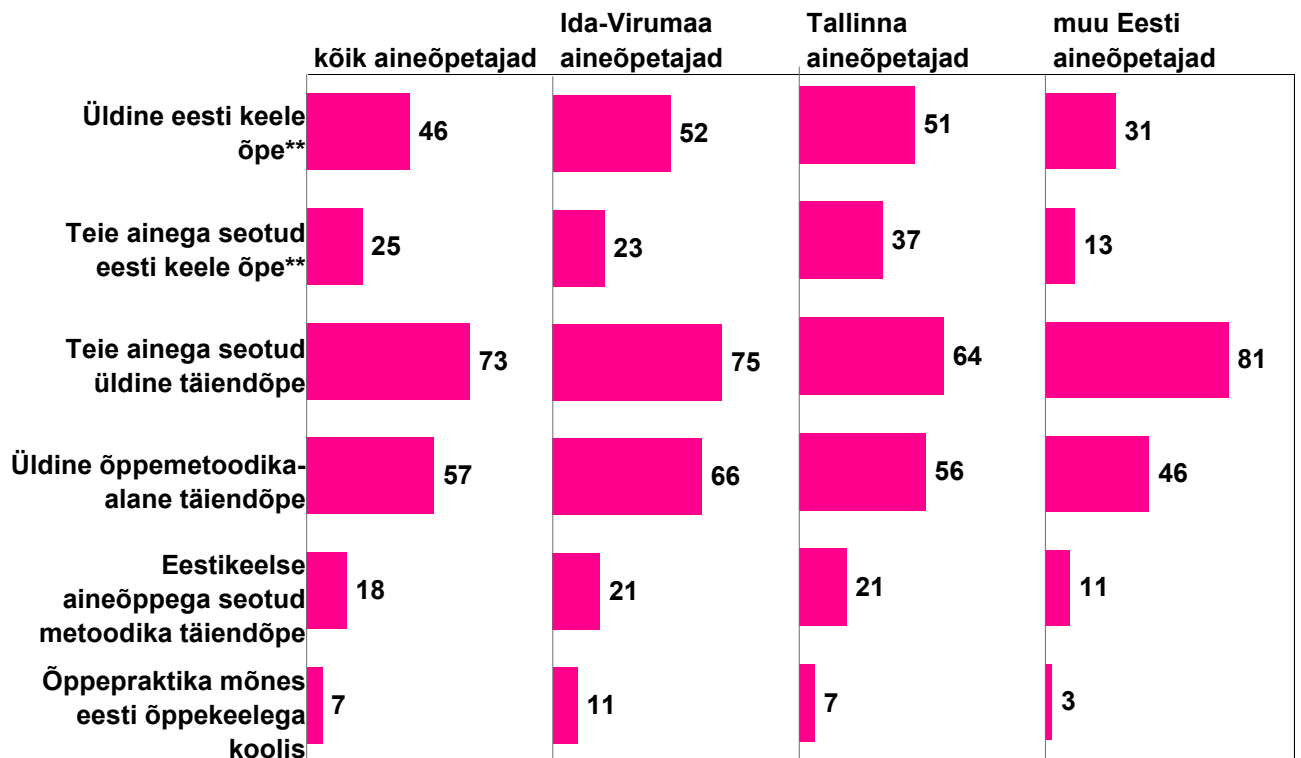
Eri piirkondade aineõpetajate tagasisidet võrreldes on näha, et **eestikeelse aineõppega seotud koolitust on mõnevõrra enam saanud just Tallinna õpetajad**, kelle seas oli esindatud ka enam eesti keeles või samaaegselt kahes keeles õpetavaid pedagooge. Samas Ida-Virumaa õpetajad on täiendanud end pigem oma aine ja metoodika alal üldiselt. Üheks põhjuseks võib siin pidada Ida-Virumaa aineõpetajate kehvemat eesti keele oskust, sest nagu kvalitatiivintervjuudes ühe probleemina välja toodi, on eestikeelse aineõppe alane täiendkoolitus suunatud sageli vaid eesti keelt juba kõrgtasemel valdavatele õpetajatele, mistõttu kesktaseme eesti keele oskusega õpetajad jäävad neist kõrvale.

Muu täiendõppe ja koolituse all mainiti sagedamini:

- Arvutiõpet ja informaatikat;
- Psühholoogiat;
- Õpinguid kõrgkoolis;
- Phare programme;
- Keelekümblusõpet;
- Klassijuhatakoolitusi;
- Erivajadustega lastega seotud koolitusi;
- Juhtimis- ja majandusõpet.

Joonis 25 Koolituse ja täiendõppe läbimine viimase 3 aasta jooksul

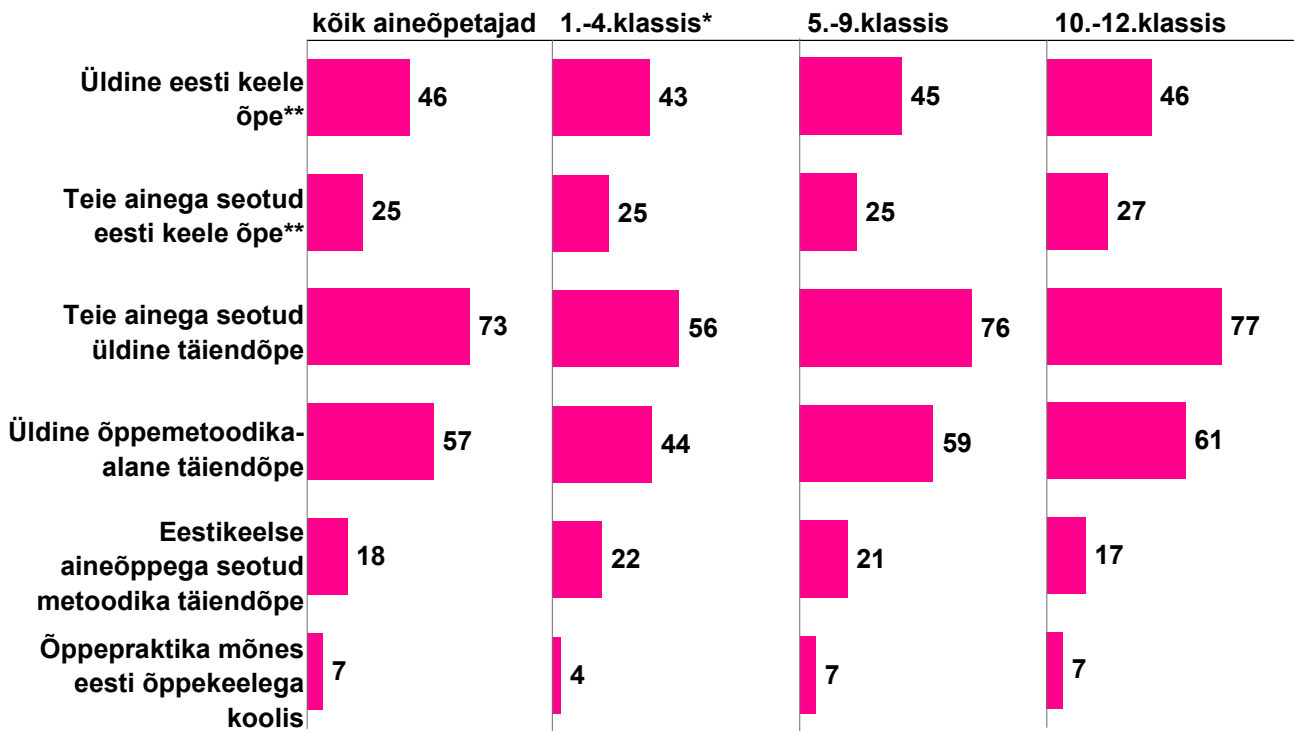
(% kõikidest aineõpetajatest), n=239

** Arvestatud on vaid õpetajaid, kelle emakeel ei ole eesti keel

Joonis 26 Koolituse ja täiendõppe läbimine viimase 3 aasta jooksul

(% kõikidest aineõpetajatest), n=239

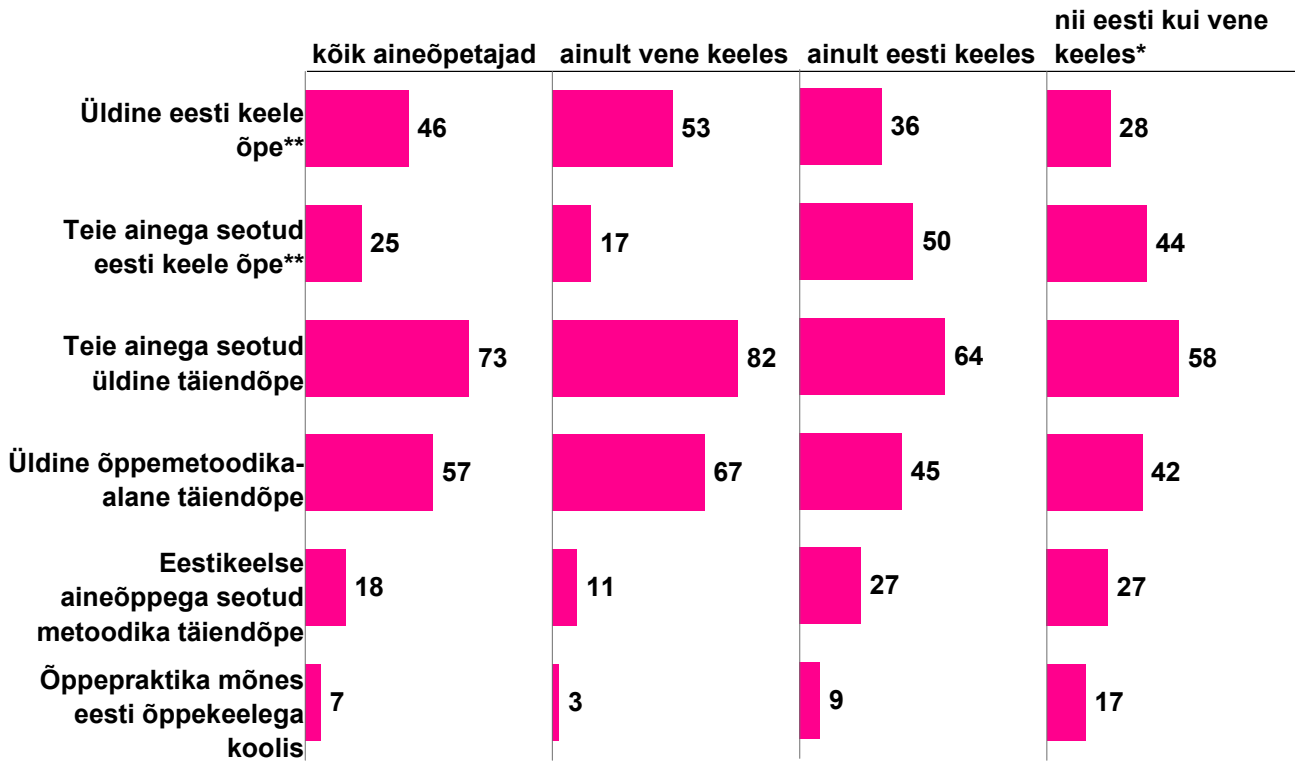

*Arvestada tuleb väga väikese vastajate arvuga

** Arvestatud on vaid õpetajaid, kelle emakeel ei ole eesti keel

Joonis 27 Koolituse ja täiendõppe läbimine viimase 3 aasta jooksul

(% kõikidest aineõpetajatest), n=239

*Arvestada tuleb väga väikese vastajate arvuga

** Arvestatud on vaid õpetajaid, kelle emakeel ei ole eesti keel

1.5 Teadlikkus kavandatavast 2007.a reformist ja suhtumine reformikavadesse³

1.5.1 Hinnangud informeeritusele ja põhilised infoallikad

Enamus koolijuhtidest hindab end 2007.aastaks kavandatud venekeelse gümnaasiumi reformi kavades tervikuna informeerituks. Täiesti teadlikuks ja 2007.a kavandatava venekeelse gümnaasiumi reformi üksikasjadega kursis olevaks hindab end 69% kõigist gümnaasiumide koolijuhtidest ning reformikavade üldjoontes teadlikuks olevaks 29% direktoritest/ õppealajuhatajatest.

Piirkondlikust võrdlusest ilmneb, et **mõnevõrra kõrgemalt hindavad oma informeeritust Ida-Virumaa gümnaasiumide juhid**, kellest täiesti teadlikuks hindab end 83%, samas Tallinna koolijuhtide puhul on vastav osakaal 64% ning Eesti muude piirkondade koolijuhtide puhul 59%.

Olulisteks infoallikateks ja –kanaliteks, kust reformi kohta informatsiooni hangitakse ja end kursis hoitakse, on ajakirjandus (mainis 63% koolijuhtidest), haridusministeerium ja haridusamet (vastavalt 47% ja 17%), seadused, määrused ja integratsiooniprogramm(id) (37%), kohtumised ja arutelud (33%), Internet (23%) ning erialane ajakirjandus (20%). Kohaliku omavalitsuse ja teiste venekeelsete koolide rolli reformiga seotud info edastuses ja vahetuses nähakse tagasihoidlikuna. Muude infoallikatena mainiti veel keelekümbluskeskust ning osalust erinevates komisjonides, töörühmades.

Piirkonniti on näha, et Ida-Virumaal ja Eesti muudes piirkondades mängib ajakirjandus infokandajana mõnevõrra vähem olulisemat rolli (mainis vastavalt 59% ja 53% koolijuhtidest). Seevastu Tallinna koolijuhtide seas on ajakirjandus vastupidi just keskmiselt olulisem kanal (mainis 72%), samuti ka haridusministeerium ja haridusamet (mainis vastavalt 60% ja 32%). Ka erialast ajakirjandust mainisid Ida-Virumaa koolijuhid infoallina võrreldes Tallinna ja muude piirkondade gümnaasiumide direktoritega mõnevõrra harvem. Samas kohaliku omavalitsuse rolli infovahendaja ja edastajana tõid enam välja just Ida-Virumaa koolijuhid.

Võrreldes koolidirektoritega hindavad gümnaasiumide aineõpetajad oma informeeritust mõnevõrra madalamalt – pooled aineõpetajatest peavad end täiesti teadlikuks ja kursis olevaks ning pooled üldjoontes teadlikuks. Tähelepanuväärne on see, et piirkondlikke erinevusi aineõpetajate sihtrühmas informeerituse osas esile ei tulnud, samuti ka mitte selles suhtes, kas õpetaja puutub isiklikult eestikeelse aineõpetusega kokku või mitte.

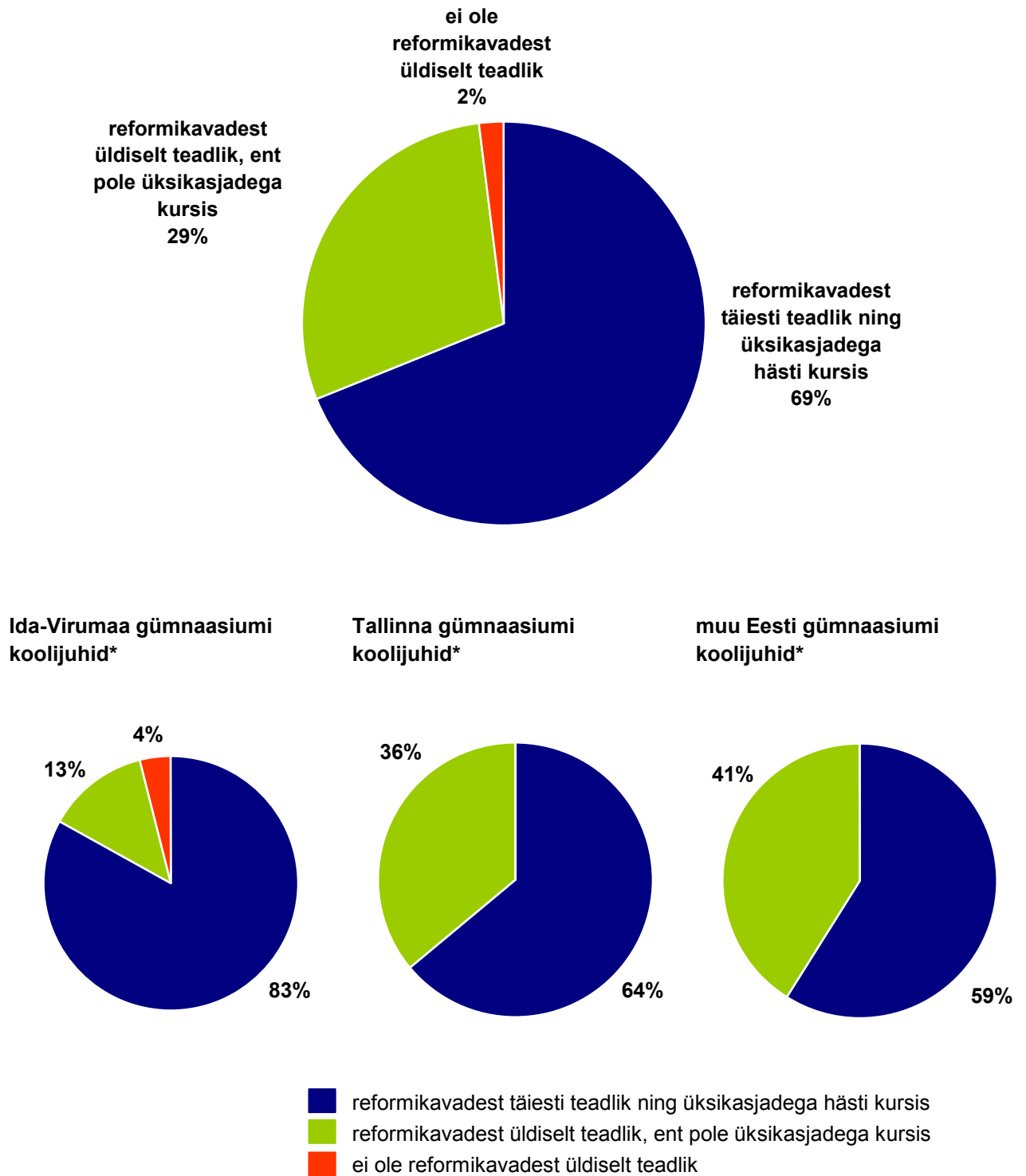
Infoallikate seas on aineõpetajate jaoks ajakirjanduse kõrval (mainis 79%) oluliseks info vahendajaks **oma kooli juhtkond**, mida mainis enam kui pool gümnaasiumide õpetajatest (54%). Sagedamini mainiti veel ka Internetti (16%) ja mitmesuguseid seminare-kohtumisi ja kursusi (10%). Sarnaselt koolidirektoritega ilmneb ka aineõpetajate puhul, et võrreldes teiste piirkondadega omab ajakirjandus infoallikana Ida-Virumaal väiksemat kaalu.

---

³ Venekeelse gümnaasiumi 2007. aastaks kavandatud reformi puudutavate küsimuste puhul on analüüsis keskendutud eeskätt gümnaasiumide koolijuhtide ja aineõpetajate hinnangutele, st analüüsist on kõrvale jäetud põhikoolide direktorite ja õpetajate arvamused.

Joonis 28 Vene õppekeelega koolide reformikavadest teadlikkus

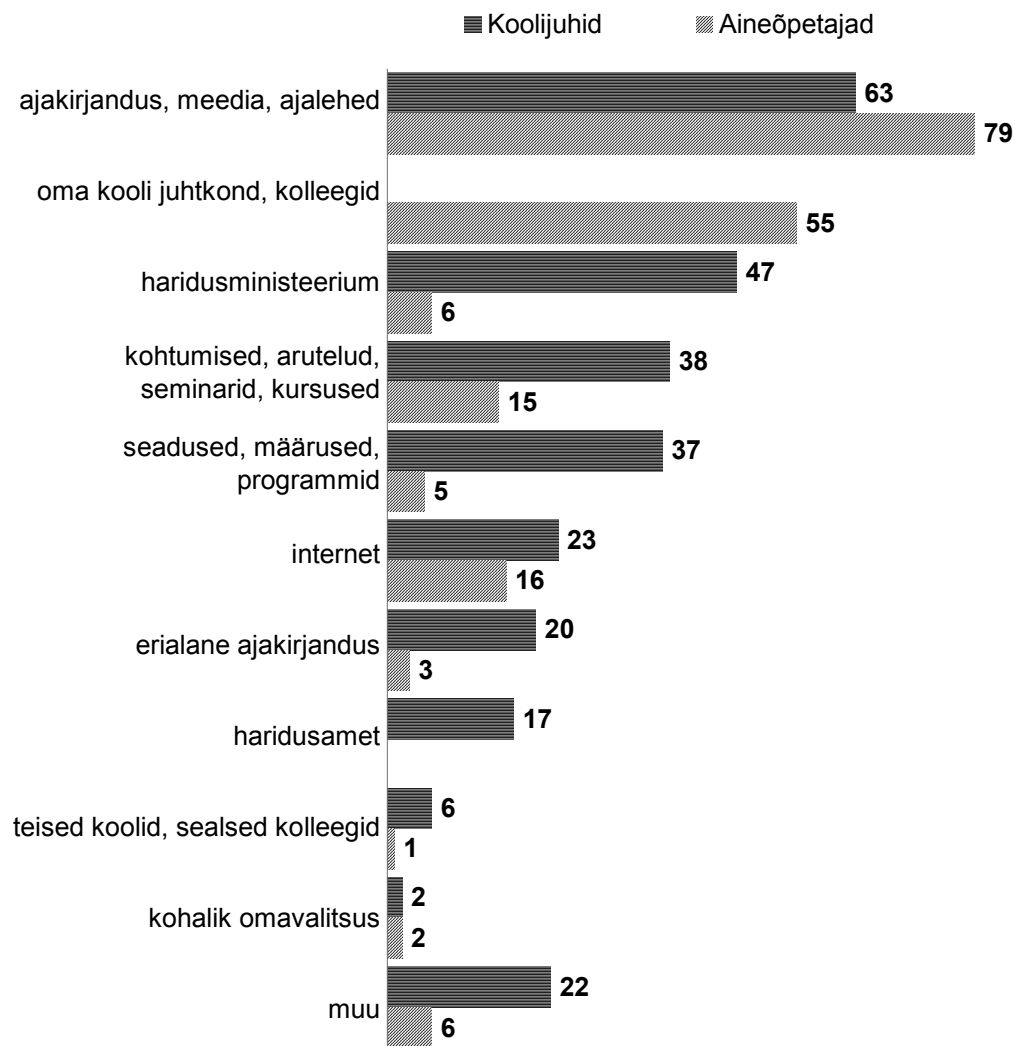
(% kõikidest gümnaasiumi koolijuhtidest), n=65

*Arvestada tuleb väga väikese vastajate arvuga

Joonis 29 Infoallikad, kust ollakse reformikavadest infot saanud

(% gümnaasiumi koolijuhitudest ja aineõpetajatest, kes on kuulnud reformikavadest), n=64 ja n=207

1.5.2 Suhtumine 2007.a venekeelse gümnaasiumi reformi kavadesse

Reformikavade vajalikkusele antud hinnangute alusel võib koolijuhtide seas eristada tinglikult kolme rühma. Valdav osa koolijuhtidest (63%) suhtub venekeelse gümnaasiumi reformikavade elluviimisesse **murelikult**, ehkki hindab reformi põhimõtteliselt vajalikuks. Reformi suhtes on **optimistlikult meelestatud** vähem kui kümnendik kõigist gümnaasiumide juhtidest (8%). **Pessimistlikult suhtub** ning reformi vajalikkuse suhtes eitaval seisukohal on 29% kõigist koolijuhtidest.

Kõige enam on pessimistlikult ja reformi suhtes eitavalt häälestunud direktoreid Tallinna gümnaasiumide juhtide seas (36%) ning samas on nende hulgas ka kõige vähem "optimiste" (4%). Kõige optimistlikumalt ja toetavamalt suhtuvad reformiplaanidesse seevastu Eesti muude piirkondade koolijuhid, kellest põhimõtteliselt eitaval positsioonil on reformi suhtes 18% direktoritest.

Gümnaasiumidest, kus käesoleval 2004/2005 õppeaastal eestikeelset aineõpetust ei toimu (kokku 11 kooli), hindab kaks kolmandikku koolijuhtidest reformikavasid siiski põhimõtteliselt vajalikeks, ehkki suhtub nende elluviimisesse murelikult.

Hoiakuliselt eristatud kolme rühma iseloomustamiseks võib välja tuua järgmised aspekte.

□ "OPTIMISTID" – 8% gümnaasiumidest (5 kooli)

Peavad osalise eestikeelse aineõpetuse läbiviimist vene koolides väga vajalikuks, uskudes sealjuures selle positiivsetesse mõjudesse ning nähes oluliselt vähem võimalikke negatiivseid kaasmõjusid.

□ "MURELIKUD" – 63% gümnaasiumidest (41 kooli)

Enamikes neist (34 koolis) viiakse läbi eestikeelset aineõpet ning enamus antud koolijuhtidest peab ka osalist eestikeelset õpet vene koolides vajalikuks. Samas on nende kartused seotud just eestikeelse aineõppe läbiviimise võimalike negatiivsete mõjudega (oluline lisakoormus õpetajatele ja õpilastele ning eeldatav psühholoogiline stress) ning selle tulemuslikkusega (omandatud teadmiste lünklikkus ning ebavõrdne teadmiste tase eesti koolide õpilastega).

□ "PESSIMISTID" – 29% gümnaasiumidest (19 kooli)

Ehkki enamikes neist (15 koolis) toimub osaline eestikeelne aineõpe, kahtlevad antud koolijuhid võrreldes kahe eelmise rühmaga enam eestikeelse aineõppe vajalikkuses ning tulemuslikkuses. Antud koolijuhtidest ei usu näiteks ükski, et eestikeelne aineõpe võiks ühtlustada eesti ja vene koolide õpilaste teadmiste taset. Samas kardab enamik, et õpilaste omandatud teadmised jäävad lünklikuks. Võimaliku lisakoormuse kõrval peavad antud gümnaasiumide juhid tõenäoliseks ka eestikeelse aineõppega kaasnevat psühholoogilist stressi ja pinget. Siia rühma kuuluvad koolijuhid hindavad oluliselt kriitilisemalt ka oma kooli tingimusi ja ettevalmistust eestikeelse aineõppe läbiviimiseks ning lastevanemate ja aineõpetajate huvi eestikeelse aineõpetuse vastu.

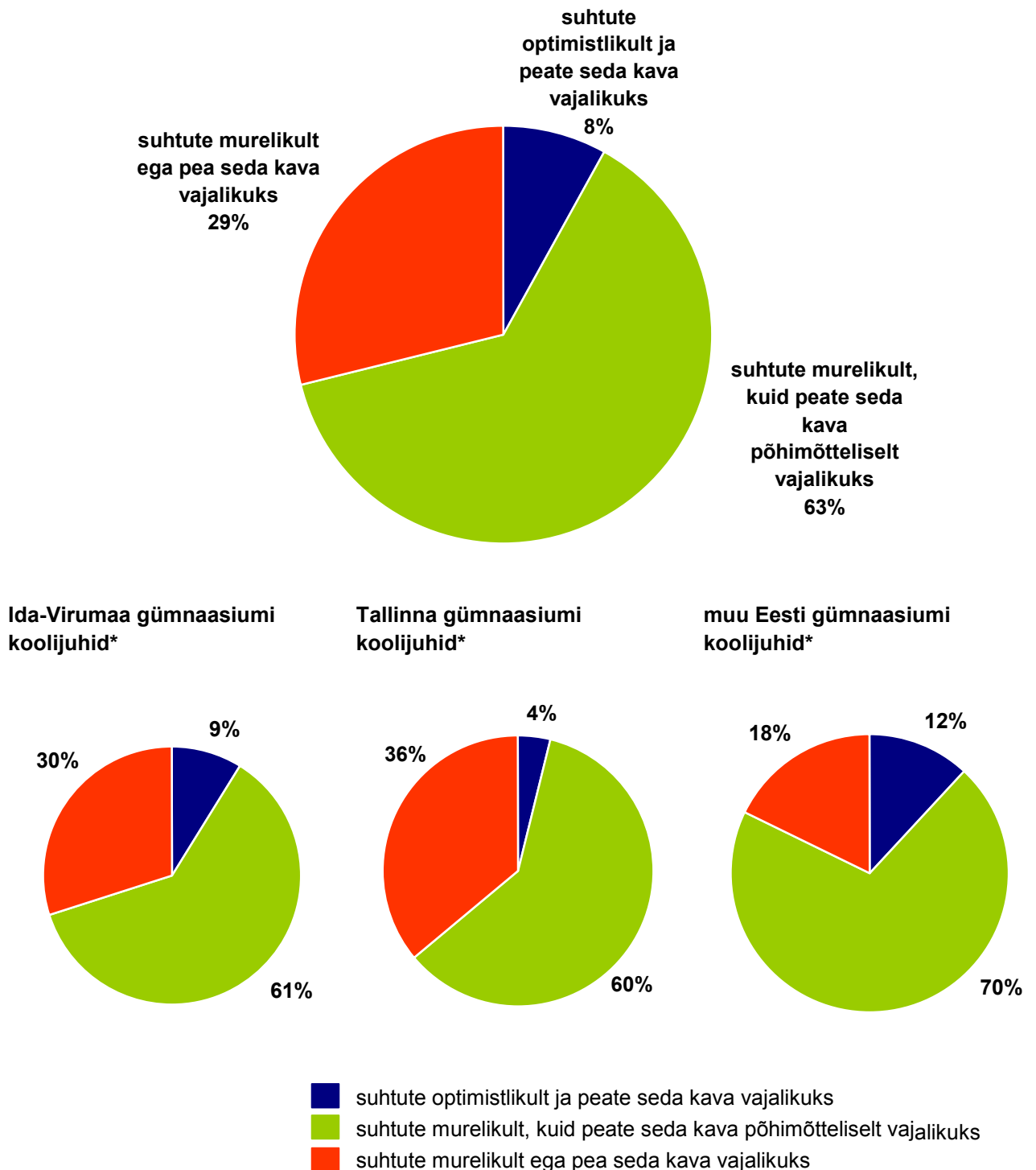
Gümnaasiumide aineõpetajate suhtumine reformikavadesse on võrreldes koolijuhtidega mõnevõrra enam polariseerunud – enam on nii optimistlikult suhtuvaid (12%) kui ka pessimistlikult meelestatud (35%) vastajaid. Murelikult suhtuvad, kuid põhimõtteliselt vajalikuks peavad kavandatavat reformi veidi enam kui pooled küsitletud aineõpetajatest (53%).

Kõige positiivsemalt on reformikavade suhtes häälestatud Eesti muude piirkondade õpetajad ja kõige murelikumalt Ida-Virumaa gümnaasiumide aineõpetajad. Kui esimeste seas on “optimiste” ligi viiendik, siis Ida-Virumaa õpetajate seas vaid 6%. Võrreldes Ida-Virumaa ja ja muude piirkondade aineõpetajatega on Tallinna gümnaasiumide aineõpetajad oma hoiakutes suhteliselt enam vastandlikud, st keskmisest mõnevõrra enam on nii “optimiste” kui ka “pessimiste”. Ida-Virumaal väljendab õpetajate suhtumine venekeelse gümnaasiumi reformi ilmselgelt nende enda vähest valmisolekut ja ebakindlust tuleviku suhtes. Samas Eesti muude piirkondade koolide puhul tuleb arvestada, et nendes töötab oluliselt enam eestlastest õpetajaid, kelle isiklikud kartused reformiga seoses on seetõttu väiksemad.

Sarnaselt muudele hinnangutele lahknevad ka antud aspektis õpetajate hinnangud oluliselt selle alusel, kas tegemist on eesti keeles õpetava õpetajaga või mitte. Kui gümnaasiumide aineõpetajatest, kes õpetavad oma aineid ainult vene keeles, peab reformikavasid mittevajalikuks 44%, siis õpetajate puhul, kes õpetavad ainult eesti või paralleelselt kahes keeles, on pessimistlikult häälestunuid poole vähem – vaid 20%.

Seega ei lange suhtumine 2007. aastaks kavandatud reformi täielikult ühte eestikeelse aineõppe vajalikkusele antud märksa positiivsemate üldhinnangutega. Samas kinnitavad ka antud tulemused uuringu üldist järeldust, et eestikeelse aineõppe vajalikkust ja olulisust on teadvustatud, sest ehkki enamus sihtrühmast väljendab ebakindlust reformi elluviivimise tingimuste osas, kaldub enamus neist nõustuma reformi põhimõtteeliste eesmärkidega.

Joonis 30 Suhtumine vene õppekeelega koolide reformikavadesse (% kõikidest gümnaasiumi koolijuhtidest), n=65

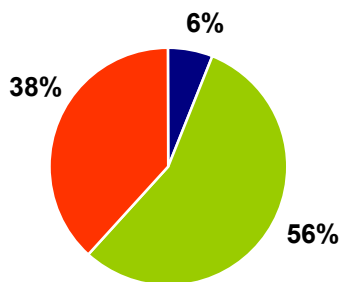
*Arvestada tuleb väga väikese vastajate arvuga

Joonis 31 Suhtumine vene õppekeelega koolide reformikavadesse

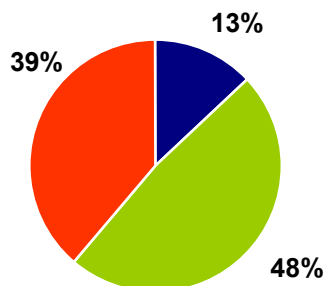
(% kõikidest gümnaasiumi aineõpetajatest), n=208

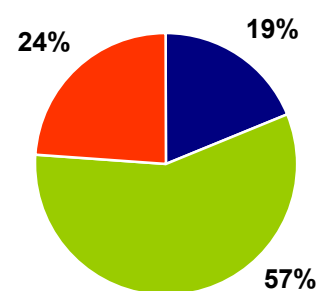
Ida-Virumaa gümnaasiumi aineõpetajad

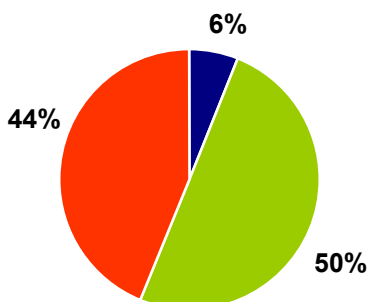
Tallinna gümnaasiumi aineõpetajad

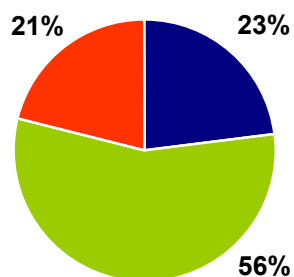
muu Eesti gümnaasiumi aineõpetajad

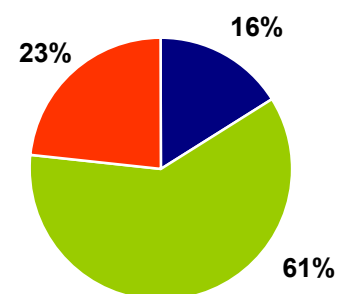
õpetab ainult vene keeles

õpetab ainult eesti keeles*

õpetab nii eesti kui vene keeles*

- suhtute optimistlikult ja peate seda kava vajalikuks
- suhtute murelikult, kuid peate seda kava põhimõtteliselt vajalikuks
- suhtute murelikult ega pea seda kava vajalikuks

*Arvestada tuleb väga väikese vastajate arvuga

1.5.3 Valmisolek eestikeelsele aineõppele ülemineku osas

Üheks oluliseks põhjuseks, mis seletab venekeelse gümnaasumi reformikavadele antud hinnanguid, on koolide valmisolek kavandatud osalisele eestikeelsele aineõppele ülemineku osas.

Oma kooli valmisolekule antud hinnangute põhjal võib gümnaasiumide koolijuhtide seas eristada kolme rühma:

- **“HÄSTI ETTEVALMISTUNUD” – 14% gümnaasiumidest**, hindavad tehtud ettevalmistusi piisavaks ning eeldavad, et üleminek osalisele eestikeelsele aineõppele kujuneb sujuvaks;
- **“OSALISELT ETTEVALMISTUNUD” – 55% gümnaasiumidest**, on teinud mõningaid ettevalmistusi, ent arvavad, et üleminek osalisele eestikeelsele aineõppele toob tõenäoliselt kaasa siiski probleeme;
- **“MITTE ETTEVALMISTUNUD” – 31% gümnaasiumidest**, ei pea seniseid samme ja tegevusi üleminekuks piisavaks ning arvavad, et üleminek osalisele eestikeelsele aineõppele toob kaasa palju raskusi ja probleeme.

Koolijuhtide hinnangud oma kooli valmisolekule 2007. aastaks kavandatava venekeelse gümnaasiumi reformi varieeruvad olulisel määral piirkondade lõikes: kooli enda hinnangul ebapiisava ettevalmistusega gümnaasiume on kõige enam just Ida-Virumaal – 43% ning kõige vähem samas Tallinnas – 20%. Teiselt poolt on Tallinna koolijuhtide seas ka kõige vähem neid, kes hindavad tehtud ettevalmistusi piisavaks. Kõige ühtlasemaks võib eestikeelsele aineõpetusele üleminekuks tehtud ettevalmistusi ja valmisoleku taset hinnata Eesti muude piirkondade koolide puhul.

11 gümnaasiumi seas, kus käesoleval õppeaastal eestikeelset aineõpetust ei toimu, on suhteliselt võrdväärselt neid koolijuhte, kes on teatud ettevalmistusi üleminekuks teinud (“osaliselt valmistunud”), kui ka neid, kes hindavad oma kooli ettevalmistusi ebapiisavaks ning üleminekut seetõttu väga problemaatiliseks (“mitte ettevalmistunud”).

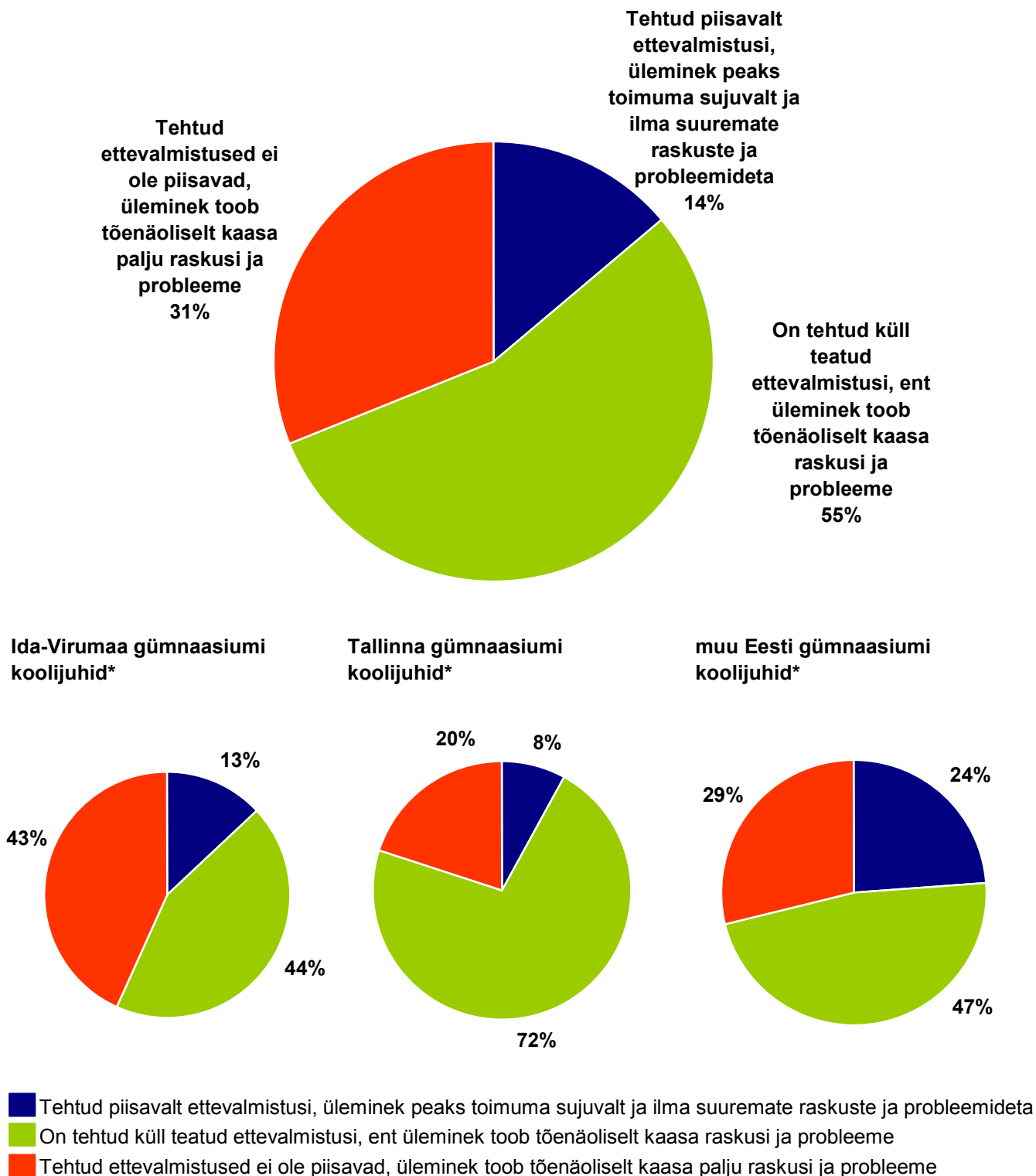
Hinnates oma kooli õpilaste ja õpetajate valmisolekut osalisele eestikeelsele aineõppele ülemineku osas, on **gümnaasiumi aineõpetajate seas**:

- **15%** neid, kes peavad eestikeelsele aineõppele üleminekuks tehtud ettevalmistusi piisavaks ning hindab üleminekut sujuvaks;
- **60%** neid, kes arvavad, et vaatamata mõningatele ettevalmistustele toob üleminek tõenäoliselt kaasa teatud probleeme;
- **25%** neid, kes ei pea tehtud ettevalmistusi piisavaks ning suhtub kavandatavasse üleminekusse seetõttu väga murelikult.

Õpetajad, kellel on eestikeelse aineõppe läbiviimise kogemus, suhtuvad oma kooli õpilaste ja õpetajate valmisolekusse osalise eestikeelse aineõppe sisseviimise osas oluliselt optimistlikumalt, võrreldes õpetajatega, kellel on vaid venekeelne aine õpetamise kogemus. Kui viimaste seas on 38% neid, kes hindavad oma koolis tehtud ettevalmistusi ebapiisavaks, siis eestikeelse aineõpetuse kogemusega õpetajate seas vaid 9%.

Joonis 32 Valmisolek eestikeelseks aineõppeks

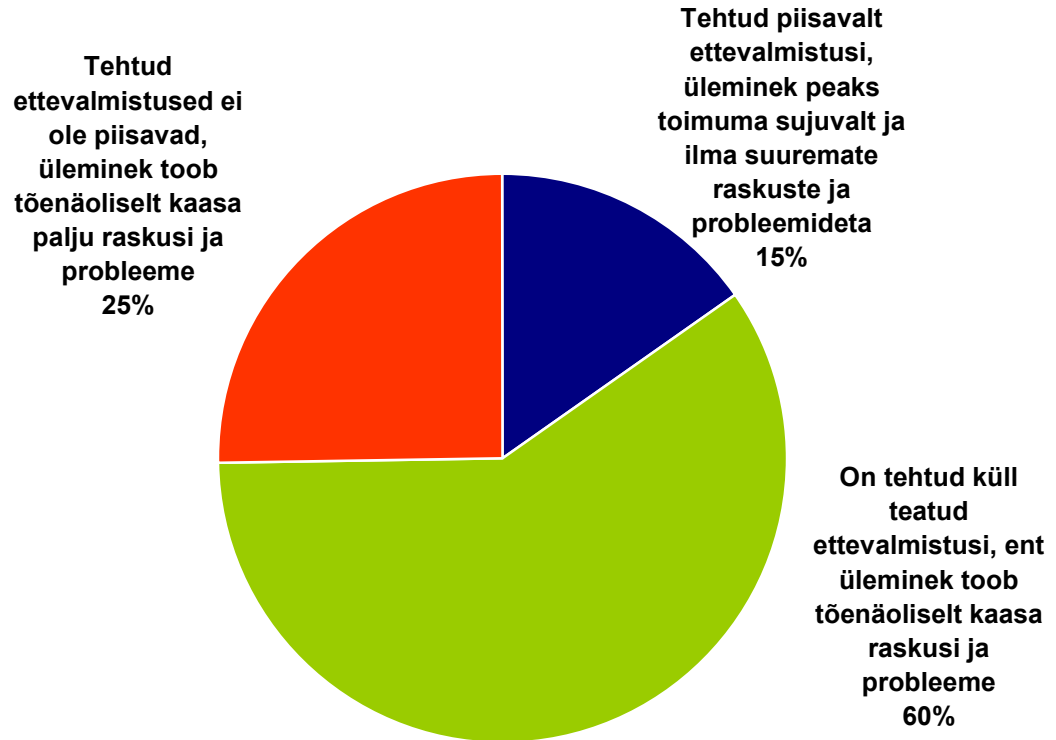
(% kõikidest gümnaasiumi koolijuhtidest), n=65

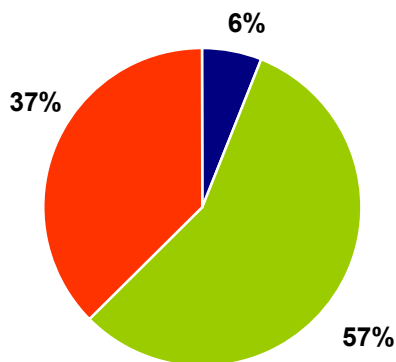
*Arvestada tuleb väga väikese vastajate arvuga

Joonis 33 Valmisolek eestikeelseks aineõppeks

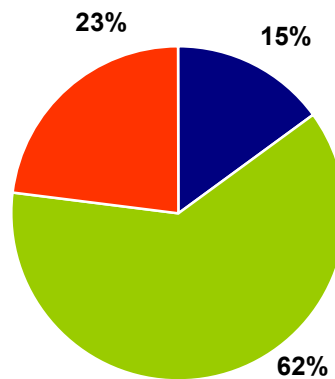
(% kõikidest gümnaasiumi aineõpetajatest), n=208

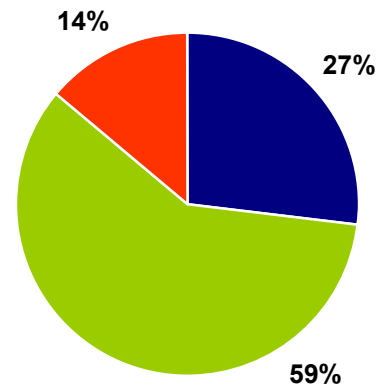
Ida-Virumaa gümnaasiumide õpetajad

Tallinna gümnaasiumide õpetajad

muu Eesti gümnaasiumide õpetajad

- Tehtud piisavalt ettevalmistusi, üleminek peaks toimuma sujuvalt ja ilma suuremate raskuste ja probleemideta
- On tehtud küll teatud ettevalmistusi, ent üleminek toob tõenäoliselt kaasa raskusi ja probleeme
- Tehtud ettevalmistused ei ole piisavad, üleminek toob tõenäoliselt kaasa palju raskusi ja probleeme

*Arvestada tuleb väga väikese vastajate arvuga

1.5.4 Üleminekuks tehtud ettevalmistused ja täiendavad vajadused

Enamus vene õppekeelega gümnaasiumidest on osalisele eestikeelsele aineõpetusele üleminekuks teinud mitmeid ettevalmistusi:

- Tervikuna on osalisele eestikeelsele aineõppele üleminekuks **kõige enam tõhustatud õpilaste eesti keele õpetust ning loodud võimalusi õpilaste eesti keele praktikaks**, mida mainis vastavalt 74% ja 66% kõigist gümnaasiumide juhtidest. Eesti keele õppe tõhustamise seisukohalt on õppekavas ette nähtud eesti keele tundide arvu suurendanud 52% gümnaasiumidest.
- **Täiendavaid õppematerjale ja -metoodikaid** on välja töötanud või kasutusele võtnud enam kui pooled (58% ja 51%) koolidest.
- **Eesti keele, sh ainealase terminoloogia täiendõpet** on õpetajatele koolijuhtide tagasiside võimaldanud 54% gümnaasiumidest ning **ainealast täiendõpet** 52% koolidest. Eesti keele praktikavõimalusi on õpetajatele loonud 38% gümnaasiumidest.
- Vähemal määral on tehtud ettevalmistusi **õpetajate kaadri re-organiseerimise osas** – täiendavalt on õpetajaid palganud u kolmandik koolidest. Abiõpetaja ametikoha loomist mainis 12% gümnaasiumide juhtidest.

Muude meetmete seas mainiti (eestikeelsete) pikapäeva- ja huvialaringide organiseerimist, psühholoogilise ettevalmistusega tegelemist ja integratsiooniprojektide kirjutamist.

Piirkondlikust võrdlusest on näha, et **konkreetsed ettevalmistusi on sagedamini tehtud just Tallinna ja Eesti muude piirkondade gümnaasiumides**, kes hindavad ka enda ettevalmistust 2007.a reformiks ja osalisele eestikeelsele aineõppele üleminekuks kõrgemalt, ning vähemal määral Ida-Virumaa koolides.

Täiendava abi osas peeti kõige olulisemaks aineõpetajate eesti keele, sh ainealase terminoloogia täiendõpet, mida mainisid sagedamini just Ida-Virumaa koolijuhid; samuti lisaõppematerjalide ja metoodikate väljatöötamist ja kättesaadavust.

Kõige vähem oluliseks peeti tervikuna eesti keele õpetajate täiendõpet mõnes konkreetses õppeaines.

Täiendavate aineõpetajate osas **nähakse vajadust eeskätt reaalainete õpetajate järele**, s.o ainetes, milles käesoleval hetkel viiakse eestikeelset aineõpet kõige vähem läbi.

Aineõpetajate poolt välja toodud vajaduste pingerida ühtis üldjoontes koolidirektorite poolt väljatooduga. Enam abi ootavad enamikes aspektides just Ida-Virumaa aineõpetajad, samas kui Tallinna õpetajad hindavad oma vajadusi mõnevõrra väiksemaks, seda eeskätt eesti keele alase õppe osas. Nn piirkondlikud vajaduste profiilid on vastavuses ka eelnevalt antud hinnangutega eestikeelse aineõppe läbiviimise eeldustele ja tingimustele.

Koolijuhtide vajaduste pingerida näitab, et eeskätt pannakse ootusi olemasolevate aineõpetajate ümber- ja täiendõppele ning vähemal määral uute, vajaliku ettevalmistusega õpetajate leidmisele. Abiõpetajate vastu tunnevad vajadust eeskätt Ida-Viru koolid.

Joonis 34 Rakendatud meetmed üleminekuks eestikeelsele aineõppele

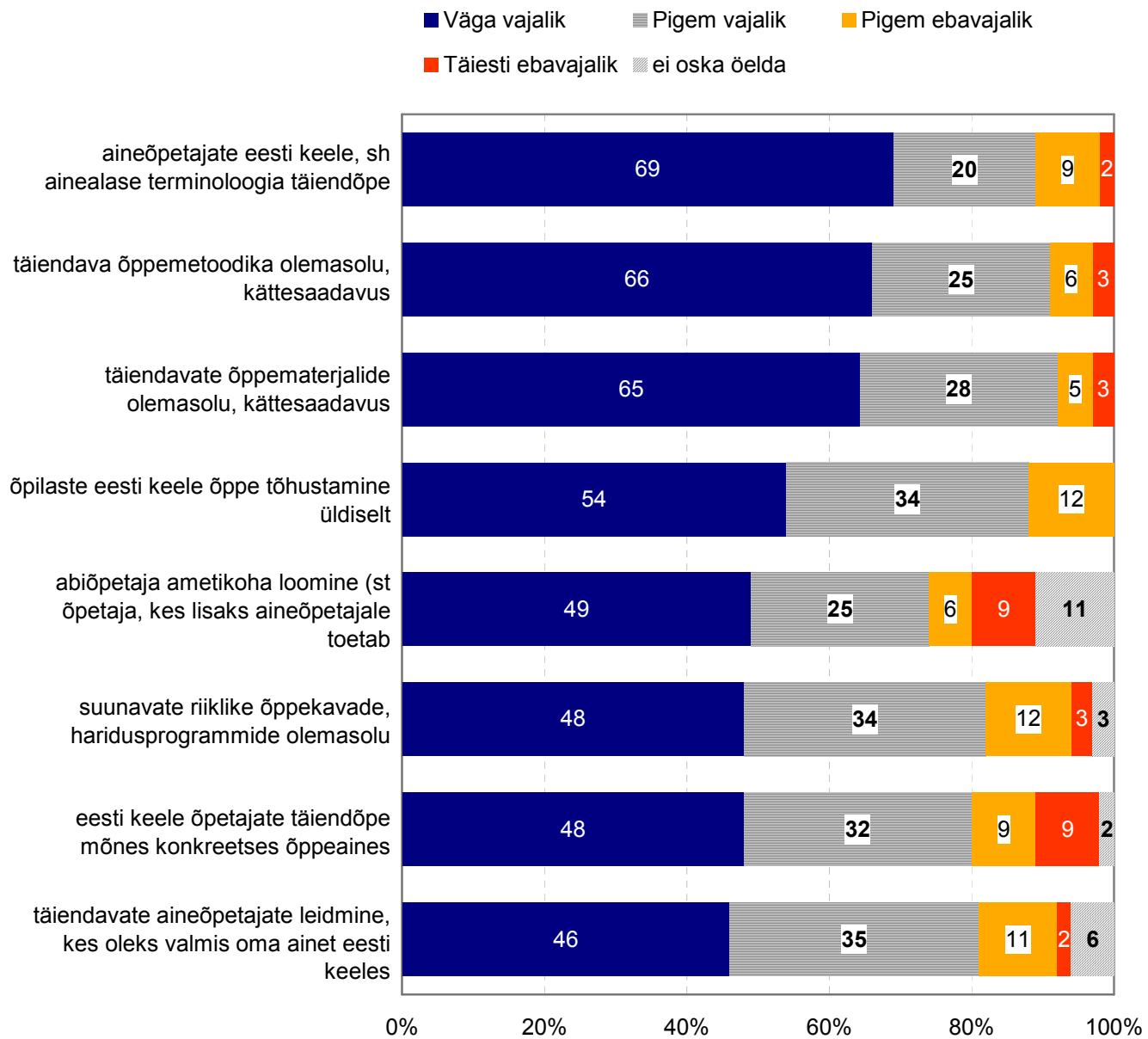
(% kõikidest gümnaasiumi koolijuhtidest), n=65

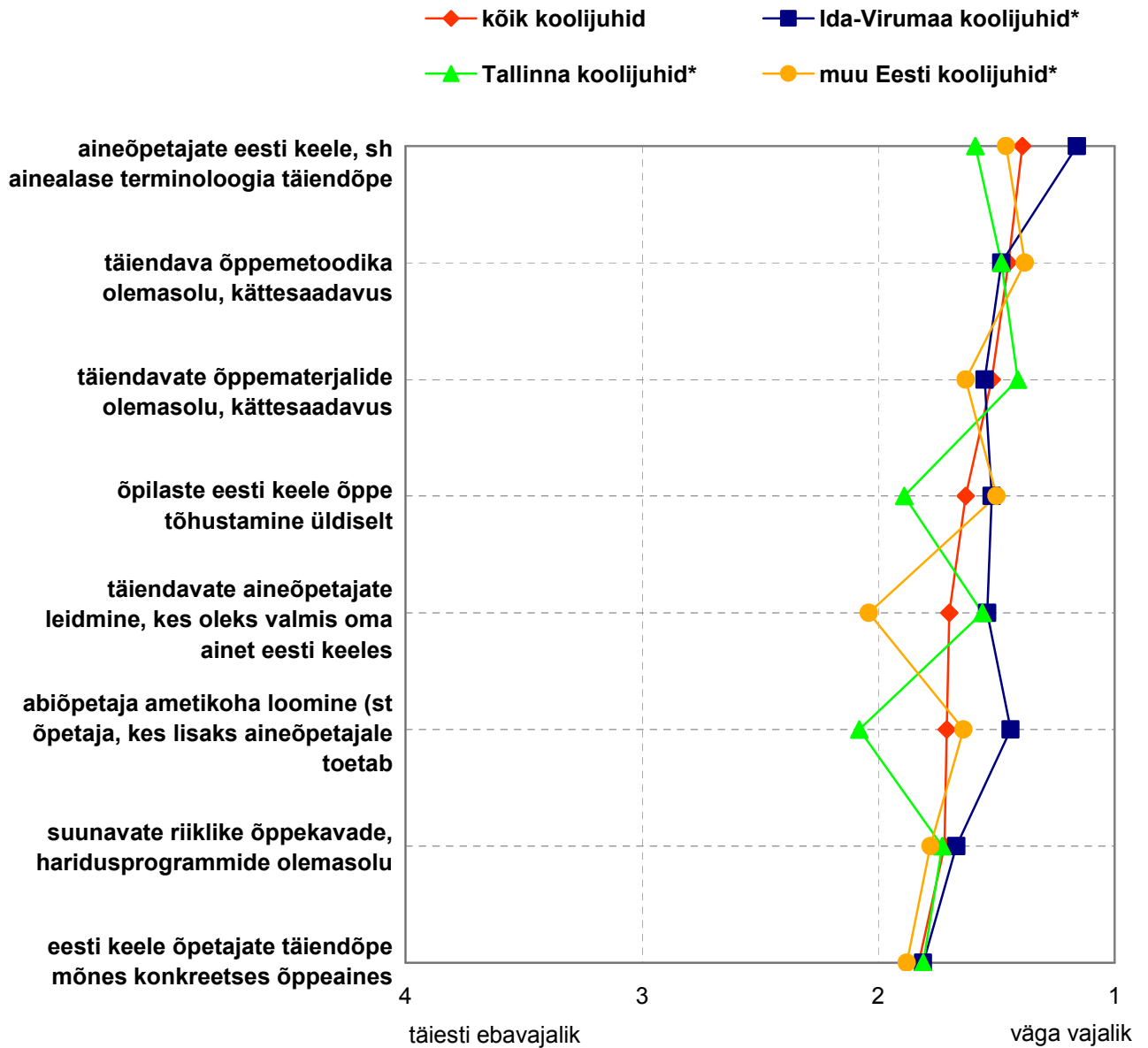
Joonis 35 Abi ja toetuse vajalikkus eestikeelse aineõppe läbiviimiseks

(% kõikidest gümnaasiumi koolijuhtidest), n=65

Joonis 36 Abi ja toetuse vajalikkus eestikeelse aineõppe läbiviimiseks

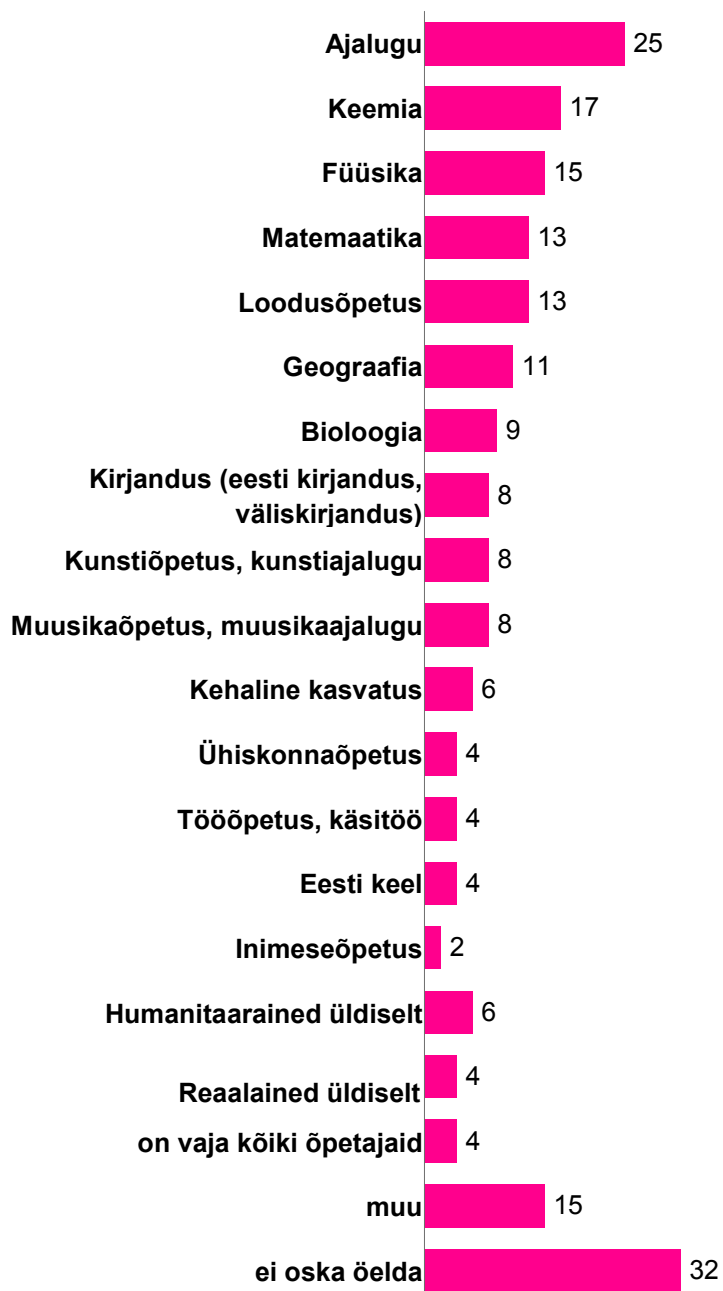
(keskmised hinnangud)

*Arvestada tuleb väga väikese vastajate arvuga

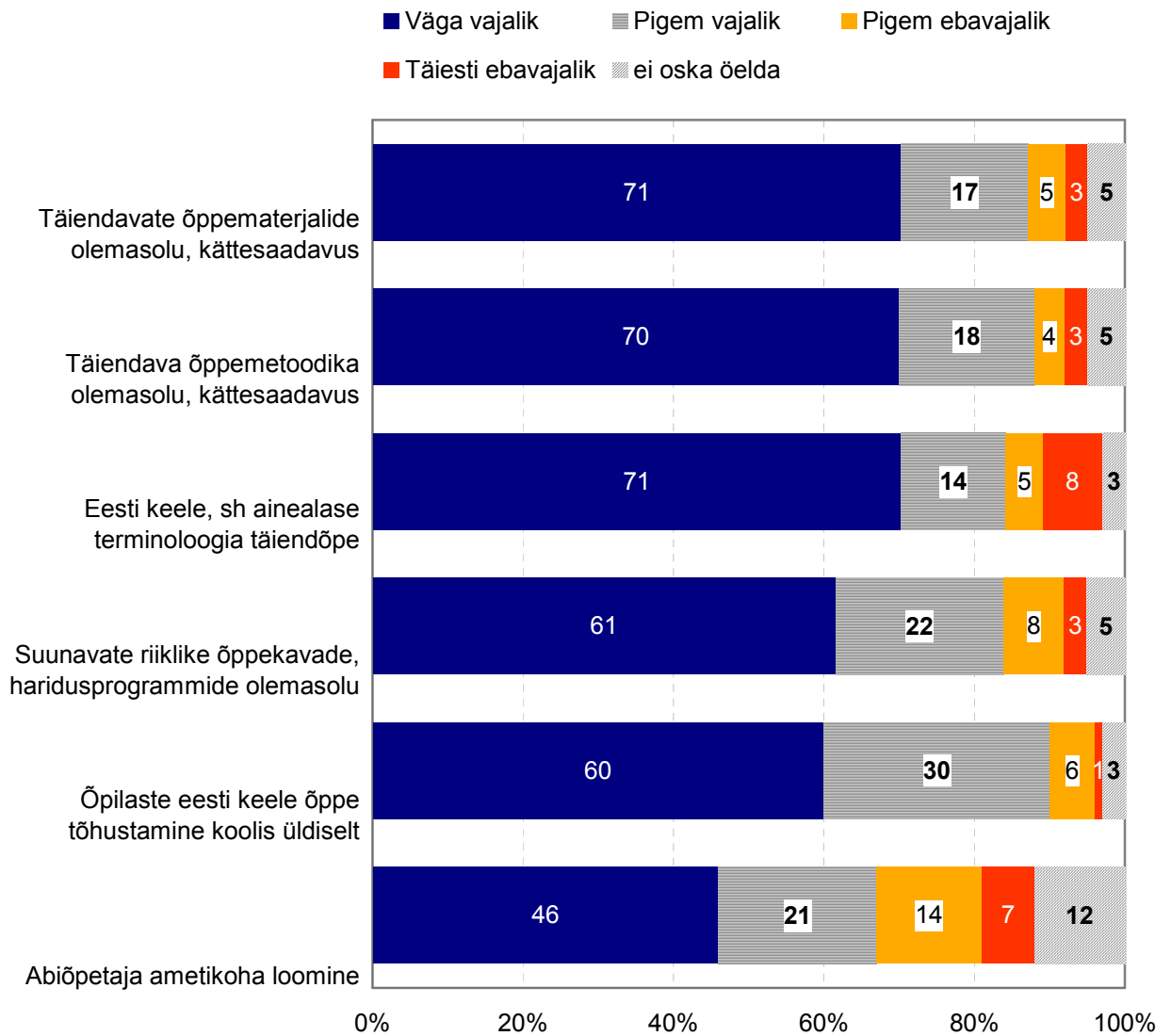
Joonis 37 Ained, kuhu oleks vaja täiendavat aineõpetajat

(% gümnaasiumi koolijuhtidest, kes mainisid täiendava aineõpetaja vajalikkust), n=53

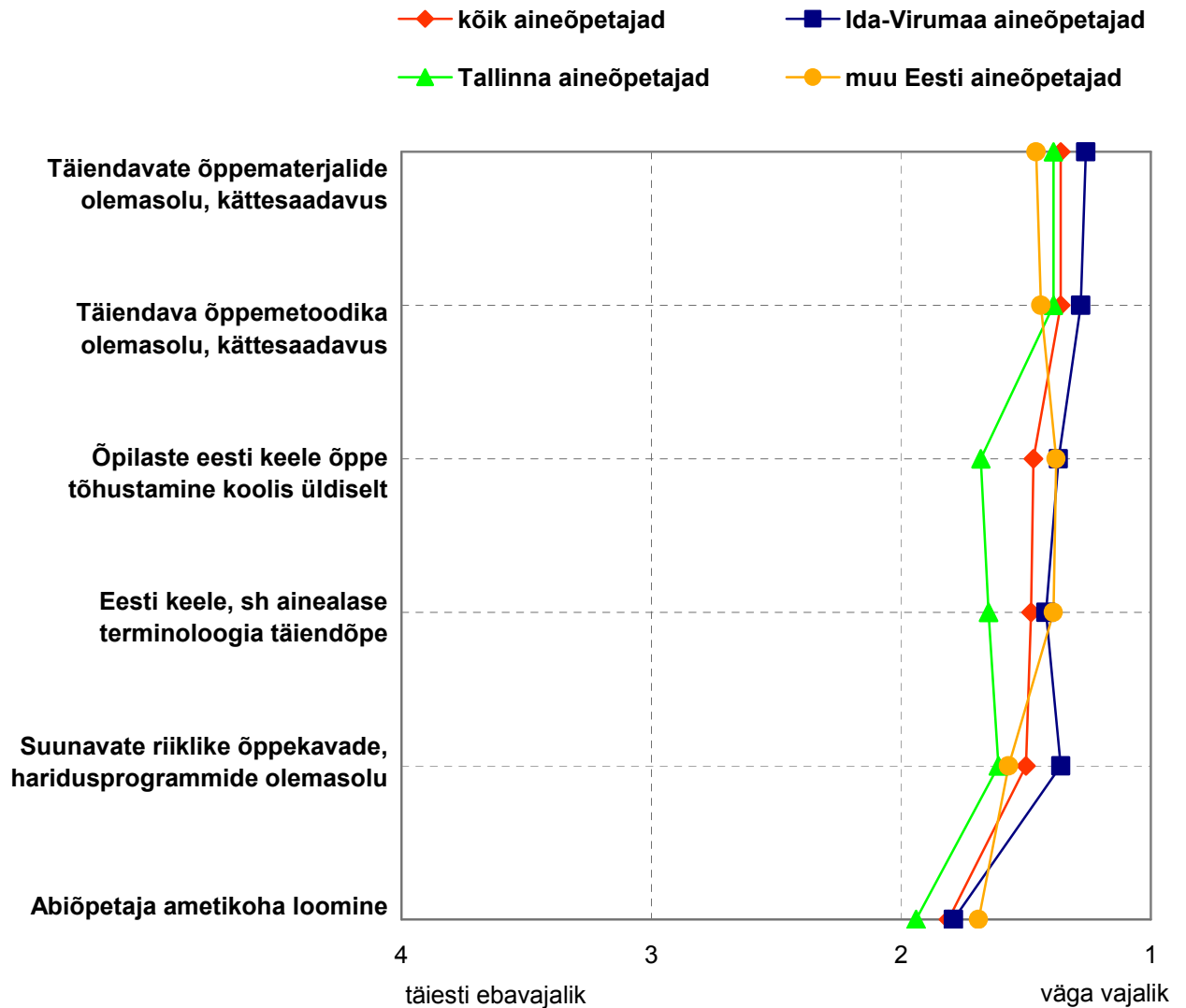
Joonis 38 Abi ja toetus eestikeelse aineõppe edasiseks läbiviimiseks

(% kõikidest aineõpetajatest), n=239

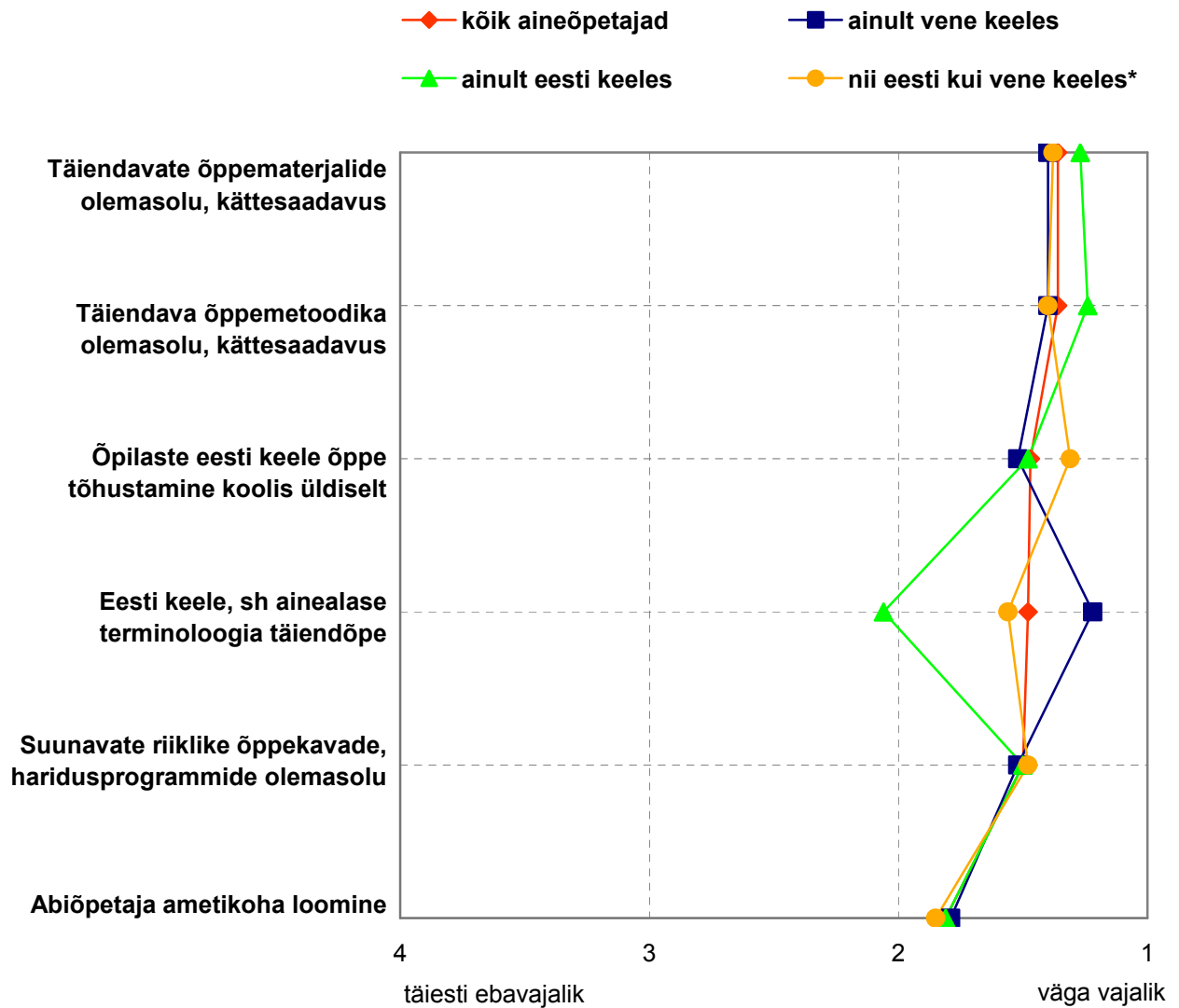

Joonis 39 Abi ja toetused eestikeelse aineõppe edasiseks läbiviimiseks

(keskmised hinnangud)

Joonis 40 Abi ja toetused eestikeelse aineõppe edasiseks läbiviimiseks (keskmised hinnangud)

*Arvestada tuleb väga väikese vastajate arvuga

1.5.5 Koostöö erinevate institutsioonide ja gruppidega

Eestikeelse aineõpetuse läbiviimise või kavandamise osas hindasid koolijuhid kõige tihedamaks koostööd eeskätt **oma kooli tasandil, sh aineõpetajatega** (väga tihedaks hindas koostööd 93%), **õpilastega/ õpilasomavalitsusega** (vastavalt 87%) ning **lapsevanematega/ kooli hoolekoguga** (vastavalt 82%). Eriti kõrgelt hindasid koostööd oma kooli aineõpetajatega just Ida-Virumaa koolijuhid, kes võrreldes teiste piirkondade koolijuhtidega iseloomustasid ka oma kooli aineõpetajate huvi ja motiveeritust eestikeelse aineõpetuse läbiviimise vastu keskmiselt kõrgemana.

Kohaliku omavalitsuse ja selle haridusametitega on tihedat koostööd teinud 60% kõigist küsitletud koolidest. Direktorite tagaside põhjal toimub koostöö kohaliku omavalitsuse tasandil võrreldes teiste piirkondadega mõnevõrra paremini Ida-Virumaal.

Koostööd **Mitte-Eestlaste Integratsiooni Sihtasutusega** ja selle juures tegutsevate erinevate keskustega hindas väga tihedaks 44% koolidest. Sealjuures töid koostööd Mitteeestlaste Integratsiooni Sihtasutusega oluliselt sagedamini välja just Ida-Virumaa koolijuhid (61% hindas koostööd väga tihedaks) ning vähemal määral Tallinna koolide direktorid (vastavalt 41%). Muude piirkondade koolijuhid hindavad koostööd MEISi-ga tagasihoidlikumalt, sealjuures 29% hinnangul nende koolil MEISiga koostöö puudub.

Ligi pool (49%) vastanud koolidest on eestikeelse aineõppega seotud küsimustes teinud tihedat koostööd ka teiste **venekeelsete koolidega. Eestikeelsete koolide ja sealsete kolleegidega** on olnud tihe koostöö 43% koolidest. Ehkki Ida-Virumaa koolide puhul on keskmiselt enam neid koolijuhte, kes teevad oma hinnangul aktiivset koostööd teiste koolide ja sealsete kolleegidega, on samas antud piirkonnas oluline osa koole, kellel oma hinnangul puudub koostöö teiste koolide ja sealsete kolleegidega antud küsimustes täiesti.

Koostööd **Haridus- ja Teadusministeeriumiga** hindas väga tihedaks vaid 22% kõigist koolijuhtidest (sealjuures 23% Ida-Viru, 15% Tallinna ning 29% muu piirkonna koolidirektoritest) ning 23% väitis, et nende koolil puudub ministeeriumiga igasugune koostöö. Üheks põhjuseks, miks koostööd ministeeriumiga suhteliselt tagasihoidlikuks hinnatakse, võib pidada ka koolijuhtide kõrgendatud ootusi riigivõimu esindajate suhtes haridusprobleemide lahendamisel.

Võrreldes ülejäänud gruppide ja institutsioonidega hinnati väheseks ka koostööd erinevate **haridusühenduste ja -liitudega** (21% on teinud väga tihedat koostööd) ning **ülikoolide ja teadusasutustega** (vastavalt 22%), kellega oma hinnangul puudub koostöökogemus umbes kolmandikul koolidest.

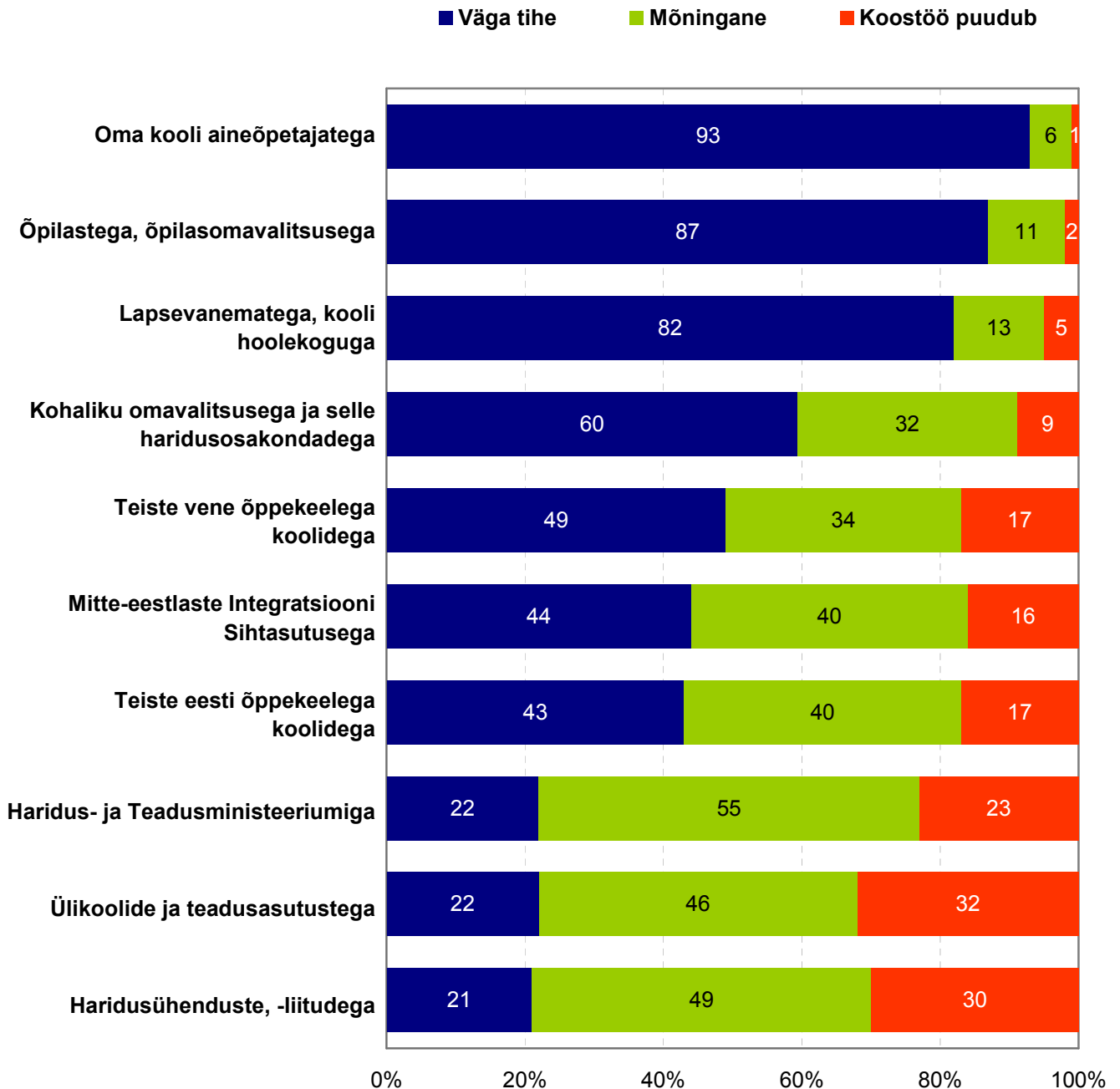
Aineõpetajad hindasid oma koostööd **erinevate institutsioonide ja gruppidega võrreldes koolijuhtidega tervikuna tagasihoidlikumalt**. Kõige tihedamaks peetakse taas **koostööd oma kooli tasandil** – kooli juhtkonna, lapsevanemate ja kooliõpilastega.

MEISi ja selle juures tegutsevate keskustega on eestikeelse aineõpetuse raames tihedamat koostööd teinud sarnaselt koolijuhtidega just Ida-Viru õpetajad.

Võrreldes Ida-Virumaa ja Tallinnaga aga hindavad Eesti muude piirkondade aineõpetajad oma **koostööd eestikeelsete koolide ja sealsete kolleegidega** oluliselt kõrgemalt.

Sarnaselt koolijuhtidega on kasutamata koostööpotentsiaali eestikeelse aineõppega seotud küsimuste osas võimalik näha just ülikoolide ja teadusasutuste ning haridusühenduste ja -liitude tasandil.

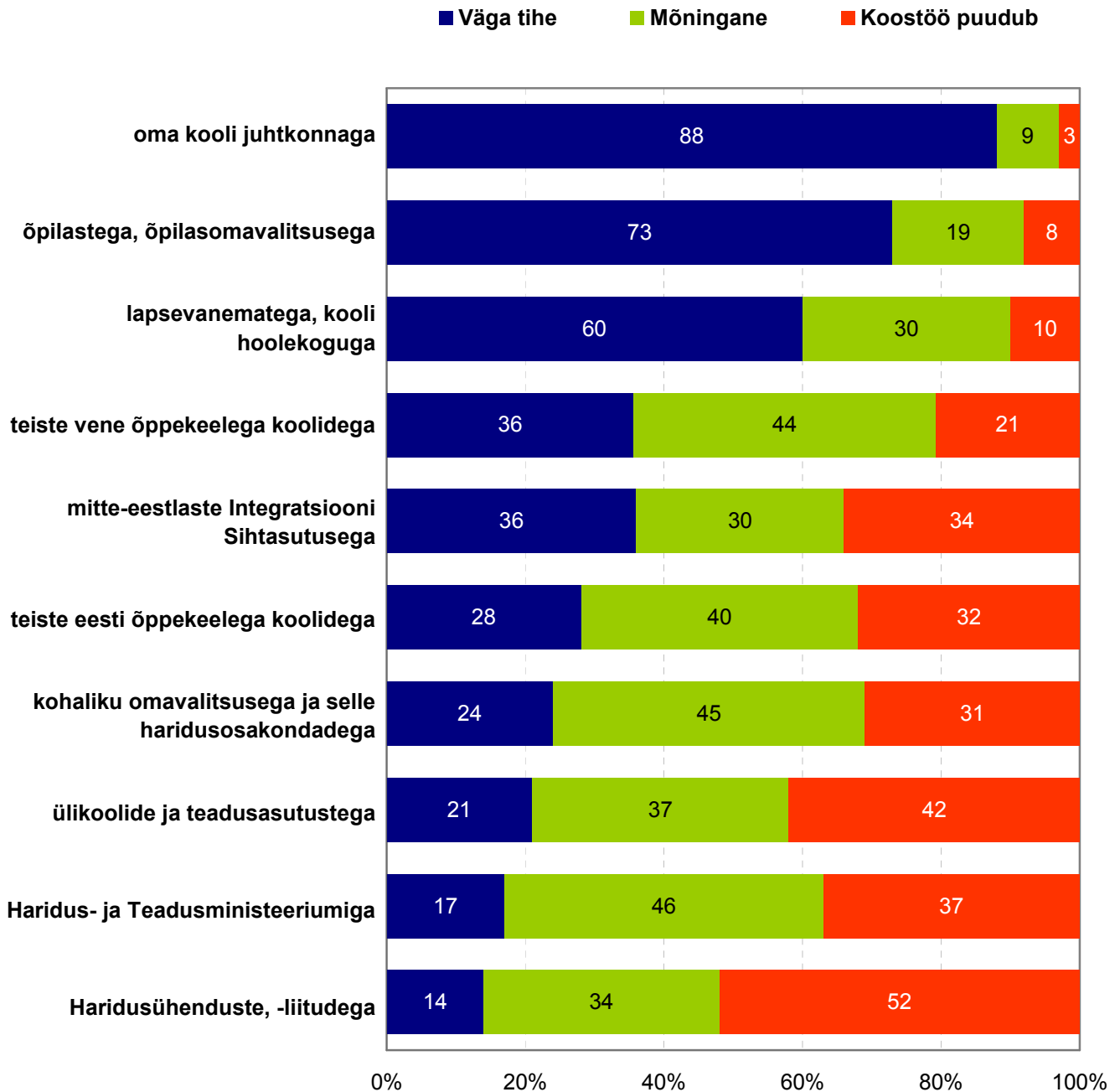
Joonis 41 Koostöö teiste institutsioonidega eestikeelse aineõppe läbiviimisel/kavandamisel
(% kõikidest koolijuhtidest), n=82

Joonis 42 Koostöö teiste institutsioonidega eestikeelse aineõppe läbiviimisel/kavandamisel

(% kõikidest aineõpetajatest), n=239

1.6 Küsitlustulemuste lühikokkuvõte

Eestikeelse aineõppe vajalikkust ja olulisust vene õppekeelelega üldhariduskoolides on teadvustatud. Seda kinnitab nii osalise eestikeelse aineõppe hetkeolukord Eesti vene koolides, kus enamikes õpetatakse lisaks eesti keelele ka mõnda õppeainet eesti keeles, kui ka koolijuhtide ja aineõpetajate hinnangud osalise eestikeelse aineõppe vajalikkusele vene koolides. Eestikeelse aineõppe olulisuse tunnustamist näitab seegi, et koolidest, kus käesoleval õppeaastal viiakse läbi eestikeelset aineõpet, kavatseb enamik eesti keeles õpetatavate ainete mahtu järgmisel õppeaastal suurendada. Samuti kaalub suurem osa koolijuhtidest, kes ei ole veel eestikeelse aineõppe läbiviimist alustanud, selle sisseviimist järgmisel õppeaastal.

Küsitletud aineõpetajatest, kes käesoleval õppeaastal õpetavad oma aineid vaid vene keeles, oli ligi kolmandik põhimõtteliselt valmis oma aineid ka eesti keeles õpetama. Tegemist on aineõpetajatega, kellest valdav osa valdab eesti keelt vähemalt kesktasemel.

Nii koolijuhtide kui ka aineõpetajate puhul on suhtumine eestikeelse aineõpetuse vajalikkusesse on seotud eestikeelse aineõppe läbiviimise kogemusega – koolijuhid ja aineõpetajad, kellel on isiklik kokkupuude eestikeelse aineõppe läbiviimisega, hindavad selle vajalikkust oluliselt kõrgemalt, kui need sihtrühma esindajad, kellel vastav kogemus puudub.

Samas pole see ainus hoiakuid diferentseeriv aspekt. Nii suhtuvad eestikeelse aineõppe vajalikkusesse keskmiselt kriitilisemalt Tallinna koolijuhid, kelle seas on aga näiteks võrreldes Ida-Virumaaga esindatud enam neid koole, kus osalist eestikeelset aineõpet hetkel läbi viiakse. Samuti hindavad Tallinna koolijuhid võrreldes teiste piirkondadega keskmiselt kriitilisemalt oma kooli tingimusi eestikeelse aineõppe läbiviimiseks nii õppematerjalide, meetodikate kui ka õpetajate ettevalmistuse osas. Kriitilisema suhtumise põhjusi võib muuhulgas otsida Tallinna üldisest sotsiaalsest keskkonnast, mis on võrreldes muude piirkondadega tõenäoliselt politiseeritum ning kus rahvusrühmade vaheline pinge on selgemini tunnetatavam.

Uuringu tulemustest on tähelepanuväärne ka asjaolu, et oma suhtumist eestikeelse aineõpetuse vajalikkusesse kui ka isiklikku valmisolekut eestikeelse aineõpetuse läbiviimiseks kantakse üle ka teistele huvirühmadele: mida negatiivsem on enda suhtumine, seda kriitilisemalt hinnatakse näiteks ka õpilaste ja lastevanemate motivatsiooni ja huvi eestikeelse aineõpetuse vastu.

Vaatamata eestikeelse aineõppe vajalikkuse ja olulisuse tunnustamisele suhtuvad venekeelsete gümnaasiumide juhid ja aineõpetajad 2007. aastaks kavandatud venekeelse gümnaasiumi reformi, mille kohaselt rakendatakse eestikeelset aineõpet 60% õppekavas olevate ainete mahus, oluliselt kriitilisemalt. Seega pole küsimus niivõrd osalise eestikeelse aineõppe sisse- ja/või läbiviimises vene õppekeelelega koolides, kuivõrd reformi elluviimise tingimustes ning koolide ettevalmistuse tasemes. Ligi kolmandik venekeelsete gümnaasiumide juhtidest hindab oma kooli ettevalmistusi osalisele eestikeelsele aineõppele üleminekuks ebapiisavaks ning suhtub ka reformi elluviimisesse seetõttu väga murelikult.

Kõige enam abi ootavad venekeelset koolid olemasolevate aineõpetajate täiend- ja ümberõppe osas, mis annaks neile eestikeelse aineõppe läbiviimiseks vajaliku ettevalmistuse, kui ka spetsiaalse eestikeelse aineõppe meetodika ja õppematerjalide osas.

2. Kvalitatiivuuringu tulemused

2.1 Eestikeelse aineõppega seotud ootused, probleemid ja vajadused koolijuhtide ja aineõpetajate pilgu läbi

Lisaks koolijuhtide ja aineõpetajatele küsitlusele viidi täiendavalt läbi süvaintervjuud kuue Eesti erinevas piirkonnas asuva ja eestikeelse aineõpetuse seisukohalt erinevas ettevalmistusetapis oleva vene kooli direktori ja aineõpetajatega. Põhikooli- ja gümnaasiumiklasside aineõpetajate seas olid esindatud nii reaalainete kui ka humanitaarainete õpetajad; sh nii need, kellel on eestikeelse aineõpetuse kogemus, kui ka need, kes õpetavad oma ainet vaid vene keeles.

Käesolevas peatükis on esitatud koolijuhtide ja aineõpetajate sihtrühma kvalitatiivuuringu põhilised tulemused koos näitlikustavate tsitaatidega intervjuudest.⁴

2.1.1 Hinnangud eestikeelse aineõppe vajalikkusele

Hinnates osalise eestikeelse aineõpetuse läbiviimise vajalikkust venekeelsetes koolides, lähtus osa koolijuhtidest ja aineõpetajatest oma hinnangutes eeskätt 2007.a kavandatud venekeelse gümnaasiumi reformi kontekstist, väljendades sealjuures peamiselt reformiga seonduvaid kartusi ja muresid.

Samas teise osa sihtrühma esindajate jaoks polnud eestikeelse aineõppe küsimus ja probleemistik seotud üldsegi mitte niivõrd üldiste riiklike hariduspoliitiliste kavadega, kuivõrd oma kooli ja selle õpilaste tulevikuperspektiivide ning haridusvõimalustega, mistõttu käsitleti ja hinnati selle vajalikkust lahus poliitilisest kontekstist.

Seega, nagu näitasid ka läbiviidud koolijuhtide ja aineõpetajate küsitluse tulemused, ei pruugi suhtumine ühelt poolt eestikeelse aineõpetuse vajalikkusesse ja teiselt poolt 2007.a kavandatud venekeelse gümnaasiumi reformi kattuda.

Alljärgnevalt on välja toodud sihtrühma esindajate tõstatatud poolt- ja vastuargumendid osalise eestikeelse aineõpetuse läbiviimisele venekeelsetes koolides. Nendest on näha, et et oluliselt enam teadvustatakse ja keskendutakse eestikeelse aineõppe võimalikele probleemidele ja ohtudele kui oodatavatele hüvedele ja eelistele.

---

⁴ Allikale viitamisel on kasutatud järgmisi lühendeid: *Tln I* – tugevama ettevalmistusega Tallinna kool, *Tln II* – nõrgema ettevalmistusega Tallinna kool; *Ida-Viru I* – tugevama ettevalmistusega Ida-Viru kool, *Ida-Viru II* – nõrgema ettevalmistusega Ida-Viru kool; *Muu I* – Eesti muu piirkonna tugevama ettevalmistusega kool, *Muu II* – Eesti muu piirkonna nõrgema ettevalmistusega kool. Aineõpetajate puhul on lisaks reaal- või humanitaarvaldkonnale eristatud ka üksnes vene keeles õpetavaid õpetajaid – *vene k.* ja eesti keeles või kakskeelseid õpetajaid – *eesti k.*

Eestikeelse aineõppe läbiviimise poolt-argumentidena töid koolijuhid ja aineõpetajad järgmisi põhjendusi:

- **Täiustab õpilaste eesti keele oskust ja sõnavara, annab õpilastele nii eesti keeles mõtlemise kui ka kirjaliku ja suulise eneseväljenduse oskuse;**

Mingis mõttes muutub silmaring laiemaks. Kui õpetatakse eesti keelt pluss ainet, siis tundide arv kasvab, lapse kõnekeel muutub mitmekesisemaks ja ta omandab seda paremini. (Direktor, Tln I)

- **Kakskeelse hariduse omandamine rikastab õpilasi kultuuriliselt, annab kahe keele ja kultuuri mõistmise;**

Mina siin negatiivset poolt üldse rohkem ei näe, sest kakskeelses koolis me ainult rikastame teineteist. Ja näeme, mis on teises kultuuris head. Ja kuna me oleme pedagoogid ja peame asju tegema professionaalselt, siis me rõhutame seda, mis on vajalik võtta teisest kultuurist ja mis on vastuvõtmatu nii eestlastele vene kultuuris kui venelastele eesti kultuuris. Ja ka muukeelsete laste hulgas ei ole ju üldse kõik venelased, seal on kultuure palju. ... Me oleme teel multikultuursusesse, kindlasti oleme. (Direktor, Ida-Viru I)

- **Annab õpilastele vajaliku ettevalmistuse õpingute jätkamiseks ja toimetulekuks eestikeelses kõrgkoolis;**

Me oleme rääkinud õpilastega sellel teemal, nad on nõus ja õpivad sõnu. Nad teavad kindlalt, milleks seda on vaja ja õpivad. Nad on kursis, et varsti on riigieksamid ja pärast veel õpingud eesti keeles. ... Minul läheb rohkem aega ettevalmistamiseks, aga minu jaoks see on positiivne, et peale meie kooli lõpetamist lähevad õpilased edasi õppima ja siis nad ei ole šokis sellest, et nad ei saa aru. Minu jaoks on tähtis, et nad oleksid valmis. Minu eesmärk on neid ette valmistada, et neil oleks tulevikus kergem. (Reaal.õpetaja, vene k., Muu II)

- **Parandab vene koolide lõpetajate konkurentsivõimet tööturul konkureerimiseks, loob eeldused sotsiaalseks mobiilsuseks;**

Aga nad arvavad ka seda, et siin ei saa nad sotsiaalselt hakkama, et neil on vaja minna mujale Eestimaale. No üks väga suur ja lai tee on ju Tallinnasse otse, sinna teise Eestisse. Enamus nad lähevadki sinna. Aga rohkem kardetakse Lõuna-Eestit, sest seal on ju eestikeelne keskkond. Nad saavad aru sellest, et neil on vaja [Ida-Virumaalt] minna ära. Et edukaks saada, on vaja mujale minna. Ja nad saavad sellest ka aru, et kakskeelsus annab neile võimaluse tööd leida. Meie lõpetajad on ju käinud näitamas ennast, kes on edukad olnud mitte ainult kõrgkooli minnes, aga lihtsalt töö leidnud. Ükskõik kuhu ma lähen, ma näen igal pool oma õpilasi. Näen ma kauplustes müüjatena, sest neil on kaks keelt suus. Näen ma politseinikke, turvamehi ... kakskeelsus on neid aidanud. Ja see on ka üks eesmärk. See ei ole omaette eesmärk, aga see kuulub selle asja juurde, et ta saab hakkama. (Ida-Viru I direktor)

Eestikeelse aineõpetuse vastu-argumentidena toodi järgmisi põhjendusi:

- **Kätkeb ohtu vene õpilaste emakeele oskusele, kultuurilisele eneseteadvusele ja identiteedile – ei olda enam venelane ega veel ka eestlane; eestikeelse aineõppe tõttu jäävad õpilaste emakeele teadmised puudulikuks – seda olukorras, kus eesti keelt õpetatakse vene koolide õpilastele isegi suuremas mahus kui emakeelt;**

See on lihtsalt rahvusliku teadvuse kitsendamine. Rahvuslikku teadvust üldsegi pole, sa oled mitte keegi. Sa ei ole enam venelane ja samal ajal eestlaseks sa mitte kunagi ei saa. (Reaalõpetaja, vene k, Muu II)

- **Eesti keele õpe vene koolides on juba piisav selleks, et vene kooli lõpetaja valdaks vajalikul tasemel eesti keelt;**

Ma arvan, et tuleb tõsta eesti keele õpetamist taset selliseks, et õpilane, kes lõpetab vene kooli oleks ka konkurentsivõimeline pärast tööturul. Aga mitte puutuda selliseid spetsiifilisi aineid. .... Praegu me õpetame eesti kirjandust eesti keeles, eesti ajalugu ja kultuuri ja eesti keelt. .... 4 tundi eesti keelt ja 2 tundi ülejäänud ained (eesti kirjandus ja eesti kultuur) ja seega tuleb välja 6 tundi nädalas on ained eesti keeles. Ja minu arvates see on normaalne. Ja sellest piisab. Kui inimene tahab, ta saab keele selgeks. (Direktor, TIn II)

- Eestikeelse aineõppe tulemusel **kannatab vene koolide õpilaste haridustase; õpilaste teadmise tase ja tulemused langevad;**

Oletame nüüd, et Eestis näitavad vene gümnaasiumide lõpetajad piisavalt kõrget teadmiste taset. Kui ta on kolm aastat õppinud näiteks sedasama matemaatikat eesti keeles, mida ta täielikult veel ei oska, ja kui ka õpetaja tunneb keelt halvasti, siis lõpetades ta pole ikkagi piisavalt konkurentsivõimeline haridusturul. Siis on loomulikult eesti koolide lõpetajad märksa konkurentsivõimelisemad kui vene koolide omad. Ta võib ju rääkima õppida, aga üks asi on aru saamine, teine asi on matemaatika, keemia, füüsika mõistmine. Isegi vene keeles on paljudel raskusi arusaamisega ja omandamisega, seal on nii palju mõisteid, mida on eesti keeles väga raske omandada. /.../ See ei anna ju midagi. Annab vaid seda, et vene lapsed on aste madalamal tasemel ja kuhu nad nii lähevad? Abitöölisteks, müüjateks, bussijuhtideks ja rohkem ei kuhugi. Või siis sõita välismaale. (Direktor, TIn I)

Vaatan, mis Lätis praegu toimub, kuidas see üleminek on läinud. Keemia tund, õpetaja valdab suurepäraselt läti keelt, kogu 40 minuti jooksul õpetab läti keeles. Esimesest klassist alates on olnud kakskeelsus, 100% õpilastest ei saa aru. Asi ei ole keele tundmises, probleem seisneb selles, et õpetaja viib tundi läbi läti keeles, tempo on väga kiire ja samas on teema väga raske-aatomi ehitus. Isegi vene keeles, oma emakeeles, saavad lapsed sellest raskustega aru. Praegusel hetkel on vene koolides 70% õpilastest keskmise tasemega. Selle tulemusena visatakse need 70% üle parda. (Direktor, Ida-Viru II)

- Selleks, et õpilased suudaksid aine nõutaval tasemel omandada, **eeldab aineprogrammi läbimine eesti keeles oluliselt enam aega kui emakeelse õpetuse puhul;**

Negatiivne külg on võib-olla see, et kui laps ei ole sotsiaalselt arenenud, siis tema jaoks on see kakskeelsus ka sama raske kui üldse koolis käimine. Ja läheb väga aeglaselt see protsess. Et see on võib-olla puudus, et siiski me peame veel andma talle emakeelset haridust. (Direktor, Ida-Viru I)

- Ainearusaamiseks vajaksid (osad) õpilased (täiendavaid) emakeelsed seletusi, mis **võib tegelikkuses viia kakskeelse õpetuseni ühe õppeaine raames;**

Esiteks on suur vastutus: õpetaja läheb ainet andma eesti keeles, eelnevalt teades, et 70 % õpilastest temast aru ei saa. Tahab ta või ei, ta peab õpetama kahes keeles: esmalt rääkima eesti keeles ja siis vene keeles või vastupidi. Koormus on enesestmõistetavalt suur. Aga loomulikult nõutakse õpetajalt tulemusi, tuleb neid või mitte... Karta on, et tulemused on madalamad ja kõvasti. (Direktor, TIn I)

- **Vene koolide õpilastele ja lastevanematele peab jääma valikuvõimalus ning õigus saada haridust oma emakeeles;** alternatiiviks eestikeelsele aineõpetusele vene koolis on eestikeelne kool;

Õpilaste seisukohast, ma arvan, et seda ei ole vaja, sest peale 9. klassi õpilasel on valik, kas ta läheb edasi õppima eesti kooli, eesti gümnaasiumisse või jätkab õppimist vene keeles. See valik peab õpilastel olema. Need õpilased, kes õpivad hästi ja kes valdavad eesti keelt, nad võivad minna ja jätkata õpinguid eesti koolis, kuigi seal tekivad ka raskused ja see on raske. Aga vene kooli, vene gümnaasiumit eesti keele õpetamise peale üle viia ei ole vajalik. (Direktor, Muu II)

- **Tekitab õpilastes stressi ja psühholoogilist ebakindlust,** nt seetõttu et õpilase eneseväljenduse võimalused on ebapiisava keeleoskuse tõttu piiratud;

Laps tunneb ennast kahanevana, ta ei saa näidata oma teadmisi ainult selle pärast, et ta ei valda keelt, mitte selle pärast, et ei tea või ei oska midagi lahendada. ... Üldiselt ma usun, et riiklikud eksamid on suur stress laste jaoks. Mõned lapsed niigi eksamil ei oska ennast väljendada ja keskenduda, aga kui tuleb midagi, millest ta aru ei saa, on oht, et laps üldse ei saa keskenduda – see on väga suur trauma lapse jaoks. (Reaalõpetaja, vene k., Ida-Viru II)

- **Parandab eesti keele oskust vaid spetsiifiliste teadmiste, mitte üldise suhtluskeele osas;**

See võib paremaks muuta ainult keele baasi, kuna lapsed saavad rohkem termineid teada, aga mitte oskust õieti väljendada ja rääkida. Kui õpetaja ei valda keelt piisavalt, siis ma kahtlen, et see võiks aidata lapsel paremini eesti keelt osata. Ta võib ainult rohkem eesti sõnu teada. (Reaalõpetaja, vene k, Tln II)

Lapsed peaksid õppima oma emakeeles. Lapsed kes on võimekad, on omandanud eesti keele, neil pole probleemi kooli lõpetamise ega kõrgkooli sisseastumisega ja seal eesti keeles õppimisega. Vaevalt et keele tundmine paraneb, sest seal on ju terminoloogia spetsiifika. See on nagu lisaülesande täitmine õpilasele, mis pole talle soodne. Pole ju saladuseks, et peale lõpetamist on mõned ained osadele tume maa. Milleks veel see terminoloogia, see ei aita keelt õppida. Ma ei usu sellesse. (Direktor, Ida-Viru II)

- **Eesti keele oskuste omandamine toimuks ainealaste teadmiste arvelt;**

Ma ei ole selle poolt, et eesti keele õppimine peab toimuma teiste ainete arvelt. Praegu päris palju aega on arvestatud keele õppimiseks. Lapsed alustavad juba esimesest klassist ja lõpetavad 12. klassis. Iga aastaga tundide arv suureneb. Ma arvan, et lastel on piisav tundide arv selleks, et keelt õppida. Ma ei usu, et see on väga hea lahend – teha seda teiste ainete arvelt. (Reaalõpetaja, vene k., Ida-Viru II)

- **Aine õppimine muutub mehhaaniliseks, aine mõtestatud omandamise asemel keskenduvad õpilased selle päheõppimisele;**

Minul ei tule [lisaks ettevalmistusele] midagi juurde, ei ole mingeid probleeme, aga lastel tekib probleem, sest kui on mingi reegel, siis nad hakkavad lihtsalt pähe tuupima, sest nad peavad teadma peast reeglit, aga nii nad peavad ka keele pärast selle pähe tuupima, sest vahel võib oma sõnavarast lihtsalt mitte piisata, et seda reeglit seletada. (Reaalõpetaja, vene k., Muu II)

Negatiivne või skeptiline suhtumine eestikeelse aineõppe vajalikkusesse taandub suurel määral asjaolule, et osalise eestikeelse aineõppe sisseviimine vene õppekeelega koolidesse ja sellega kaasnev **kommunikatsioon ja selgitustöö pole osa sihtrühma esindajate jaoks olnud piisavalt põhjendatud ja veenev** – seda nii soovitud eesmärkide kui õppeprotsessi korralduse seisukohalt: *milleks või kellele seda vaja on; see on ju mõttetu; kuidas nad mõtleavad seda teha?! jne.*

Tõrjuvad hoiakud on tingitud ka sellest, et **ennast ei nähta vastavatesse otsustesse kaasatuna**, vaid tuntakse, et otsuseid langetatakse ja viiakse ellu sõltumata vahetute huvirühmade tahtest, vajadustest ja ootustest – *meie käest ei küsi ju keegi:*

Kolleegidega muidu arutlesime, aga see on puhas absurd ... aga kui minister tahab, las proovib ... (Reaalõpetaja, vene k, Muu II)

Keegi ei öelnud miks. Ma olen nõus vaidlema, kui keegi saaks argumenteerida, miks on vaja eesti keeles õpetada aineid. See otsus on võetud poliitilises mõttes vastu Toompeal, enne seda keegi ei konsulteerinud koolide direktoritega ja professionaalidega. ... Läänemaades on ka erinevate keeltega koolid ja kedagi see ei häiri. (Direktor, Tln II)

Koolijuhid ja aineõpetajad, kes ei pea eestikeelset aineõpetust vajalikuks ega ole ka isiklikult sisemiselt motiveeritud eesti keeles oma aineid õpetama, suhtuvad eestikeelse aineõpetuse sisseviimisesse vene õppekeelega koolides kui **paratamatusse sundi või käsku, millele tuleb vajadusel (vastu tahtmist) kuuletuda** – *kui käsitakse, siis tuleb teha:*

Ülemused ei ütle oma arvamust, nad lihtsalt ütlevad, et on vaja. Nad püüavad meid sundida ja me püüame ise ka end sundida. Kui on vaja, siis on vaja. Suurt tahtmist ei ole. See on rohkem jõuga. ... Vajadus on ja sisemine püüdmine vist ka on. Aga kui asi käib jõuga, siis huvi kaob. (Reaalõpetaja, vene k., Ida-Viru II)

Muidugi on olemas õppenõukogu ja vanemad võivad öelda oma sõna, kuid kui võetakse see seadus vastu, siis pole kellelgi mingit valikut. (Direktor, Muu II)

Samas aga seatakse sarnase suhtumise omaksvõtuga endale tugev **psühholoogiline barjäär** sisemise motiveerituse ja positiivse suhtumise kujunemiseks.

Suur osa kartusi eestikeelse aineõppe läbiviimise ja tulemuslikkuse osas on seotud **teadmatuse, kogemuste puudumise ja sellest põhjustatud ebakindlusega**. Eestikeelse aineõppe üldine sisseviimine venekeelsetesse koolidesse eeldaks (väiksemat eestikeelse aineõpetuse läbiviimise kogemust omavate) koolide direktorite ja aineõpetajate nägemuses selle eelnevat testimist pilootprojektina – *selleks, et kõik oleks juba kindlalt järele proovitud*. Positiivse näite ja eeskujuna võib siinkohal välja tuua keelekümblusprogrammide elluviimise, kus projektis osalevaid koole on keelekümbluskeskuse poolt toetatud pideva ja põhjaliku nõustamise ning oskusteabega, mis on andnud programmiga liitunud koolidele kindlustunnet ja sisendanud usku antud keeleõppemeetodi tulemuslikkusesse:

Lapsed saavad hakkama erinevalt, aga me oleme nüüd juba nii palju uurinud kõike seda, mis toimub keelekümbluses, et me oleme nüüd kindlad, et lapsed arenevad samamoodi nagu ükskeelses ta areneks. Ta alguses natuke pidurdab. Aga siis nad jõuavad järgi, kuskil II klassis on nad põhjainetes järgi oma emakeelsele õppel. Ja siis kui lõpetavad esimese kooliastme, III klassi lõpus, siis nad on järgi juba kõikides ainetes, isegi loodusõpetuses, kus on päris palju materjali. (Direktor, Ida-Viru I)

Eelmainitud hoiakuliste barjääride murdmiseks tuleks seega oluliselt **tõhustada osalise eestikeelse või kakskeelse õppe alast sisulist ning pedagoogilist selgitus- ja teavitustööd** ("mis-kus-kuidas-milleks"), mis jõuaks personaalselt iga sihtrühma esindajani.

Läbiviidud süvaintervjuud kinnitasid ka koolijuhtide ja aineõpetajate küsitluse tulemusi, mis näitasid, et **oma ebakindlust, vähest valmisolekut ja motiveeritust ning tõrjuvat suhtumist kantakse üle või projitseeritakse ka teiste huvirühma esindajatele**. Nii põhjendavad koolijuhid ja aineõpetajad, kellel on põgusam eestikeelse aineõppe läbiviimise kogemus või see üldse puudub, oma kahtlusi õpilaste ja lastevanemate vähese huvi ja motiveeritusega, samas kui sihtrühma esindajad, kes on ise veendunud eestikeelse aineõppe vajalikkuses ja olulises, hindavad ka õpilaste valmisolekut ja lastevanemate huvi oluliselt kõrgemana. Antud tulemused osutavad, et erinevate huvirühmade esindajad kalduvad võimendama oma hoiakuid ja suhtumisi, otsides seeläbi nendele sisemist õigustust.

2.1.2 Alternatiivid eestikeelsele aineõppele vene koolis

Hoiakuid osalise eestikeelse aineõppe läbiviimise suhtes vene koolides mõjutab ka **võimalike alternatiivide** nägemine.

Põhilise alternatiivina eestikeelse aineõppele vene õppekeelega koolides näevad erinevate huvirühmade esindajad hetkel **vene emakeelega õpilaste võimalust asuda õppima eestikeelses kooli või spetsiaalsetesse eestikeelsetesse klassidesse:**

Kes tahab, siis meil on eesti kool kõrval, nii et need, kes soovivad, võivad oma last eesti kooli ära anda; need, kes tahavad, et säiliks ikka vene keeles õpetamine, annavad meie juurde. Valik on meil olemas. (Reaalõpetaja, vene k, Muu II)

Samas ei ole osa koolijuhtidest ja aineõpetajatest teadvustanud, mida eestikeelse kooli kui alternatiivi kasvav eelistamine vene koolide seisukohalt tähendab – seda olukorras, kus tegelikult üha enam vene emakeelega õpilasi suundubki õppima või alustab oma haridusteed eesti koolides. Samuti ei puudutatud intervjuudes niivõrd küsimust, mida tähendaks vene kogukonna jaoks kultuurilises mõttes suundumus, kus vene emakeelega noored omandavad kogu oma hariduse täielikult eesti keeles.

Eestikeelses kooli õppimaasumise asemel pakuti välja ka **spetsiaalsete süvaõppeklasside avamist vene koolides**, kus aineõpetus toimuks osaliselt või täielikult eesti keeles ning mis oleksid mõeldud eeskätt nendele vene emakeelega õpilastele, kes on motiveeritud oma õpinguid jätkama eestikeelses kõrgkoolis.

Eestikeelse kooli kui arvestatava alternatiivi kõrval leitakse ka, et **praegune eesti keele õpetamise maht ja tase vene koolides on (õpilaste motiveerituse olemasolul) piisavad** selleks, et vene koolide lõpetajad valdaksid eesti keelt vajalikul tasemel, muuhulgas selleks et jätkata õpinguid eestikeelses kõrgkoolis, konkureerida tööturul ja osaleda ühiskonnaelu erinevates sfäärides. Seega tuleks vene emakeelega noorte eesti keele oskuse parandamiseks **pigem tõhustada üldist eesti keele õpet**, mitte aga minna üle osalisele eestikeelsele aineõppele:

Tuleb tõsta eesti keele õpetamist taset selliseks, et õpilane, kes lõpetab vene kooli oleks ka konkurentsivõimeline pärast tööturul. Aga mitte puutuda selliseid spetsiifilisi aineid. .... Praegu me õpetame eesti kirjandust eesti keeles, eesti ajalugu ja kultuuri ja eesti keelt. .... 4 tundi eesti

keelt ja 2 tundi ülejäänud ained (eesti kirjandus ja eesti kultuur) ja seega tuleb välja 6 tundi nädalas on ained eesti keeles. Ja minu arvates see on normaalne. Ja sellest piisab. Kui inimene tahab, ta saab keele selgeks. (Direktor, Tln II)

[Sellest piisaks ...] kui meile veel keeletunde juurde antaks, selliseid vabu, fakultatiivseid, juba esimesest klassist alates. Sest praegu meil praktiliselt kaheksanda klassini selliseid vabu tunde ei olegi. Seda võiks kasutada. Ütleme nii, et sajaprotsendiliselt kõikidele lastele seda vaja pole. Aga nendele lastele, kes on motiveeritud ja soovivad astuda kõrgkooli, sobiks see väga. Aga ülejäänutele 50%-le piisab suhtluskeelest, neile pole kõrgtaset vaja. (Direktor, Ida-Viru II)

Täies mahus eestikeelse aineõppe asemel praktiseeritakse osades venekeelsetes koolides hetkel ka **osalist eestikeelset õpet ühe õppeaine raames**. Näiteks õpetatakse matemaatika tunnis põhiterminoloogiat ka eesti keeles, ehkki üldine tunni läbiviimine toimub vene keeles. Antud kakskeelset õppevormi nähakse muuhulgas sobiva ettevalmistusena ühe õppeaine raames täies mahus eesti keeles toimuvale aineõpetusele üleminekul:

Matemaatika õpetajad töötavad juba pikemat aega sellel teemal [et õpetada oma aine raames õpilastele vastava aine eestikeelset terminoloogiat]. Meil on eestikeelsed õpikud ja õpetajad peavad teadma terminoloogiat ja õpetama neid sõnu ka õpilastele. Nad kirjutavad need sõnad välja ja õpetavad, nii et tulemus oleks selline, et kui õpilane võtab eestikeelse ülesannete raamatu, siis ta saab ülesandest aru. Sama süsteemi järgi võiks olla ka füüsika, et õpilased teaksid terminoloogiat. (Direktor, Tln II)

[Võiks olla] mingi sõnavara nagu Lätis, kus anti nii läti kui vene keeles. Meil võib siis anda eesti keeles mingeid elemente, et õpilane end kergemini tunneks, aga õpetamine peaks ikka toimuma emakeeles. (Direktor, Tln I)

Koos sellise õppevormiga peetakse vajalikuks ja mõttekaks kakskeelsete õpikute väljaandmist, kus osa tekstist või ainealane põhiterminoloogia oleks esitatud nii vene kui ka eesti keeles, et säästa sel viisil sõnavara tõlkimisele kuluvat aega:

Kui on vastavad õpikud ette valmistatud, nii nagu ma ütlesin, et teatud peatükk lõpeb ära ja seal taga on olemas sõnavara. Laps hea meelega ja see õpetaja hea meelega tutvub selle sõnastikuga ja niimoodi aastalt aastasse täieneb tema eesti keele sõnavara. (Direktor, Ida-Viru II)

Samuti pakuti alternatiivina praegustele reformikavadele, mille kohaselt toimuks eestikeelne aineõpe venekeelsete koolide gümnaasiumiastme 60% õppekava mahus, **järk-järgulist ja väiksemas, 30-40% mahus eestikeelse aineõppe sisseviimist, seda eeskätt loov- ja rakenduslike ainete osas:**

Algkoolis on muusikaõpetus, seal ei ole palju terminoloogiat, lapsed saavad aru ning võivad eestikeelseid laule laulda, jääb kergelt meelde ja nagu spetsialistid räägivad, saab laulu kaudu keelt kergemini õppida. Siis võib veel olla kunsti- ja tööõpetus, kehaline kasvatus, loodusõpetus. Aga näiteks matemaatikat on raske eesti keeles õppida, seda enam, et kõik lapsed ei ole võimelised matemaatikast aru saama ja kui vanemad ka ei oska keelt, jääb laps ainega hätta ja see on loomulikult väga raske. (Direktor, Tln I)

Välja toodud alternatiivid näitavad, et kui üks osa sihtrühma esindajatest suhtub osalise eestikeelse aineõpetuse sisseviimisesse vene koolides tervikuna eitavalt, siis teine osa pigem kahtleb selle praegustes teadaolevates elluviivimise tingimustes.

2.1.3 Senised kogemused eestikeelse aineõppe läbiviimisega

Kuna kvalitatiivuurings olid esindatud nii erineva tausta ja kogemusega kui ka erinevas sotsiaalses ja kultuurilises keskkonnas asuvad koolid, võimaldas antud valik eristada ja välja tuua koolidevahelisi erinevusi ning ühtlasi analüüsida nende erinevuste põhjusi.

Eestikeelse aineõpetuse läbiviimise seisukohalt erineva ettevalmistustasemega koolide erinevused on kokkuvõtlikult toodud alljärgnevas võrdluses.

Tugevama ettevalmistusega koolid

- ❑ Otsus-ajend eestikeelse aineõppe sisse-/ läbiviimiseks on olnud sisemiselt motiveeritud (nt õpilaste edasised haridusvõimalused Eestis, vene kooli säilimine, lastevanemate huvi jms);
- ❑ Põhimõtteline valik ja eesmärgipüstitus on tehtud juba 1990ndate algul või keskel: *meie elame Eestis ja meie lapsed jäävad Eestisse elama*;
- ❑ Eesmärgipüstitus → tegutsemine, sh vahendite ja ressursside otsimine-leidmine ;
- ❑ Tihe koostöö ja ühishuvide teadvustamine kõikide huvirühmade tasandil – lapsevanemad, õpilased, õpetajad;
- ❑ Üldine aktiivsus, sh kooli arengukavaga tegelemine ning eesti keele ja eestikeelse aineõppe üheks prioriteediks seadmine.

Nõrgema ettevalmistusega koolid

- ❑ Otsus-ajend eestikeelse aineõppe sisse-/ läbiviimiseks on olnud väliselt kehtestatud (üldine hariduspoliitiline surve vene koolidele, 2007.a reformikavad)
- ❑ Põhimõtteline valik ja eesmärgipüstitus on tehtud alles hiljuti või puudub – äraootaval seisukohal olemine, alternatiivide nägemine väljapool Eestit – *milleks eesti keel ja eestikeelne aineõpe nendele, kes on valmis lahkuma?*
- ❑ Vahendite-ressursside olemasolu hindamine → eesmärgipüstitus ja tegutsemine?
- ❑ Apelleeritakse ühishuvide ja koostöövalmiduse puudumisele – peegeldatakse ja võimendatakse üksteise hirme ja kahtlusi?
- ❑ Eestikeelne aineõpe ei ole kooli seisukohast prioriteetne – seost kooli arengu ja püsijäämise ning eestikeelse aineõppe vahel ei ole teadvustatud

Esmajoones taanduvad koolide erinevused seniste kogemuste ja valmisoleku osas teguritele, mis on ajendanud osalise eestikeelse aineõppe sisseviimisele mõtlema ja selleks ettevalmistusi tegema.

Koolid, kes täna viivad eestikeelset aineõpet läbi suuremas mahus ning peavad seda vajalikuks ja oluliseks, on vastavate ettevalmistustega alustanud juba 1990.aastate alguses või keskpaigas. Sealjuures on otsus eestikeelse aineõppe sisseviimiseks lähtunud sisemisest motivatsioonist ning vajaduste ja ühishuvide teadvustamisest. Uuringusse kaasatud koolide näitel on sealjuures tehtud tihedat koostööd lastevanematega ning arutatud üheskoos erinevate haridusvõimaluste eeliseid ja puuduseid:

Me pidime õpetajat, õpilast ja ka lapsevanemat selleks psühholoogiliselt ette valmistama. Ja seda ei saa niimoodi, et kuu-kahega, see on nüüd aastate jooksul. Nagu ma ütlesin, et alates 1992. aastast me oleme sellega kogu aeg tegelema. Ja see on läinud klassist klassi ja aastast aastasse. Ja seetõttu ma arvan, et selline psühholoogiline barjäär, nii õpetajate, laste kui lastevanemate poolt on täiesti ära kadunud. Mitte keegi enam isegi ei tõstata seda probleemi üles, et miks seal õpetatakse eesti keeles. (Direktor, Muu I)

Määravaks on olnud nn sisemise valiku langetamine Eesti kasuks – *me elame siin, meie lapsed on sündinud siin ja peavad siin ka hariduse omandama*. Samuti on antud koolide juhid teadvustanud, et eestikeelse aineõppe sisseviimine ning seeläbi oma kooli lõpetajate konkurentsivõimelisuse kindlustamine on ka nende kooli konkurentsieeliseks ning vene kooli püsijäämise eelduseks:

Kui me 1992 läksime üle 12-aastasele õppele, siis me arutasime ka seda probleemi, et kuidas säilitada just vene õppekeelega kool siin Eesti ühiskonnas ja kuidas oleks meie lapsed suutelised konkureerima siin Eestis kõrgkoolides eesti lastega. Ma esitasin nendele küsimuse, et mida te arvate: kas peale seda Eesti iseseisvust, kas teie kui lapsevanemad sooviksite, et teie lapsed läheksid kuskile Venemaale õppima? Sest varematel aastatel käisid nad Leningradis või siis Pihkvas. Siis nad vastasid selgelt mulle, et ei. Me tahame, et meie lapsed jääksid siia. Ja seetõttu me panime endale sellise eesmärgi, et me peame tõstma eesti keele õpetamise kvaliteeti. Ja me püüdsime leida siis, millised võimalused meil selleks on olemas. ... Me oleme leidnud, et see kool peab olema ka selle vene rahva kultuuri edasikandja. Aga selleks, et seda edasi kanda, me peame tõestama seda, et sellisel kujul nagu on see vene õppekeelega kool, et ta peaks nagu säilitama.. oma identiteedi. Aga see on võimalik ainult selle kaudu, et valdaksid lapsed, kes siin õpivad, hästi ka eesti keelt. Sellega kaasneksid kõik need riigieksamid ja siis on nii nagu ikka, et meil vaadatakse ainult numbreid. Kui on head numbrid, siis kellelgi ei teki probleeme, kool võib edasi eksisteerida. Aga kui see õpetamise kvaliteet on halb ja kui me ei ole suutelised, et kõrgkoolidesse lapsed ei saa astuda, sel juhul sellel koolil ei ole tulevikku. Et see laps peab olema konkurentsivõimeline ja teine moment on, et me peame ja tahame oma seda kultuuri, vene rahva kultuuri säilitada. (Direktor, Muu I)

Tõukeks oleks vanemate tahe, sest me oleme siin õpilase ja vanema jaoks, kui vanem saab aru, et laps jääb siia Eestisse elama, peab ta keelt oskama, et hiljem hea töö leida. Kui keelt ei oska, tekivad probleemid. Kui keelt oskab, saab iseseisvalt ülikoolis hakkama, enamikus käib ülikoolides õpetamine ju eesti keeles. Võib-olla esimese poole aasta jooksul peavad terminoloogiat õppima, käivad diktofoniga ringi, et hiljem üle kuulata, hiljem harjuvad ning probleeme pole. Esmajärjekorras teadvustas kool endale, et kui elame Eestis, siis on vaja keelt tunda, oli vaja tõsta eestikeelse õpetamise taset selleks, et koolist lahkudes oskaksid õpilased eesti keelt. See oli nii vanemate kui riigipoolne nõudlus. (Direktor, Tln I)

Oluliseks momendiks on nende koolide puhul olnud esmalt kindla eesmärgipüstituse seadmine, millele on järgnenud võimaluste hindamine ja ressursside leidmine. Antud koolide näitel on õpetajate kaadrit püütud täiendada näiteks oma kooli vilistlastega, kes on (kõrgkooli) õpingute järgselt naasnud kooli aineõpetajana:

No seda personalitööd peab lihtsalt tegema. Peab olema kursis, kes on lõpetanud ja kes õpivad pedagoogiks ja oma lõpetajatest. Siis peab vaatama, mis meie kõrgkool Narva Kolledž teeb, see on siin lähedal, et kindlasti ei teki sellist elukoha muutuse probleemi. Inimene ei taha eriti elukohta muuta, et kui ta on siit pärit, siis ta hea meelega võib-olla jääb siia. Aga kui ta siit pärit ei ole, siis kas ta siia just tuleb. (Direktor, Ida-Viru I)

Esiletoomist väärivaks on tihe koostöö nii lastevanemate kui ka õpilastega, kus vastastikuste huvide mõistmiseks ja ühistegevuseks on püütud leida erinevaid vorme. Nii on ühe kooli näitel loobutud tavapäraselt lastevanemate koosolekutest, kus tavapäraselt keskendutakse eeskätt vaid õppetulemuste teavitamisele. Selle asemel on lastevanematele kutsutud esinema spetsialiste, kes oskaksid erinevate õppeprobleemide osas nõu ja toetust pakkuda. Seeläbi on tugevdatud kontakti ja usaldust lastevanemate ja kooli vahel. Samuti on lapsevanemad ja õpilased olnud aktiivselt kaasatud kooli arengukavade väljatöötamisse ning kooli tugevuste ja nõrkuste analüüsimisse.

Teise kooli näitel on vanemate ja nende lastega püütud head kontakti luua juba enne lapse kooli õppimaasumist, kus esimesse klassi astumisele eelneval aastal tutvustatakse lapsevanemale ja lapsele põhjalikult kooli võimalusi ja tingimusi, selleks et aegsasti komplekteerida esimesed klassid ning kindlustada klassikomplekti avamiseks nõutav õpilaste arv. Sealjuures on antud protsessi kaasatud ka 4.klasside õpetajad, kes peaksid järgmisest õppeaastast alustama uue klassi juhatamisega:

Praegu me kutsume esimest korda kuue aastase kooli vaatama või tutvuma juba septembris, et terve aasta ta on meiega kontaktis, me püüame iga kahe nädala tagant lapsevanemale uuest küljest kooli näidata ja siis nad jäävad, et palju meile tuleb ja siis me saame planeerida ka õpetaja. Ja me tõepoolest püüame lapsevanemad kinnitada kooli külge koos lastega niimoodi, et ta kindlalt septembris tuleb. Me näitame kooli kõik võimalused talle ja püüame, et ta juba uuest aastast, ütleme jaanuarist juba ütleb, kas ta on valinud meie kooli. Kindlalt, et me siis teaksime planeerida. ... Nad kasutavad kõik võimalused ära, 6-aastastele näidatakse alates kõige lihtsamast klassiruumist ja tööst, näidatakse arvuteid ja ujulat, tehakse jõulupidusid, kõikvõimalikke asju, et lapsevanem näeks, kuidas kool elab. Praktiliselt kohe näeks seda, milline kool on. Seda on vaja teha. (Direktor, Ida-Viru I)

Sarnane koostöö on aidanud luua tõhusa infovahetuse ning vastastikuste vajaduste ja huvide mõistmise kooli ja lastevanemate vahel ning andnud vanematele kindlustunde oma lapse haridusvalikute osas.

Samas eestikeelse aineõppe seisukohalt nõrgema ettevalmistustasemega koolid on oma senistes tegevustes eestikeelse aineõppe läbiviimisel lähtunud pigem välisest survest – *seadus on sundinud*, mitte niivõrd sisemiselt motiveeritud valikutest:

Stiimuliks oli 2007. aasta seadus. Sest need lapsed, kes on praegu 6 klassis lõpetavad 9 klassi, ja seaduse järgi hakkavad 10 klassis õppima eesti keeles. Seadus lükkas selle peale. (Direktor, Muu II)

Seega on osalisi ettevalmistusi eestikeelse aineõppe läbiviimiseks tehtud, ehkki sealjuures pole tingimata oldud veendunud nende vajalikkuses ja mõttekuses.

Samuti on nendes koolides hakatud eestikeelse aineõppe sisseviimisele mõtlema ning selles suunas tegutsema oluliselt hiljem. Otsused ja reaalsed tegevused on muuhulgas viibinud n-ö kahevaheloleku tõttu, kus (osasis) venekeelseid perekondi ja nende lapsi on nähtud kui potentsiaalseid lahkujaid, kellel puudub motivatsioon, huvi ja vajadus eesti keele omandamise ja eestikeelse hariduse järele – *milleks eesti keel ja eestikeelne aineõpe nendele, kes ei plaani Eestisse jääda?*

Ma mõtlen, et siin ei tasu kiirustada, see kõik tuleb ise enesest. Isegi kui vanemad on vene keelt kõnelevat või inglise keelt kõnelevat – see ei oma tähtsust, sest peale EL kunagi ei tea, mis keeles me hakkame rääkima 6-7 aasta pärast, kas türgi või araabia keeles. Iga vanem või laps võib ise otsustada, mis kooli minna. Kui tahab võib minna eesti kooli ja siis muidugi see probleem on lahendatud, aga kui ma olen vene patrioot, ja ma tahan tulevikus elu seostada Venemaaga, kas siis äri või muul põhjusel, siis võiks see valik olla. Et oleks demokraatia. Muidugi ei pea omama nii palju vene keelseid kooli, õpilaste arv vene koolis ka langeb ja koolide arv võib väheneda ja see on ka normaalne, see kõik toimub loomulikult. (Direktor, Tln II)

Erinevalt tugevama ettevalmistusega koolidest ei ole antud koolid teadvustanud eestikeelse aineõpetuse rolli ja tähtsust kooli arengukavade ja tuleviku seisukohalt. Eestikeelset aineõpet ei ole osatud näha veel oma kooli võimaliku konkurentsieelisena ning seetõttu pole sellega tegelemist peetud ka niivõrd prioriteetseks:

Tähtsamad probleemid kooli jaoks, selleks et ta töötaks ja selleks et oleks ka keskkool, on muidugi õpilaste arv. Sellest sõltuvad rahad, finantseerimine. [Eestikeelse aineõppe rakendamise] See on ka tähtis, kuid on ka tähtsamad asjad, näiteks õpilaste arv, sest sellest sõltub kõik, nii palgafond, kui ka õpetamise tase. (Direktor, Muu II)

Eestikeelse aineõppe läbiviimise esmaseks takistuseks on peetud vajalike vahendite ja võimaluste puudumist, mis on takistanud ka konkreetse eesmärgi püstitamist.

Vähem tegutsemisvalmidust ja –vajadust põhjendatakse ka teiste huvirühmade, sh nii õpetajate, lastevanemate kui õpilaste vähese motiveerituse ja huviga eestikeelse aineõpetuse vastu:

Nad [lapsevanemad] on selle vastu. Me proovisime, tegime isegi küsitluse, nii aastat neli tagasi. Saime negatiivse vastuse. Nad rääkisid, et peame leidma head eesti keele õpetajad ning andma seda keelt kõrgel tasemel ja mingeid probleeme ei tule. Ja ma olen nendega nõus. (Direktor, Ida-Viru II)

Koolide erinev ettevalmistus taandub seega suures osas koolijuhtide erinevale motiveeritusele ja suhtumisele, mille puhul on oluliselt määravaks üldine seotus Eestiga ja kohaliku identiteedi tunnetus.

2.1.4 Hinnangud eestikeelse aineõppe läbiviimise tingimustele

Eraldi keskenduti intervjuudes eestikeelse aineõpetuse läbiviimise tingimustele ja võimalustele, seda nii materiaalsete kui mittemateriaalsete ressursside osas ning samuti õpilaste ja aineõpetajate ettevalmistuse ja motiveerituse mõttes.

Eesti keeles õpetatavate ainete valik

Koolijuhtide ja aineõpetajate (samuti õpilaste – vt järgmine ptk) arvamused lahknesid selles osas, milliseid aineid võiks või tuleks vene õppekeeleaga koolides eesti keeles õpetada. Enim toetati loov- või rakenduslike ainete nagu kunsti- ja muusikaõpetus, keheline kasvatus õpetamist eesti keeles. See vastab ka eestikeelse aineõpetuse praegusele olukorrale vene koolides, kus kõige enam õpetataksegi eesti keeles just neid aineid.

Reaal- ja humanitaarainete puhul toodi välja erinevaid poolt- ja vastuargumente. Reaalainete nagu näiteks matemaatika õpetamist hõlbustaks eesti keeles asjaolu, et antud aine raames on tegemist piiratud terminoloogiaga, mille omandamine oleks õpilastele lihtsam ja vähem aeganõudvam. Põhiliseks vastuargumentiks reaalainete eesti keeles õpetamisele toodi aga teiselt poolt nende sisulist keerukust, mistõttu valmistavad need õpilastele raskusi ka emakeeles õppimisel.

Humanitaaraineid nähakse õpilaste vaatepunktist küll sisulises mõttes hõlpsamini omandatavatena, ent samas eeldavad need nii ainekõrval arusaamise kui ka õpilaste eneseväljenduse seisukohalt oluliselt suurema sõnavara valdamist.

Üldjuhul arutleti eesti keeles õpetatavate ainete valikul nende omandamise ja arusaadavuse lihtsuse või keerulisuse üle, tõstatamata sealjuures nende sisulist väärtust sõnavara mõttes ehk milliseid aineid oleks muukeelsetele õpilastele eesti keeles mõttekas õpetada, lähtudes nende eesti keele oskuse parandamise ja rikastamise eesmärgist.

Õppematerjalid ja –metoodikad

Õppematerjalide puhul peeti vene koolides üldiseks probleemiks vene keelde tõlgitud Eesti õpikute keerulist sõnastust ja tõlke kohmakust. Eestikeelse aineõppe tarbeks pidas osa koolijuhte ja aineõpetajaid seetõttu vajalikuks spetsiaalselt adapteeritud õpikute väljaandmist, mis oleksid oma sõnavaralt ja seletustelt lihtsustatumad ja vene emakeelega õpilaste jaoks kergemini arusaadavamad.

Samuti märkisid mõned sihtrühma esindajad, et olemasolevas õpikute paljususes ei suudeta orienteeruda ning seetõttu oodatakse täpsemaid pedagoogilisi soovitusi ja suuniseid, milliseid õpikuid ja millistel puhkudel oleks iga aine raames mõttekas eelistada.

Kui üks osa koolijuhtidest ja aineõpetajatest pidas eestikeelsele aineõppele üleminekul mõeldavaks eestikeelsete koolidega samade õpikute kasutuselevõtmist ning kasutab neid juba ka osa õppeainete raames (nt matemaatikas), siis teine osa sihtrühmast nägi ühe takistusena eestikeelse aineõppe sisseviimisel just spetsiaalsete, muukeelsete õpilaste jaoks välja töötatud aineõpikute puudumist.

Õppematerjalide osas toodi põhiliste õppematerjalide nagu õpikute ja töövihikute kõrval välja just täiendavate abimaterjalide vajadust, sh videofilmid, helikassetid, grafoprojektori kiled, CD-romid jms. Praegusel hetkel nõuab lisamaterjalide otsimine ja väljatöötamine õpetajalt palju lisaenergiat kui ka ajalisi ja/või materiaalseid ressursse, kus õpetajatel tuleb sisuliselt *tasuta õpikuid teha*.

Samas õppematerjalide kõrval väljendasid aineõpetajad veelgi suuremat vajadust spetsiaalse eestikeelse aineõppe metoodika järele ehk kuidas materjali õpilastele edasi anda ja seletada. Sealjuures ollakse teadvustanud ka seda, et eestikeelse aineõppe puhul langeb õppeaine selgeks tegemisel õpetajale veelgi suurem vastutus, kuna venekeelsete õpilaste vanemad ei pruugi oma lapsi vajadusel õppeainete omandamisel keelebarjääri tõttu enam aidata osata:

Kui praegu saavad veel vanemad aidata, siis kui kõik on eesti keeles, tekib probleem, et lapsevanemad ei saa lapsi aidata, nt kuidas aidata lapsel teha kodutööd. Kui laps tuleb koju, vanem ei tea, kuidas teda aidata. (Reaal.õpetaja, vene k., Muu II)

Aineõpetajate ettevalmistus eestikeelse aineõppe läbiviimiseks

Kvalitatiivuuringu raames läbi viidud intervjuud näitasid, et **esmasel probleemina viidatakse eestikeelsele aineõppele üleminekul vajaliku ettevalmistusega aineõpetajate puudumisele – kaader paneb kõik paika** – ning olemasolevate venekeelsete aineõpetajate ebakindlatele tulevikuväljavaadetele, mitte niivõrd õpilaste vähesele ettevalmistusele ning toimetulekule – *lapsed saavad ikka kuidagi hakkama*:

Kui juhtkond on valmis, siis ei ole ju kaadrit, kes hakkaks minema, sest isegi eesti koolides õpetajaid ei ole. Just kaadri taha jääb. (Hum.õpetaja, eesti k., Ida-Viru I)

Lapsed on vist valmis, vähemalt mingi osa kindlasti, aga õpetajad ei ole päris valmis. Aga kõige tähtsam on ju õpetajate ettevalmistamine. (Reaal.õpetaja, vene k., Muu II)

[Probleemiks on] õpetajad, sest lapsed saavad hakkama, nad armastavad oma kooli, nad armastavad oma õpetajaid. Ma ei usu, et sellepärast keegi nüüd ära jookseb, aga probleem on kaadris. Kust neid võtta ja kuhu lähed need inimesed, kes ei valda eesti keelt. (Direktor, Tln II)

Igal ainel on oma spetsiifika, kui võtta eestikeelsest koolist matemaatika õpetaja, siis ta ei lähe keemiat eesti keeles andma, ta ei tunne seda. Peab olema eriline väljaõpe, kuid selliseid õpetajaid ette ei valmistata. Meile tulevad Pedagoogikaülikooli lõpetanud, neil on eesti keele kesktaseme teadmised, kuid vaid üksikud suudavad tundi eesti keeles läbi viia. (Direktor, Tln I)

Eestikeelse aineõpetuse läbiviijana vene koolis eelistati näha eeskätt **eesti emakeelega aineõpetajat**, kes valdaks eesti keelt veatult ja loomulikult. Kardeti, et vene emakeelega õpetaja eesti keel võib ka kõrgtasemel jääda ikkagi n-õ kunstlikuks, ta võib kõneledes kergemini vigu teha ja keelt aktsendiga rääkida, mille õpilased võivad jälle omakorda üle võtta. Samas peeti eestlastest aineõpetajate puhul tingimuseks **kakskeelsust**, st oskust vene keelest aru saada ja vajadusel õpilastele vene keeles selgitusi jagada.

Eestlasest õpetaja väärtust vene koolis nähakse eeskätt eesti keele ja laiemalt eesti kultuuri edasiandjana. Samas rõhutati vajadust, et eestlasest õpetaja suudaks end kohandada vene kooli atmosfääri, kus vene õpilastel on eestlastest erinev temperament ja suhtumine. Eestlasest õpetaja kohandumist venekeelsete aineõpetajate kollektiivi ei peetud üldjuhul probleemiks, eriti juhul kui õpetaja valdab teatud tasemel ka vene keelt. Koolides, kus õpetajate kollektiivis töötab ka eestlasest õpetajaid, toimub õpetajatevaheline suhtlus hetkel pigem vene keeles, seda peamiselt mugavuse tõttu – *vahetunnis saab asjad nii kiiremini aetud*. Selle taustal tundub, et eestlastest õpetaja väärtust just keeleõppe ja -praktika mõttes ei ole vene koolides osatud alati täiel määral ära kasutada ja hinnata.

Vene emakeelega aineõpetajad, kes õpetavad oma aineid praegu vaid vene keeles ega ole põhimõtteliselt ka motiveeritud eesti keeles õpetama, tõid oma vastuseisu põhjenduseks eeskätt suutmatuse omandada eesti keelt sellisel tasemel, mis võimaldaks neil eesti keeles vabalt ja vigadeta rääkida. Arvatakse, et võõrkeelena omandatud eesti keel mõjuks paratamatult n-õ kunstliku, mitte loomuliku keelena. Antud arusaamaga kaasneb ka psühholoogiline hirm mõjuda õpilastele ebakompetentsena – *ma ei saaks õpetada, mul oleks lihtsalt häbi*. Samuti on osal aineõpetajatest kartus, et õpilased valdavad eesti keelt oletatavalt paremal tasemel kui õpetajad, kelle keeleoskus on just suhtluspraktika mõttes õpilastega võrreldes passiivsem.

Nii kvantatiiv- kui kvalitatiivuuringu tulemustele toetudes võib tõdeda, et **vene koolide aineõpetajate barjäär eestikeelse aineõpetuse vastu tuleneb suurel määral nende enda ebapiisavast ettevalmistusest ja sellest tingitud ebakindlusest, kus õpilaste huve ja vajadusi kiputakse pigem enda probleemide varju jätma.**

Aineõpetajad, kes täna õpetavad oma ainet vaid vene keeles, pidasid üldjuhul vajalikuks (vähemalt) kaheaastast süstemaatilist eesti keele ja õppemetoodika alast ettevalmistust, mis võimaldaks neil oma aineid ka eesti keeles õpetama hakata:

Esiteks peaks kuskil kaks aastat õppima keelt. Üks asi on sooritada eesti keele taseme eksam, aga teine asi on see, et ma praktiliselt ei kasuta keelt, ainult kaupluses räägin, aga mitte oma erialal... Kursused peaksid spetsialiseerunud olema, nagu meditsiini töötajate jaoks on kursused, sama moodi peaks ka õpetajate jaoks tegema. Erinevate ainete õpetajate jaoks eraldi, näiteks kirjanduse teooria eesti keeles. (Hum.õpetaja, vene k, Tln II)

Eestikeelse aineõppe ettevalmistusetapi ühe osana soovis mitu aineõpetajat näha ka praktikavõimalust eestikeelses koolis.

Pärguse aineõpetajate ümber - ja täiendõppe korralduse puudusena tõid mitu sihtrühma esindajat välja asjaolu, et need on suunatud vaid eesti keelt kõrgtasemel valdavatele aineõpetajatele, välistades need pedagoogid, kes oskavad eesti keelt hetkel vaid kesktasemel:

Sellest aastast õpetatakse PHARE programmi abil õpetajatele teatud ainet, et nad suudaksid seda hiljem eesti keeles teha. See kestab 2,5 aastat. Aga eeltingimuseks on see, et õpetaja peab oskama keelt kõrgtasemel. Aga kõrgtase on ainult eesti keele õpetajatel ja neist soostus meie koolist üks minema ajaloo õpetajaks õppima. ... Ja nii tekibki suletud ring. 2,5 aastat on pikk aeg, kui saaksid seal ainet, terminoloogiat, siis inimesed vast läheksid õppima, eriti nooremad õpetajad. Aga kesktasemega sinna ei võeta. (Direktor, Tln I)

Eesti keele ümberkvalifitseerimist aineõpetajateks peeti üldjuhul vähemõttekaks, komplitseeritumaks ning aeganõudvamaks:

Kuidas võiks eesti keele õpetajat ümber kvalifitseerida näiteks keemia õpetajaks, see võtab 5 aastat, füüsika või matemaatika õpetajaks – ka 5 aastat. Aga selleks, et aineõpetajale eesti keelt ära õpetada – ma arvan, et kaks aastat. Inimest, kellel on oma aine õpetamise oskus ja kes teab oma ainet, on vist kergem ümber suunata eesti keeles õpetamiseks, kui kedaqi ümber õpetada. Ja on veel ka omad huvid: mina ei ole keemiat jaganud, mind see ei huvita. Samamoodi kehalise kasvatuse õpetaja ei lähe bioloogia õpetajaks. Milleks? (Hum.õpetaja, vene k., Tln II)

Samas nähti ka eesti keele õpetajate ümberõppel eeliseid ning, arvestades eesti keele õpetajate ulatuslikumat ettevalmistust ja võimalikku üleproduktiooni, tulevikku vaatavalt ka praktilist vajadust:

See on ka võimalus, sest eesti keele õpetamise metoodika on neil selge, keele õpetamise metoodikat ei ole siis vaja enam õppida, lihtsalt õpetad teises keeles. Ja siis võtad lisaerialana kas näiteks eesti ajaloo. /.../ See oleneb isiksusest, et kui ikka õpetaja on väga uuele avatud, siis ta läheb hea meelega eesti keeles õppima aineõpetajaks. Need noored õpetajad, kes on uuele avatud, need lähevad kindlasti. Ja samas, eesti keele õpetaja, kui neil on juba palju eesti keele õpetajaid, siis ta peab ka hakkama mõtlema, et mis minust edasi saab. Siin enam eestikeelseid koole ei jätku, järelkult ta peab minema lisaeriala õppima. (Direktor, Ida-Viru I)

Vastuseta küsimusteks vajaliku ettevalmistusega aineõpetajate kaadri osas on hetkel

- **AEG** – kui kiiresti suudetakse vajalikku ümber- ja täiendõpet korraldada ja soovitud tulemusi saavutada ning kust leiavad olemasolevad õpetajad (töö kõrvalt) koolituseks vajaliku aja;
- **RAHA** – millistest allikatest finantseeritakse olemasolevate aineõpetajate ümber- ja täiendõpet ning makstakse motivatsiooni- ja lisatasusid;
- **INIMESED** – kui paljud praegusest aineõpetajatest oleksid valmis ja motiveeritud ümber- ja täiendõpet saama ning teisalt kuidas olemasolevate koolide võimaluste ja vahendite juures leida koolidesse uusi õpetajaid.

Õpilaste ettevalmistus eestikeelseks aineõppeks

Pedagoogilisest vaatepunktist hinnati õpilaste ettevalmistust ja suutlikkust eesti keeles ainete õppimiseks erinevaks, mis ühtlasi osutab vajadusele arvestada eestikeelse aineõppe sisseviimisel iga lapse individuaalse eripäraga.

Üldjuhul toetati eestikeelse aineõppe sisseviimist alates algklassidest ning suurendades eestikeelse aineõppe mahtu järk-järgult põhikooliastmes, mis annaks omakorda vajaliku ettevalmistuse, jätkamaks eestikeelse aineõpetusega gümnaasiumiastmes.

Hinnates õpilaste ettevalmistust eesti keeles aineõpete õppimiseks, peeti gümnaasiumiastme puhul probleemiks asjaolu, et olukorras kus gümnaasiumiklassidesse asuvad õppima ka mujalt koolidest tulnud õpilased, ei pruugi nende eesti keele oskuse tase olla võrdväärne sama kooli põhikooli lõpetajatega, nii et kokkuvõttes võivad ühte gümnaasiumiklassi sattuda väga erineva eesti keele alase ettevalmistusega õpilased. Antud probleemi toodi ka üheks põhjenduseks, miks eestikeelse aineõppe kavad ja programmid peaksid olema kõikide koolide jaoks üheselt välja töötatud ja võrdselt kehtivad.

Hinnangud õpilaste eesti keele oskusele eesti keeles ainete õppimiseks varieerusid. Leiti, et eestikeelne aineõpetus võib oluliselt suurendada vajadust abiõpetajate järele, seda lisaks eesti keelele ka vastava aine osas. Õpilaste eesti keele oskuse parandamiseks ning suhtluspraktika võimaldamiseks olid nii mitmed koolijuhid kui ka aineõpetajad huvitatud õpilasvahetuste ja ühisürituste korraldamisest eesti koolidega, kuid probleemiks peeti just eesti koolide huvipuudust ja passiivset suhtumist – *eestlased ei taha, et venelased eesti keelt selgeks saaks:*

Aga näiteks minu mõte oli see, et me otsime mingi [eesti] sõpruskooli ja sõprusklassi, et hakkame siis sporti tegema koos ja võistlusi ning hakkame võib-olla tähtpäevi kord ühes, kord teises koolis tähistama, aga see ei ole kerge. Ja mitte sellepärast, et õpilased ei sooviks, aga üldiselt õpetajatel on väga tõrjuv suhtumine. (Hum. õpetaja, eesti k., Tln I)

Õpilaste motiveerituse osas peeti määravaks seda, mil määral õpilane seob oma tulevikku Eestiga ning on huvitatud siin õpingute jätkamisest. Eestikeelset aineõpetust nähakse selles mõttes ka kui ettevalmistust eestikeelses kõrgkoolis õppimiseks.

Koostöökogemused

Täiendavat abi ja toetust eestikeelse aineõpetuse läbiviimiseks oodatakse eeskätt riiklikelt struktuuridelt – *Haridusministeerium peab “tagant tõukama” – ning alternatiive riiklikule toetusele ei osata eriti teadvustada.*

Sõltuvalt koolist toimub teiste koolide ja sealsete koolidega info- ja kogemustevahetus, ent üldiselt hinnatakse, et senistes ettevalmistustes *on tulnud ise hakkama saada*. Koostöök ollakse valmis ka eesti koolidega, ent viimaste puhul tajutakse pigem huvi ja koostöövalmiduse puudumist.

Keelekümbelprogrammiga liitunud koolid **hindavad oluliseks keelekümbelkeskuse igakülgset abi**, sh lisaks keeleõppealasele nõustamisele ka psühholoogilist ja moraalselt tuge:

Ma loodan selle [keelekümbeluse] projekti organisaatorite peale, seal on arusaajad inimesed. Ida-Virumaa koolid on praegu ilma keelelisest suhtlemisest. Ma saan aru, et need inimesed kes on keelekümbelprogrammis, ei osuta ainult metodoloogilist vaid ka psühholoogilist abi ja arvan, et inimlik suhtumine tähendab palju. Puhtinimlik abi. Osutavad abi nii õpetajatele kui juhtkonnale. (Direktor, Ida-Viru II)

Kuna suur osa osalisele eestikeelsele aineõppele üleminekuga seonduvatest kartustest ja teadmatustest on seotud eestikeelse aineõppe tulemuslikkusega õpilaste teadmiste seisukohalt kui ka õppeprotsessi läbiviimise meetodikate valikuga, siis oleksid koolid huvitatud **koostööst vastavate uurimisrühmade ja kõrgkoolide-instituutidega**, kes oskaksid uuringutele toetuvalt kakskeelsuse mõjusid täpsemalt hinnata ning selles osas koole nõustada.

2.1.5 Teadlikkus ja suhtumine 2007. a venekeelse gümnaasiumi reformi

Ehkki küsitlustulemustele toetudes hindasid koolijuhid ja aineõpetajad oma informeeritust võrdlemisi kõrgelt, näitasid kvalitatiivuuringu tulemused, et **teadlikkus piirdub, sageli vaid üldise teadmisega ning reformikavade senine kommunikatsioon on tekitanud pigem küsimusi, kui andnud vastuseid.**

Ebakindlust on tekitanud tehtud **muudatused ning reformikavade tingimuste ja nõuete erinevad tõlgendused avalikkuses** – *iga uus minister muudab neid, me ei usu lihtsalt mitte midagi enam*. Samuti on senise kommunikatsiooni vastuvõtus osa sihtrühma esindajate jaoks jäänud rõhutamata osalise või 60%-lise eestikeelse aineõppe moment:

Ma kuulen iga kord ainult kuupäeva ja iga kord see kuupäev lükatakse edasi. Nüüd ma juba ei tea, millal see hakkab toimuma, mul ei ole informatsiooni. Aga millised ained lähevad eesti keelde? Kuidas see hakkab toimuma, kas täielikult või osaliselt – neid vastuseid ma ei tea. Kas seda soovitakse teha terves koolis, algklassides või gümnaasiumis või kuidas? Raadiost ja televiisorist kuulen, et peab ja varsti lähme üle, aga midagi täpsemalt ei tea. (Reaalõpetaja, vene k, Muu I)

Olen nii palju kursis, kui Teie ütlesite, et 60% eesti keeles. Palju me võime olla kursis, kui on muudatused. Püüame olla kursis, kuid kogu aeg ju seadust ei vaata. (Direktor, Muu II)

Reformikavade senise kommunikatsiooni olulise puudusena tunnetatakse ka asjaolu, et edastatud ning meedia vahendusel levitatud **informatsioon on olnud vaid osaline, mitte täielik**:

Lapsed küsivad: kes meid õpetama hakkab? Milleks meil seda vaja on? Mis ained? Nendel on veel vähe informatsiooni. Nad arvavad, et eesti keelsele haridusele üleminek toimub korraga. Lapsevanemad ka ei oska seisukohta võtta, nad rohkem vaatavad tulevikku. Keegi tahab ära sõita, keegi jääb Eestis, ei ole veel ühist arvamust. Püütakse selle peale mitte mõelda, selle reformini on veel palju aega. ... Kõikidel on erinev informatsioon: keegi räägib, et 100% läheb eesti keelde, keegi arvab, et 60% või 40%. Räägitakse ka lapse õigustest ja üldse inimese õigusest omandada haridust emakeeles. Ma kuulsin massimeediast, kuidas minister ütles, et on algpunkt aga lõpp-punkti pole. Ülemineku algus on aasta 2007, aga millal see lõpuni viiakse, seda keegi ei tea. Oli öeldud: osaline üleminek poolvabatahtlikul alusel, nii ta ütles. ... kuskil ei ole midagi konkreetselt paika pandud. Vene ajakirjanduses kõik on väga segane. Rohkem kuulujuttu. (Hum. õpetaja, vene k, Tln II)

Ja siamaani me ei saa sellest aru. Mis moodi see peab olema? Kas see puudutab ainult üksikut ainet? Või siis puudutab see kõiki aineid, mis on selles õppekavas? Või siis teatud grupp aineid? Siamaani on see küsimus meie jaoks jäänud lahtiseks. Me oleme siin oma kolleegidega ka arutanud, et mis see võiks olla? Me võime kõik oletada, aga mida..? Siin võib veel oletada seda, et 60% üldtundidest? Näiteks paneme eesti keele, kehalise kasvatuse ja loodusõpetuse kokku ja me saamegi võibolla 60%.. seda ei oska tõesti öelda, see on lahtine küsimus. (Direktor, Muu I)

Suur osa informatsioonist on sihtrühma esindajateni jõudnud erinevate kanalite vahendusel, kus keskseks allikaks on olnud **massimeedia** (mida näitavad ka kvantitatiivküsitluse tulemused), samuti personaalne (mitteformaalne) infovahetus, mis aga taandub sageli n-ö kuuldustele:

Mul on kokkupuude Narva koolidega ja sealt olen kuulnud, sest peamine probleem tuleb sealt, nemad kardavad sellist üleminekut. Ja kuulen nende käest, mida uut öeldi, kui kauaks, millal, milleks, kuidas see on edenenu jne. (Reaal.õpetaja, vene k., Muu I)

Aga probleem on väga terav, et nad lihtsalt ei saa seda arvamust kätte, mis on kosta eestlasele üle terve vabariigi. Venekeelsed ajalehed ka ei kajasta seda, sest meil on Põhjarannik ka kahes keeles, aga üldsegi ei ole seal ühesugused artiklid. Seal on küll mõned, aga mitte alati. Võibolla, et rohkem tõlgitaks ka neid arvamusi, mis eestlane ütleb. Ma ei tea, kas see on jäänud Nõukogude aegsest hirmust partei ees või millest, et ei taheta välja öelda eestlase mõtteid sõna-sõnalt. (Direktor, Ida-Viru I)

Nagu eelnevatest näidetest ilmneb, nähakse **probleemi ka venekeelse meedia suutlikkuses antud teemat piisavalt ja igakülgset käsitleda**.

Olemasolevas informatsioonis orienteerumist raskendab tõenäoliselt ka **suutmatus eristada selles ühelt poolt fakte ja teiselt poolt arvamusi või kommentaare**. Seetõttu mõjub ka tajutav arvamuste paljusus meedias ja avalikkuses sihtrühma esindajatele desorienteerivalt ja segadust tekitavalt.

Eelmainitud momendid on seletuseks ja põhjenduseks, miks eelistatakse infoallikatena konkreetseid ja autoriteetseid allikaid ning väljendatakse **vajadust ühe konkreetse paberi järele, kus kõik oleks täpselt ja selgelt kirjas**:

Peab olema riiklik programm, kus on täpselt ja selgelt kirjutatud, mida teeb kool, mida teeb riik ja mida teeb omavalitsus. Praeguseks hetkeks praeguse süsteemi raames on kõige paremaks infoallikaks [haridus]amet. Seal töötavad spetsialistid. Haridusministeeriumi spetsialistid saavad kõige täpsema info, teised kanalid ei ole nii piisavalt usaldatavad. (Direktor, Tln II)

Usaldatavad on kindlasti haridusstruktuurid, asutused mis tegelevad riikliku haridusega-haridusamet, haridusministeerium, nemad annavad käsklusi, programme. Nende käest tahaks täpselt teada saada ülemineku programmi kohta, me ei tea ju sellest midagi.... Peame seda protsessi täpselt teadma, asi peab olema paberi peal, et asi käib just nii, sellised programmid, sealt tulevad õpetajad. (Direktor, Tln I)

Reformi läbiviimise tingimuste kõrval on **infovajadused seotud eeskätt eestikeelse aineõppe võimalike mõjudega õpilastele**. Selles osas oodatakse lisateadmisi just spetsiaalsetest (teadus)uuringutest.

Arvestades, et praegune teadlikkus reformi läbiviimisest sõltub suures osas massimeedia vahendatud informatsioonist, kus oluline roll on eriarvamustel, kommentaaridel ning erinevatel tõlgendustel, **peaks kommunikatsioonistrateegia sisaldama enam otsest sihtrühmale suunatud teavitustööd**, mh näiteks erinevate kohtumiste, seminaride, teabepäevade jms vormis, mis võimaldaks pakkuda ka enam alust dialogiks ja vastastikuseks infovahetuseks.

2.1.6 Kokkuvõte

Venekeelse gümnaasiumihariduse osalisele eestikeelsele õppele ülemineku puhul võib eristada kahte laiemat probleemküsimumste ringi: reformi elluviimise administratiivne-korralduslik pool ja teisalt kakskeelse õppeprotsessi läbiviimise ja tulemuslikkuse pedagoogiline pool. Kui esimese probleemide ringi keskseks küsimuseks on vajaliku ettevalmistusega kaadri olemasolu, siis teisel juhul omandatav teadmiste tase ja selle mõju vene koolide õpilaste edasistele tulevikuväljavaadetele ja haridusvõimalustele.

Koolijuhtide intervjuudest ilmnes, et koolide erinev ettevalmistus ja kogemus eestikeelse aineõppe läbiviimisega taandub suurel osas algsele ajendile ja motivatsioonile, millest lähtuvalt eestikeelse aineõppe sisseviimisega on hakatud tegelema. Koolid, kelle valik on olnud sisemiselt motiveeritud ning lähtunud eestikeelse aineõppe vajalikkuse teadvustamisest nii vene õpilaste edasiste haridusvõimaluste ja toimetuleku kui ka vene kooli püsijäämise seisukohalt, on olnud eestikeelse aineõppe läbiviimisel ka tulemuslikumad ning on tuleviku suhtes optimistlikumalt meelestatud. Seevastu koolid, kelle tegutsemise ajendid on seotud eeskätt välise hariduspoliitilise survega ning kellel on pigem kahtlusi eestikeelse aineõppe vajalikkuse osas, kalduvad keskenduma eeskätt raskustele ja probleemidele, mitte niivõrd lahendustele.

Hoiakute ja suhtumiste osas kinnitasid läbiviidud süvaintervjuud koolijuhtide ja aineõpetajate küsitluse tulemusi, mille kohaselt peegeldatakse iseenda negatiivset suhtumist ja vähest valmisolekut ka teistele huvirühmadele. Nii tõid ka kvalitatiivuuringu käigus intervjuueeritud direktorid ja aineõpetajad, kelle kokkupuude eestikeelse aineõpetusega oli põgusam või puudus üldse, oma hinnangutes välja eeskätt aineõpetusega seotud negatiivseid momente ja raskusi. Seevastu koolijuhid ja aineõpetajad, kellel oli pikaajalisem kogemus eestikeelse aineõppe läbiviimisega, hindasid ka lastevanemate suhtumist ja õpilaste toimetulekut oluliselt positiivsemalt.

2.2 Eestikeelse aineõppega seotud ootused, probleemid ja vajadused õpilaste pilgu läbi

Käesoleva uuringu raames analüüsiti muukeelsete õpilaste suhtumist eestikeelsesse aineõpetusse üksnes kvalitatiivsetelt, keskendudes eeskätt erinevate hoiakute põhjustele ning õpilaste isiklikele kogemustele ja ootustele seoses osalise eestikeelse aineõpetuse sisseviimisega Eesti vene õppekeelega koolides.

Venekeelsed rühmavestlused (fookusgrupid) viidi läbi kahe eestikeelse aineõpetuse seisukohalt erinevas ettevalmistusetapis oleva Tallinna ja ühe Ida-Virumaa gümnaasiumi 10.-12.klassi õpilastega.⁵ Igas rühmavestluses osales 4-6 õpilast, nende seas nii poisse kui tüdrukuid.

Kvalitatiivuuringu tulemused annavad ülevaate vastajate seas esinevatest erinevatest suhtumistest ja hoiakutest, kuid ei vasta küsimusele, kui paljud sihtrühma esindajatest tegelikkuses üht või teist hoiakut esindavad. Vene õppekeelega koolide õpilaste hoiakute, motivatsiooni ja ettevalmistuse igakülgne ja esinduslik kaardistamine eestikeelse aineõpetuse seisukohalt eeldab täiendavate kvantitatiivuuringute läbiviimist.

Teemadest puudutati rühmavestlustes nii eesti keele oskust ja selle vajalikkust, suhtumist eestikeelsesse aineõpetusse, sellega kaasnevaid võimalikke positiivseid ja negatiivseid külgi, teadvustatud probleeme ja võimalikke lahendusi.

2.2.1 Eesti keele oskus: hoiakud, teadmised ja kogemused

Eesti keele olulisuse hindamisel töid õpilased oluliselt rohkem välja seisukohti eesti keele oskuse vajalikkuse kui selle mittevajalikkuse kohta.

Eesti keele vajalikkust põhjendasid õpilased enda jaoks järgmiste argumentidega:

- **Igasugune keeleoskus kui üldkultuuriliselt rikastav teadmine; võimalus õppida keele kaudu tundma teist kultuuri ja rahvust ning selle ajalugu:**

Eesti keel on vajalik, kuna veel ühe keele oskamine ei ole üleaarune. (Poiss, Tln II õpilane)

Mulle meeldib eesti keel. Ükskõik millise keele oskamine ei teinud veel halba. (Tüdruk, Ida-Viru õpilane)

Muidugi pole halb osata kahte keelt. Meie ühiskonnas on eestlasi ja venelasi ja selleks, et üksteisest aru saada on muidugi väga hea osata kahte keelt: nii eesti kui ka vene keelt. Siis sa mõistad konkreetsemalt teisest rahvusest inimest ja saad temast aru. (Poiss, Ida-Viru õpilane)

---

⁵ Allikale viitamisel on kasutatud järgmisi lühendeid: *Tln I* – eestikeelse aineõpetuse seisukohalt tugevama ettevalmistusega Tallinna kool; *Tln II* – eestikeelse aineõpetuse seisukohalt nõrgema ettevalmistusega kool; *Ida-Viru* – eestikeelse aineõpetuse seisukohalt tugevama ettevalmistusega kool.

Üks naine ütles mulle, et mida rohkem keeli inimene teab, sedavõrd ta saab vaimurikkust ja et ma jätkaksin [eesti keele] õppimist. Ja veel, kui sa keelt õpid, siis sa õpid ka riigi ajalugu ja kultuuri. Nii et isegi kui see ei ole sulle nii vajalik, on see üldteadmiste laienemiseks kasulik. (Tüdruk, Tln II õpilane)

- **Eesti keele oskus kui osa professionaalsetest oskustest, mis annab eelise ja loob laiemad võimalused nii tööturu kontekstis kui ka sotsiaalse mobiilsuse seisukohalt:**

Kui sa lähed kuskile väljapoole Eestit tööle ja sinult küsitakse, et mis keeli sa valdad, siis sa saad öelda, et eesti keelt. Ja selgub, et tööandja näiteks vastab, et kuna meil on head kontaktid Eestiga või seal on koostööpartnerid ja kuna te valdate seda keelt, siis pakume teile paremat kohta. Võib ka nii olla. (Poiss, Tln II õpilane)

Kuulsin, et Tallinnas isegi koristajalt nõutakse eesti keele oskust, rääkimata müüjast. Isegi kõige madalama palgalisel tööil on eesti keel vajalik. (Poiss, Ida-Viru õpilane)

Eesti keel on alati vajalik, ilma selleta ei saa tööd leida. (Tüdruk, Ida-Viru õpilane)

- **Eesti keele oskus kui eelis edasise haridustee ja enesearenguvõimaluste kontekstis:**

Ja kõik kõrgkoolid on eesti keeles, kui sa tahad siduda oma elu Eestiga, siis peab teadma keelt. (Tüdruk, Tln II õpilane)

- **Eesti keele oskus kui osa riigi-identiteedist; arusaam, et tuleb osata selle riigi keelt, kus elatakse:**

Muidugi peab oskama, me elame Eestis, see on riigi keel ja me peame seda oskama. (Tüdruk, Ida-Viru)

Kui ma suhtlen inimestega ja ütlen, et ma elan Eestis, siis küsitakse, et kas sa oskad ka eesti keelt. Ja kui ma vastaks ei, siis see oleks väga imelik. See on sama, kui et elad Venemaal ja ei valda vene keelt. (Tüdruk, Tln II õpilane)

Lõppude lõpuks me elame Eestis ja eesti keel on riigi keel, tegelikult vene keel siin ei saagi olla – Eesti ei ole juba ammu Venemaa osa. Ma usun, et pean oskama selle riigi keelt, kus ma elan. Mõned venelased on pahased, et kaupluses keegi ei saa nendest aru. Üldiselt nii peabki olema. See on ainult müüja pluss, kui ta oskab vene keeles kliendiga rääkida. Aga igaüks peab oskama riigi keelt. (Tüdruk Tln I õpilane)

- **Eesti keele oskus kui suhtlemisvõimaluste ja isikliku suhtlusvõrgustiku laienemise eeldus; suhtlemismugavuse kogemine:**

Tean keelt, saan erinevate huvitavate inimestega suhelda ja saan palju huvitavat teada. (Poiss, Tln II õpilane)

Kui sa oskad keelt, siis sa saad vabalt ja muretult suhelda eestlastega. Puutun sellega väga tihti spordis kokku. Kui võtan mingist võistlustest osa ja ei saa mõnest asjast aru, on kahju ja ebameeldiv. Nii et mulle on seda keelt vaja. (Tüdruk, Ida-Viru õpilane)

Palju neist, kes lõpetasid kooli ja alustasid kõrgkoolides õppimist eesti keeles, räägivad, et alguses on raske, aga pärast kui sa õpid eestlastega ja venelastega koos, siis teil on juba suhtlemiskeeleks eesti keel ja see ühendab ja sa võid juba rahulikult suhelda. Loomulikult kõik sõltub inimesest. Kui ta on üldse mõne teise rahvuse vastu – oled venelane ja ma ei hakka

sinuga rääkima – see on üks asi, aga kui see on normaalne inimene, ta saab aru ja te saate väga kenasti suhelda. Üldiselt keel – see on suhtlemise vahend, mitte rohkem. (Tüdruk, TIn I õpilane)

- **Eesti keele oskus kui sotsiaal-psühholoogilise enesehinnangu ja kindlustunde allikas:**

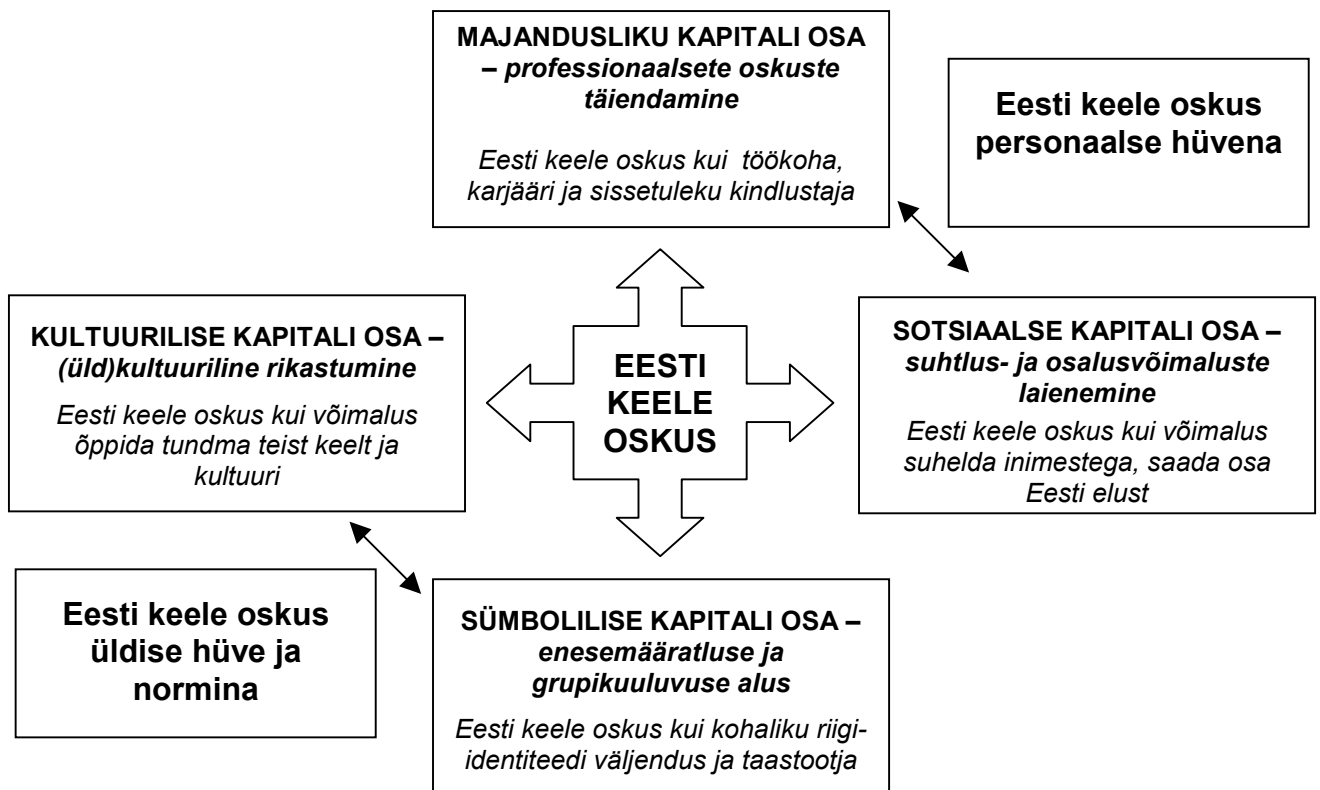
Kui sa ei tea eesti keelt, siis tunned ennast üldse mingi lollina, idioodina. Keegi küsib midagi ja sa ei tea keelt, ei saa aru, ei saa vastata, oled nagu tola. (Tüdruk, TIn II õpilane)

Tunned ennast nagu kodus, mugavalt, kui tead keelt hästi. (Poiss, TIn II õpilane)

Muidugi see on võõras keel, aga kui ma oskaksin seda keelt perfektselt, siis see annaks mulle lisamugavuse tunde. Vahel kui käin linnas, kuulen eesti keeles juttu ja mõtlen, et ei saa aru millest nad räägivad. Olen siin sündinud, aga tunnen end turistina, ei saa aru, millest inimesed räägivad. Ei ole eriti kena tunne. (Tüdruk, TIn I õpilane)

Kokkuvõtlikult võib keeleoskust vaadelda indiviidi erinevate kapitalidena osana, kus ühelt poolt tunnustatakse eesti keele oskust **üldise hüve ja normina** – *igasugune keeleoskus kui eelis; tore on osata veel ühte keelt; inimene peab oskama selle riigi keelt, kus ta elab*). Teiselt poolt aga nähakse eesti keele oskust **isikliku hüvena, millel on praktiline-rakenduslik väärtus** – *kui oskan eesti keelt, siis saan/ võin/ suudan ...*

Joonis 1. Eesti keele oskus isikliku kapitali osana

Rühmavestluses osalenud õpilaste seas oli neid, kes tunnustasid eesti keele oskuse üldist või põhimõtteliselt vajalikkust, kuid ei näinud selles enda jaoks isiklikku väärtust või eelist:

Minu jaoks on eesti keel võõrkeel. Ma ei tunne, et minu jaoks on see mingi eri keel, nagu kõik teised. Mina näiteks võin inglise või saksa keeles öelda rohkem kui eesti keeles. Aga eesti keelt ma õpin ainult sellepärast, et see on riigikeel ja see on elementaarne lugupidamine selle riigi suhtes, kus sa elad. Sa võtad vastu ja nõustud selle riigi reeglitega, õpid keelt, ei riku seadusi jne. (Poiss, Tln I õpilane)

Samas eesti keele õppimise motivatsiooni seisukohalt on olulisem teadvustada õppijatele just keeleoskuse praktilist, rakenduslikku väärtust.

Eesti keele oskuse mittevajalikust põhjendati peamiselt pragmaatiliste argumentidega – eesti keele näol on tegemist nii väikese rahva ja kultuuri keelega, mille oskamine pole [muu maailma kontekstis] seetõttu oluline ega vajalik. Sedalaadi pragmaatiline suhtumine ilmnes eeskätt õpilaste puhul, kes ei tunneta niivõrd tugevat isiklikku seotust Eesti riigi ja ühiskonnaga ning näevad oma tulevikuperspektiive pigem väljapool Eestit. Oma suhtumiselt on tegemist nn potentsiaalsete lahkujatega, kes näevad elule Eestis alternatiive mujal maailmas:

Eesti keelt oskan päris hästi, aga mulle see keel ei meeldi. Ja õpin ainult sellepärast, et on vaja. Aga põhimõtteliselt ei saagi öelda, et eesti keel on nii vajalik, sest selles keeles räägib ainult pool miljonit inimest – eestlased – ja nad püüavad oma keelt kaitsta ja säilitada. ... Praegu Euroopa Liidus see kõik sulab ära. (Poiss, Ida-Viru õpilane)

Eesti keel võib ära kaduda veel ka sellepärast, et Eesti elanike arv pidevalt väheneb. See on väga spetsiifiline keel ja üldse pärast kooli ja kõrgkooli lõpetamist ma plaanin siit ära sõita. (Poiss, Ida-Viru õpilane)

Ma arvan, et kui inimene ei plaani Eestisse jääda, siis ei pea teda ka sundima keelt oskama. Kui ma käisin teistes riikides, siis mult küsiti, kas ma õpin eesti keelt. Ma ütlesin, et õpin, aga tegelikult mulle ei ole seda keelt vaja. (Tüdruk, Tln I õpilane)

Eesti keele oskust hindas suhtlusvõimaluste poolest väheoluliseks ka osa Ida-Virumaa õpilastest, kes ei näe kodupiirkonnas eesti keele jaoks piisavat väljundit:

Kui meie regiooni jääda, siis ei ole eesti keel siin nii oluline, sest suurem osa elanikkonnast on vene rahvusest ja eesti keeles suhtleb meie rajoonis väga väike protsent. (Poiss, Ida-Viru õpilane)

Pigem omab eesti keele oskus Ida-Viru õpilaste jaoks tähtsust **sotsiaalse mobiilsuse seisukohast**, luues eelduse rohkemateks eneseteostuse võimalusteks ja rakendusteks väljapool maakonda teistes Eesti piirkondades, kus eesti keel on igapäevase suhtluse keeleks.

Oma isikliku eesti keele oskuse hindamisel olid õpilased tervikuna suhteliselt kriitilised, rõhutades mitte niivõrd oma seniseid saavutusi keele omandamisel kui võrd tunnetatud puudusi:

Ise hindan oma eesti keele taset mitterahuldavalt, kuigi enamuse sõpru on eestlased, kes väidavad, et mul on hea eesti keel. (Poiss, Tln II õpilane)

Samas võib kriitiline hinnang oma keeleoskusele olla arvestatavaks põhjuseks, mis kahandab suhtlemisvalmidust ja –kindlust, st kui (enda hinnangul) eesti keelt perfektselt ei osata, siis ei soovita või tihata seda ka praktikas kasutada:

Üldiselt tunnen end [eesti keeles suheldes] väga ebamugavalt. Eesti keeles räägin vigadega, sellepärast eelistangi õieti öelda vene keeles, aga mitte vigadega eesti keeles. Mis siis, et minust keegi aru ei saa, vähemalt mina saan ja mul ei tule pärast häbeneda, et ma midagi eesti keeles grammatiliselt valesti ütlesin. (Poiss, Ida-Viru õpilane)

Ida-Virumaa kontekstis on suhtlemismugavus ka üheks põhjuseks, miks eestlastest eakaaslastega pigem vene keeles suhelda eelistatakse:

Meie piirkonna eestlased ei saa meid aidata, sest nad räägivad väga hästi vene keeles ja eesti keelt kasutavad ainult kodus ja oma sugulastega, aga vene noored suhtlevad eesti noortega rohkem vene keeles. (Poiss, Ida-Viru õpilane)

Ehkki õpilased üldiselt tähtsustasid eesti keele oskust ja nägid selles muuhulgas eeldust oma suhtlusvõrgustiku laienemiseks, **hindas enamus õpilasi oma praegusi eesti keele praktiseerimise ja suhtlusvõimalusi piiratuteks** – välja arvatud juhtudel, kui omatakse eestlastest sõpru, kellega eesti keeles suhelda.

Oma kogemusele toetudes toodi välja ka olukordi, kus n-ö **ühise keele leidmine ei taandu potentsiaalses suhtlussituatsioonis mitte niivõrd keeleteadmiste puudumisele või piiratusele kui võrd kultuurilistele ja psühholoogilistele barjääridele**, mis omakorda on tingitud erinevast sotsialiseerimiskogemusest ja mõttelaadist-väärtustest:

Üldiselt on eesti keelt psühholoogiliselt väga raske õppida. Eelmisel aastal ma käisin Viljandis eesti peres eesti keelt õppimas. See oli kohutav! Läksin kuuks ajaks. Esimesel nädalal olime omaette. Nad räägivad, püüavad öelda lihtsate sõnadega, lihtsate lausetega, aga mina ei osanud üldse mitte midagi endast pigistada, mitte midagi öelda! Ja üldse kõik oli nii erinev! Ma olen harjunud oma nõusid kohe pesema, aga nad jätavad kõik sinnapaika. Äkki lihtsalt see oli selline perekond, kuhu ma sattusin, aga mul oli väga raske nendega suhelda. (Tüdruk, Ida-Viru õpilane)

Kaks aastat järjest – 2002. ja 2003. aastal käisin mina ka eesti peredes. Esimesel aastal, kui ma läksin, tundus esimesel nädalal, et ma ei saa siia rohkem kui nädalaks jääda, aga edaspidi juba harjusin ära ja hakkasin suhtlema. Aga teisel aastal juba ise tahtsin ja läksin. Esimesel aastal mind saatsid vanemad, kes ütlesid, et peab õppima, aga järgmisel aastal tahtsin juba ise. Võib-olla ka sellepärast [on raske üksteist mõista], et oleme teisiti kasvatatud. Perekonnas, kus ma elasin, oli veel kaks eesti last ja oli ka kaks venelast ja me ei suutnud omavahel kontakti leida. Suhtlesime sellel tasandil, et anna seda, too teist. Lihtsalt püüdsime üksteist aidata. Aga kunagi ei suutnud lihtsalt mõnel ühisteemal rääkida. ... Leidsin alles Pärnus eesti rahvusest sõpru, aga neid kes suhtlevad venelastega. Nendega oli võimalik ühisteemaid leida. Aga just nende eestlastega, kes venelastega suhtlevad. Aga eestlased, kes ei tea venelasi, millest nad mõtleavad, nendega ei saa üldse leida ühiseid teemasid. (Poiss, Ida-Viru õpilane)

Elus see eriti ei aita, sest mul on teine mõtlemise viis. Venelane ja eestlane saavad isegi ühest ja samast situatsioonist omamoodi aru. Ma tean omavanust õpilast, kes õpib eesti koolis alates esimesest klassist. Nad on assimileerunud. Koolis probleeme pole, aga kui hakkad temaga rääkima, siis saad aru, et see situatsioon, mis on tema jaoks loomulik ja loogiline, on sinu jaoks absoluutselt vastuvõtmatu. ... Ma räägin vene keeles, ma alustasin selles keeles mõtlemist ja seda juba muuta eriti ei saa, ma tunnen seda väga hästi. (Poiss, Tln I õpilane)

Sarnaselt koolijuhtide ja aineõpetajate sihtrühma esindajatega toodi üldiste kultuuriliste erisuste kõrval probleemina välja **eestlaste madalat suhtlusvalmidust ning elarvamusi venekeelse elanikkonna suhtes**, mida peetakse ka kahe rahvusrühma vahelise distantsi põhjuseks:

Kõik meie [kooli]üritused on avatud – kes tahab, see tuleb, isegi tänavalt inimesed, tuttavad. Aga eestlaste jaoks see ei ole huvitav ja nad ei käi. (Poiss, Ida-Viru õpilane)

Isiklikult mina tunnen ennast selles riigis võõrana, sest kui hakkad eestlastega suhtlema, siis kohe tunned suurt negatiivsust üldse venelaste vastu. Juhtub ka vastupidi. Sest meile räägitakse, et me peame assimileeruma, peame keelt õppima, aga eestlased ei taha meid vastu võtta. Ei ole kasu sellest, et me püüame, pingutame, õpime – see ei ole nende jaoks oluline, nad ikka arvavad meist nagu teise sordi inimestest. Ja ei ole üldse oluline, kas sa oskad keelt või mitte. Kui sa oled nendega koos lapsest saadik, lähed nendega kooli, siis nad ei pea sind enam teiseks, nende jaoks oled sa samasugune nagu nemadki. Kui oled alati nendega koos, siis on kasu. (Tüdruk, Tln I õpilane)

Objektiivsete keeleteadmiste kõrval mängivad seega rolli mitmed muud tegurid, mis takistavad võimalikku keelepraktikat ning seeläbi ka keeleoskuse paranemist. Nagu kommentaaridest ilmneb, ei tunneta õpilased, et eesti keele oskus oleks piisav “omaksvõtu” tingimus. Tunnustamatus ning selle tunnetuse süvenemine võib aga oluliselt vähendada hoiakulist valmisolekut ja motivatsiooni eesti keele omandamiseks ning tekitada nn “juba-ette-loobujaid” – *mis sellest, et pingutan, ikkagi ei ole see piisav.*

Resümee:

Eesti keele vajalikkuse hinnangutelt eristuvad õpilaste sihtrühmas ühelt poolt need noored, kes ei näe eesti keele oskuses isiklikku kasutegurit ning kelle motivatsioon eesti keele õppimiseks/ omandamiseks on seetõttu madal. Teine osa sihtrühmast on teadvustanud enda jaoks eesti keele oskuse vajalikkuse ning on seetõttu motiveeritud eesti keelt õppima. Samas vajavad nad välist tunnustust ja positiivset kinnitust oma motivatsioonile, kuna õpilased ei tunneta sageli, et nende eesti keele omandamise püüdlusi ja tulemusi ühiskonnas tunnustatakse. Nii kiputakse ka enda keeleoskuse hindamisel keskendumisele pigem puudustele kui senistele saavutustele.

Eesti keele ulatuslikumat kasutamist toetav kommunikatsioon peaks muukeelsete noorte puhul olema eeskätt julgustav ja motiveeriv – “julge eesti keeles rääkida!”; eestlastest sihtrühma puhul aga ühelt poolt venekeelse elanikkonna suhtlusvalmidust ja ootusi teadvustav ning teisalt eestlaste endi passiivsusele tähelepanu juhtiv – “suhtle vene inimesega!”

Eesti keele oskuse olulisuse osas võib muukeelsete õpilaste puhul pidada määrava tähtsusega teguriks seda, kuivõrd nad teadvustavad oma kuuluvust Eesti riiki ja ühiskonda. Noored, kes on teinud oma n-õ sisemise valiku Eesti kasuks, peavad ka eesti keele oskust enda jaoks olulisemaks kui need noored, kes alles kaaluvad oma võimalusi ning on tõenäolisemalt valmis Eestist lahkuma. Nagu näitavad TNS Emori poolt läbi viidud RISC väärtushinnangute uuringu tulemused, on muukeelsed noored oma eestlastest eakaaslastega võrreldes hoiakuliselt oluliselt altimad välismaal õppima ja töötama.⁶

---

⁶ RISC väärtushinnangute uuringu kohta vt täpsemalt www.emor.ee

Olukorras, kus noored hindavad oma tulevikuväljavaateid ja võimalusi laiemalt Euroopa või kogu maailma kontekstis ning kalduvad Eestit muule maailmale vastandama või sellest eristama, võiks eesti keele vajalikkust toetavas kommunikatsioonis olla muuhulgas mõttekas rõhutada eesti keele arvestatavust ja tähtsust maailmas laiemalt, näiteks Euroopa Liidu kontekstis, kus eesti keelel on võrreldes kõigi teiste liikmesriikide keeltega võrdväärne staatus (“eesti keel on Euroopa keel”, “eesti keelega Euroopasse”).

Ida-Virumaa kontekstis peaks eesti keele vajalikkust rõhutav kommunikatsioon aga näitama eesti keele oskust kui olulist mobiilsuse ressursi just Eesti siseselt.

2.2.2 Eesti keele õpe vene koolides: kogemused ja hinnangud

Vene koolides toimuvale eesti keele õpetusele andsid õpilased nii positiivset kui ka negatiivset tagasisidet. Ühelt poolt tunnustati eesti keele õpetajaid ja nende pingutusi eesti keele õpetamise huvitavamaks ja mitmekülgsemaks muutmisel – sealhulgas nt ülesanded, mis eeldavad eestikeelsete tele- ja raadiosaadete vaatamist-kuulamist ning ajalehtede lugemist, õppefilmide ja –tekstide vaatamine-kuulamine tunnis, suhtluskeele arendamiseks mõeldud harjutused jms.

Teiselt poolt aga ei peetud kooli eesti keele õpetust eesti keele (igakülgseks) omandamiseks piisavaks ning keeleoskuse seisukohalt nähti olulisemana pigem teisi kanaleid ja õppimisvõimalusi nagu eestlastest sõbrad, eestikeelses lasteaias või koolis käimine. Keeleoskuse arendamise ja praktiseerimise keskkonnana tõid mitu õpilast välja ka Internetti, mida kasutatakse nii eestikeelsete materjalide otsimiseks kui ka eestikeelseks virtuaalseks suhtluseks:

Suhtlen eesti keeles Internetis, reaalses elus suhtlust eesti keeles ei ole. Nad saavad aru, et mu emakeel ei ole eesti keel, nad mõnikord parandavad vigu, ma ise olen ka neid palunud selleks. (Tüdruk, Tln II õpilane)

Eesti keele õpetamisega seoses tõid õpilased oma koolide näitel välja peamiselt järgmisi **probleeme ja puudusi**:

- **Süsteemaatilise ja järjepidevuse puudumine, sage õpetajate vahetumine**, mida tõid välja just Tallinna koolide õpilased:

[Eesti keele õpe] sõltub ka õpetajast. Kui nad ainult ei vahetuks pidevalt. Meil oli nii, et 5. klassis eesti keele õpetaja suri, siis tuli teine, pärast jälle vahetati ja nüüd 12. klassis jälle uus. Parem oleks, kui oleks üks õpetaja. (Tüdruk, Tln II õpilane)

- **Puudulik õppemetoodika, õpetajate vähene praktikakogemus ja tulemustele orienteeritus**, mida tõid välja just Tallinna koolide õpilased:

On muidugi noored õpetajad, kes valdavad keelt ja oskavad õpetada, aga parem kui on vanemas eas õpetaja, sest tema teab metoodikat, tal on juba kõik väljatöötatud, ta on palju aastaid juba õpetanud. Minu arvates on parem, kui vanemas eas õpetaja õpetab keelt. Aga mitte nii, et lõpetasid ülikooli ja kohe kooli õpetama. (Tüdruk, Tln II)

Minu arvates koolis ei saa ise keelt ära õppida. Õpetajad vahetuvad, ei ole ühtlast metoodikat ja mitte kõik õpetajad ei tee oma tööd nii, et see annaks tulemust. (Poiss, Tln II õpilane)

- **Eesti keelt õpetab õpetaja, kelle emakeeleks on vene keel ning kes ei suuda seetõttu tagada eestlasest õpetajaga samaväärset eesti keele õppe tulemuslikkust:**

Ja tulevad ka sellised, kelle jaoks on vene keel emakeel ja eesti keel ei ole emakeel ja nad peavad veel õpetama ka, kuigi neil ei ole kogemust. Ma ei usu, et selline õpetaja suudab mõelda nagu eestlane, ta annab ikka eesti keelt kui vene keelt kõnelev inimene. (Tüdruk, Tln II)

Olen grupis, kus on õpetaja, kes õppis selle keele ära, aga ise ta on venelanna. Mina tahan üle minna grupi, kus on õpetaja keelekandja, sest ta seletab kõik eesti keeles, ta kogu aeg räägib eesti keeles. Aga vene õpetajaga võib alustada rääkimist vene keeles, eriti kui jutt käib sellel teemal, mis sind huvitab. Kui ei oska midagi eesti keeles öelda, siis hakkad vene keeles rääkima ja nii on huvitavam kui eesti keeles. (Tüdruk, Tln II õpilane)

- **Igav, väheköitev tunni ülesehitus:**

Meil on praegu kõnekeele tund. Mulle tundub, et seda õpetatakse ka valesti, tund iseenesest ei ole huvitav. ... Loeme mingit artiklit ja arutame seda. See on nii igav, see on eestlastest. Nagu oleks mingi täht ja siis kirjeldatakse tema elu. Pärast peab harjutusi tegema ja on veel sõnad, neid pead vihikusse ümber kirjutama ja kodus tõlkima. Sellega kõik lõppeb. (Poiss, Ida-Viru õpilane)

- **Negatiivne mõju oma emakeele oskusele – eesti keele teadmised tulevad vene emakeele teadmiste arvelt**

Meil on vene keele tunnid ainult 2 korda nädalas - üks teooria tund ja teine praktika. ... Aga eesti keel on mul 5 korda nädalas, praegu on isegi 6 ja ma imestan, et oma keelt antakse palju vähem! Ja emakeele grammatika poolt ma oskan väga halvasti. Mulle tundub, et siin on suur ebaõiglus. (Poiss, Ida-Viru õpilane)

Eriti hea on, kui inglise, eesti ja vene keele tunnid on üksteise järel ja sa püüad kiiresti kohaneda. Ja kui sa hakkad vene keeles rääkima, siis sul vahest tulevad ka eesti sõnad. (Tüdruk, Ida-Viru õpilane)

Eesti keele õpetamise-õppimise sisukamas ja tõhusamaks muutmiseks tegid õpilased järgmisi ettepanekuid:

- **Suhtluspraktika-võimaluste loomine, õpilasvahetused eesti koolidega:**

Võib-olla võiks teha vahetust eesti kooli õpilastega. Mõneks ajaks. Näiteks kuuks ajaks, sest minu sõbranna läks ju eesti kooli, ta on seal õppinud septembrikuust ja ta valdab keelt juba palju paremini. Me õppisime ühes klassis ja olime ühel tasemel ja nüüd on tal keel parem. Kui sa õpid eesti keeles, siis sa näiteks ei mõtle, mis kääne seal on ja kuidas öelda õieti, aga see tuleb automaatselt, mitte ei tule reeglite peale mõelda. Sest kui sa tead, et eestlased räägivad nii, siis sa tead, et nii on õige öelda, aga ei ole seda, et sa mõtled, kuidas on omastavas või osastavas käändes mingi sõna. Sa lihtsalt kuuled ja teine kord tead, kuidas nemad räägivad. (Tüdruk, Tln II õpilane)

Praktikat on vaja. Endal mul ka ei ole praktikat ja suhtlemiskogemust. Võib-olla võiks käia eesti koolides või korralda mingeid ühiseid üritusi, kus on nii eestlased kui ka venelased. (Tüdruk, Tln II õpilane)

See idee, et lapsed käivad eesti taludes, aitab, aga vähe. Selleks, et inimene saaks keele selgeks, peab ta süvenema eesti keskkonda kolmeks kuuks. Niimoodi võib teine keel väga lihtsalt selgeks saada. (Poiss, Ida-Viru õpilane)

Meil on ju eesti kool kõrval, võiks sinna minna. Võiks olla koolidevaheline õpilaste vahetus. Meie lähme sinna nädalaks, aga nemad meie juurde. See ei pruugi olla mitte väga tihti ja et hindeid ei oleks. (Poiss, Ida-Viru õpilane)

Koolijuhtide ja aineõpetajate kogemuste põhjal võivad sarnased (venekeelsete kooli poolsed) algatused ja ettepanekud arendada ja tihendada suhtlust eesti ja vene õppekeele koolide vahel aga pörkuda eesti koolide vähesele huvile ja passiivsusele.

- **Eesti keele tundide mitmekesisemaks muutmine, huvitavate ülesannete andmine, sh õpilaste eestikeelsesesse kommunikatsiooniruumi kaasamine:**

Ma arvan, et võiks selliseid ülesandeid teha: õpetaja ütleb, et sel ja sel kellaajal on saade, ei ole tähtis missugune, aga kõik õpilased peavad seda vaatama, eesti keeles aru saama ja siis tunnis võib seda saadet arutada. ... Siis näiteks ajalehte lugedes juba õpib fraase ja sõnu ja kui pärast kuuleb kuskilt, siis saab juba aru. (Poiss, Tln I õpilane)

Võiks korraldada päevi, millal peab ainult eesti keeles rääkima. Aga ilma hinnete panemisega! (Poiss, Ida-Viru õpilane)

- **Täiendavate tasuta eesti keele kursuste korraldamine vene noortele:**

Võib-olla võiks olla õpetajad, kes saaksid spetsiaalseid kursusi läbi viia ja õpetada eesti keelt. Aga mitte nii, et maksid raha ja materjal on kooliga sama. Aga et oleksid just spetsiaalsed õpetajad. Ja soovitav, et kursused oleksid tasuta. Noored läheksid sinna ise. Nad saavad aru, et seda on tulevikus vaja. (Poiss, Ida-Viru)

2.2.3 Eestikeelne aineõpe: hoiakud, kogemused ja ootused

Suhtumist (osalisse) eestikeelsesesse aineõpetusse analüüsiti õpilaste seas nii põhjendatud verbaalsete argumentide kui ka visuaalsete assotsiatsioonide kaudu. Viimane lähenemine võimaldab enam välja tuua just emotsionaalseid ja sümbolilisi seoseid, mis eestikeelse aineõppega kaasnevad.

Ehkki rühmavestlustes osalenud õpilased rõhutasid isiklikust vaatepunktist enam eesti keele oskuse vajalikkust kui mittevajalikkust, **oli õpilaste esmane reaktsioon (osalise) eestikeelse aineõpetuse suhtes pigem tõrjuv ja negatiivne:**

Muidugi peab oskama [eesti keelt], me elame Eestis, see on riigikeel ja me peame seda oskama. Aga see, et haridus on plaanis ümber viia eesti keelde, see on liiq. Venelastele on väga raske, kuna mõned ained on vene keeleski väga rasked aru saada, aga eesti keeles muutub see võimatuks. (Tüdruk, Ida-Viru õpilane)

Mulle meeldib eesti keel. Ükskõik millise keele oskamine ei teinud veel halba. Küsimus on ainult selles, milliste meetoditega seda õppida. Kui kogu aeg suruda, et sa pead, pead, pead, siis inimestel tekib vastupanu. (Tüdruk, Ida-Viru õpilane)

Oma negatiivset suhtumist põhjendati peamiselt sellega, et (osalise) eestikeelse aineõppega tuleks alustada juba varasemates klassides või koguni lasteaias, mitte alles gümnaasiumiosas, kus õpilastel puudub vastav ettevalmistus ja kohene valmisolek eesti keeles ainete õppimiseks. **Üleminek osalisele eestikeelsele aineõppele peaks olema loomulik ja järk-järguline protsess:**

Ma ütleks, et kui seda alustada gümnaasiumist, siis peab seda tasapisi tegema, aga kui teha järsult – siis ei ole see üldse võimalik. Eesti keelt me õpime juba ammu, alates esimesest klassist, aga normaalselt ei oska. Ma arvan, et see on tingitud sellest, et meil ei ole suhtlemise võimalust, nii me ei tea seda keelt päris korrektselt. Aga kümnendas klassis tekivad juba õppimisega probleemid: vene keeleski on raske ainet aru saada ja eesti keeles muutub see keerukamaks. Oleks mõttekam alustada esimesest klassist, selleks et lapsed saaksid sellega ära harjuda. (Tüdruk, Tln I õpilane)

Ei, testida tuleb algklassides, sest see läheb väga raskeks ja keeruliseks, kui 10. klassis tuleb mingi aine eesti keeles. Siis on vaja juba teadmisi edaspidiseks eluks. (Poiss, Tln II õpilane)

Ma arvan, et gümnaasiumis on juba hilja. Kui hakata, siis peab varem alustama. Võib tõesti alustada esimesest klassist, õpetada mõningaid ained eesti keeles, selleks et laps saaks ära harjuda. Ma ei kujuta ette, et meil hakkab füüsika, keemia, matemaatika või mõni teine aine eesti keeles olema. See ei ole reaalne. Esiteks meil ei ole piisavalt teadmisi ja teiseks meil ei ole ka selliseid õpetajaid! (Tüdruk, Tln I õpilane)

Mulle tundub, et kui tahetakse eesti keeles õppimine ellu viia, siis peab alustama lasteaiast, selleks, et lapsed algusest harjuksid eesti keelega. Aga kui praegu alustada algkoolis – lapsed ei saa materjali suuremast osast aru. (Poiss, Tln I õpilane)

Vastuseisu eestikeelsele aineõpetusele põhjendati ka selle n-õ pealesurumisena ning oma õiguste ja valikuvõimaluste piiramisena. Oma õigustele ja valikuvõimalustele apelleerides toetuti võrdlusele teiste riikidega ning vastandati Eestit muu maailma (teadaolevale) praktikale:

Minu arvates, kui me hakkame õppima eesti keeles, siis see on vene inimeste ahistamine, allasurumine, sest teistes riikides on ju vene koolid ja vene keeles õppimine toimub ka näiteks Ameerikas. Miks siis meie ei saa õppida vene keeles!? (Tüdruk, Tln II õpilane)

Meilt keegi ei küsi. Juba on selliseid aineid, kus me ei saa midagi teha, tuleb harjuda ja õppida. Sa ei saa kuskile jooksta, kui kõikides vene koolides hakatakse õpetama eesti keeles. Ainult kui sõita teise riiki. (Tüdruk, Tln II õpilane)

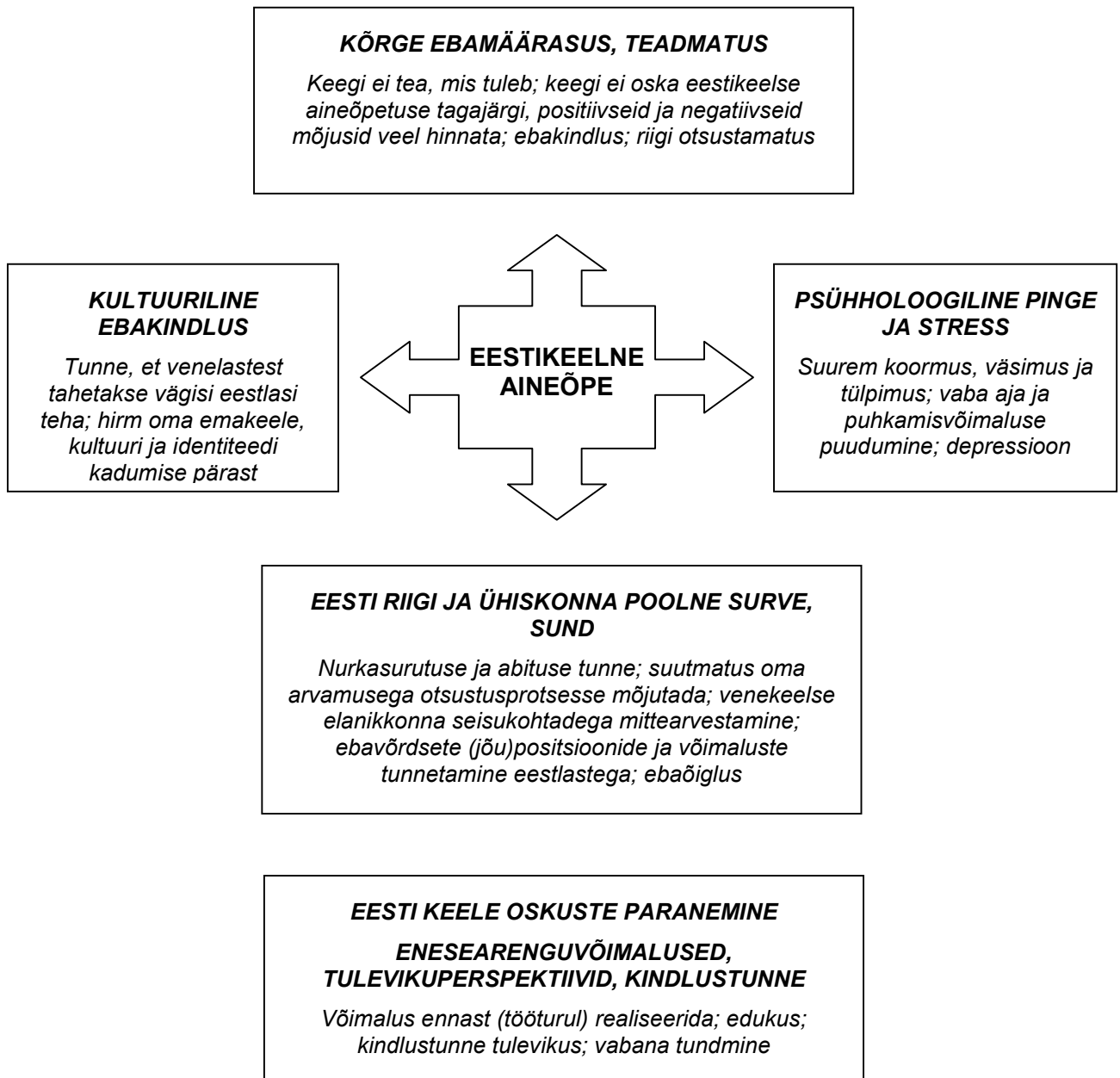
Isegi Soomes võib emakeeles õppida, sest on selline seadus, et sul on õigus õppida emakeeles. (Poiss, Ida-Viru õpilane)

Õpilaste suhtumist eestikeelsesse aineõpetusse analüüsiti vestlusrühmades muuhulgas pildiliste-visuaalsete seoste kaudu, kus õpilastel paluti moodustada rühmavestluse käigus eesti- ja venekeelsete ajakirjade väljalõigetest pilt-kollaaže eestikeelse aineõpetusega seonduvates assotsiatsioonidest ja kujutlustest.

Tõrjuv suhtumine eestikeelsesse aineõpetusse kajastus ka pilt-kollaažidel, kus sagedamini kordusid järgmised negatiivseid emotsioone väljendavad motiivid. Positiivsetest seosest mainiti vaid suuremat kindlustunnet tuleviku osas – paremaid töö- ja haridusvõimalusi tänu eesti keele oskuse paranemisele.

Joonis 2. Visuaalsed seosed eestikeelse aineõppega

Siin on pildil näidatud objektid, mis on Eestiga seotud. See pilt näitab, et kui meil oli 4. klassis hea eesti keele õpetaja, kes õpetas mitte ainult keelt, vaid ka traditsioone, tavasid, siis see oli meeldiv.

Ja see suur pilt on näidis eesti perest, kes on rõõmus ja tal on kõik korras, loeb lehti. Aga vene perekond ei ole nii rõõmus, sest vene inimese jaoks on see kõik raskem, mitte nii positiivne. (Poiss, Tln II õpilane)

Kui anda vene koolis aineid eesti keeles, siis see on muidugi kasulik, sest inimene areneb. Ja see ka sümboliseerib, et on inimareng.

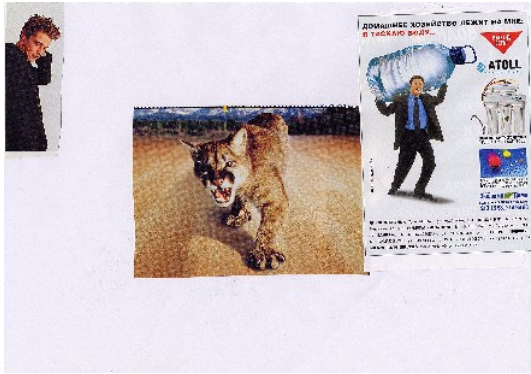
Aga see on muidugi raske. Ikkagi minu meelest, kui anda need vene õpilased eesti klassidesse või eesti kooli, siis nad on väga koormatud ja nende aju on koormatud ja nad on muserdatud, depressioonis. ...

Piim tähendab arengut, et laps õpib eesti keeles ja areneb. Mida inimene ei tea, ta õpib – kui ta õpib, siis see on hea ja arendav. Mida rohkem inimene teab, seda edukam ta on nii elus kui ka üldse. Me ise ei ole veel vene keelt selgeks saanud, aga siin tuleb juba ka eesti keelt sellisel tasemel vallata. (Tüdruk, Tln II õpilane)

Siin on näidatud praegune vene ühiskond, kes ei tea, mis tuleb, sest kõik otsustatakse meie eest. Kuigi me räägime, et rahvas juhib riiki, aga meie otsusest sõltub väga vähe. Me oleme sellises situatsioonis, et me ei tea, kas me hakkame eesti keeles õppima või mitte. Siia ma liimisin suitsupaki, siin on näha nagu tavaliselt on vene ajakirjade peal, et suitsetamine kahjustab tervist, aga selle osa ma võtsin ära. Ja sisu ja mõte on selles, et ei ole vaja vene koolis eesti keeles õppida. Me oleme venelased ja meie emakeel on vene keel, me peame õppima seda keelt, muidu me ei tunne ennast venelastena. Siin on näha, et naine vaatab peeglisse ja talle tundub, et ta jalad on paksemad. St kui me hakkame eesti keeles õppima, siis me oleme ikka venelased, aga eestlased tahavad meid eestlastena näha. Selles mõttes, et päris eestlasteks me ei saa, kuna meie vanemad on venelased, sugulased on venelased ja me räägime ikka vene keelt. Siin on veel selline pilt, see naine punases, see on integratsioon, et kõik tahavad, et kõik oleksid eestlased, et meie oleksime eestlased. Ja siis inimene kätega – me ei taha õppida eesti keeles, et mina ei taha õppida eesti keeles. Ja kui ikka otsustatakse jätkata õpinguid eesti keeles, siis ma ei saa midagi teha ja ma ei ole kindel, et ma jään siia. Ja siis on siin naeratav naisterahvas, see näitab seda, et ikka mingi kasu eesti keelest on, ei saa öelda, et kõik on halb, sest keele tase ikka paraneb. See on nende jaoks, kes tahavad edaspidi ka Eestis õppida ja elada. Aga kui inimene tahab näiteks sõita Inglismaale või Saksamaale, siis ta peab ikka teadma vene keelt, et õppida saksa keelt vene keele baasil, aga mitte vene-eesti baasil õppida keelt. (Tüdruk, Tln II õpilane)

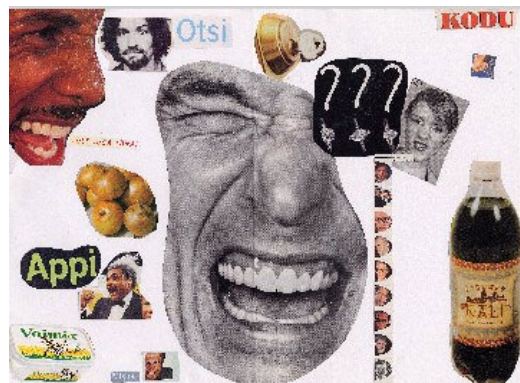
Mul on siin loomake, see näitab venelasi, sest vene ühiskond hakkab vastu, kui nende lapsi sunnitakse eesti keeles õppima. Kõige rohkem saavad haavata muidugi õpilased ise, sest neil läheb see väga raskeks. Kui see on 1. klassist, siis see on üks asi, aga kui 9. klassist, siis see on teine asi.

Meie Eesti valitsus ei tea ise ka, mida teha, tagasi astuda või viia programmi edasi ega tea, mis tuleb edasi ja kas hakkab tööle ja millega lõpeb. (Poiss, Tln II õpilane)

Mul on siin venelane ja eestlane. Kes keda ümber kaalub. See ei näita, et õigused on samad, vaid see, et eestlased veel ei tea, kuhu nad lähevad. /.../

See on torn. Minu jaoks Eesti ajalugu ei ole üldse huvitav. (Tüdruk, Ida-Viru õpilane)

Need peafiguurid – see on kena nägu, aga isegi ei ole võimalik aru saada, mida see väljendab, kas vapustust või viha, võib rõõmust ka karjuda. Ma ei väljendanud siin mingit kindlat arvamust, kas poolt või vastu. Keegi naerab, keegi sümboliseerib õpetajaid. See noormees selliste silmadega – otsib õiget teed.

Siin on võti, mida on või ei ole vaja kasutada selleks, et eesti keeles haridusele ukse kaudu ligi pääseda.

Sibul – see paneb kõik nutma ja ei too endaga kaasa head resultaati.

See joonis – “juba täna” – tähendab, et tee samm juba täna, ta on väga optimistlik.

Siin on rida õpetajaid, kes ütlevad – me ei saa hakkama. Aga see tüüp ei saa üldse aru, mis toimub. (Tüdruk, Tln I õpilane)

On vettehüpe, aga siin on peenikesed niidid, mis hoiavad ja ei lase lõplikult kukkuda ja uppuda. ...

Silmad sümboliseerivad seda, et probleemile vaadatakse kinniste silmadega. Ma arvan, et see on riik (kes on kinniste silmadega), sest nemad ju tahavad hariduse eesti keelde üle viia. Ma arvan, et selleks ei ole meil võimalusi, meil ei ole õpetajaid.

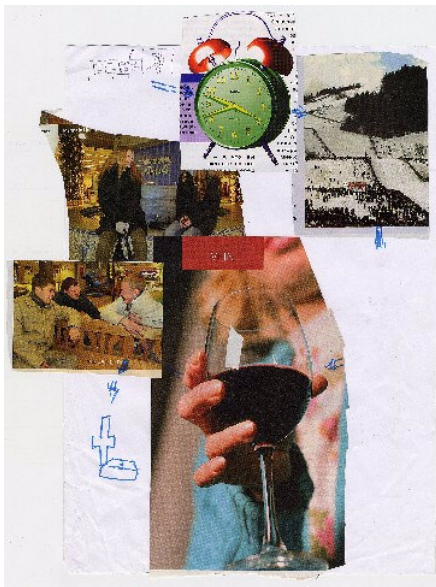
See (okste) osa näitab ka omamoodi kaost, sest praegu me ei oska eesti keelt piisavalt hästi selleks, et selles keeles õppida. ...

Aga siin joonisel nad mõtlevad, kas viia üle või mitte. (Tüdruk, Tln I õpilane)

Meie kõigidele näidatakse helget tulevikku ja see on vist hea, aga meie jaoks on see arusaamatu ja ebastabiilne.

Siin on inimene, kellele pakutakse eesti keeles haridusele üle minna, alguses ta mõtleb, et äkki ei ole vaja, aga pärast ta saab aru, et ta tahab süüa ja siis ta mõtleb, et mis siis saab, kui ma ei lähe üle. (Poiss, Tln I õpilane)

Ma arvan, et kui kell heliseb, siis meie kooli õpilased ei lähe mitte kooli, vaid näiteks suusatama, kauplusesse ja ostavad endale alkohoolseid jooke ja tulevikus see võib halvale teele viia. (Poiss, Ida-Viru õpilane)

Eesti keel assotsieerub mul tolmuimejaga, sest see tõmbab minust kõik jõu. Raha, mis on kasutatud eesti keele õppimiseks, võiks kasutada puhkamiseks, mis on meie vanusele kasulik.

Aga vene õpilane assotsieerub mul kosmonaudiga, kes heiskab oma lipu kusagil Marsil.

Vabaduse monument – kui sa lõppude lõpuks eesti keele ära õpid, saad sa vabaks! (Tüdruk, Ida-Viru õpilane)

Tervikuna võib tõdeda, et **muukeelsete õpilaste motivatsioon ja huvi eestikeelse aineõpetuse vastu kajastus esmastes assotsiatsioonides väga tagasihoidlikult** ning pigem **jäi domineerima negatiivne, valdavalt hirmudest ja ebamäärasusest tingitud, eelhäälestus.**

Oma **vanemate võimalikku suhtumist** (osalisse) eestikeelsesse aineõpetusse hinnati erinevalt – nii positiivselt, neutraalselt kui negatiivselt:

Kohe nad ei ütleks midagi, aga kuu aja pärast, kui nad esimesi hindeid näeksid, siis nad saadaksid mind kasvõi kutsekooli, et ma omandaks mingi eriala. (Poiss, Ida-Viru õpilane)

Mina arvan ka, et [nad suhtusid] neutraalselt. Mina arvan, et kui sa jääd siia elama, siis sa nangunii pead seda keelt valdama ja suhtumine ei ole positiivne ega negatiivne, vaid neutraalne. (Tüdruk, Tln II õpilane)

Ma arvan, et negatiivselt, sest vene keele tase langeks ja kultuur kaoks. (Tüdruk, Tln II õpilane)

Ehkki osa õpilastest mainis, et vanemate suhtumine võiks olla positiivne, ei tunnetatud enda seisukohalt vanematepoolset aktiivset huvi ega toetust eestikeelse aineõpetuse vastu. Pigem tunnetavad gümnaasiumiõpilased, et õpingud on eeskätt nende endi vastutus, mitte niivõrd vanemate mure ja hool.

Eestikeelse aineõpetusega kaasnevaid **positiivseid momente seostati eeskätt edasiste haridusvõimalustega**, kus osaline eestikeelne aineõpetus gümnaasiumis annaks hea ettevalmistuse õpingute jätkamiseks eestikeelses kõrgkoolis:

Võiks õpetada eesti keeles neid aineid, mida läheb tulevikus ülikoolis vaja. ... Alguses on raske, aga pärast ülikoolis sa juba tead sõnu ja saad materjalist aru. (Tüdruk, Tln II õpilane)

Ma tean, et pärast kooli lõpetamist lähen Tallinnasse õppima ja mul tekib see probleem [eesti keele oskusega]. Mul oleks siis lihtsam. (Tüdruk, Ida-Viru õpilane)

Samas toimib see aspekt motivaatorina eeskätt vaid nende õpilaste jaoks, kes plaanivad oma õpinguid jätkata Eesti kõrgkoolide eestikeelsetes rühmades.

Eeldatakse, et eestikeelse aineõppe kaudu võiks toimuda ka **üldisem eestikeelsesse kommunikatsiooniruumi lülitumine:**

Ma tahaks et minu laps õpiks nii eesti kui ka vene keeles, selleks et ta ei tunneks ennast piiratuna, et ta saaks aru ka sellest, mis räägitakse eesti tv-st ja raadios. (Tüdruk, Tln I õpilane)

Teiselt poolt kardetakse, et eestikeelne aineõpe ei loo võrdseid võimalusi eesti koolide lõpetajatega, vaid vastupidi pigem süvendab võimaluste ebavõrdsust eestlastest eakaaslastega, kuna eestikeelse aineõppe tulemusel võib oluliselt langeda teadmiste tase ja eksamite tulemused, mis on eelduseks kõrgkooli kandideerimisel:

Venelane peab enda jaoks tõlkima – see võtab aega, aga eestlane, isegi kui ta midagi ei tea, hakkab ükskõik mida rääkima ja ta ongi vastu võetud. (Poiss, Ida-Viru õpilane)

Tuleb välja, et meil ei ole võrdseid šansse eestlastega. Nad teevad kõik emakeeles, aga meie jaoks on juba eksamid mitte oma keeles. ... Geograafia eksami eest sain 84 punkti, aga kui see oleks eesti keeles, siis võiksin saada 50 palli. Olen selles kindel, seal kasutatakse selliseid sõnu... (Poiss, Ida-Viru õpilane)

Õpilaste poolt rühmavestlustes eestikeelse aineõppega seoses tõstatatud probleemid on esitatud järgnevas tabelis.

Probleemi olemus	Näide ja viide allikale
☐ Puudulik aine omandamine, lünklikud teadmised	<i>Kui lapsed esimesest klassist juba hakkavad eesti keeles õppima, siis nad <u>omandavad keeleoskust mitte ainete teadmisi</u>. Ja kõrgkooli sisseastumisel <u>saab nendel olema väga madal punktide arv</u>. Narva lastel lähebnäiteks kogu aeg terminite pähe õppimiseks. Alguses on lihtne, aga kui asi läheb juba bioloogiani, keemiani, siis on juba palju keerukam. (Poiss, Ida-Viru õpilane)</i> <i>Võib-olla eesti keele tase paraneb, aga aine sisust arusaamine ja <u>tajumine läheb halvamaks</u>. (Poiss, Tln II õpilane)</i>
☐ Raskused ainest arusaamisega	<i>Sest on selliseid aineid, kus tuleb selgelt ja täpselt saada materjalist aru, aga <u>selleks, et nii aru saada, on vaja olla keele kandjaks</u>. (Poiss, Tln II õpilane)</i> <i>Meil ka sel aastal hakati kirjanduse tunde eesti keeles andma. Tund on ainult eesti keeles ja <u>pool õpilastest ei saa aru, vaid kirjutavad</u>. Ja <u>kui on mingi kontrolltöö, siis rohkem kui 3 ei saa keegi</u>. (Poiss, Ida-Viru õpilane)</i> <i>Isegi <u>praegu eesti keele tunnis mitte kõik ei saa 100% kõigest aru</u>, mida õpetaja annab ja mida ta räägib. Mõnikord on nii lihtsad asjad ja nad paluvad korrata ja tõlkida. (Poiss, Tln II õpilane)</i>
☐ Kehvemad hinded ja eksamitulemused; ebavõrdsed tingimused eesti koolide lõpetajatega	<i>Kui on halvasti kirjutatud, <u>siis sa keele pärast saad halvemaid teadmiste hindeid</u>. (Poiss, Tln II õpilane)</i> <i>Kui tuleb see ülemineku periood, kus venelased hakkavad õppima eesti keeles, siis <u>eksami tulemused ju langevad, sest materjal ei ole siis nii hästi omandatud</u>. Pärast vist kasvavad. (Tüdruk, Tln II õpilane)</i> <i>Edaspidi sa ei saa sisse astuda sinna, kuhu tahad õppima minna. Soovitud erialal on ju vaja suurt punktide arvu, see on esiteks, aga teiseks – eesti keele oskamist. <u>Eesti keelt sa hakkad oskama, aga ainete pall on väike</u>. (Poiss, Ida-Viru õpilane)</i> <i>Ühel poisil oli ajalugu 5 ja praegu ta läks eesti klassi – nüüd tal on see 3. Ta lihtsalt ei saa mitte midagi aru. .. <u>Esiteks nad ei oska tunnis oma mõtteid väljendada</u>. Õpetaja küsib, aga tema ei saa midagi öelda. <u>Ja teiseks kogu materjali nad peavad lihtsalt pähe õppima</u>. Mina näiteks lugesin ja mulle jäi juba meelde, aga seal ei ole enam see võimalik. (Poiss, Ida-Viru õpilane)</i> <i>Kui alustada [eestikeelse aineõppega] 9. klassist, siis <u>gümnaasiumi saab lõpetada ainult väike osa</u>. Suur osa läheb kutsekoolidesse. Aga kui ma pean eesti keeles õppima 11. klassis, siis kooli ma ei lõpeta. Parem lähen Venemaale ja pärast tulen tagasi. Või siis lähen kutsekooli. (Poiss, Ida-Viru õpilane)</i>
☐ Piisava eesti keele oskuse puudumine; raskused eneseväljendusega	<i>Aga mina ei taha [eestikeelset aineõpet]. <u>Ma tahan, et mul oleks normaalne leksika, normaalne sõnavara</u>. Et ma saaks normaalselt oma mõtteid väljendada, vähemalt oma seltskonnas ei häbeneks. (Poiss, Ida-Viru õpilane)</i> <i>Esiteks nad ei oska tunnis oma mõtteid väljendada. Õpetaja küsib, aga tema ei saa midagi öelda. <u>Ja teiseks kogu materjali nad peavad lihtsalt pähe õppima</u>. Mina näiteks lugesin ja mulle jäi juba meelde, aga seal ei ole enam see võimalik. (Poiss, Ida-Viru õpilane)</i> <i>Meil mõned lapsed õpivad eesti keeles ja meie kirjanduse õpetaja kontrollib nende töid ja räägib, et see on kohutav! <u>Kirjutavad nagu esimese klassi õpilased</u>. (Poiss, Ida-Viru õpilane)</i>

□ Vajaliku ettevalmistusega õpetajate puudumine	<i>Aga kui teha meie koolis õpetamist eesti keeles, siis kõik need õpetajad, kes praegu meil õpetavad, nad ei saa enam õpetada, nad ei tea nii hästi eesti keeles. Nad oskavad selgitada oma ainet vene keeles, aga kas nad oskavad ka eesti keeles? Ja ma ei usu, et eesti õpetajad tahavad tulla vene kooli, siin on ju paljad väiksemad. (Tüdruk, Tln II õpilane)</i> <i>Need õpetajad, kes on üle 60 aasta vana ja kes töötavad meie koolis, nad on juba harjunud vene hariduse süsteemiga ja sellega, et nad seletavad tunnis kõik vene keeles. Sellises vanuses nad juba ei suuda ümber orienteeruda ja hakata eesti keeles seletama. Sellises vanuses on üldse raske keelt õppida ja veel selles seletama. (Tüdruk, Tln I õpilane)</i>
□ Oht emakeelele, kultuurile ja identiteedile	<i>Need lapsed, kes esimesest klassist õpivad eesti keeles ja kes on praegu meie vanuses, siis nendel on küll probleeme, aga mitte eesti keelega, vaid vene keelega. Nendel on vene keeles suhtlemise probleemid, nad ei tea paljusid sõnu, ei saa kõigest aru. (Tüdruk, Tln I õpilane)</i> <i>Kui tõlkida enda jaoks neid aineid, mis annavad teadmisi kultuuri valdkonnast, siis sa õpid juba võõrast kultuuri. (Tüdruk, Tln I õpilane)</i>
□ Aine omandamisele kuluv aeg kasvab, kooliväline vaba aja väheneb	<i>Õppisin näiteks [eksami]ks geograafiat, aga liida sinna veel terminite õppimiseks kuluv aeg! ... Kui mul oleks üks eksam, aga näiteks praegu neid on viis! Ma ei saaks mitte midagi ära õpitud! (Poiss, Ida-Viru õpilane)</i> <i>Meil näiteks lõpeb varsti kursus ja tuleb suur kontrolltöö ... Ja see kõik tuleb pähe õppida ja see ei jää meelde. Meelde jätta on peaaegu võimatu. ... Sisuliselt vene keeles see on väga lihtne materjal. (Poiss, Ida-Viru õpilane)</i> <i>Isiklikul elul tuleb lõpp. (Poiss, Ida-Viru õpilane)</i> <i>Mul jääb vähem aega spordi jaoks. (Tüdruk, Ida-Viru õpilane)</i> <i>Kui öösel kella 1-2-ni teed koduseid ülesandeid ja kooli minekuks pead tõusma kell 6, siis jääb ainult 5 tundi magamiseks, aga vaja on miinimum 10, selleks et välja magada. Koolis on oht magama jääda. (Poiss, Ida-Viru õpilane)</i> <i>Kui ma pean eesti keeles midagi lahendama [nt olümpiaadil], siis ma alguses loen eesti keeles ja paralleelselt tõlgin, siis ma püüan aru saada ja siis mõtlen lahenduse viisidele ja pärast hakkam mõtlema, kuidas seda eesti keelde tõlkida. Selleks läheb väga palju aega, aga mõndasid termineid üldse ei tea. (Poiss, Tln I õpilane)</i>
□ Eesti keele oskus ei parane mitte suhtluskeele, vaid spetsiifiliste terminite osas	<i>Kõnekeele oskust [eestikeelne aineõpe] ei paranda. Mingit teaduse keelt, termineid, mida sa hakkad päevad läbi pähe õppima, aga kõnekeel jääb samal tasemele. (Poiss, Ida-Viru õpilane)</i>

Samas suhtus osa õpilasi – eeskätt need, kes on isiklikult motiveeritud eesti keeles aineid õppima – rühmavestlustes tõstatud võimalike probleemide ületamiseks optimistlikult:

Kui näiteks kümnenda klassi alguses meile teatatakse, et tuleb ajaloo eksam kindlate küsimustega ja 3 aasta jooksul sa õpiksid ajalugu eesti keeles, siis see võiks olla reaalne [sooritada aineeksam eesti keeles]. (Tüdruk, Ida-Viru õpilane)

Minu arvates, kui homme tullakse ja hakatakse õpetama eesti keeles, siis mina arvan, et alguses on muidugi väga raske, aga tulevikus läheb kergemaks. Mina, praegu õppides 10 klassis eesti keelt, käin veel eraõpetaja juures, kus ma õpin eesti keelt. Ma saan aru, et mitte iga üks saab võtta endale eraõpetajat, aga kui ma võtan venekeelset eraõpetajat, siis ta ju seletab vene keeles seda materjali ja sisu on ju sama, ma saan oma emakeeles sellest materjalist aru. Kui nii võtta, võib ju hakata, on ju olemas igasuguseid õpikuid just vene keeles, kus on selgelt kõik kirjutatud. Inimesed ei taha liigutada ja kardavad raskusi, minu arvates esimene probleem on selles, et ei taheta raskusi. Raske on hakata kuulama aineid eesti keeles. Aga see ei ole võimatu. ... Me ju praegu ka õpime keelt, on olemas tavaasjad, mida me teame, ja on olemas terminid. Minu arvates, kui sul on mingid baastadmised, siis sa saad aru. Mul on tuttav, kes õpib praegu TTÜs ja ütles ka ,et üldiselt see ei ole nii raske. Peaasi, et sa õpid need põhitõed pähe ja tead neid. Sest neil on näiteks matemaatika eesti keeles ja ta teab termineid, neid termineid korratakse ju kogu aeg. Õpib sõna vektor eesti keeles ära ja on ka kõik. (Tüdruk, Tln II õpilane)

On inimesi, kes õpivad keelt ja tahavad keele selgeks õppida, et saaks suhelda selles keeles. Ja kui hakatakse õpetama eesti keeles, siis on neil stiimulit, et saada paremat hinnet, nad hakkavad õppima keelt, et saada paremini aru materjalist ja et saada paremat hinnet. Kui sa saad eesti keelest aru, siis see ei ole probleemi ja sa ei mõtle selle peale. (Tüdruk, Tln II õpilane)

Minu arvates, meie praegune tase lubaks ja laseks õpetajatest aru saada. (Tüdruk, Tln II õpilane)

Aga midagi pole parata, lihtsalt veel üks isiklik stiimul, et ära õppida. (Poiss, Tln II õpilane)

Sarnaselt õpetajate ja koolijuhtidega lahknesid ka õpilaste arvamused selles osas, milliseid aineid võiks vene õppekeelega koolides eesti keeles õpetada. **Ühelt poolt peeti eestikeelset aineõpetust sobivamaks just reaalinetes**, eeskätt matemaatikas, kus ainealane sõnavara ja terminoloogia on piiratum ning seetõttu hõlpsamini teises keeles omandatav:

Matemaatika võiks olla, sest seal on põhiliselt numbrid. Ja numbrid sa saad igas keeles aru: eesti, vene või inglise keeles. (Poiss, Ida-Viru õpilane)

Mul on tuttav, kes õpib praegu TTÜs ja ütles ka ,et üldiselt see ei ole nii raske. Peaasi, et sa õpid need põhitõed pähe ja tead neid. Sest neil on näiteks matemaatika eesti keeles ja ta teab termineid, neid korratakse ju kogu aeg. Õpib sõna vektor eesti keeles ära ja on ka kõik. (Tüdruk, Tln II õpilane)

Ainete sisulisest keerukusest lähtuvalt aga **eelistati eesti keeles õppida pigem humanitaaraineid**, mida on kergem omandada ning millest sisuline arusaamine ei valmista nii palju raskusi kui näiteks osa reaalinete puhul:

Võimalik, et osa ainetest võib ka üle viia, aga mitte kõiki. Näiteks füüsikat, keemiat, ajalugu – neid ei saa, sest seal on liiga palju termineid, neid lihtsalt ei ole võimalik tõlkida. Esiteks õpetajad peavad neid ise ära õppima ja teiseks õpilased ei saa nendest aru. (Poiss, Tln I õpilane)

Ma arvan, et [humanitaar]ained oleks kergem õppida eesti keeles kui matemaatikat. Sest reaaliainetes – seal on terminid, aga humanitaarainetes on rohkem rääkimist ja need ained, kus on rääkimist, on minu arvates kergemad õppida. (Poiss, Tln II õpilane)

See, et vene õpetaja seletab vene lastele oma ainet eesti keeles – mina ei saa sellest üldse aru. Õpetaja valmistab ennast tunniks ette, tõlgib kõik eesti keelde, seletab lastele, kes ei saa aru ei ainetest ega eesti keelest, siis pool tundi ta tõlgib. Ma ei kujuta ette, kuidas meie füüsika õpetaja hakkab füüsikat eesti keeles seletama, minu jaoks see on mõistatus. Midagi ta eesti keeles teab, õpib oma programmi eesti keeles ära. Aga kas selleks on mõtet, kui meil pool klassist füüsikast niigi aru ei saa. (Poiss, Tln I õpilane)

Ka loov- ja rakenduslikesse ainetesse nagu muusika- ja kunstiõpetus suhtuti erinevalt. Kuna ühelt poolt on tegemist justkui 'üldisemate' ja seetõttu sisuliselt kergemini mõistetavate ainetega, võiks neid eesti keeles õpetada. Samas on need ained või osa nendest tihedalt seotud vene kultuuriga, mistõttu peaks neid emakeeles õppima:

Põhimõtteliselt võib muusikaõpetust üle viia – sest seal käib nagu vestlus, õpetaja räägib muusika ajaloost, seal on rohkem üldist, ma arvan, et võib seda ainet eesti keeles teha, võib päris arusaadav olla. Samuti keelte tunnid, näiteks meie koolis saksa keel. Kui sõna on sinu jaoks uus ja tundmatu, siis sulle antakse tõlge ja sa võid ise vene keelde tõlkida ja saad juba kahes keeles tähendust teada. (Poiss, Tln I õpilane)

Ma usun, et sellist ainet nagu muusikaõpetus ei saa eesti keeles õpetada, sest see on meie kultuur ja see on see, mis peab meie omaks jääma. ... See on ikkagi kultuur, aga seda ma usun, peab õpetama emakeeles. (Tüdruk, Tln I õpilane)

Eestikeelse aineõpetuse läbiviijana eelistasid õpilased eesti emakeelega kakskeelseid õpetajaid, kes suudaks vajadusel vene keeles selgitusi jagada:

Kui nad saavad aru, et kõigil on erinev eesti keele tase ja kui nad on nõus kõiki asju selgitama, siis pole probleemi, aga kui hakatakse õpetama nagu eesti koolides, siis on raske. (Tüdruk, Tln II õpilane)

Võib olla õpetajad, kes võiksid kord nädalas võtta õpilasi kokku ja seletada need asjad ka vene keeles. (Tüdruk, Tln II õpilane)

Parem eesti kooli õpetajaid kutsuda vene kooli, sest on raske mitte ema keeles seletada, peab seda keelt alguseks perfektselt oskama. (Tüdruk, Tln I õpilane)

Samas teadvustati ka võimalust, et see võib praktikas viia ühe aine raames kakskeelse õpetuseni:

Meil on ju eesti kirjandus eesti keeles ja seal võib näha, kuidas toimub õpetamine ka eesti keeles – sa õpid seal ainet, aga suhtlemine toimub ikka vene keeles. On vaja just eesti ümbruskonda, et sul ei oleks valikut ja teist võimalust kui ainult eesti keeles rääkida, siis see tõstab taset. Siis sa hakkad mõtlema ja õppima eesti keeles. (Tüdruk, Tln II õpilane)

2.2.4 Eestikeelne kool kui alternatiiv eestikeelsele aineõppele?

Sarnaselt koolijuhtide ja aineõpetajatega nägid ka õpilased põhilise alternatiivina eestikeelsele aineõppele vene gümnaasiumis eestikeelses kooli või keelekümbluspõhimõttel toimivatesse spetsiaalsetesse eestikeelsetesse klassidesse õppima asumist:

Ma ei saa sellest aru, siis püütakse meist teha eestlasi. Alguses olid kõik ained vene keeles ja pärast antakse ainult vene keelt vene keeles ja kõik muu eesti keeles – siis on ju kergem minna eesti kooli. (Poiss, Tln II õpilane)

Minu arvates tuleb eesti keeles anda aineid esimesest klassist. Raske on nii kohe üle minna, kui inimene tahab ja tal on vaja, siis ta läheb ise eesti kooli. Praegu on eesti koolides isegi vene klassid olemas, seal on kõik venelased, aga õpetatakse eesti keeles. Ma arvan, et ei ole mõtet 9.-10. klassis teha seda. Pigem esimesest klassist. Näiteks võiks teha vene koolis eesti klassi, et lastel ja vanematel oleks valik. Kui vanemad tahavad, et laps õpiks eesti keeles, siis nad saavad lapse eesti klassi. (Tüdruk, Tln II õpilane)

Ehkki nii sõprade-tuttavate kui ka õdede-vendade näitel nähti eestikeelses koolis õppimist ühelt poolt eelisena, teadvustati ka mitmeid **probleeme – eeskätt oma kultuurilise identiteedi ja kuuluvuse, “oma” ja “võõra” tunnetamise osas**, mida tõstatati probleemina ka eestikeelse aineõpetuse puhul:

Mina vahel kadestan neid lapsi, kes lähevad eesti koolidesse ja hakkavad õppima eesti keelt esimesest klassist. Ma arvan, et neil läheb mõnes mõttes kergemini ja mõnes mõttes on raskem - samas nad kaotavad vene keele ja oma kultuuri. Kergem on muidugi pärast ennast realiseerida. (Poiss, Tln II õpilane)

Esiteks, kui inimene õpib eesti koolis, aga tal on vene perekond, siis ta ei puutu kokku vene kultuuriga ja ei saa juba oma vanematest aru. Teiseks, ta ei ole selles koolis ka oma, ta õpib küll nendega, aga ikkagi ta on võõras ja tal tekib alaväärsuskompleks. Ta õpib eesti koolis, eesti keskkonnas, aga ta ei tunne ennast eestlasena ja ta ei ole ka enam venelane, sest vene keelt ta enam ka ei oska. See on juba probleem, tal on mõtlemise viis, mis on eestlaste omale lähedane, aga ta ei ole oma seal ega siin. (Poiss, Tln I õpilane)

Mul on vend, ta on kuue-aastane ja ta käib eesti lasteaias. Vahest kui ta midagi ütleb, siis mul on tunne, et näen teda esimest korda elus, täitsa võõras mu jaoks. Ma ei taha, et minu lapsed läheksid kooli omadena, aga tagasi tulles oleksid võõrad; et lastel ei tekiks alaväärsuskompleksi: ma olen normaalne, aga mu vanemad on venelased, mitte kohalikud ja mul on häbi. Ma tean oma vanuses õpilasi, kes alates esimesest klassist õpivad eesti koolis ja nad kardavad klassikaaslast koju kutsuda, sest häbenevad oma vanemaid. Vanemad ei oska eesti keelt ja ei oska midagi öelda. Mina usun, et kui sa paned oma lapse kooli, siis sa pead endale aru andma, mida sa pärast näha tahad. (Poiss, Tln I õpilane)

Mul õde läks eesti kooli. Praegu ta on juba neljandas klassis ja vene keelt ta ei tea. Ta muidugi räägib, aga kirjutab viqadega. Vanemad tahtsid, et tal paremini läheks. Eesti keel on alati vajalik, ilma selleta ei saa tööd leida. (Tüdruk, Ida-Viru õpilane)

Eesti keeles õppimise puhul peeti üheks probleemiks ka **välise, nt lapsevanemate-poolse abi ja toetuse puudumist**:

Kui lõpetasime 9 klassi, siis paljud tuttavad läksid eesti koolidesse, näiteks 13. koolis on venelaste klass, aga kõik tunnid on eesti keeles. Ma tegin testi, mind kutsuti vestlusele, aga

viimasel momendil ma mõtlesin ümber. Mõtlesin, et mul läheb seal väga raskeks, kümnendas klassis on programm palju raskem, õpetajate suhtumine on juba teine. Sa pead juba ise vaeva nägema. Kui sa oled 5. klassis, õpetajad aitavad, aga gümnaasiumis pead ise õppima, keegi ei hakka sind eriti aitama, sind õppima panema. (Tüdruk, Tln I õpilane)

Kui laps on venelane, siis ma ei usu, et vanemad saavad eriti aidata eesti keelega. (Tüdruk, Tln I)

Muukeelsete õpilaste kommentaarid osutavad selgelt, et multikultuurilise ühiskonna idee kui erineva kultuuritaustaga ja etnilise identiteediga rühmade koosseksisteerimise sisuline, mitte vaid faktiline tunnustamine, ei ole Eesti ühiskonna igapäevapraktikates ja suhtumistes omaks võetud ja tunnetatav.

2.2.5 Venekeelse gümnaasiumi 2007.aasta reform – teadlikkus ja hoiakud

Õpilaste teadlikkus 2007. aastaks kavandatud venekeelse gümnaasiumi reformist piirdus enamasti teema meediakajastuse, õpetajatelt saadud infoga ning mitteformaalse, suusõnaliselt leviva kommunikatsiooniga:

Olen juba ammu kuulnud, et alates 2007.a on plaanis reformi teha. Ajalehtedes kirjutatakse. (Tüdruk, Tln I õpilane)

Ei mäleta täpselt, mida õpetajad rääkisid, ammu juba rääkisid, et tuleb reform. (Tüdruk, Tln II õpilane)

Mina olen ka põhiliselt kellegi käest kuulnud. (Tüdruk, Tln I õpilane)

Koolis vist räägiti ja veel ajalehtedest ja TV-st. (Tüdruk, Tln I õpilane)

Vahetut personaalset kommunikatsiooni ja infoallikaid töid välja vaid Ida-Virumaa kooli õpilased:

Meil on õpetaja, kes alati kui riigis midagi toimub ja meil on võimalust sekkuda – ta alati organiseerib igasugused kokkusaamised. (Poiss, Ida-Viru õpilane)

Venekeelse gümnaasiumi **reformi temaatikat on teravamalt teadvustatud ka Läti sündmuste taustal**, kus vene õppekeelega koolides toimusid lätikeelse hariduse vastased protestid:

Kui Lätis probleemid algasid, siis meil ka hakati huvi tundma. (Poiss, Tln I õpilane)

Kui ma oleks 12. klassis ja see süsteem pandaks toimima, siis ma läheks protestima, isegi siis, kui see mind ei puuduta. (Poiss, Ida-Viru õpilane)

Reformikavadele antud negatiivse hinnangu ja eelhäälestusega ei kaasnenud siiski niivõrd õpilastepoolne protestivalmidus kuivõrd pigem **distantseerumine antud otsustest ja apaatus:**

Andke raha pileti ostmiseks Euroopasse ja ongi probleem lahendatud. Üks inimene vähem. (Poiss, Ida-Viru õpilane)

Efekti ei tule. Lätis käisid õpilased plakatitega ja mis siis, kus nad praegu on, koolis õpivad. Mina võin ka korra plakatiaga välja minna, aga milleks? Mõtet ju pole! (Poiss, Tln I õpilane)

Kuna üheks põhiliseks mainitud infoallikaks on oma kooli õpetajad, siis on õpilased teadvustanud reformiga kaasnevaid probleeme õpetajate seisukohast, tunnetades nendepoolset negatiivset häälestust:

Koolis õpetajad räägivad [reformist]. Milline võib olla inimestel suhtumine, kui nad ei tea keelt – mitte, et ei tea, lihtsalt ei valda nii hästi. Nad ju saavad aru, et nad ei saa õpetada oma ainet eesti keeles, võivad kaotada oma töökoha. Ei ole eriti positiivne [suhtumine]. (Tüdruk, Tln II õpilane)

Kui ma olin veel väiksemas klassis, siis meile näidati intervjuud ühe meie kooli õpetajaga ja sealt oli tunda, et ta on selle vastu, et ta võib kaotada oma töökoha. (Poiss, Tln II õpilane)

Kuna erinevate huvirühmade esindajad kalduvad kas teadlikult või ebateadlikult võimendama oma hoiakuid ja suhtumist, on oluline tegeleda õpetajate tuleviku ebamäärasusest tingitud kartuste hajutamisega.

2.2.6 Tulevikuperspektiivid ja –plaanid

Antud uuringu põhjal võib oletada, et õpilaste tulevikukavatsused ja –valikud on oluliseks teguriks, mis määravad nende suhtumist nii eesti keele oskuse vajalikkusesse kui ka eestikeelsesesse aineõppesse.

Oma edasisi haridusvõimalusi ei hinda vene noored vaid Eesti ja Venemaa, vaid laiemalt Euroopa või kogu maailma mastaapides. Samas kirjeldatakse oma võimalikku mujale elama ja õppima asumist aga ka kui sunnitud või paratamatut valikut:

Mina ka veel vaatan, kuidas kooli lõpetan, mis hinded lõputunnistusele tulevad, kuhu mind võetakse. Aga kui ei saa, siis lähen Inglismaale, seal on päris head tingimused, seal võib õppida ja kõrvalt töötada. Muidugi see maksab seal rohkem kui meil. (Tüdruk, Tln I õpilane)

Praegu on väga raske ette arvata, kuidas kõik läheb, võib olla lähen Venemaale, on ka selline variant. Mulle meeldib teater, aga meil ei ole eriti võimalust sellega tegeleda. (Tüdruk, Tln I õpilane)

Ma tunnen ennast normaalse inimesena, aga muidugi vahest on tunne, et ma olen teistsugune, võõras. Aga alati püüad sellele mitte tähelepanu pöörata ja võitled edasi, sellest sa ei pääse kunagi! Aga põhimõtteliselt ma arvan, et võib Eestis jääda ja edasi siin õppida, ei ole probleeme. Tartu Ülikool on ka maailmas tuntud nagu hea kõrgkool, aga mõningaid erialasid ei ole võimalik Eestis õppima minna, sest neid siin üldse ei ole, näiteks afrikanismi lingvistika. Saksamaal näiteks igas ülikoolis on ja nad tegelevad sellega, aga meil kui inimene tahab seda õppida, siis kusagil ei ole seda ja ta peabki ära minema. (Poiss, Tln I õpilane)

Praegu on niivõrd lihtne Eestist ära sõita ja meie noored on ka sellised... (Poiss, Ida-Viru õpilane)

Kui ma saan tasuta kohale ülikooli, siis jään Eestis, aga kui ei saa – siis lähen ära. (Poiss, Ida-Viru õpilane)

Kindlalt n-õ Eestisse jääjaid, kes näevad enda jaoks Eestis piisavalt võimalusi, oli vestlusrühmas osalenud noorte seas vähem kui kahevahel olijaid või potentsiaalseid lahkujaid:

Mina jään, see ei sõltu keelest, mul on siin perekond, sõbrad. Ma olen siin sündinud ja tean, kuidas siin elada. Kui on tahtmist, siis ka Eestis võid midagi saavutada. See on minu arvamus. Aga eesti keele pean nagu nii kooli lõpuks selgeks saama. (Tüdruk, Ida-Viru õpilane)

Aga mul ei jää muud üle – ainult siin õppida. Kuskile sõita – seal on veel rohkem probleeme. (Poiss, Ida-Viru õpilane)

Eestis haridustee jätkamisel peetakse probleemiks **ebavõrdseid tingimusi eestlastega kandideerimisel**. Ida-Virumaa puhul lisandub siin veel erisuse tunnetus: Tallinn versus muu Eesti või Tallinn versus Ida-Virumaa

Gümnaasiumides paljud tahavad ülikoolidesse astuda, aga sisse saavad ainult tallinlased, sest seal õpitakse teistmoodi. Nendel on pall kõrgem. (Poiss, Ida-Viru õpilane)

Oma võimalusi tajutakse Eestis piiratuna sageli ka enamusühiskonna halvustava suhtumise, mitte niivõrd oma oskuste ja teadmiste tõttu:

Olen Eestis sündinud, mul on sinine pass, ma õpin keelt, püüan, aga mulle tuletatakse alati meelde, et mu isa on vene meremehe poeg, kõrgemas auastmes, ja ma peaks olema mingi spioon ja ei ole üldse hea, kui sa hakkad ametiredeil tõusma. Sellega puutuvad paljud kokku. (Poiss, Tln I õpilane)

Ma arvan, et tänaseks ei ole mõtet võidelda eesti keelse hariduse eest venelaste jaoks, sest isegi kui mina teen sammu ette, assimileerun, õpin ära eesti keele, nagunii mind lükatakse kõrvale, sest see on juba selline suhtumine. (Poiss, Tln I õpilane)

Sarnaste hoiakute omaksvõtt tähendab samas aga enda jaoks (psühholoogiliste) barjääride loomist paljudeks ettevõtmisteks ühiskonnaelu erinevates sfäärides ning enesrealiseerimisvõimaluste eitamist.

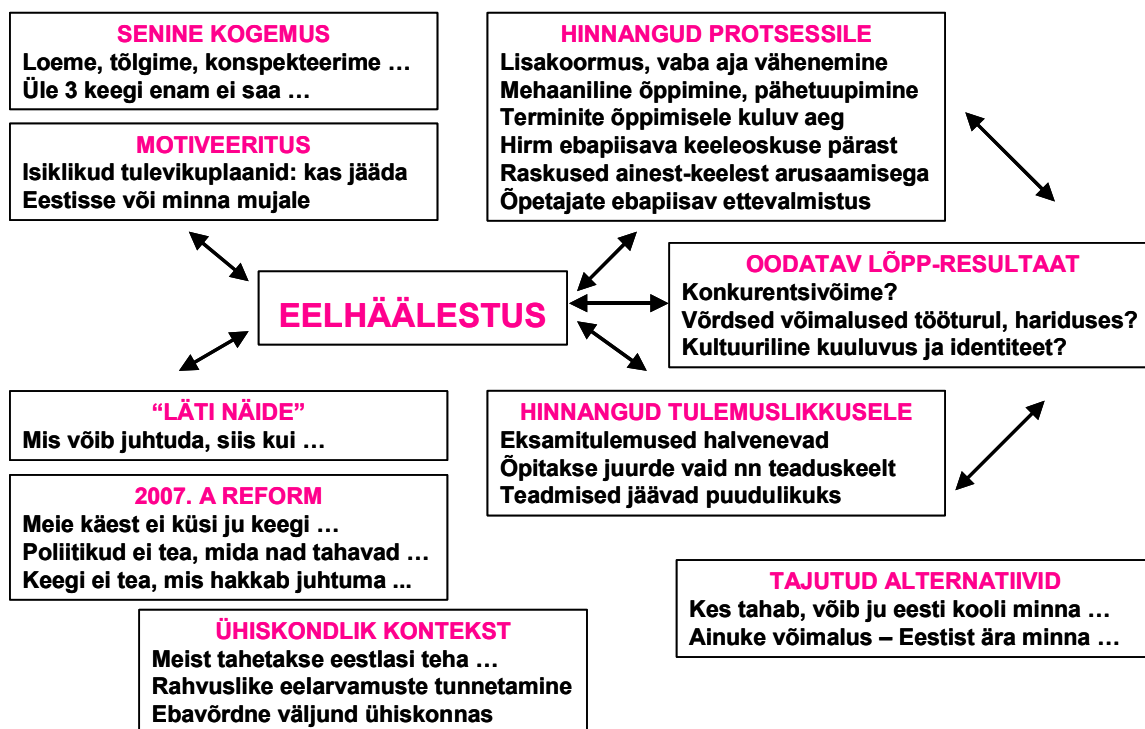
2.2.7 Kokkuvõte

Erinevalt eesti keele oskuse vajalikkusest töid rühmavestluses osalenud venekeelsete gümnaasiumide õpilased eestikeelse aineõppe puhul välja enam vastu- kui pooltargumente.

Vene koolide õpilaste suhtumist ja eelhäälestust kujundavate tegurite seas võib sealjuures eristada nelja põhilist momenti:

- isiklik motiveeritus ja valmisolek, sh senine kokkupuude eestikeelse aineõpetusega;
- laiem sotsiaalne ja poliitiline kontekst;
- eestikeelse aineõpetusega seotud ootused ja kartused, seda nii õppeprotsessi kui ka selle tulemuslikkuse osas;
- tajutud alternatiivid eestikeelsele aineõppele.

Joonis 3. Õpilaste hoiakuid kujundavad tegurid ja kontekst

Õpilaste hoiakute kujunemisel mängib olulist rolli see, millisena nähakse ja tunnetatakse oma võimalusi Eestis üldiselt, eeskätt võrdluses eestlastest eakaaslastega, ning kui võrd ollakse veendunud, et eestikeelne aineõpetus aitab kaasa vene koolide lõpetajate konkurentsivõimelisusele nii tööturul kui haridusvõimaluste osas. Vene noorte seas võib täheldada nn "juba-ette-loobujaid", kes ei usu, et eestikeelne aineõpe ning selle kaudu omandatav parem eesti keele oskus looks võrdsed võimalused eesti noortega ning annaks samaväärse väljundi ja eneserealiseerimise võimalused Eesti ühiskonnas. Sarnased hoiakud osutavad tunnustuse puudumisele ning võivad viia selleni, et vähemuste gruppi kuulujad loovad endale ise (psühholoogilisi) barjääre ühiskonnaelu erinevates sfäärides.

Osalise eestikeelse aineõppe sisseviimist venekeelsesse gümnaasiumisse nähakse suures osas riigi- ja ühiskonnapoolse surveavaldusena – seda kontekstis, kus assimilatsiooni-survet (*meist tahetakse eestlasi teha*) tajutakse ka laiemalt. Samas tunnetatakse, et eesti keele oskuse omandamine ei tähenda tingimata eesti ühiskonna poolset "omaks võttu" ning muukeelsesse elanikkonda suhtutakse vaatamata nende integratsioonipüüdlustele jätkuvalt tõrjuvalt.

Sarnaselt koolijuhtide ja aineõpetajatega sooviksid vene koolide õpilased näha osalise eestikeelse aineõppe sisseviimist loomuliku ja järk-järgulise protsessina, millega alustatakse juba varasemates kooliastmetes. Õpilaste tõrjuv või negatiivne suhtumine eestikeelsesse aineõpetusse on suurel määral seotud 2007. a kavandatud venekeelse gümnaasiumi reformi senise kommunikatsiooniga ning avalikkuses levivate tõlgenduste ja hirmudega.

Suur osa õpilaste kartusi on seotud eestikeelse aineõppe protsessiga ning vahetu tulemuslikkusega. Eeldatakse, et osalise eestikeelse aineõppe sisseviimine gümnaasiumiastmes suurendaks oluliselt õpilaste koolistressi ja raskendaks toimetulekut.

Samas on antud sihtrühma puhul tegemist valdavalt n-õ oletatud kartustega, kuna rühmavestluses osalenud õpilaste senine isiklik kokkupuude eestikeelse aineõppega oli väga põgus või puudus üldse.

Eestikeelse aineõpetuse suhtes näivad kõige positiivsemalt häälestununa ja enam motiveerituna õpilased, kes on oma tulevikuplaanid sidunud Eestiga ning soovivad oma õpinguid jätkata mõnes eestikeelses (kõrg)koolis. Sarnaselt koolijuhtide ja aineõpetajatega näevad ka õpilased eestikeelset aineõpetust gümnaasiumiastmes kui ettevalmistust eestikeelses kõrgkoolis õppimiseks. Samas tõstatab see küsimuse, kuidas motiveerida neid, kes ei plaani õpinguid jätkata või näevad oma tulevikku pigem välisriikides ning on oma hoiakutel eestikeelse aineõpetuse osas seetõttu ambivalentsevamad ning tervikuna vähem motiveeritud.

2.3 Järeldused ja soovitused

Käesoleva uuringu tulemustele toetudes võib osalise eestikeelse aineõppega ja 2007.a kavandatud venekeelse gümnaasiumi reformikavade ja kommunikatsioonistrateegia väljatöötamiseks ja/ või jätkamiseks anda järgmisi soovitusi.

Üldised soovitused

Venekeelse gümnaasiumi 2007.a kavandatud reformi kommunikatsioonis eelistada (osalise) eestikeelse aineõppe asemel **kakskeelse õppe ja hariduse kontseptsiooni**, mis aitaks:

- tasakaalustada erinevate keelte ja kultuuride tunnetuslikku vahekorda, olulisust ja tähenduslikkust – seda erinevalt (osalise) eestikeelse aineõppe kontseptsioonist, mis toob fookusesse eeskätt vaid eesti keele kui riigikeele ning jätab vene emakeele rolli teise õppekeelena tahaplaanile;
- suurendada seeläbi venekeelse elanikkonna, vene koolide õpilaste ja lastevanemate kindlustunnet oma emakeele, kultuurilise kuuluvustunde ja identiteedi säilimise osas ning hajutada tunnetatud assimilatsiooni-survet (*meist tahetakse vägisi eestlasi teha*).

Nagu näitasid läbi viidud kvalitatiivuuringu tulemused, peetakse osalise eestikeelse aineõpetuse alternatiiviks vene õppekeele koolides eestikeelses kooli õppima asumist (*kes tahab eesti keeles õppida, see võib ju eesti kooli minna*). Samas teadvustatakse eestikeelse kooli võimalikku negatiivset mõju oma emakeele oskusele, kultuurilise kuuluvusele ja identiteedile. Seetõttu tuleks erinevatele huvirühmadele teadvustada, et **kakskeelne õpe senistes vene õppekeele koolides on parem alternatiiv eestikeelsele koolile** (analoogselt keelekümblusõppe programmidega), kuna annab suurema kindlustunde emakeeleoskuse, kultuurilise identiteedi ja kuuluvustunde osas.

Kakskeelse õppe vajalikkuse teadvustamisel tuleks rõhutada **kakskeelse õppe rolli üldise sotsiaalse mobiilsuse ja sotsiaalse kapitali suurendajana** tööturu, haridusvõimaluste kui suhtlus- ja kommunikatsiooniruumi avarumise kontekstis, s.o eeskätt selle praktilist ja rakenduslikku väärtust.

Kakskeelse õppe läbiviimise ja tulemuslikkusega seotud kartuste ja ebakindluse vähendamiseks tuleks **enam analüüsida ja laiemalt tutvustada kakskeelse õppe erinevaid mõjusid**, nt senise keelekümblusprogrammi kogemuste baasil. Praegusel hetkel taanduvad erinevate huvirühmade kartused mitte tingimata isiklikele vahetutele kogemustele või vahendatud teadmistele, kuivõrd üldistele oletustele.

Arvestades, et praegune teadlikkus reformi läbiviimisest sõltub suures osas massimeedia vahendatud informatsioonist, kus oluline roll on eriarvamustel, kommentaaridel ning erinevatel tõlgendustel, **peaks kommunikatsioonistrateegia sisaldama enam otsest sihtrühmale suunatud teavitustööd**, mh näiteks erinevate kohtumiste, seminaride, teabepäevade jms vormis, mis võimaldaks pakkuda ka enam alust dialoogiks ja vastastikuseks infovahetuseks.

Venekeelsete gümnaasiumide juhid

Antud huvirühma puhul tuleks arvestada selle esindajate erinevat hoiakulist valmisolekut ja ootusi.

“**Optimistide**” puhul, kes on nii reformi põhimõttelise vajalikkuse kui ka läbiviimise tingimuste osas positiivselt meelestatud, tuleks:

- Vahendada ja jagada nende kogemusi ja kompetentsi teiste koolide juhtide ja aineõpetajatega, veenmaks kakskeelse aineõppe sisse- ja läbiviimise võimalikkuses ja näitamaks, milliste vahenditega ja kuidas on antud tulemuseni jõutud;

Mina suhtun positiivselt. Meie oma koolis saame hakkama oma õpetajatega. Aga kui üldiselt mõelda, siis ma arvan, et kui vene koolis ei ole kaadrit, siis ei ole see võimalik võibolla. Peaks olema niimoodi, et veel paindlikumalt minna üle. Praegu räägitakse sellest, et 2007 aastal algab see, aga see tähendab, et ei pea olema kohe järsku 60%, et see on algus. Jah, et tasapisi kasvatada seda protsenti ja kõike seda. Ma arvan, et see on õige ja loogiline ja teostatav. ... Ja ma arvan, et kui me koostööd teeksime kõrvalkoolidega, siis ma arvan, et ka neile võib-olla võiks see [reaalne olla] .... kui koostööd teha, siis saaks. (Direktor, Ida-Viru l)

- Tutvustada ja tunnustada nende tegevusi ka laiemas avalikkuses, et tasakaalustada senist, suhteliselt negatiivset fooni, milles venekeelse kooli ja hariduse temaatikat on valdavalt käsitletud.

“**Murelikke**”, kes ei kahtle niivõrd reformi põhimõttelises vajalikkuses kuivõrd selle läbiviimise tingimustes, tuleks:

- Toetada ja suunata eeskätt “kuidas”-lahenduste pakkumise kaudu, st nõustada selles osas, mida täpsemalt teha ja kuidas toimida;
- Pakkuda võimalust oma vajaduste, probleemküsimuste ja kartuste tagasipeegeldamiseks ning aruteluks, toetada osavõtlikkusega ning tunnustada kooli enda algatusi.

Kuna antud rühmal, kuhu kuulub valdav osa venekeelsete gümnaasiumide juhtidest, on põhimõtteline valmisolek osalise eestikeelse aineõppe sisse- või läbiviimiseks olemas, tuleks ka tegevusstrateegias keskenduda eeskätt antud sihtrühmale.

“**Pessimistide**” puhul, kes moodustavad samuti arvestatava osa kõigist koolijuhtidest ja kes kahtlevad nii reformi põhimõttelises vajalikkuses kui ka selle läbiviimise tingimustes, tuleks

- Tegeleda eeskätt hoiakuliste barjääride vähendamise ja nii kakskeelse aineõppe vajalikkuse ja tulemuslikkuse kui ka võimalikkuse teadvustamisega.

Arvestades vene koolide õpilaste arvu vähenemist, tuleks teadvustada **kakskeelse aineõppe rolli ja tähendust venekeelsete koolide konkurentsituatsioonis**, kus kakskeelsest õppes võib kujuneda üks kooli olulistest konkurentsieelistest ja püsijäämise eeldustest.

Olukorras, kus kakskeelse aineõppe läbiviimisega seotud vajadused ja ootused on adresseeritud eeskätt riigile, tuleks koolijuhte suunata nägema **alternatiive riiklikule toetusele**, nt tutvustades aktiivsemalt erinevaid projektitaotluse võimalusi ning toetada selleks vajalike kompetentsidega.

Vene gümnaasiumide aineõpetajad

Venekeelsete koolide aineõpetajate seas võib kakskeelse aineõppe seisukohalt tinglikult eristada kolme rühma:

- Aineõpetajad, kellel on kakskeelse aineõppe läbiviimise kogemus ja kes suhtuvad kakskeelsesse aineõppesse toetavalt;
- Aineõpetajad, kellel ei ole kakskeelse aineõppe läbiviimise kogemust, kui kellel on selleks põhimõtteline (hoiakuline) valmisolek;
- Aineõpetajad, kellel ei ole kakskeelse aineõppe läbiviimise kogemust ning kellel puudub ka selleks ka valmisolek ning kes seetõttu ei pea ka kakskeelset aineõpet vajalikuks.

Õpetajate puhul, kes on **põhimõtteliselt motiveeritud** eesti keeles õpetama, tuleks

- Selgitada välja peamised barjäärid ja takistused;
- Pakkuda ümber- ja täiendõppevõimalusi;
- Keskendudada jätkuvale motiveerimisele ja tunnustamisele.

Õpetajatele, kes **ei põhimõtteliselt ole motiveeritud** eesti keeles õpetama, sh "juba-ette-loobujad", tuleks:

- Luua kindlustunnet tuleviku suhtes, hajutada eeskätt ebakindlusest ja teadmatuses tulenevaid kartusi;
- Vähendada seeläbi negatiivseid emotsioone ja tõrjuvat suhtumist kakskeelse aineõppe suhtes, mis võimendavad hetkel üldist suhteliselt skeptilist või negatiivset suhtumist ja ebakindlust eestikeelse aineõppe suhtes – nagu uuringu tulemused näitavad, mõjutab mure aineõpetajate pärast ja nende kartuste tunnetamine ka teiste huvirühmade (koolijuhtide, õpilaste, õpetajate) suhtumist kakskeelse aineõppeja kavandatava reformi vajalikusse.

Kakskeelset õpet käsitletavate (teadus)uuringute läbiviimise toetamine ja nende tulemuste tõhusam kommunikeerimine aitaks aitaks vähendada aineõpetajate sihtrühma praegusi kartusi just eestikeelse aineõppe eeldatava tulemuslikkuse ja õppeprotsessi suhtes ning ebakindlust õppemetoodikate ja –materjalide valikul.

Mõelda tasuks ka vene koolide õpetajate tunnustamisele viisil, mis pälviks ka laiemas avalikkuses kajastust ning aitaks seeläbi väärtustada ka õpetaja ametit üldiselt (nt aasta õpetaja konkursid jms).

Vene gümnaasiumide õpilased

Sarnaselt teistele huvirühmadele tuleks ka venekeelsete gümnaasiumide õpilaste puhul arvestada erineva motiveerituse astmega õpilastega.

Kakskeelse aineõppe osas enam motiveeritud õpilaste puhul on oluline:

- Tunnustav tagasisidestamine;
- Valikute õigsuses ning kakskeelse aineõppe lõpp-resultaadis veenmine (konkurentsivõime kasv ja laiemad haridusvõimalused).

Kakskeelse aineõppe osas vähem motiveeritud õpilaste puhul tuleks keskenduda motivatsiooni loomisele ja olemasolevate hoiakuliste barjääride mahavõtmisele:

- Vältida “juba-ette-loobujaid” (*niikuinii ei muuda see midagi*), veenda kakskeelse aineõppe eeldatavas lõpp-hüvedes (konkurentsieelis ja laiemad haridusvõimalused);
- Eesti keele oskuse kui üldise hüve ja normi kõrval teadvustada selle isiklikku praktilist väärtust – *kui oskan eesti keelt, siis saan-võin-suudan ...*;
- Motiveerida ja julgustada positiivsete eeskujude kaudu – *kui tema suudab, suudan mina ka*;
- Teadvustada eneseteostuse ja haridusvõimalusi Eesti ühiskonnas, nt oma kooli lõpetajate näitel, spetsiaalsete vene koolide õpilastele suunatud teavitusürituste jms kaudu.

Kuna antud sihtrühma puhul on väga oluliseks hoiakuid mõjutavaks referents-rühmaks eeskätt sõbrad- tuttavad, kaasõpilased – on kommunikatsioonis oluline kasutada kõneisikutena just eakaaslast. Heaks näiteks võib pidada ka ühe uuringus osalenud kooli tava, kus igal kevadel kutsutakse õpilastega kohtuma ning oma kogemusi jagama kooli vilistlasi, kes on sama kooli mõni aeg tagasi lõpetanud ning jätkanud oma haridusteed.

Arvestades, et praeguste gümnaasiumiõpilaste kokkupuude eestikeelse aineõppega on piiratud, võiks enam vahendada (hilises) keelekümbelprogrammis osalevate õpilaste kogemusi ja hinnanguid kakskeelsele aineõppele.

Kõrvalejätuse tunde vähendamiseks ning osalusvõimaluste loomiseks tuleks vene koolide õpilasmavalitsuste esindajaid kaasa aktiivsemalt kakskeelse aineõppe läbiviimist käsitlevatesse aruteludesse ja töörühmadesse, mh väljaspool oma kooli.

Antud sihtrühma hoiakute kaardistamiseks oleks vajalik viia täiendavaid uuringuid, selgitamaks muuhulgas välja, millised on vene noorte tulevikuplaanid, sh edasiõppimiskavatsused, motiveeritus kakskeelse aineõppe osas, tajutud alternatiivid jms.

Venekeelsed lapsevanemad

Venekeelsete lastevanemate näol on tegemist on kriitilise tähtsusega huvirühmaga, kes:

- Suunavad oma laste haridusvalikuid;
- Mõjutavad oma valikute ja eelistustega koolide valikuid ja tegevusplaane kakskeelse aineõppe elluviimise osas.

Sellest tulenevalt on antud sihtrühma hoiakute ja käitumuslike kavatsuste väljaselgitamiseks vajalik läbi täiendavaid uuringuid, mis võimaldaksid muuhulgas hinnata:

- Millised on lastevanemate eelistused oma laste haridustee osas;
- Millistest teguritest lähtuvalt langetatakse oma laste kooli valik;
- Kuidas suhtutakse kakskeelsesse aineõppesse ning kuivõrd seda hinnatakse kui ühte kooli konkurentsieelist lapse haridusvõimaluste seisukohalt.

Sarnaselt teiste sihtrühmadega on antud sihtrühma puhul oluline teha ulatuslikumat teavitus- ja selgitustööd kakskeelsuse mõjude ja tulemuslikkuse kohta, mis aitaks vähendada võimalikke kartusi ja barjääre just eestikeelse aineõppe eeldatava tulemuslikkuse ja õppeprotsessi suhtes, samuti selle mõjude osas emakeele oskusele ja kultuurilisele identiteedile.

Erinevad institutsioonid ja ühendused

Ühelt poolt on oluline jätkata seniseid algatusi ja koostöövorme, sh näiteks praktikavõimaluste loomine eesti koolides, õpilasvahetused eesti ja vene koolide vahel, partnerkoolide võrgustiku loomine jms.

Teiselt poolt on oluline rakendada tõhusamalt kasutamata koostööpotentsiaali:

Haridusühenduste ja -liitude, MTÜde tasandil:

- kogemuste ja infovahetuse organiseerimine, foorumi loomine probleemide arutamiseks ja tegevuskavade koostamiseks, ühishuvide teadvustamiseks, partnerkoolide leidmiseks;
- osalusvõimaluse loomiseks, huvirühmade tõhusamaks kaasamiseks;
- kompetentside vahetamiseks ja täiendamiseks, jms.

Ülikoolide ja teadusasutuste tasandil:

- kakskeelse õppe läbiviimise meetoodika ja õppematerjalide analüüsiks ja väljatöötamiseks, kakskeelse õppe tulemuslikkuse hindamiseks, õpetajate täiendkoolituseks, jms.

Lisad

A Küsitlusmetoodika kirjeldus

Valim

Uuringu üldkogumi moodustasid vene ja kakskeelsete, st eesti-vene õppekeelega üldhariduskoolide (sh nii põhikoolid kui ka gümnaasiumid) juhid ja aineõpetajad.

Planeeritud valimi suurus ehk küsitletavate hulk oli 100 koolijuhti ja 348 aineõpetajat. Lõplikuks valimiks kujunes ehk tegelikult küsitleti uuringu raames 82 koolijuhti ja 239 aineõpetajat.

Koolijuhtide valim moodustati kõikse valimi põhimõttel, st uuringuga plaaniti hõlmata kõiki venekeelseid ja kakskeelseid, st eesti-vene õppekeelega üldhariduskooli.

Aineõpetajate valikul lähtuti eesmärgist hõlmata küsitlusega nii erinevate ainete (humanitaar-, reaal- ja loovained) õpetajaid kui ka õpetajaid, kes annavad oma aineid vaid vene keeles kui ka neid, kes viivad oma ainet läbi eesti keeles. Igast koolist paluti küsitlusele vastata 3-4 õpetajal.

Küsitlus

Küsitleti personaalsete telefoniintervjuude meetodil (*computer assisted telephone interviewing*). Küsitlustöös osales 5 vastava ettevalmistuse saanud ASi Emor küsitajat.

Kokku tegid küsitlajad **koolijuhtide küsitluse** (01.11-09.11.2004) raames 356 kontaktivõttu, neist:

- 82 juhul viidi intervjuu läbi;
- 3 juhul ei olnud küsitletav küsitlusperioodi jooksul kättesaadav;
- 5 juhul ei vastanud küsitletav sihtrühma tingimustele;
- 10 korral keelduti vastamisest.

Aineõpetajate küsitluse (05.11-23.11.2004) raames tegid küsitlajad kokku 3200 kontaktivõttu, neist:

- 239 juhul viidi intervjuu läbi;
- 4 juhul ei olnud küsitletav küsitlusperioodi jooksul kättesaadav;
- 25 juhul ei vastanud küsitletav sihtrühma tingimustele;
- 80 korral keelduti vastamisest.

Andmete töötlemisel kasutati statistikapaketti SPSS for Windows ver. 10.

Projekti tööühm

Uuringu eri etappides osalesid ja olid vastutavad:

Tellijapoolne kontaktisik: Maie Soll, Haridus- ja Teadusministeerium
Hille Hinsberg, Mitte-eestlaste Integratsiooni Sihtasutus

Uuringu kava ja aruande koostaja: Piia Tammpuu

Süvaintervjuude ja

vestlusrühmade läbiviimine: Jana Bruns, Clara Guralnik, Piia Tammpuu

Valimi koostaja: Mare Lepik, Kai Paap

Ankeedi programmeerija: Kalev Mitt

Küsitlustöö koordineerija: Janika Lehtmets

Andmetöötlus: Kalev Mitt

Graafilised tööd: Elvin Heinla

Ankeedi tõlge: Maria Repkina

Kontaktandmed:

TNS Emor
Piia Tammpuu

Telefon: (0) 626 8445
Telefon (üld): (0) 626 8500
Faks: (0) 626 8501
E-mail: piia.tammpuu@emor.ee
E-mail (üld): emor@emor.ee
www.emor.ee
Aadress: Ahtri 12, 6. korrus
10151 Tallinn